

R E S O L U C I J O

O NACIONALNEM PROGRAMU VARSTVA OKOLJA 2005–2012 (ReNPVO)

1. UVOD

Nacionalni program varstva okolja (v nadaljnjem besedilu: NPVO) je osnovni strateški dokument na področju varstva okolja, katerega cilj je splošno izboljšanje okolja in kakovosti življenja ter varstvo naravnih virov. V ta namen program določa cilje na posameznih področjih za določena časovna obdobja in prednostne naloge ter ukrepe za doseg te ciljev. NPVO je pripravljen na podlagi zakona o varstvu okolja in je skladen z okoljskim programom Evropske skupnosti, ki obravnava ključne okoljske cilje in prednostne naloge ki zahtevajo vodenje s strani skupnosti. NPVO tako izpolnjenje obveznosti prenosa pravnega reda EU v slovenski pravni red, po drugi strani pa operacionalizacijo ciljev in ukrepov določenih v skupnih dokumentih Evropske skupnosti.

NPVO določa ključne okoljske cilje in prednostne naloge, ki temeljijo na oceni stanja okolja in prevladujočih trendov. Naloge in cilji morajo biti izpolnjeni pred iztekom programa, če ni določeno drugače. NPVO je izhodišče za okoljsko razsežnost Strategije razvoja Slovenije, ki opredeljuje vizijo prihodnosti Slovenije ter usmeritve in ukrepe za realizacijo te vizije do leta 2013.

Osnovno usmeritev politike varstva okolja, ki jo je postavil že zakon o varstvu okolja in prvi Nacionalni program varstva okolja (NPVO, 1999), je usmerjena v zagotavljanje trajnostnega razvoja za razliko od običajnega načina reševanja okoljskih problemov z uporabo tehničnih rešitev omejevanja onesnaževanja. Koncept trajnostnega razvoja se v vedno večji meri uveljavlja v mednarodni skupnosti, v državah članicah EU, in sicer kot razvoj, ki omogoča preživetje in zagotavljanje potreb tudi bodočim generacijam in poleg skrbi za preprečevanje in zmanjševanje onesnaževanja na viru poudarja tudi manjšo in bolj smotno rabo naravnih virov ter ohranjanje biotske raznovrstnosti. Na okoljskem področju trajnostni razvoj pomeni organizacijo gospodarstva, infrastrukture, poselitve in načina življenja v okviru nosilne sposobnosti okolja in naravnih virov. Zato program upošteva tudi ukrepe v okviru Načrta implementacije, ki je bil s strani številnih držav sveta sprejet na Svetovnem vrhu o trajnostnem razvoju (Johannesburg, 2002) in teži k promociji integracije okoljskih vsebin v ostale sektorske politike, skladno z načelom integracije.

Program zajema s svojimi usmeritvami in področnimi okoljskimi cilji obdobje naslednjih sedmih let od njegovega sprejema do vključno leta 2012, pri čemer pa so za obdobje 2005–2008 podrobneje opredeljeni posamezni ukrepi predvsem v delu, ki se nanaša na njihovo financiranje. Ustrezne vzpodbude na različnih področjih politike, z namenom doseganja zastavljenih okoljskih ciljev, so sestavljene iz vrste ukrepov, vključno z doslednim izvajanjem zakonodaje, strateškimi usmeritvami in instrumenti, določenimi v drugem poglavju.

Na podlagi ocene stanja okolja in trendov, ki so navedeni kot povzetek Poročila o stanju okolja v Sloveniji (MOPE, 2002), so cilji in prednostne naloge opredeljene v četrtem poglavju, ki je tudi osrednje poglavje NPVO.

Cilji in ukrepi so opredeljeni v okviru štirih področij, in sicer: podnebne spremembe, narava in biotska raznovrstnost, kakovost življenja ter odpadki in industrijsko onesnaževanje. Navedena področja so prevzeta in zato skladna z okoljskim programom EU, razen dodanega področja »industrijsko onesnaževanje« zaradi pomembnih ukrepov na področju izvajanja direktive o celovitem preprečevanju in nadzorovanju onesnaževanja okolja iz velikih industrijskih obratov in vpeljavo okoljevarstvenega dovoljenja. NPVO v tem poglavju povzema tudi tiste ukrepe, ki so opredeljeni v že sprejetih operativnih programih.

Osnovni cilji po posameznih področjih so:

- poudariti podnebne spremembe kot pomembni izziv v naslednjih letih in zmanjšati emisije toplogrednih plinov ter tako prispevati k dolgoročnemu cilju stabiliziranja koncentracij toplogrednih plinov v ozračju, kakor tudi zmanjšati emisije snovi, ki povzročajo tanjšanje ozonskega plašča;

- zaščititi in ohraniti naravne sisteme, habitate, prosto živeče živalske in rastlinske vrste, s ciljem ustaviti izgubo biotske raznovrstnosti, genske pestrosti in nadaljnje degradacije tal;

- prispevati k visoki ravni kakovosti življenja in socialni blaginji državljanov z zagotavljanjem okolja, v katerem raven onesnaženosti ne učinkuje škodljivo na zdravje ljudi in okolje, in z vzpodbujanjem trajnostnega razvoja v mestih ter še posebej zagotoviti ukrepe za vzpostavitev dobrega stanja površinskih in podzemnih voda ter za trajnostno ravnanje in upravljanje z vodami, ki vključuje skrb za vodne bilance in za smotno uporabo vode kot naravnega vira;

- ravnanje z odpadki in poraba obnovljivih in neobnovljivih naravnih virov, ki omogočajo trajnostno proizvodnjo in potrošnjo, pripomorejo k zmanjševanju onesnaženja okolja in porabe energije tako, da ne preseže nosilne zmogljivosti okolja.

NPVO določa tudi glavne akterje na področju varstva okolja in sicer državno in občinsko upravo, izvajalce državnih in občinskih gospodarskih javnih služb varstva okolja ter nevladne organizacije, njihovo vlogo in glavne usmeritve. Usmeritve in prednostne naloge so opredeljene tudi na področju mednarodnih aktivnostih s ciljem vključevanja zahtev varstva okolja tudi v zunanjo politiko in razvojno sodelovanje, učinkovito izpolnjevanje in uveljavljanje mednarodnih pogodb, ki so povezane z okoljem ter za pospešeno čezmejno sodelovanje s sosednjimi državami in regijami. Ukrepi na področju komuniciranja z javnostjo in izobraževanja na področju varstva okolja so ključni podporni ukrepi za uspešno izvajanje programa, ki lahko pripomorejo k spreminjanju družbenih navad, sistema vrednost in netrajnostnega življenjskega sloga. V zvezi s tem je potrebno zagotoviti dostop do okoljskih informacij, sodelovanje javnosti pri oblikovanju okoljskih politik, obveščanje in ozaveščanje javnosti ter okoljsko vzgojo, s čemer bomo zagotavljali pogoje in razmere za enakovredno in trajnejše zmanjšanje negativnih vplivov na okolje.

Glavna usmeritev za doseganje ciljev programa je v okviru financiranja že dokaj uveljavljeno temeljno načelo varstva okolja »načelo plačila za obremenjevanje okolja«. Zato program opredeljuje ekonomske instrumente in okoljske dajatve kot osnovni vir sredstev, poleg tega pa določa nadaljnje usmeritve v sistemu financiranja varstva okolja. Program le okvirno določa sredstva za izvajanje programa, saj so le-ta podrobneje opredeljena v okviru operativnih programov.

Za spremljanje izvajanja in vrednotenja programa so v zadnjem poglavju navedene naloge in roki za njihovo izvedbo ter vrsta kazalcev za mednarodno primerljivost doseganja ciljev in stanja okolja.

2. NAČELA IN STRATEŠKE USMERITVE

NPVO predstavlja okvir za okoljsko politiko v Sloveniji v času veljavnosti programa in z usmeritvami za naprej, s ciljem doseči visoko raven varstva okolja ob upoštevanju temeljnih načel varovanja in ohranjanja okolja. Program je izhodišče za okoljsko razsežnost Strategije razvoja Slovenije in prispeva k vključevanju okoljskih zadev v sektorske politike, med drugim z določanjem okoljskih prednostnih nalog v razvoju Slovenije. Zato so predlagani in sprejeti ukrepi v korist varovanja in ohranjanja okolja skladni s cilji gospodarskih in socialnih razsežnosti trajnostnega razvoja in obratno. NPVO izpostavlja osnovna načela varstva in ohranjanja okolja: preprečevanje onesnaževanja, načelo previdnosti, načelo »onesnaževalec plača« ter celovit način razmišljanja o življenjskem krogotoku izdelka.

Strateške usmeritve na področju varstva okolja ter instrumenti za doseganje ciljev NPVO:

Priprava in sprejem nove in dosledno izvajanje obstoječe zakonodaje

S članstvom v Evropski uniji (EU) je Slovenija pridobila pravico enakopravnega sooblikovanja pravnega reda EU in evropskih politik. Slovenski vladni predstavniki se vsakodnevno udeležujejo zasedanj delovnih teles Sveta EU in uveljavljajo interese Slovenije v procesu oblikovanja in sprejemanja aktov ter odločitev EU. Vsi predstavniki Slovenije so dolžni zastopati predhodno medresorsko usklajena stališča. Za učinkovitejše delo na tem področju je Slovenija vzpostavila sistem koordinacije evropskih zadev, ki temelji na: vsebinsko odgovornih resornih ministrstvih, 35. delovnih skupinah za pripravo stališč do predlogov aktov in odločitev EU, dveh koordinativnih telesih (za področje I. in III. stebra – Služba Vlade Republike Slovenije za evropske zadeve; za področje II. stebra Ministrstvo za zunanje zadeve), Delovni skupini za evropske zadeve, sodelovanju z Državnim zborom, EU portalu in Stalnem predstavništvu v Bruslju.

Na osnovi strateških dokumentov Evropske komisije in Sveta EU Vlada Republike Slovenije vsako leto pripravi in sprejme Prednostne naloge Slovenije za delo v Svetu EU ter z njimi seznaniti državni zbor. Ključne naloge na področju varstva okolja za leto 2005 obsegajo obravnavo nekaterih manjkajočih tematskih strategij, ki izhajajo iz Šestega okoljskega akcijskega programa, aktivnosti na področju podnebnih sprememb, obravnave številnih zakonodajnih aktov na področju varstva narave in biološke raznovrstnosti, varstva zdravja in kakovosti življenja, ravnanja z odpadki, okolju prijaznega vodenja, izvajanje Akcijskega plana za okoljske tehnologije ter različne pobude za promocijo trajnostnega razvoja na mednarodnih ravneh.

V obdobju, ki ga pokriva NPVO, bodo pred Slovenijo tudi dodatni izzivi in priložnosti, ki jih prinaša predsedovanje EU.

Za doseganje visoke ravni varstva okolja je nujno vzpodbujanje bolj učinkovitega izvajanja in uveljavljanja zakonodaje na področju okolja. Vpeljati je treba redno poročanje in spremljanje izvajanja zakonodaje ter uporabo okoljskih kazalcev povsod, kjer je to mogoče. Zato je prednostna naloga krepitev vloge in učinkovitejše delo inšpekcijskih služb in drugih nadzornih organov v boju proti okoljskemu kriminalu in izpostavljanje okoljske odgovornosti.

Trajnostna raba naravnih virov

Z gospodarsko rastjo se predvsem v gospodarsko razvitih državah povečuje poraba naravnih virov in pritiski na okolje. Zato v razvitem svetu že prihaja do zavestnega ter odgovornega ravnanja na področju rabe naravnih virov z integracijo ukrepov materializacije oziroma preprečevanja nastajanja in recikliranja odpadkov, spodbujanjem energetske in surovinske manj intenzivnih novih tehnologij, spodbujanjem trajnostne proizvodnje in potrošnje in podobno.

Koncept uravnoteženega gospodarskega, socialnega in okoljskega razvoja se v Sloveniji ne uresničuje v celoti¹. Gospodarska razvitost se povečuje ob hkratnem socialnem razvoju, vendar počasnejšem uveljavljanju skrbi za okolje. Tako je

¹ »Poročilo o razvoju 2004« (UMAR, marec 2004)

gospodarska rast delno dosežena tudi na škodo okolja, na kar vpliva visoka energetska intenzivnost ter neugodne stopnje rasti emisijsko najbolj intenzivnih industrij in intenzivnega kmetijstva ter drugih sektorskih netrajnostnih politik.

Skladno s Strategijo razvoja Slovenije bo Slovenija morala v obdobju 2005-2013 pričakovan gospodarski napredek in dvig blaginje doseči ob učinkovitejši rabi naravnega (okoljskega) kapitala, ohranjanju narave in dvigu kakovosti bivalnega okolja. Po letu 2010 pa bo, zlasti zaradi izčrpavanja virov okolja in trajno (globalno in lokalno) nesprejemljive porabe naravnih virov in obremenjevanja na prebivalca, tudi v Sloveniji potreben odločnejši prehod k razvojno-okoljskemu modelu okrepljene trajnostnosti (sonaravnosti) in optimalnega ohranjanja okoljskega kapitala. Ob pričakovanem tehnološkem razvoju in prehajanju v energetske učinkovitejšo informacijsko družbo je temeljni razvojno-varovalni cilj Republike Slovenije zmanjševanje sedanje visoke rasti porabe energije vsaj na tisto, predvideno z Nacionalnim energetskim programom, ter stabilizacija v obdobju do leta 2020-2025.

Za reševanje tega prednostnega okoljskega problema, ki zahteva najširši pristop, se v okviru EU pripravlja posebna tematska strategija »Tematska strategija o trajnostni rabi naravnih virov«². Osnovni cilj strategije je prekinitev povezanosti med gospodarsko rastjo in obremenjevanjem okolja. V ta namen bodo v dokumentu opredeljeni predlogi in ukrepi, ki bodo omogočali trajnostno rabo naravnih virov tako, da ne bo prišlo do nadaljnjega obremenjevanja okolja, hkrati pa bodo doseženi cilji Lizbonske strategije glede gospodarske rasti (predvidena je 3 % gospodarska rast).

Strategija se nanaša na vse naravne vire, tako na surovine, ki so potrebne za večino gospodarskih dejavnosti, kot tudi na različne okoljske medije (zrak, voda, tla), ki so osnova za življenje ter vključuje pet glavnih aktivnosti držav članic:

- analizo snovnih pretokov materialov in odpadkov, vključno z uvozom in izvozom;
- pregled učinkovitosti okoljskih ukrepov in vpliv subvencij, povezanih z naravnimi viri in odpadki;
- uvedbo ciljev za učinkovito rabo naravnih virov, zmanjševanje rabe, prekinitev povezanosti med gospodarsko rastjo in negativnimi vplivi na okolje;
- promocijo in spodbujanje proizvodnje in tehnologij, ki so okoljsko učinkovitejše in trajnostno rabo materialov, energije, vode in drugih virov;
- razvoj in izvajanje širše vrste instrumentov (raziskave in razvoj, prenos tehnologij, ekonomski instrumenti, programi dobre prakse, kazalci učinkovitosti rabe virov).

Implementacija politik in razvoj novih, ki bodo pripomogle k prekinitvi povezanosti med pritiski na okolje in gospodarsko rastjo je dolgotrajen proces, zato je časovno obdobje strategije kar 25 let. Slovenija že sodeluje v postopku priprave strategije v okviru Evropske komisije, zato bodo temu sledile tudi vse nadaljnje aktivnosti.

Vključevanje zahtev varstva okolja pri načrtovanju prostorskega razvoja

Na področju urejanja prostora je bila sprejeta nova prostorska zakonodaja in nekateri strateški prostorski akti (Politika urejanja prostora, Zakon o urejanju prostora, Strategija prostorskega razvoja Slovenije in Prostorski red Slovenije), ki uvajajo vzdržen prostorski razvoj ter s tem preverjanje nujnosti potrebe po umeščanju prostorskih ureditev v prostor.

Z namenom usklajenega doseganja razvojnih koristi in varstvenih zahtev se pri pripravi prostorskih aktov zahteve varstva okolja sistematično vključuje v urejanje prostora skozi izhodišča, načela, cilje, prostorske usmeritve in pravila za urejanje prostora.

Politika urejanja prostora Slovenije³ je temeljno vodilo za dolgoročno, nenehno in usklajeno usmerjanje prostorskega razvoja, v katerem je varstvo okolja pomemben dejavnik.

V Zakonu o urejanju prostora⁴ je med temeljnimi cilji urejanja prostora določeno, da mora usmerjanje razvoja procesov in z njimi povezanih prostorskih ureditev izhajati iz uravnovešenosti razvojnih potreb, pri čemer je treba prostor urejati tako, da se med drugim »zagotavlja varstvo okolja, ohranjanje narave in kulturno dediščino, omogoča trajnostno rabo naravnih dobrin in varuje druge kakovosti naravnega in bivalnega okolja.« Namen urejanja prostora je omogočati vzdržen prostorski razvoj z usklajevanjem gospodarskih, družbenih, prostorskih, kulturnih in okoljskih vidikov razvoja.

Vzdržen prostorski razvoj je temeljno načelo Strategije prostorskega razvoja Slovenije⁵ in pomeni zagotavljanje take rabe prostora in prostorskih ureditev, ki ob varovanju okolja, ohranjanju narave in trajnostni rabi naravnih virov, ohranjanju kulturne dediščine in drugih kakovosti naravnega in bivalnega okolja, omogoča zadovoljitev potreb. V prostorski strategiji so opredeljeni cilji prostorskega razvoja z namenom doseganja večje kakovosti prostora in razreševanja obstoječih in pričakovanih prostorskih problemov v Republiki Sloveniji. Razdeljeni so v 12 sklopov, med katerimi je tudi temeljni cilj varstvo okolja, ki zajema:

- vključenost posameznih sestavin varstva okolja v načrtovanje prostorskega razvoja dejavnosti,
- zagotavljanje komunalne opremljenosti obstoječih in novih zemljišč za gradnjo (vodovod, kanalizacija, čistilne naprave, sistem ogrevanja in klimatizacije),
- racionalno ravnanje s komunalnimi in drugimi odpadki.

Cilja preudarna raba naravnih virov in ohranjanje narave zaokrožata celovito obravnavanje vsebin varstva okolja skozi varčno in večnamensko rabo tal in virov, smotrno rabo prostora za urbanizacijo in nadzor nad širjenjem urbanih območij, ohranjanje pridelovalnega potenciala tal za kmetijsko rabo, uravnovešeno oskrbo z mineralnimi surovinami, z razmeščanjem dejavnosti tako, da se zagotovi ravnovesje med možnostmi oskrbe in potrebami po vodi, s spodbujanjem rabe obnovljivih virov, kjer je to prostorsko sprejemljivo, s spodbujanjem ohranjanja biotske raznovrstnosti, naravnih vrednot in naravnih procesov, kot bistvenih sestavin kakovostnega naravnega okolja in zagotavljanjem ustrezne vključitve biotske raznovrstnosti in naravnih vrednot v gospodarjenje z naravnimi viri in prostorom.

Vsebine varstva okolja, ki so opredeljene v izhodiščih, ciljih in prioritetah Strategije prostorskega razvoja Slovenije se preko usmeritev za razvoj na regionalni in lokalni ravni celovito vključujejo v razvoj prostorskih sistemov – poselitev, gospodarska javna infrastruktura in krajina.

Prostorski red Slovenije⁶ v skladu s Strategijo prostorskega razvoja Slovenije določa pravila za urejanje prostora na državni, regionalni in lokalni ravni. Pravila prostorskega reda uveljavljajo javno korist na področju urejanja prostora predvsem skozi poenotenje načinov priprave prostorskih aktov in sicer predvsem usklajevanja razvojnih potreb z varstvenimi zahtevami,

² »Towards a thematic strategy on the sustainable use of natural resources« COM(2003)572 final

³ Poročevalec RS, 8/2002

⁴ Uradni list RS, 110/02

⁵ Uradni list RS, 76/04

⁶ Uradni list RS, 122/04

priprave strokovnih podlag, določanja namenske rabe, načrtovanja prostorskih sistemov (poselitve, gospodarske infrastrukture in krajine) ter določanja lokacijskih in drugih meril in pogojev za umeščanje prostorskih ureditev ter načrtovanje in graditev objektov. S pravili za urejanje prostora se pri pripravi strokovnih podlag in prostorskih aktov zagotavlja upoštevanje predpisov s področja varstva okolja in njegovih delov, ohranjanja narave ter rabe naravnih virov.

Integracija oziroma upoštevanje okoljskih vsebin v sektorskih politikah

Vključevanja okoljskih zahtev v vse politike in dejavnosti je bistveno za uveljavljanje in spodbujanje trajnostnega razvoja. Država, regije in občine morajo pri sprejemanju politik, strategij, programov, planov, načrtov in splošnih pravnih aktov ter pri izvajanju drugih zadev iz svoje pristojnosti spodbujati takšen gospodarski in socialni razvoj družbe, ki pri zadovoljevanju potreb sedanje generacije upošteva enake možnosti zadovoljevanja potreb prihodnjih in omogoča dolgoročno ohranjanje okolja.

Vključevanje okoljskih vsebin v sektorske politike se zagotavlja z:

- upoštevanjem okoljskih ciljev pri pripravi sektorskih politik z namenom priprave učinkovitih sektorskih programov ukrepov, ki pripomorejo tudi k doseganju okoljskih ciljev;
- rednim spremljanjem integracije s pomočjo ustreznih kazalcev, na podlagi skupne metodologije za vsak sektor, in poročanje o procesu sektorske integracije;
- vključitvijo okoljskih meril v programe financiranja;
- vzpostavitev in izvajanjem sistema presoje vplivov na okolje in celovito okoljsko presojo;
- upoštevanjem ciljev programa v strateških dokumentih države in prihodnjih finančnih perspektiv.

Eden izmed instrumentov integracije okoljskih vsebin v sektorske politike je izvajanje celovite presoje vplivov na okolje (CPVO). CPVO se izvaja za vse tiste plane, programe, politike, ki imajo pomemben vpliv na okolje. Mednje pa vsekakor sodijo vsi plani, v katerih so predvideni projekti, za katere se zahteva presoja vplivov na okolje (PVO), plani na območjih Nature 2000, prostorski akti in različni sektorski programi in to na lokalnih, regionalnih in državni ravni.

Cilj izvedbe CPVO je zagotoviti visoko raven varstva okolja in prispevati k vključevanju okoljskih vidikov v pripravljanje in sprejemanje planov in programov, zato da se spodbuja trajnostni razvoj.

Celovita presoja vplivov na okolje je postopek, ki zajema:

- pripravo okoljskega poročila o verjetnih pomembnih vplivih osnutka plana;
- izvedbo posvetovanja o osnutku plana in spremljajočega okoljskega poročila;
- upoštevanje okoljskega poročila in rezultatov posvetovanja pri odločanju;
- ter obveščanje o odločitvi.

Ključno vlogo ima okoljsko poročilo, v katerem so opredeljeni, opisani in ovrednoteni verjetni pomembni vplivi izvajanja plana ali programa na okolje in variante, ki upoštevajo cilje in geografsko območje uporabe plana ali programa. V okoljskem poročilu so predstavljeni verjetni pomembni vplivi na okolje, vključno z vplivi na biotsko raznovrstnost, prebivalstvo, zdravje ljudi, živalstvo, rastlinstvo, tla, vodo, zrak, podnebne dejavnike, materialne dobrine, kulturno dediščino skupaj z arhitekturno in arheološko dediščino, krajino ter medsebojna razmerja teh dejavnikov. Ti vplivi vključujejo sekundarne, kumulativne, sinergijske, kratkoročne, srednjeročne in dolgoročne, trajne inčasne, pozitivne in negativne vplive. Opisani so tudi razlogi za izbiro variante in morebitnih ukrepov za preprečitev, zmanjšanje in čim popolnejšo odpravo posledic kakršnih koli znatnih škodljivih vplivov izvajanja načrta ali programa na okolje.

CPVO prinaša nov poudarek zlasti na področju zbiranja in predstavljanja osnovnih okoljskih informacij, napovedovanja pomembnih vplivov plana ali programa na okolje, skupaj z vplivi različnih variant, odpravljanja škodljivih vplivov na okolje z ukrepi za ublažitev, posvetovanja z javnostjo ter ministrstvi in organizacijami, pristojnimi za okolje, kot del postopka priprave presoje ter spremljanja vplivov plana ali programa na okolje med njegovim izvajanjem s pomočjo indikatorjev. CPVO mora biti izvedena med pripravo plana in pred njegovim sprejetjem.

Z razliko od PVO, ki ugotavlja, kakšni bodo vplivi konkretnega projekta z že znano tehnologijo, za katero se predlaga določene ukrepe za zmanjševanje vplivov, pa je CPVO postopek, v okviru katerega se ugotavlja sprejemljivost vplivov izvedbe planov na okolje. Takšen pristop, ko se pred potrditvijo, torej že v fazi priprave razvojnega plana, poišče najboljše možnosti seveda v največji možni meri odpravi morebitne negativne vplive na okolje. S tem se v celoti uveljavljajo vsa temeljna načela politike varstva okolja kot so načelo celovitosti, preventive, previdnosti, sodelovanja strokovne in splošne javnosti, dopustnost posegov, načelo trajnostnega razvoja, ipd.

Okoljske tehnologije

Okoljske tehnologije so tiste tehnologije, katerih uporaba je okolju manj škodljiva. To so torej tehnologije, ki varujejo okolje, ga manj onesnažujejo, zagotavljajo trajnostno rabo naravnih virov, omogočajo boljše recikliranje odpadkov in proizvodov ter ravnajo s preostalimi odpadki na okolju bolj sprejemljiv način, kot tehnologije, ki jih zamenjujejo. Okoljske tehnologije obsegajo tudi tehnologije in procese za obvladovanje onesnaževanja (npr. nadzor nad onesnaževanjem zraka, ravnanje z odpadki), za proizvodnjo in storitve, ki manj onesnažujejo in manj obremenjujejo naravne vire ter načine bolj učinkovite uporabe naravnih virov. Obsegajo tudi tehnologije za obdelavo odpadkov in drugih onesnaževal, ko le ti že nastanejo. Okoljske tehnologije so kompleksne in lahko vključujejo znanje in izkušnje, postopke, blago in storitve ter opremo, kakor tudi organizacijske postopke in postopke vodenja.

Z vidika gospodarstva so pomembne zato, ker znižujejo stroške in povečujejo konkurenčnost s tem, da znižujejo porabo energije in drugih naravnih virov, z vidika okolja pa predvsem zato, ker zmanjšujejo emisije in producirajo manjše količine odpadkov. Glede na to se morajo uveljaviti v vseh gospodarskih dejavnostih in sektorjih.

Osnovni cilji, ki jih bo treba za zagotavljanje trajnostnega razvoja oziroma izpolnjevanje Lizbonske strategije na področju okoljskih tehnologij doseči, so predvsem:

- razvoj novih okoljskih tehnologij,
- izboljšanje in pospešitev prenosa okoljskih tehnologij v uporabo,
- znižanje tveganj investitorjev pri investicijah v okoljske tehnologije.

Prioritetna področja, ki jih v svojem programu za uvajanje in spodbujanje okoljskih tehnologij poudarja EU so klimatske spremembe, naravni viri in odpadki, zaščita tal, zdravje in kakovost življenja ter narava in biotska raznovrstnost. V okviru Operativnega programa spodbujanja uporabe okoljskih tehnologij, ki bo pripravljen do leta 2006 bodo na nacionalni ravni uvedeni naslednji ukrepi:

- določitev prioriteten okoljskih tehnologij za Republiko Slovenijo in njihovih ciljnih učinkov na okolje ter razvoj gospodarstva,
- vključitev gospodarskih in raziskovalnih subjektov v aktivnosti iz EU programa o okoljskih tehnologijah,
- določitev in sprostitve finančnih instrumentov za delitev tveganja pri investiranju v okoljske tehnologije,
- sprostitve finančnih instrumentov za spodbujanje tehnologij obnovljivih energijskih virov in energijsko učinkovitih tehnologij,
- revizija okolju škodljivih subvencij,
- zelena naročila oziroma spodbujanje nabav (javnih in privatnih) okoljskih tehnologij ter okolju prijaznih proizvodov in storitev,
- zvečanje okoljske zavesti podjetij in potrošnikov (promocija »od množice h kakovosti«, čistejša tehnologije, eko dizajn, okoljski standardi ipd).

Spodbujanje trajnostne proizvodnje in potrošnje

Okolje je temeljni vir, na katerem so grajene človeške družbe. Vpliva na vsa področja družbenega delovanja in vsak ukrep, ki spremeni okolje ali pomembno vpliva nanj, bo zelo verjetno povzročil številne reakcije. Človeštvo od narave ne sme jemati več, kot narava lahko nadomesti. Zemlja ima svoje meje, ki jih ni mogoče raztezati v neskončnost. To seveda pomeni, da je treba privzeti načine življenja in poti razvoja, ki spoštujejo naravne omejitve in jih ne prestopamo.

Za doseganje trajnostnega razvoja sta ključna spreminjanje potrošniških navad in drugačne proizvodnje. Trajnostna potrošnja in proizvodnja zahtevata celostni pristop, saj se vprašanja trajnostnega obnašanja dotikajo vseh politik in vseh sektorjev. Na splošno rečeno, gre tako za zmanjšanje porabe energije kot surovin, naravnih virov in nastajanja odpadkov. Učinkovitejša proizvodnja mora sprejeti razmišljanje o »celotnem življenjskem krogu« proizvodov oziroma integralno politiko do proizvodov (IPP), ki vključuje tako ekonomske instrumente (davke, subvencije, okoljsko knjigovodstvo, internalizacijo stroškov) kot zakonodajo (zelena javna naročila), sisteme okoljskega ravnanja (EMAS, LCA, ISO 14001) in eko-oblikovanje proizvodov in uporabo okoljskih tehnologij do ponujanja možnosti izbire potrošnikom z uvajanjem okoljskega in energijskega označevanja izdelkov ter ozaveščanja s pomočjo seznanjanja (razširjanje in dostopnost informacij) in prepoznavanja okoljskih problemov (ekološki odtisi) itd.. Poleg proizvodnje (npr. kemična industrija) gre tudi za storitvene dejavnosti (zdravstvo, trgovina, gradbeništvo itd.), za kmetijstvo, promet, energetiko itd., do socialne in okoljske odgovornosti.

Najbolj obetavne so nove tehnologije za varčno rabo energije v gospodinjstvih in tercialnem sektorju. Sistematično uvažanje najboljših razpoložljivih tehnologij lahko zniža porabo energije za 20 do 50 %. Velike možnosti ponujajo nove tehnologije za ravnanje z odpadki; najnovejše investicije v tem sektorju kažejo, da je mogoče izrabiti 99,5 % energije, vsebovane v odpadkih. Bistvene so nove tehnologije za ravnanje z naravnimi viri v industriji, ki hkrati ponujajo sinergijo za višjo proizvodno produktivnost, kakovost izdelkov in servisa ter učinkovito rabo naravnih virov. V kmetijstvu biološko kmetovanje narašča s stopnjo 20 % letno navkljub subvencijam v tradicionalne, netrajnostne metode kmetovanja.

Toda v mnogih primerih rast ni trajnostna. Premagati bo treba številne ovire, da pridemo do stopnje, ko vlada ne bo posegala v razpršenost tehnologij obnovljivih virov in ko bodo te tehnologije močnejše nastopile na trgu z energijo. Koliko bo trg sprejel učinkovitejše tehnologije, je odvisno predvsem od razmerij terminskih cen med različnimi viri energije in drugimi naravnimi viri, nadalje od podpor vlade za novo nastajajoče tehnologije, vladne politike do norm in standardov za eko učinkovitost in prostovoljne dogovore s strani industrije. Pomembno je upoštevati tako potrošnikovo preferiranje eko izdelkov kakor tudi varstvo potrošnikov samo. Bistveni pa sta vsekakor dolgoročna vizija in močna politična zavezanost.

Trajnostna potrošnja

Za trajnostno ravnanje potrošniki potrebujejo poleg možnosti izbire tudi ustrezne informacije, ki jih obveščajo, seznanjajo in poučujejo tako o vplivu proizvodov na zdravje in okolje, kakor tudi o vplivu na okolje in zdravje posameznikovega lastnega ravnanja in obnašanja pri rabi izdelkov in virov. Ob tem je pomembno, da posamezniki prevzamejo odgovornost za trajnostno potrošnjo dobrin in storitev. Cilji spodbujanja trajnostne potrošnje so:

- nenehno ozaveščanje in informiranje javnosti,
- promocije primerov dobrih praks in prijaznega ravnanja,
- predstavitev koncepta trajnostne potrošnje v izobraževalni proces.

Glavno vlogo pri varstvu potrošnikovih pravic ima Urad za varstvo potrošnikov v okviru Ministrstva za gospodarstvo. V Sloveniji že deluje mreža svetovalnih pisarn za potrošnike, vendar bi kazalo postaviti še nove oziroma kadrovske okrepiti obstoječe zato, da bodo vidnejše mesto zavzele okoljske informacije in nasveti potrošnikom o tem, kako ravnati in kako se obnašati do okolja.

Ker pa se z ozaveščanjem, informiranjem in promocijo trajnostne potrošnje obračamo na vse javnosti, saj le-ta vključuje celovito okoljsko problematiko, hkrati s spreminjanjem človekovih navad in ravnanj, MOP in Urad za varstvo potrošnikov proučujejo možnosti o vzpostavitvi centra za »zelene« informacije in nasvete, v kar je nujno vključiti zlasti nevladne okoljske organizacije.

Za doseg ciljev spodbujanja trajnostne potrošnje bo v letu 2005 pripravljen »Priročnik o trajnostni potrošnji«, ki bo predstavljal, kako lahko v vsakodnevem življenju vsak posameznik ravna in poskrbi, da bodo negativni vplivi na okolje manjši ali celo odpravljeni. Priučiti se odgovornega odnosa do okolja in postati trajnostno naravnani potrošnik ne pomeni odrekanja se stvarim, ampak zgolj spremeniti potratne in nepremišljene razvade in navade. MOP bo izdal tudi knjižico o osnovni predstavitvi in razlagi trajnostnega razvoja v letu 2006.

Na Svetovnem vrhu o trajnostnem razvoju (Johannesburg, 2002) smo se države dogovorile in obvezale k spodbujanju trajnostnih vzorcev obnašanja in trajnostne proizvodnje s pripravo desetletnega okvirnega programa trajnostne potrošnje in proizvodnje. V EU se premišljeno lotevajo te tematike, saj je to ena od prednostnih nalog pri delu mednarodne službe v okviru Direktorata za okolje. EU se je namreč zavezala predstaviti se kot zgledna in vodilna regija pri doseganju trajnostne potrošnje. Pripravljen je že pregled politik trajnostne potrošnje in proizvodnje po državah članicah, pa tudi izčrpen vodič s primeri dobrih praks.

Trajnostna proizvodnja

Integralna (okoljska) politika do proizvodov predstavlja mehanizme, s katerimi se bo čimbolj zmanjšalo okoljske vplive proizvodov v njihovem celotnem življenjskem krogu, to je od pridobivanja rudnin in surovin za materiale do proizvodnje, pro-

daje, uporabe in ravnanja z odpadki, ki nastanejo zaradi teh proizvodov do končnega odlaganja. Obsega tako obvezne kot neobvezne mehanizme, pri čemer je za primerno vpeljavo neobveznih mehanizmov treba zagotoviti ustrezno raven okoljske zavesti tako potrošnikov kot tudi gospodarskih subjektov.

V svoji integralni politiki do proizvodov EU postavlja predvsem naslednje osnovne cilje:

- spodbujanje proizvodnje okolju bolj prijaznih proizvodov,
- spodbujanje primernejšega ravnanja podjetij z okoljem in obveščanje javnosti o vplivih njihovih dejavnosti na okolje,
- dvigovanje okoljske zavesti potrošnikov in gospodarskih subjektov.

V Republiki Sloveniji se bodo prioriteto zagotavljali ti cilji za proizvode, ki rabijo energijo, za proizvode široke potrošnje z velikim vplivom na okolje ter za proizvode, ki se pogosto naročajo v okviru javnih naročil z naslednjimi ukrepi:

– vzpostavitev in delovanje sistema za podeljevanje znaka EU za okolje ter spodbujanje organizacij, za označitev svojih proizvodov,

– vzpostavitev in delovanje sistema za okoljsko ravnanje in presoje (EMAS) ter spodbujanje organizacij za vključitev v ta sistem,

– prilagoditev javnih naročil državnih organov (javne uprave) naročanju proizvodov, ki so okolju bolj prijazni (»zelena« javna naročila),

– določitev minimalnih okoljskih zahtev za določene proizvode,

– vključitev načela »onesnaževalec plača« v cene proizvodov preko ustreznih okoljskih taks,

– promocija razmišljanja na način celotnega življenjskega kroga proizvoda gospodarskim subjektom in potrošnikom.

Po podatkih v EU, osebe javnega prava porabijo okrog 16 % bruto domačega proizvoda za svoje delovanje. V kolikor bi izrabili svojo veliko kupno moč za to, da izberejo blago in storitve, ki upoštevajo oziroma spoštujejo okolje, bi lahko pomembno prispevali k trajnostnemu razvoju. Zelena javna naročila zajemajo področja kot so nakup energijsko učinkovitih računalnikov, energijsko učinkovite zgradbe, pisarniška oprema izdelana iz eko lesa, reciklirani papir, avtomobile, ki uporabljajo alternativna goriva, javna prevozna sredstva, bio hrano v menzah, elektriko iz obnovljivih virov energije, hlajenje prostorov iz obnovljivih virov, in podobno. Zeleni nakupi pomenijo tudi postavljanje zgleda in vpliv na industrijo, da razvijajo nove okoljske tehnologije in proizvajajo okolju prijaznejše izdelke. Z izvajanjem zelenih javnih nakupov se privarčujejo materiali in energija, zmanjšajo odpadki in onesnaženost, s spodbujanjem trajnostnih vzorcev obnašanja pa se varuje okolje.

Ob ustreznih pravnih okvirih, upoštevanju vseh zunanjih stroškov proizvodnje in potrošnje, tehnološkemu razvoju, večji okoljski zavesti potrošnikov ter delovanju nevladnih okoljskih organizacij se odpirajo možnosti višje kvalitete življenja, ki bi ob upočasni rasti prebivalstva, širjenju nizko surovinskih in energetskih tehnologij, produktov ter okoljsko odgovornih življenjskih stilov lahko na planetarni in državnih ravneh izpolnila kriterije trajnostnega razvoja. Ključno je vključevanje okoljske vzgoje v vse ravni izobraževanja ter oblike stalnega življenjskega usposabljanja. Prav tako je za usmerjanje ravnanja potrošnikov, poleg ustrezne cenovne politike, pomembna promocija okolju primerne načina življenja.

Ekonomska politika varstva okolja

Ekonomska politika varstva okolja mora temeljiti na spodbujanju dolgoročnega trajnostnega družbenega gospodarskega razvoja. Najti je treba način, ki bo sprejemljiv za integralen razvoj vseh gospodarskih dejavnosti sodobne družbe, kot so industrija, promet, kmetijstvo, gozdarstvo, turizem, rekreacija in druge, skladno s tem pa mora biti poseg človeka v okolje sprejemljivega obsega, tako da bo omogočen obstoj in razvoj v skladu z trajnostnimi načeli varstva okolja oziroma trajnostno porabo naravnih dobrin. Za doseg tega cilja je potrebno okoljevarstvene vidike integrirati v gospodarski proces.

Proizvodnja in potrošnja sta neposredno povezani s politiko varstva okolja, neposredno tudi preko vseh ostalih gospodarskih dejavnosti. V kolikor gospodarski subjekti in gospodinjstva ne bodo nosili stroškov za povzročeno škodo v okolju, se bodo le-ti akumulirali v obliki degradacije okolja in tako bremenili prihodnje generacije in tako posledice onesnaževanja okolja ne bodo pravilno obravnavane v strateških družbenih odločitvah. Vključitev okoljskih stroškov v poslovne stroške posameznih gospodarskih subjektov omogoča lahko hkrati ustrezno motivacijo za zmanjševanje obremenjevanja oziroma "sredstvo" integracije ekonomske in okoljevarstvene politike. Ekonomska politika varstva okolja mora torej vsebovati instrumente, ki tako proizvajalce kot potrošnike silijo oziroma stimulirajo k trajnostni proizvodnji oziroma potrošnji. Ti spodbujajo lahko bolj racionalno uporabo naravnih virov ali oglašajo bolj okolju prijazne izdelke (s tem, da jih naredijo bolj konkurenčne in ustvarijo trg za njih). Ekonomski instrumenti lahko tlakujejo pot za kasnejše administrativne ukrepe.

Z uvajanjem okoljske reforme javnih financ, ki vključuje povezan in uravnotežen sistem postopnega zmanjšanja fiskalnih obremenitev oziroma dajatev na delo in kapitalske transakcije ob hkratnem povečanju fiskalnih obremenitev (davkov, taks, trošarin) na rabo okoljskih dobrin (tla, voda, zrak, energija, surovine itd.) oziroma razvrednotenja okolja se omogoča doseganje dveh koristi hkrati, zato se v tej povezavi govori tudi o "dvojni dividendi". Poleg tega gre tudi za spremembo javnofinančnih izdatkov oziroma zmanjšane teh izdatkov za netrajnostne namene ali programe ob sočasnem povečanju izdatkov za (nove) namene oziroma programe, ki so v skladu s kriteriji trajnostnega razvoja, za angažiranje še ne uporabljenih proračunskih virov sredstev za trajnostno razvojne projekte in programe in za uveljavljanje trajnostno razvojnih kriterijev v sistem javnih naročil. »Recikliranje« javnofinančnih prihodkov od okoljskih dajatev omogoča proračunsko nevtralnost. S pomočjo okoljske zelene reforme javnih financ je mogoče spremeniti smer gospodarskega razvoja v razvoj, ki upošteva načela trajnostnega razvoja oziroma postavi temelje za tržno delovanje v smeri trajnostnega razvoja.

Dvig okoljske ozaveščenosti in dialog z vsemi zainteresiranimi ter sodelovanje javnosti

Pomemben dejavnik v zadevah varstva okolja, ki po eni strani prispeva k dvigu družbene občutljivosti za okoljske probleme, po drugi strani pa spodbuja k participaciji v postopkih odločanja, je vsekakor javnost. V skladu z načelom javnosti je na najširši možni način opredeljena pravica javnosti do dostopa do okoljskih podatkov, udeležbe v postopkih odločanja, povezanih s posegi v okolje, in dostopa do sodne pravice. K takšnemu odpiranju je zavezana vsaka moderna demokratična država. V pogojih članstva v EU ali sklenjene ustrezne mednarodne pogodbe pa nekatere teh pravic dobijo tudi državljani teh držav, recipročno pa tudi državljani Republike Slovenije. To načelo izhaja iz Aarhuške konvencije in direktiv EU, ki se nanašajo na pravico javnosti do podatkov, do udeležbe v postopkih in do varstva njenih pravic. Načelo varstva pravic obsega pravice posameznika, da varuje svojo ustavno pravico do zdravega življenjskega okolja in na določen način uvaja to pravico kot eno od osnovnih človekovih pravic.

Izboljšanje sodelovanja in partnerstva med različnimi družbenimi skupinami in nevladnimi organizacijami ter pospeševanje boljšega razumevanja in udeležbe v okoljskih zadevah med evropskimi državljani zahteva:

- zagotovitev dostopa do informacij, udeležbo in sodišča z ratifikacijo Aarhuške konvencije⁷ s strani vseh držav članic EU;
- podporo zbiranja dostopnih informacij za državljane o stanju in trendih v okolju v povezavi s socialnimi, gospodarskimi in zdravstvenimi trendi;
- splošno okoljsko ozaveščanje;
- razvijanje splošnih pravil in načel dobrega gospodarjenja z okoljem v postopkih dialoga.

Sanacija degradiranih območij

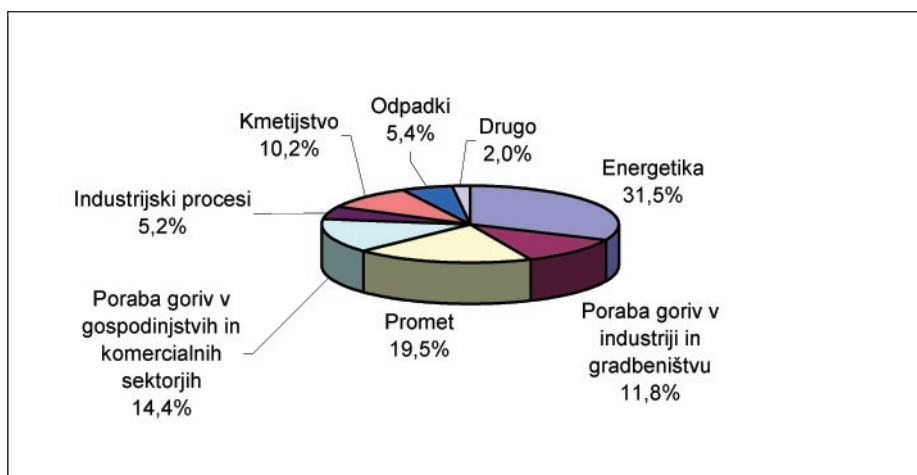
Strategija razvoja Slovenije opredeljuje kot eno osnovnih usmeritev za obdobje do leta 2013 tudi sanacijo okolja v geografskih zaokroženih območjih oziroma nadaljevanje sanacije, kjer ta že poteka. Skladno s to usmeritvijo je, za zagotavljanje tega cilja, predvidena priprava programov, ki se bodo nanašali na zmanjšanje kritične in dolgotrajne onesnaženosti sestavin okolja, odpravo starih okoljskih bremen in hkratno okoljsko-razvojno prenovu in okolju prilagojene posege. Prednostno se bodo še v letu 2005 pripravila izhodišča in program za izvajanje v letu 2006 za zmanjšanje onesnaževanja okolja s težkimi kovinami v Zgornji Mežiški dolini s posebnim poudarkom na onesnaženju, ki ga povzročajo prašni delci, skladno s primerjalno študijo iz leta 2002. Nadalje bo kakovost bivalnega okolja potrebno izboljšati v širših, geografsko zaokroženih geografskih območjih in ožjih območjih največje in večplastne degradacije (Zasavje, urbano območje Celja, Šaleška dolina), ki jih je treba obravnavati kot posebno razvojno in prostorsko problemsko kategorijo, s poudarjeno okoljevarstveno (preventivno in tudi zelo izrazito kurativno) varovalno zasnovno ukrepov prostorske in regionalne politike. Tudi na območju Idrije (posledice dolgotrajne predelave živega srebra), Anhovega (azbest), Rudnika urana Žirovski vrh in še na nekaterih drugih manjših, okoljsko problematičnih območjih, je potrebna prednostna sanacija okolja in zaščita zdravja prebivalstva. Istočasno morajo ukrepi politike dosledno preprečevati nadaljnje obremenjevanje okolja v teh območjih.

3. STANJE OKOLJA

Poznavanje stanja in sprememb v okolju je osnova za učinkovito okoljsko politiko in pravočasno ukrepanje. Državni zbor RS je decembra 2003 potrdil Poročilo o stanju okolja 2002, na osnovi katerega temelji ocena stanja okolja po posameznih prednostnih področjih ter prednostni ukrepi v NPVO. Poleg podatkov iz PSO 2002 so bili za oceno stanja okolja uporabljeni tudi najnovejši podatki MOP in Agencije Republike Slovenije za okolje.

Klimatske spremembe

Emisije toplogrednih plinov so se po letu 1986 začele zniževati in so dosegle minimum v letih 1991–1992, nato so spet začele naraščati, ter se v obdobju 1998–2000 ustalile. Po letu 2000 emisije ponovno naraščajo, predvsem v sektorju energetika. Zaskrbljujoče je namreč naraščanje porabe električne energije, ki narašča hitreje od bruto družbenega proizvoda. Poleg tega Republiko Slovenijo bremeni visoka energetska intenzivnost, saj v primerjavi z gospodarsko razvitostjo Republika Slovenija porabi precej več energije kot stara evropska petnajsterica. Ugoden je delež vseh obnovljivih virov energije v razpoložljivi primarni energiji, ki je leta 2002 dosegel 11,2 %. Projekcije v okviru Programa za zmanjševanje emisij toplogrednih plinov kažejo, da bo s predvidenimi ukrepi mogoče doseči cilje Kjotskega protokola.

Slika 1: Skupne emisije vseh toplogrednih plinov v ekvivalentu CO₂ po sektorjih onesnaževanja leta 2002

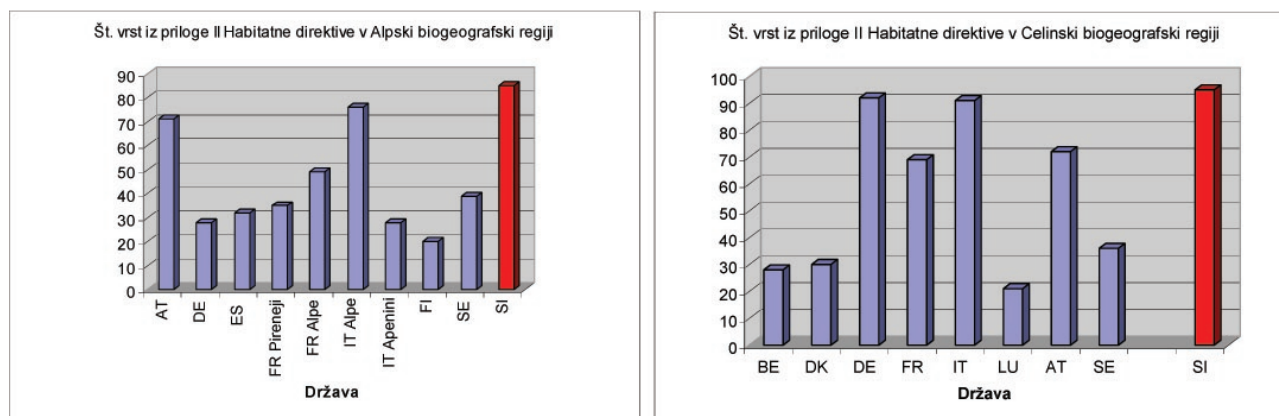
Vir: Evidence emisij toplogrednih plinov za leta 1986 ter 1990–2002, ARSO 2004

Zaradi tanjšanja ozonske plasti v stratosferi, ki je posledica škodljivega delovanja vrste snovi, predvsem pa plinov, ki se sicer nahajajo v opremi za hlajenje, klimatizacijo, sistemih za zaščito pred požari in gasilnih aparatih, se je leta 1995 začelo občutnejše opuščanje klorofluoroglikovodikov. Republika Slovenija ozonu škodljivih snovi ne proizvaja, za okoli 90 % pa se je zmanjšala poraba snovi, ki povzročajo tanjšanje ozonskega plašča (1989–2000).

⁷ Konvencija o dostopu do informacij, sodelovanju javnosti v odločanju in dostopu do sodišča v okoljskih zadevah, Aarhus, 25. junija 1998.

Narava in biotska raznovrstnost

Slovenija je po biotski raznovrstnosti ena izmed izstopajočih držav v Evropi. Najvišji delež ogroženih živalskih in rastlinskih vrst sodi v skupino dvoživk, sesalcev in ptičev⁸. V Sloveniji je približno 850 vrst ozkih endemitov, večina jih je vezanih na podzemeljske habitatne tipe, alpinska in subalpinska travišča ter skalovja in melišča. Habitatni tipi z večjim številom ogroženih vrst, ki so ogrožene zaradi izgube tega habitatnega tipa, pa so predvsem suha in vlažna travišča, obalni in morski habitatni tipi ter stoječe in tekoče vode. Vlada Republike Slovenije je 29. aprila 2004 določila območja Natura 2000 v Sloveniji z Uredbo o posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000). Določenih je 286 območij, od tega jih je 260 določenih na podlagi direktive o habitatih in 26 na podlagi direktive o pticah. Območja zajemajo 35,5 % površine Slovenije. Večji del območij porašča gozd, velik je delež brez vegetacije (pretežno stene), 9 % površin je nad gozdno mejo, pomemben je tudi delež travišč. V zavarovanih območjih (Triglavskem narodnem parku, regijskih in krajinskih parkih ter rezervatih in naravnih spomenikih) je 25 % skupne površine Natura 2000 območij. Območja se pretežno prekrivajo, saj je 60 % površin, predlaganih na podlagi direktive o habitatih, znotraj predlaganih posebnih varstvenih območij po direktivi o pticah. Število vrst za katere se opredeljujejo območja Nature 2000 je prikazano na sliki 2.

Slika 2: Število vrst za katere se opredeljuje območja Natura 2000 v Alpski in celinski biogeografski regiji (mednarodna primerjava EU15)

Vir: MOP, 2004

Slovenija je ena najbolj gozdnatih držav EU, delež gozdov pa se še povečuje zaradi zaraščanja kmetijskih zemljišč. Zdravstveno stanje gozdov se zaradi atmosferskega onesnaževanja se poslabšuje, bolj so ogroženi iglavci (jelka), med listavci pa hrast. Delež kmetijskih površin se zmanjšuje zaradi zaraščanja in širjenja pozidanih površin. Nimamo še celovitega pregleda nad stanjem onesnaženosti tal. Dovoljene vsebnosti težkih kovin (cink, kadmij, svinec) so presežene na lokacijah v okolici industrijskih središč (na območju Celja, zgornje Mežiške doline, na nekaterih lokacijah v okolici Maribora in Jesenic lokalno).

Trenutno opravljajo dela z gensko spremenjenimi organizmi v 21 zaprtih sistemih, na fakultetah, zavodih in inštitutih ter v podjetjih. V 19 primerih se uporabljajo gensko spremenjeni mikroorganizmi, v petih primerih transgene rastline, v petih primerih transgene živali, v preostalih 3 zaprtih sistemih pa se ukvarjajo z gensko spremenjenimi celičnimi kulturami, humanimi in živalskimi celičnimi kulturami ter embrionalnimi celicami. Kontrola nad uvozom GSO še ni vzpostavljena, vendar pa je iz podatkov o uvozu dveh glavnih poljščin (koruza, soja) po poreklu uvoza z veliko verjetnostjo moč sklepati, da so prisotni tudi gensko spremenjeni organizmi.

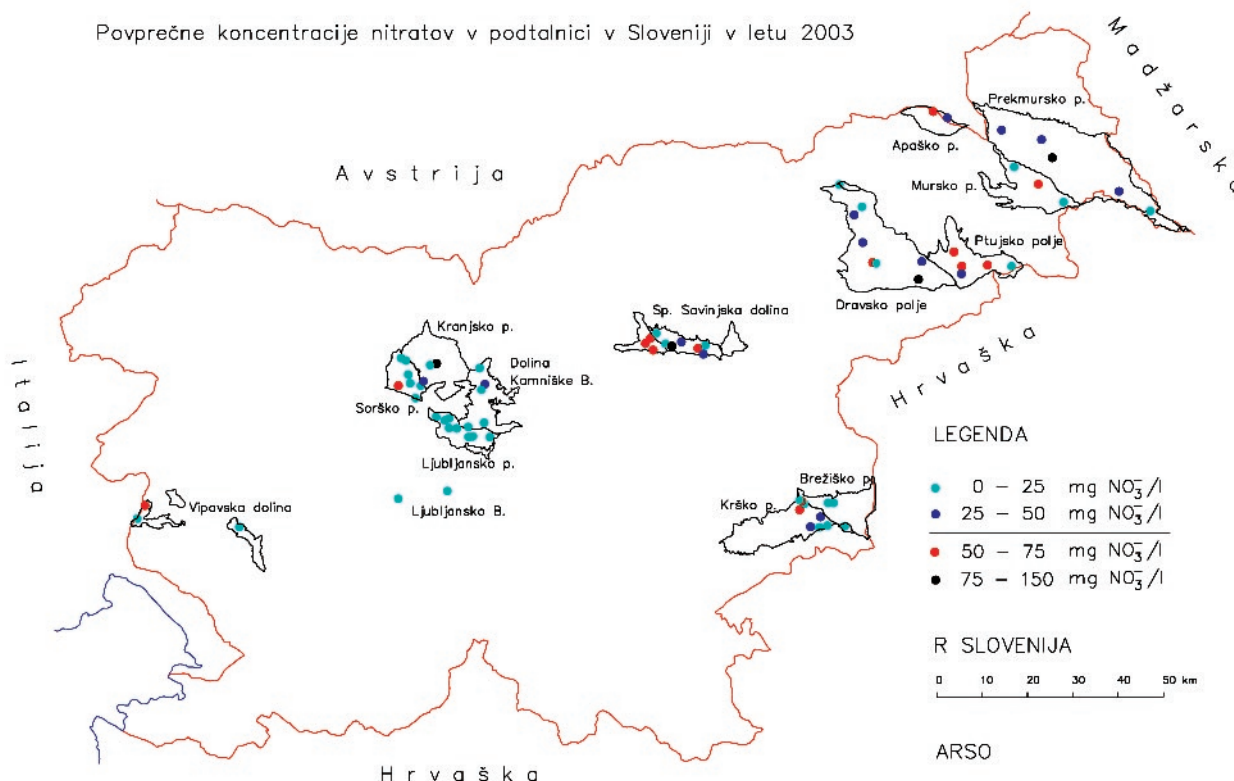
Kakovost življenja

Na področju voda je za obdobje 1992–2000 opazno izboljšanje kakovosti vodotokov. Delež vodotokov v drugem kakovostnem razredu (dobro stanje) se je povečal na račun močno onesnaženih. Izgradnja čistilnih naprav in kanalizacijskih sistemov poteka skladno s programom na tem področju. Do leta 2005 je predvidena izgradnja večine velikih čistilnih naprav (Maribor, Ljubljana, Celje, nadgradnja čistilne naprave Koper in Izola), zato se bo bistveno povečal tudi delež čiščene odpadne vode.

V obdobju 1997–2000 je bilo najbolj kritično onesnaženje podzemne vode s pesticidi, predvsem atrazinom in njegovim metabolitom desetilatrazinom, ter z nitrati (najbolj onesnaženi vodonosniki v severovzhodni Sloveniji). Poraba sredstev za varstvo rastlin od leta 1997 spet narašča. Slovenija se s porabo 3,6 kg/ha obdelovalnih zemljišč (leto 2000) uvršča med večje porabnike v Evropi.

⁸ Stanje ogroženosti vrst za posamezno skupino je za boljše poznane taksonomske skupine prikazano v PSO 2002 (MOPE, 2003)

Povprečne koncentracije nitratov v podtalnici v Sloveniji v letu 2003

Slika 3: Povprečne koncentracije nitratov v podzemnih vodah v letu 2003
Vir: ARSO, 2004

Pri nitratih se je naraščanje sicer ustavilo, vendar so mejne vrednosti še vedno marsikje presežene. Poraba mineralnih gnojil se polagoma zmanjšuje, vendar je onesnaženje predvsem podzemnih voda, s presežki hranil iz kmetijstva, še vedno problem. Zlasti na območjih, kjer so kmetijske površine v tesnem stiku s plitvo ležečimi podzemnimi vodami (območja na plitvih rjavih tleh v porečjih Mure, Save, Drave in Savinje) in je pridelava intenzivna, je dušikova bilanca pozitivna (+ 64 kg N/ha), kar pomeni tudi, da kmetje pretirano gnojijo.

Na področju zraka je najbolj opazno zmanjšanje emisij SO_2 , ki so se zmanjšale za 47 % glede na leto 1990, največ v sektorju energetika, ki ima pri nastajanju emisij največji delež. Povprečne dnevne koncentracije SO_2 občasno prekoračujejo mejne vrednosti le v okolici termoelektrarne Šoštanj. Emisije NO_x so se zmanjšale za 8 % glede na leto 1990, vendar premalo za doseganje ciljne vrednosti 45 kt.

Zaskrbljujoče je hitro naraščanje deleža cestnega tovornega prometa. Zaradi porasta števila motornih vozil in povečane mobilnosti se je ustrezno povečala tudi poraba motornih goriv ter s tem emisije CO_2 kot najpomembnejšega toplogrednega plina. Po letu 1995 se je zelo zmanjšala emisija svinca iz prometa, saj je takrat začel veljati nov predpis o kakovosti tekočih goriv. S prepovedjo prodaje osvinčenega bencina so se emisije še dodatno zmanjšale.

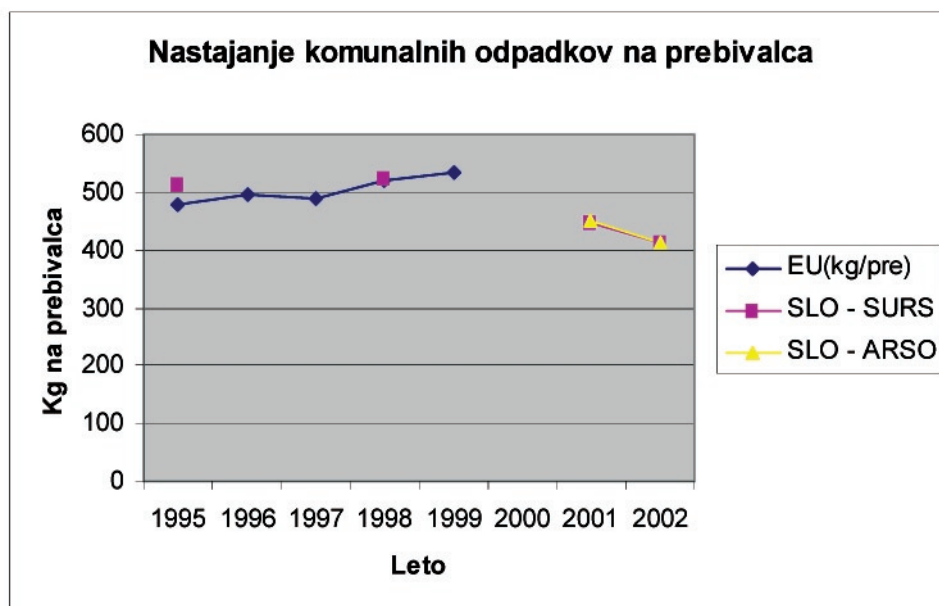
V okviru evidence proizvajalcev in uvoznikov nevarnih kemikalij se sistematično zbirajo podatki o nevarnih kemikalijah. Največ kemikalij je iz skupine zdravju škodljivih in so v daleč največjem obsegu namenjene industriji in obrti. Delež uvoženih kemikalij je znašal 86 %, delež proizvedenih v Republiki Sloveniji pa 14 %.

Hrup v naravnem in življenjskem okolju narašča, pri čemer hrup v urbanih okoljih v splošnem presega hrup v ruralnem okolju, saj število prebivalstva v urbanem okolju narašča približno dvakrat hitreje kot v neurbanem okolju. Najpomembnejši dejavnik okoljskega hrupa je cestni promet. V zadnjih letih se je drastično povečalo število registriranih motornih vozil, bistven povzročitelj hrupa v mestih so tudi zastarela vozila (predvsem mestnega potniškega prometa). Po podatkih meritev hrupa v Ljubljani je širše območje središča mesta hrupno nadpovprečno obremenjeno. Ocenjeno je, da živi na teh območjih okoli 50.000 prebivalcev, kar je približno petina prebivalcev Ljubljane.

Na področju elektromagnetnih sevanj doslej, pri 22 obstoječih visokonapetostnih daljnovodih, ni bilo presejanja mejnih vrednosti. Ostala visokofrekvenčna elektromagnetna sevanja v okolju, ki so posledica telekomunikacijskih naprav, radijskih in televizijskih oddajnikov ter radarjev, se vedno nahajajo na višinskih lokacijah, zato v njihovi bližini ni stanovanjskih in drugih objektov in ni možnosti prekomerne izpostavljenosti elektromagnetnim sevanjem. Tudi sevalne obremenitve baznih postaj za mobilno telefonijo so pod dopustnimi mejnimi vrednostmi in so čezmerne le v neposredni bližini anten baznih postaj v glavnem snopu sevalne karakteristike antene.

Odpadki

Pri izvajanju dejavnosti letno nastane okoli 4,7 mio ton odpadkov, odstrani pa se jih 1,7 mio ton oziroma 873 kg na prebivalca letno. V Sloveniji proizvedemo letno okoli 450 kg komunalnih odpadkov na prebivalca (v petnajsterici držav članic EU – v nadaljnjem besedilu: EU15-500 kg/prebivalca/leto), vendar količine glede na najnovejše podatke padajo (411 kg/prebivalca v letu 2002).

Slika 4: Nastajanje komunalnih odpadkov na prebivalca po letih
Vir: ARSO, 2004

Delež prebivalstva, vključenega v sistem rednega zbiranja in odvoza komunalnih odpadkov se je s 76 % leta 1995 povečal na 94 % leta 2001. Ločeno zbiranje odpadkov je doslej začelo izvajati 70 % izvajalcev javne službe ravnanja s komunalnimi odpadki. Po uradni evidenci Agencije Republike Slovenije za okolje, je bilo konec leta 2002 v Sloveniji aktivnih 48 odlagališč nenevarnih odpadkov, v izgradnji so bila 3 odlagališča. Po letu 2003 bo predvidoma obratovalo še 40 odlagališč nenevarnih odpadkov. Podatki o količinah odloženih nenevarnih odpadkov, ki so za leto 2002 primerljivi tudi s podatki Statističnega urada Republike Slovenije kažejo, da se je količina le teh v letu 2002, glede na leto 2000, zmanjšala za ca 14 %. Od celotne količine nenevarnih odpadkov, je bil v letu 2002 delež odloženih komunalnih odpadkov okoli 85 %, od tega večinski delež (81 %) pripada mešanim komunalnim odpadkom, ostalo so odpadki iz vrtov in ločeno zbrane frakcije. Skupni delež ostalih odloženih odpadkov iz dejavnosti (gradbeni odpadki, odpadna embalaža, odpadki iz naprav za obdelavo odpadkov, anorganski odpadki iz termičnih procesov, odpadki iz organskih kemijskih procesov, odpadki iz proizvodnje lesa in papirja in drugi odpadki), ki so glede na svoje lastnosti nenevarni odpadek, je okoli 13 %.

4. CILJI IN PROGRAMI UKREPOV

4.1. PODNEBNE SPREMEMBE

4.1.1 ZMANJŠEVANJE EMISIJ TOPLOGREDNIH PLINOV

Slovenija je oktobra 1998 podpisala, julija 2002 pa ratificirala Kjotski protokol, s katerim je prevzela – enako kot EU-15 in večina novih članic – obveznost 8 % zmanjšanja emisij toplogrednih plinov (TGP) v prvem ciljnem obdobju 2008-2012 glede na izhodiščno leto. Takrat so bile emisije TGP v Sloveniji 20,601 milijona ton ekvivalenta⁹ CO₂, 8 % zmanjšanje pa pomeni, da Slovenija v obdobju 2008-2012 v povprečju ne bo smela preseči 18,953 milijona ton emisij ekvivalenta CO₂ na leto. Projekcije kažejo težnjo naraščanja emisij, če ne bodo uporabljeni dodatni ukrepi za njihovo zmanjšanje.

Obveznost zmanjševanja emisij po Kjotskem protokolu velja za naslednje pline: ogljikov dioksid (CO₂), metan (CH₄), didušikov oksid (N₂O), fluorirane ogljikovodike (HFC), perfluorirane ogljikovodike (PFC) in žveplov heksafluorid (SF₆). Referenčno leto za prve tri pline je za Slovenijo leto 1986, za druge tri pline oziroma skupine plinov pa leto 1995. Pravila o izvajanju Kjotskega protokola omogočajo doseganje ciljev z zmanjšanjem emisij TGP in s povečanjem ponorov (vezave CO₂). Kot dopolnilo k domačim ukrepom zmanjševanja emisij TGP so na voljo trije Kjotski mehanizmi in sicer: skupno izvajanje (projekti v industrializiranih državah oziroma državah Aneksa I konvencije), mehanizem čistega razvoja (projekti v državah v razvoju) in mednarodno trgovanje z emisijami.

Operativni program zmanjševanja emisij toplogrednih plinov

Operativni program zmanjšanja emisij toplogrednih plinov, ki ga je Vlada RS sprejela 30. julija 2003, njegovo dopolnjeno verzijo pa leto dni kasneje, opredeljuje ključne instrumente za doseganje kjotskih ciljev, obveznosti posameznih sektorjev pri uvajanju teh instrumentov ter prilagajanje instrumentov za doseganje zahtevanih ciljev, pri čemer naj bodo stroški za izpolnitev kjotskih obveznosti čim manjši.

CILJ: Zmanjšanje emisij toplogrednih plinov za 8 % v obdobju 2008-2012 glede na leto 1986, med drugim z dosegom naslednjih področnih ciljev:

⁹ Vsi toplogredni plini so zaradi primerljivosti izraženi v ekvivalentu CO₂, ki ga dobimo, če količino katerega koli od njih pomnožimo z njegovim toplogrednim potencialom (za CO₂ je ta enak 1, za metan 21, za N₂O 310 itd.).

- 12 % delež obnovljivih virov energije v celotni energetske oskrbi države do leta 2010;
- zmanjšanje energetske intenzivnosti (za 30 % do leta 2015 v primerjavi z letom 2000);
- 2 % delež biogoriv v prometu do leta 2005 in 5,75 % do leta 2010;
- 16 % delež SPTE do leta 2012 v proizvodnji električne energije;
- 30 % nižja poraba energije v novih stavbah in možnost znižanja porabe energije v javnem sektorju za 15 %.

Emisije toplogrednih plinov je mogoče zmanjševati zlasti z zamenjavo tehnologij, zamenjavo goriv in surovin ter z zmanjšanjem obsega ali opustitvijo nekaterih dejavnosti. Emisije so povezane predvsem z obsegom in načinom proizvodnje in porabe energije. Razmeroma cenena fosilna goriva (premog, nafta, plin) so v preteklosti omogočala ekstenzivni gospodarski razvoj in večanje količinske proizvodnje, čeprav ne vedno v prid kakovosti življenja. Poleg emisij zaradi kurjenja goriv se toplogredni plini sproščajo tudi iz nekaterih industrijskih procesov, v kmetijstvu, pri ravnanju z odpadki ter v prometu, kar povečuje kompleksnost problematike. Dodatna značilnost je torej velika razpršenost virov neposrednih in posrednih emisij, tako da je njihovo zmanjševanje odvisno od množice odločitev individualnih porabnikov.

V Operativni program zmanjševanja emisij toplogrednih plinov so vključeni ukrepi, katerih instrumenti za njihovo izvedbo so na celotnem območju EU harmonizirani ter imajo znatne in merljive učinke zmanjšanja emisij TGP. V Operativnem programu zmanjšanja emisij toplogrednih plinov so upoštevani naslednji instrumenti za doseganje kjotskih ciljev:

- 1 trgovanje z emisijami toplogrednih plinov,
- 2 trgovanje z zemeljskim plinom,
- 3 trgovanje z električno energijo,
- 4 taksa na emisijo ogljikovega dioksida,
- 5 prilagoditev industrije okoljskim standardom (IPPC),
- 6 uvajanje trošarinskih dajatev na fosilna goriva in električno energijo,
- 7 spodbujanje soproizvodnje toplote in električne energije,
- 8 spodbujanje proizvodnje električne energije iz obnovljivih virov,
- 9 spodbujanje povečanja rabe obnovljivih virov,
- 10 promocija energijske učinkovitosti in energijska učinkovitost javnega sektorja,
- 11 spodbujanje učinkovite rabe energije pri porabnikih,
- 12 energijsko označevanje gospodinjskih aparatov,
- 13 energetske lastnosti stavb,
- 14 toplotne izolativne lastnosti gradbenih proizvodov,
- 15 predpisi o rednem nadzoru sestave izpušnih plinov in nastavitvah motorjev vozil,
- 16 strategija prostorskega in regionalnega razvoja, izgradnja ustrezne prometne infrastrukture ter prometne ureditve,
- 17 obveščanje potrošnikov o emisiji CO₂ motornih vozil,
- 18 spodbujanje rabe biogoriv,
- 19 zmanjšanje onesnaženosti zunanjega zraka zaradi prometa,
- 20 zmanjšanje emisij F-plinov,
- 21 kmetijska okoljska politika,
- 22 ravnanje z odpadki.

Ti instrumenti so razvrščeni po:

- skupinah povzročiteljev emisij TGP, na katere učinkujejo,
- potencialih zmanjšanja emisij TGP, in
- specifičnih stroškov za izvedbo ukrepa, ki ga spodbujajo.

Potenciali so izraženi z letno količino zmanjšanja emisij TGP (kt CO₂/leto), specifični stroški za izvedbo ukrepa pa v EUR na tona letnega zmanjšanja emisije CO₂. Med posameznimi instrumenti so seveda precejšnje razlike v pričakovanem učinku zmanjšanja emisij.

V tabeli 1 so prikazane emisije v letu 1986 ter projekcije emisij TGP po sektorjih in ponori (predvsem gozdovi) za leta 2005, 2008, 2010, 2012 ter povprečje za prvo ciljno obdobje 2008-2012, z dodatnimi ukrepi, s pomočjo katerih je zagotovljena izpolnitev obveznosti iz Kjotskega protokola.

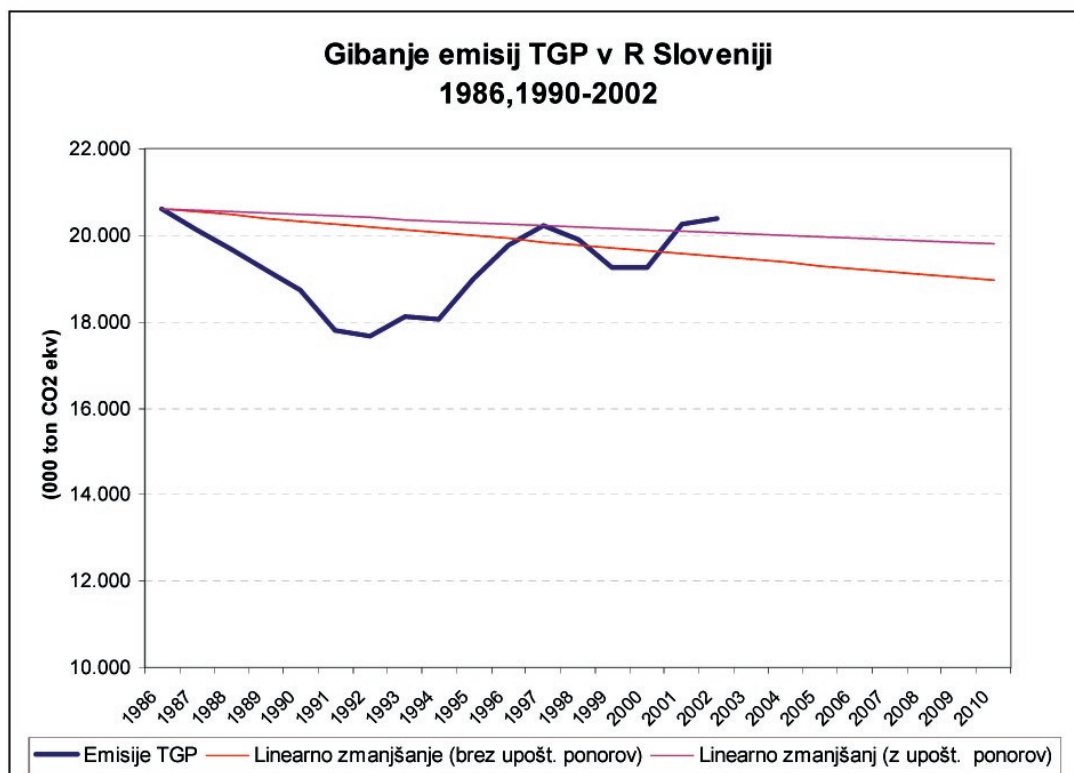
Tabela 1: Skupne emisije toplogrednih plinov po sektorjih v letu 1986 (bazno leto) ter projekcije za leta 2005, 2008, 2010, 2012 in povprečje za obdobje 2008-2012, z dodatnimi ukrepi

Sektorji	Emisije toplogrednih plinov [1000 t ekv. CO ₂ /leto]					
	1986 (bazno leto)	2005	2008	2010	2012	Povprečje 2008–12
1 Energetika	15.603	16.476	15.651	15.899	15.446	15.689
proizvodnja elektrike in toplote	6.729	6.624	5.608	5.729	5.288	5.560
elektrarne	5.556	5.570	4.646	4.763	4.291	4.586
TE in toplarne	836	836	736	736	780	749
toplarne (DO kotlovnice in SPTE)	170	212	220	223	212	219
premogovništvo in naftna industrija	168	6	6	6	5	6
Industrija in gradbeništvo	4.171	2.262	2.313	2.366	2.322	2.337
industrija	3.899	2.131	2.174	2.222	2.176	2.194
gradbeništvo	272	131	139	144	146	143
promet	2.008	4.063	4.227	4.315	4.382	4.309
drugi sektorji	2.311	3.140	3.140	3.139	3.117	3.133
komercialni sektorji	632	1.515	1.538	1.554	1.548	1.548
gospodinjstva	1.201	1.367	1.344	1.327	1.313	1.328
kmetijstvo in gozdarstvo	478	258	258	257	256	257

Sektorji	Emisije toplogrednih plinov [1000 t ekv. CO ₂ /leto]					
	1986 (bazno leto)	2005	2008	2010	2012	Povprečje 2008–12
pridobivanje in distribucija energetskih surovin (ubežne emisije)	384	386	364	350	336	350
2 Industrijski procesi	1.309	1.109	1.138	1.157	1.198	1.164
proizv. cementa, apna in kalc. karbida	762	535	538	541	543	541
proizvodnja aluminija	366	334	291	310	329	310
uporaba HFC/PFC in SF ₆	7	98	118	132	121	124
ostala industrija	174	143	191	175	204	188
3 Poraba premazov, topil in redčil	128	41	37	35	35	36
4 Kmetijstvo	2.564	2.141	2.146	2.149	2.140	2.145
6 Odpadki	997	1.026	904	822	716	815
Trdni odpadki	809	981	867	791	694	784
odpadne vode	188	45	36	31	22	31
Emisije SKUPAJ	20.601	20.793	19.875	20.061	19.535	19.847
5 Ponori						
ponori skupaj	- 2.950	- 3.606	- 3.754	- 3.853	- 3.952	- 3.853
dodeljene kvote ponorov (3. člen, 3.in 4. točka Kjotskega protokola)		- 1.750	- 1.708	- 1.680	- 1.652	- 1.680
konzervativna ocena izkoriščenosti ponorov			- 840	- 840	- 840	- 840
Skupaj: Emisije – izkoriščeni ponori	20.601	20.793	19.035	19.221	18.695	19.007
odstopanje od ciljnih emisij	1.648	1.840	82	268	- 258	54
odstotek odstopanja od ciljnih emisij			0,4	1,4	- 1,4	0,3
Ciljne emisije v letih 2008–2012 (– 8%)	18.953					18.953

Vir: MOP, 2005

Na sliki 5 do prikazane vrednosti letnih emisij toplogrednih plinov v Sloveniji v obdobju od 1986 do 2002. Ravni liniji prikazujeta linearno zmanjševanje emisij od leta 1986 naprej za dosego obveznosti iz Kjotskega protokola; zgornja linija je z upoštevanjem ponorov, spodnja pa brez njih.

Slika 5: Gibanje emisij TGP v Sloveniji v letu 1986 in obdobju 1990–2002

(Črta med letoma 1986 in 1990 ne predstavlja pravih vrednosti, ampak je samo linearna interpolacija). Ravni liniji predstavljata enakomerno zmanjševanje emisij, ki vodi k izpolnitvi obveznosti iz Kjotskega protokola (zgornja z upoštevanjem ponorov, spodnja brez njih).

Vir: MOP, 2005

Vzpostavitev mehanizma spremljanja emisij toplogrednih plinov

Za izvajanje Kjotskega protokola so nujno potrebni podatki o emisijah in ponorih toplogrednih plinov¹⁰ (TGP) za posamezne države. Le na osnovi teh bo mogoče spremljati napredek pri zmanjševanju oziroma omejevanju emisij in s tem izpolnjevanje obveznosti iz Kjotskega protokola. Metodologija za pripravo teh podatkov je predpisana v okviru Okvirne konvencije ZN o spremembi podnebja (UNFCCC), prav tako pa je predpisan tudi postopek priprave poročil in poročanja Konferenci pogodbenic te konvencije, ter način poročanja Evropski komisiji. V okviru ARSO je bila v letu 2004 organizirana posebna služba za pripravo evidenc emisij TPG ter za vzpostavitev registra.

CILJ: Vzpostavitev sistema za spremljanje izvajanja Operativnega programa zmanjševanja emisij toplogrednih plinov, vključno s sistemom izdelave evidenc emisij toplogrednih plinov:

- priprava letnih poročil o evidencah emisij TGP
- analiza ranljivosti na podnebne spremembe in prilagajanje nanje 2006
- vzpostavitev sistema trgovanja s pravicami emisij 2005
- imenovanje strokovne skupine za spremljanje ponorov za področje rabe tal, spremembe rabe tal in gozdarstva 2005

4.1.2 SNOVI, KI POVZROČAJO TANJŠANJE OZONSKEGA PLAŠČA

Ozon¹¹ nastaja pod vplivom ultravijoličnega sevanja na kisik. V ozračju ga je relativno malo, od tega se 90% ozona nahaja v ozonosferi, sloju zraka med 15 in 30 km nad površjem zemlje. Ozonske molekule absorbirajo večino ultravijoličnih žarkov, zaradi česar nastaja stratosferski ozonski plašč, ki varuje zemeljsko oblo pred škodljivim ultravijoličnim sevanjem. Ozon kot tudi ozonu škodljive snovi so tudi toplogredni plini, zato je tanjšanje ozonske plasti povezano s procesom globalnih podnebnih sprememb.

Z znanstvenimi raziskavami je bilo dokazano, da se je v zadnjih dvajsetih letih koncentracija ozona v stratosferi občutno zmanjšala. Na določenih področjih je razredčenost ozonske gostote ter razpadanje ozona kritično, posledično povečanje ultravijoličnega sevanja pa predstavlja veliko nevarnost za zdravje ljudi in okolje.

Da bi se zagotovil večji nadzor nad nastajanjem navedenega pojava, je bila leta 1985 na Dunaju v okviru Agencije za okolje Organizacije združenih narodov in s sodelovanjem Svetovne meteorološke organizacije sprejeta Konvencija o zaščiti ozonskega plašča, nato pa leta 1987 sprejet in od 1989 uveljavljen Montrealski protokol o snoveh, ki škodljivo delujejo na ozonski plašč. Določila protokola so bila kasneje večkrat spremenjena in dopolnjena (leta 1990 v Londonu, 1993 v Kopenhagenu, 1995 na Dunaju, 1997 v Montrealu in leta 1999 v Pekingu), zlasti z namenom zaostritev glede porabe fluorokloroogljikovodikov ter halonov in njihove postopne nadomestitve z nenevarnimi snovmi.

Operativni program ravnanja s haloni

Haloni se uvrščajo med pomembne povzročitelje pojava tanjšanja stratosferske ozonske plasti z zelo visokimi faktorji škodljivosti za ozonsko plast. Mednje spadajo difluoroklorobromometan (halon 1211) s faktorjem škodljivosti 3, trifluorobromometan (halon 1301) s faktorjem 10, dibromotetrafluoroetan (halon 2402) s faktorjem škodljivosti 6 in njihove izomere. So v celoti halogenirane spojine, ki imajo v atmosferi relativno dolgo življenjsko dobo.

Z operativnim programom za ravnanje s haloni so podane smernice za ravnanje s haloni in odpadnimi haloni ter izdelki, napravami in opremo, ki vsebuje halone, s ciljem preprečevanja izpuščanja halonov v atmosfero in opuščanja njihove rabe oziroma nadomeščanja z nadomestnimi sredstvi.

V programu so navedeni ukrepi, ki so potrebni za zagotovitev varnega ravnanja s haloni in napravami ter opremo, ki te snovi vsebuje, in sicer tako pri obratovanju, rabi, vzdrževanju in razgradnji naprav ter opreme kot pri zajemanju, predelavi in odstranjevanju odpadnih halonov:

- nadomeščanje halonov z nadomestnimi sredstvi (nadomestna sredstva pri prenosnih gasilnih aparatih in pri stacionarnih gasilnih sistemih);
- ocena količin porabe halona za primere nujne uporabe in časovna ocena dokončne odstranitve halonov ter odpadne opreme, ki vsebuje halone;
- strokovno usposabljanje in izpopolnjevanje serviserjev opreme;
- zagotavljanje okolju varnega odstranjevanja halonov.

Cilj v okviru operativnega programa glede dokončnega prenehanja uporabe naprav in opreme, ki vsebuje halon in niso namenjeni nujni uporabi je bil dosežen. Seznam vzdrževalcev opreme, ki izpolnjujejo zahtevane pogoje za ravnanje z ozonu škodljivimi snovmi se je začel tvoriti v letu 2004. Seznam, ki se stalno dopolnjuje, se objavi vsako leto do konca marca v uradnem listu.

V RS se je do 31. decembra 2003 prenehala uporabljati obstoječa oprema, ki vsebuje halone in ni namenjena nujni uporabi, zajem halonov iz te opreme pa je bil delno že izveden do 31. decembra 2004. Do konca 2005 je s programom predvideno, da se zbrane in skladiščene halone iz obstoječe prenosne in stacionarne opreme, razen nujne uporabe, odda predelovalcem oziroma odstranjevalcem ozonu škodljivih snovi v odstranitev in sicer najkasneje eno leto po prevzemu, skladno s predpisi o ravnanju z odpadki.

Operativni program ravnanja s klorofluoroogljikovodiki (CFC)

Klorofluoroogljikovodiki (v nadaljevanju CFC) so plini, ki kemično reagirajo z ozonom v stratosferi. Posledica je tanjšanje ozonske plasti oziroma nastajanje tako imenovanih ozonskih lukenj in s tem večje ultravijolično sevanje. Z Dunajsko Konvencijo o zaščiti ozonske plasti so se države podpisnice, med katerimi je tudi Slovenija, zavezale za prenehanje uporabe ozonu škodljivih snovi, med katerimi so tudi CFC.

¹⁰ Konvencija o spremembi podnebja in Kjotski protokol se nanašata na toplogredne pline, ki jih ne obravnava Montrealski protokol. Ti plini, ki so zapisani v Aneksu A Kjotskega protokola, so: ogljikov dioksid (CO₂), metan (CH₄), didušikov oksid (N₂O), fluorirani ogljikovodiki (HFC), perfluorirani ogljikovodiki (PFC) in žveplov heksafluorid (SF₆).

¹¹ Ozon (O₃) je brezbarven plin značilnega vonja z zelo veliko oksidacijsko sposobnostjo, je alotropska oblika kisika s tremi atomi v molekuli.

CILJI:

– do 31.12.2005 predvideno prenehanje uvoza CFC in izdelkov zaradi potreb bistvenega pomena ter uporaba ustreznih MDI (inhalatorji z določenim odmerkom zdravila) brez CFC,

– do 31.12.2012 predviden dokončen zajem CFC iz hladilno zamrzovalnih in klimatskih naprav.

V Operativnem programu za ravnanje s klorofluoroglikovodiki so podane smernice za ravnanje s CFC in odpadnimi CFC ter izdelki, napravami in opremo, ki vsebuje CFC, s ciljem preprečevanja izpuščanja CFC v atmosfero in opuščanja njihove rabe oziroma nadomeščanja z nadomestnimi sredstvi. Smernice in cilji iz programa so se večinoma začeli uresničevati v letu 2004, in sicer:

- strokovno usposabljanje vzdrževalcev opreme po pravilniku o ravnanju z odpadnimi ozonu škodljivimi snovmi,
- vpis vzdrževalcev opreme v evidenco zbiralcev ozonu škodljivih snovi,
- ravnanje z opremo, ki vsebuje več kot 3 kg CFC,
- ravnanje z opremo, ki vsebuje manj kot 3 kg CFC,
- zagotavljanje ukrepov za okolju varno odstranjevanje CFC,
- delna opustitev CFC za raziskovalne in analizne namene in
- prepoved ponovnega polnjenja naprav z obnovljenimi CFC.

Opustitev klorofluoroglikovodikov za raziskovalne namene se opušča skladno z umikom določenih standardov na področju analitike, kar je povezano z akreditacijo laboratorijev. Zato je zaenkrat nemogoče predvideti zadnje leto uporabe CFC za te namene, ker je to odvisno od razmer na področju alternativnih metod.

Za inhalatorje z določenim odmerkom (MDI) so na voljo na tržišču registrirani inhalatorji, ki vsebujejo druge potisne pline kot je CFC, zato smo že v letu 2004 predvideli, da inhalatorji s CFC za Slovenijo niso več nujno potrebni.

4.2 NARAVA IN BIOTSKA RAZNOVRSTNOST

4.2.1 NACIONALNI PROGRAM VARSTVA NARAVE

Zakon o varstvu okolja v prvem odstavku 35. člena določa, da Državni zbor Republike Slovenije na predlog vlade sprejme nacionalni program varstva okolja (NPVO), ki vsebuje dolgoročne cilje, usmeritve in naloge na področju varstva okolja. Tretji odstavek istega člena določa, da Nacionalni program varstva okolja vsebuje tudi nacionalni program varstva narave po predpisih o ohranjanju narave. 94. člen zakona o ohranjanju narave (ZON) pa določa, da Nacionalni program varstva narave (NPVN) zajema ohranjanje biotske raznovrstnosti in varstvo naravnih vrednot, in se z njim opredeli obseg javnega interesa pri ohranjanju biotske raznovrstnosti in varstvu naravnih vrednot za najmanj deset let.

Vsebine NPVN so cilji in usmeritve za:

– ohranitev biotske raznovrstnosti s programom ukrepov varstva rastlinskih in živalskih vrst, njihovih habitatov in ekosistemov;

- varstvo naravnih vrednot s programom ustanavljanja zavarovanih območij in obnovitve naravnih vrednot;
- način izpolnjevanja mednarodnih obveznosti;
- vzgojo in izobraževanje na področju ohranjanja narave;
- ozaveščanje javnosti o pomenu ohranjanja narave;
- zagotavljanje finančnih virov za izvajanje varstva narave.

ZON določa tudi, da se vsebino (naloge) podrobneje razčleni v operativnih programih, ki jih sprejme vlada. Vsebine nekaterih operativnih programov so podrobneje določene tudi z drugimi pravnimi akti. Strategija ohranjanja biotske raznovrstnosti predvideva kot obliko operativnega programa pripravo in izvajanje medsektorskega štiriletnega akcijskega načrta ohranjanja biotske raznovrstnosti (vrst, ekosistemov oziroma habitatnih tipov in genskih virov) za poglobljene sektorske razvojne politike. Za doseganje ugodnega stanja vrst in habitatnih tipov na območjih NATURA 2000 je dopolnjen ZON prav tako predvidel operativni program. V strukturi NPVN so cilji in ukrepi zato zastavljeni po sklopih, ki določajo vsebino sklopov operativnih programov. V teh operativnih programih bodo posamezne točke razdelane bolj podrobno.

Strategija ohranjanja biotske raznovrstnosti v Sloveniji, ki jo je s sklepom dne 20.12.2001 sprejela Vlada RS določa za obdobje 2002-2012 sklop specifičnih ciljev in usmeritev za usklajeno izvajanje ukrepov, ki prispevajo k doseganju treh glavnih ciljev Konvencije o biološki raznovrstnosti:

- ohranjanje biotske raznovrstnosti,
- trajnostno rabo njenih sestavin,
- pošteno in pravično delitev koristi genskih virov.

Strategija poudarja pristop ohranjanja biotske raznovrstnosti *in-situ*, pri čemer je ključno ohranjanje ekosistemov skozi ohranjanje ugodnega stanja pripadajočih združb rastlinskih in živalskih vrst (habitatnih tipov). Izpostavlja tudi nujnost ohranjanja predvsem najbolj ogroženih tipov ter gozdov – zelo pomembnih zaradi ohranjanja populacij evropsko ogroženih vrst.

V Strategiji so postavljene tudi usmeritve za ključne dejavnosti trajnostne rabe sestavin biotske raznovrstnosti in trajnostnega razvoja (za kmetijstvo, gozdarstvo, lovstvo, ribištvo, upravljanje z vodami, promet, industrijo in energetiko ter turizem). Na ta način upošteva strategija tudi določilo konvencije o biološki raznovrstnosti, da je treba ogrožanje odpravljati pri njihovih vzrokih. V tem delu daje strategija pomemben prispevek konceptu trajnostnega razvoja in določnejšemu vključevanju drugih sektorjev vanj. Prispevala bo tudi k povezovanju ukrepov ključnih sektorjev za ohranjanje raznovrstnosti. Ključni sektorji pa so poleg prej naštetih še tisti, ki s svojimi dejavnostmi ključno prispevajo k uspešnosti ohranjanja raznovrstnosti (znanost, šolstvo, zdravje, kultura, finance, upravna akademija pod okriljem MNZ).

Pogodbenice Konvencije o biološki raznovrstnosti kot tudi Svetovni vrh za trajnostni razvoj so postavili cilj zmanjšati upadanje biotske raznovrstnosti v svetovnem merilu do leta 2010, članice EU pa so se dodatno obvezale zaustaviti upadanja do leta 2010 (Strategija trajnostnega razvoja sprejeta na evropskem vrhu v Gothenburgu, 2001). NPVN je postavljen v mednarodni okvir in okvir trajnostnega razvoja. Trajnostni razvoj kot »zadovoljevanje potreb sedanjih generacij, ne da bi bile s tem ogrožene možnosti prihodnjih generacij za zadovoljevanje njihovih«, mora priznavati tudi ohranjeno naravo kot kvaliteto, kot zbirko sestavin, ki je danes ne uporabljamo v celoti, potrebovale pa jo bodo prihodnje generacije. Za doseg takšnega razvoja je treba zahteve po ohranjanju narave upoštevati pri izrabi prostora in abiotskih naravnih virov. Gospodarske in nekatere družbene dejavnosti z izkoriščanjem naravnih virov (npr. sestavin biotske raznovrstnosti, vode, zemljišč, mineralnih surovin) ali s poseganjem v prostor bistveno vplivajo na ohranjenost narave. Zato morajo povezovati in vključevati, kjer je mogoče

in ustrezno, ohranjanje in trajnostno rabo sestavin biotske raznovrstnosti oziroma naravnih vrednot v ustrezne sektorske in medsektorske načrte, programe in politike z navezovanjem na Strategijo trajnostnega razvoja kot tudi na izvajanje ekosistem-skega pristopa kot ga je opredelila Konvencija o biološki raznovrstnosti. Za doseganje ciljev NPVN je zato ključnega pomena aktivnejše vključevanje drugih sektorjev. Pri pripravi in izvajanju predpisov, strategij, programov in drugih dokumentov, ki določajo rabo naravnih dobrin, urejanje prostora, upravljanje z vodami, regionalni razvoj, energetiko, promet, razvoj turizma je bistveno vključevanje skrbi za ohranjanje narave. Za zagotovitev varstvenih ukrepov in ustrezne količine finančnih sredstev zanje je bistven stalen dialog s sektorjema kmetijstva in gozdarstva. Doseganje ciljev bo zagotovljeno s pripravo in izvajanjem ukrepov, po potrebi natančneje določenih v operativnih programih, usmerjenih v doseganje vrednosti kazalcev.

EU obravnava ohranjanje narave kot skupno nalogo. V okviru vključevanja okoljskih vidikov v druge sektorske politike skladno s pogodbami med državami članicami EU je zajeto tudi ohranjanje narave. Amsterdamska pogodba določa, da "morajo biti zahteve varstva okolja integrirane v opredelitev in izvajanje politik in dejavnosti EU, zlasti s poudarkom na promociji trajnostnega razvoja". *Strategijo Evropske unije o biotski raznovrstnosti* je parlament EU kot programski akt sprejel leta 1998 in določa smernice za zagotavljanje skladnosti pri doseganju ciljev in izpolnjevanju mednarodnih zahtev, ki izhajajo iz konvencij, katerih podpisnica je EU. Upošteva tudi obvezno zakonodajo in politike EU, ki se jih je Slovenija obvezala izpolnjevati s pridružitvenim sporazumom. To so predvsem sektorske politike kakor *Skupna kmetijska politika*, *Skupna ribiška politika* in *Politika razvoja podeželja* ter politika EU na področju varstva narave, okolja in genskih virov, kakor jo določajo zlasti *Direktiva o ohranjanju prostoživečih vrst ptic*, *Direktiva o ohranjanju prostoživeče flore, favne in habitatov*, *Direktiva o skupni politiki do voda*, *Uredba sveta o ohranjanju, zbiranju in uporabi genskih virov v kmetijstvu ter Akcijski načrti biotske raznovrstnosti za ohranjanje naravnih virov, kmetijstvo, ribištvo, monitoring ter ekonomsko in razvojno sodelovanje* sprejeti leta 2001. Pod luskim predsedstvom EU pa so bili pripravljeni operativni cilji kako zaustaviti upadanje biotske raznovrstnosti (Malahide, 2004), s predlogi prioritarnih nalog na nivoju EU, tudi z izvajanjem iniciative odštevanja do 2010 (Countdown 2010). Povezanost z okoljskimi zahtevami in ohranjanjem biotske raznovrstnosti se izraža v praksi pri možnostih črpanja sredstev iz finančnih mehanizmov EU. Ohranjanje narave je tesno povezano z vključevanjem te vsebine v druge sektorje, zato so v posamičnih podglavljih nakazane tudi te povezave.

Institucionalni sistem ohranjanja narave in njegova izpopolnitev

V obdobju preteklih petih let se je po ratifikaciji pomembnejših konvencij in sporazumov s področja ohranjanja narave in sprejetju zakona o ohranjanju narave s podzakonskimi predpisi postavilo ogrodje sistema ohranjanja narave. V tem obdobju so se reorganizirale in konsolidirale tudi službe varstva narave, kot ključen korak k učinkovitemu izvajanju sistema varstva narave v praksi.

Organizacijski okvir institucionalnega delovanja varstva narave temelji na naslednjih nosilcih:

- Sektor za varstvo narave v Direktoratu za okolje znotraj ožjega Ministrstva za okolje in prostor,
- Sektor za varstvo narave v Uradu za okolje znotraj Agencije RS za okolje,
- inšpektorji za ohranjanje narave v Inšpektoratu RS za okolje in prostor,
- Zavod RS za varstvo narave,
- Zavod za gozdove Slovenije ter
- upravljavci zavarovanih območij.

Po nalogah in pristojnostih gre za ločene organizacijske oblike, vendar funkcionalno medsebojno tesno povezane v enoten sistem kot ga predpisuje ZON. Pristojnosti in naloge, ki določajo posamezne, zgoraj navedene organizacijske nosilce, ločimo na:

- Direktorat za okolje (Sektor za varstvo narave) ima temeljne programsko-regulatorne pristojnosti na nacionalni in mednarodni ravni (programi, strategije, zakonodaja, financiranje, koordiniranje).
- Agencija RS za okolje (Sektor za varstvo narave) izvaja predpise s področja varstva narave z odločanjem v upravnih postopkih ter zagotavlja javno dostopne baze podatkov (evidence, registri) s tega področja.
- Inšpektorat RS za okolje in prostor (inšpektorji za ohranjanje narave) nadzorujejo izvrševanje zakonov, drugih predpisov in splošnih aktov s področja ohranjanja narave.

– Zavod RS za varstvo narave je osrednja strokovna ustanova za varstvo narave, ki zagotavlja strokovna izhodišča za regulatorne in programske odločitve na državni in lokalni ravni ter za upravne odločitve. Poleg dolge vrste drugih pristojnosti je njegovo temeljno poslanstvo poglobljanje znanja, pomembnega za uspešno ohranjanje biotske raznovrstnosti, zbiranje, vodenje in povezovanje podatkovnih baz s tega področja.

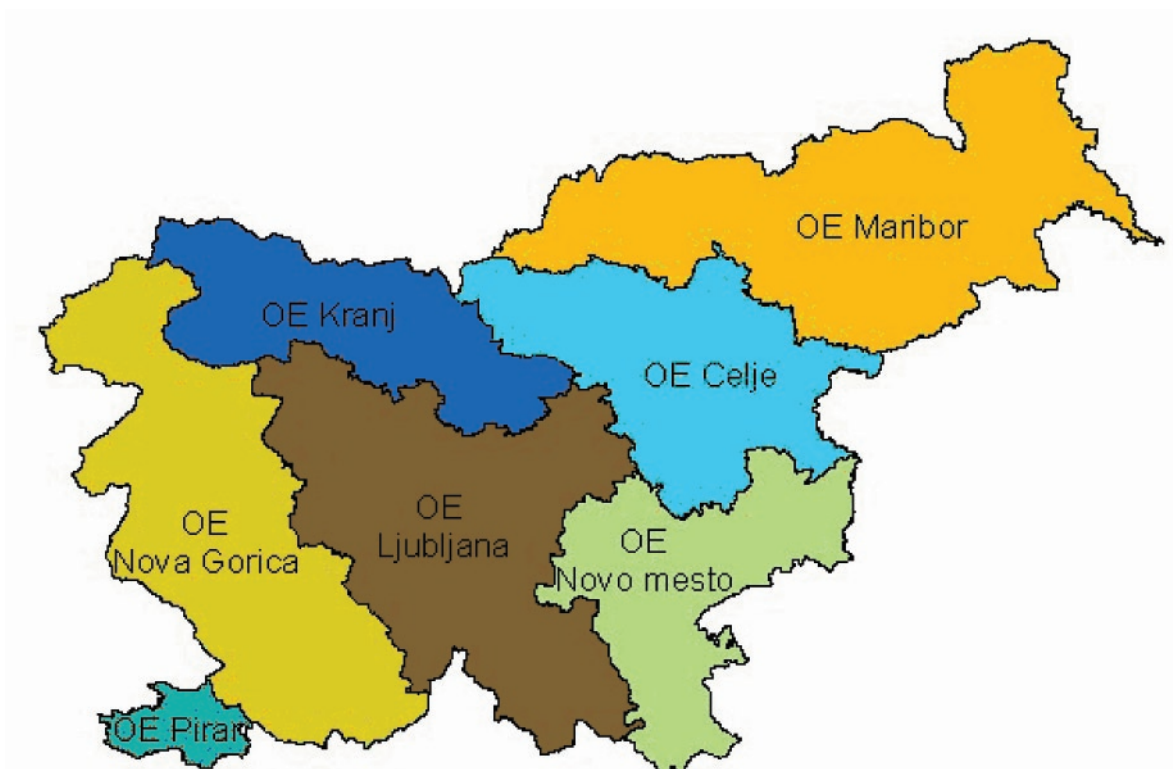
– Zavod za gozdove RS opravlja javno gozdarsko službo v vseh gozdovih v Sloveniji. Organizacijsko je sestavljen iz centralne enote s strokovnimi oddelki in štirinajstih območnih enot. Glavne dejavnosti zavoda so načrtovanje razvoja gozdov in gozdnega prostora, izdelava gojitvenih načrtov, skrb za varstvo gozdov pred biotskimi in abiotskimi škodljivimi vplivi, svetovanje lastnikom gozdov, priprava strokovnih podlag za gradnjo gozdnih cest, načrtovanje in spremljanje vzdrževanja gozdnih cest, načrtovanje razvoja populacij divjadi in ukrepov v okolju živalskega sveta, izdelava lovsko-gojitvenih načrtov ter izobraževanje lastnikov gozdov in javnosti. Poleg naštetega je zavod zadolžen tudi za izvajanje naravovarstvenega nadzora skladno z Zakonom o ohranjanju narave.

– Upravljavci zavarovanih območij narave uresničujejo varstvene cilje zavarovanih območij, ki jim je s posebnimi predpisi določeno parkovno varstvo, in ob hkratnem varovanju skrbijo za razvoj lokalnega prebivalstva ter omogočajo spoznavanje in doživljanje narave širše javnosti. Upravljalvske naloge izvajajo državni javni zavodi, organizirani za upravljanje parkov in organizacije, ki jim je bilo zaupano upravljanje s koncesijo.

Vse navedene organizacije so kadrovske in finančne v stalnem razvojnem procesu. Predvsem je ob tem treba upoštevati dejstvo, da je bil celovit organizacijski sistem uzakonjen šele pred petimi leti, operativno pa deluje in se razvija zadnji dve leti. Razvojne usmeritve nadaljnje krepitve celotnega organizacijskega sistema varstva narave bodo temeljile na:

- zagotavljanju učinkovite, racionalne in hitre uprave na področju varstva narave,
- nadaljnjem uveljavljanju prednosti visoko ohranjene biotske raznovrstnosti kot ekonomske razvojne možnosti in priložnosti, zlasti za občine,
- nadaljnjem razvoju koncesijskega upravljanja parkov s poudarkom na gospodarnosti javnih sredstev in neodvisnosti,
- boljšem in tesnejšem povezovanju z nevladnimi organizacijami s področja varstva narave in podpiranje njihovega delovanja,
- povečanje vlaganja v parkovno in drugo podobno infrastrukturo,

- organizacijsko povezovanje in operativno-programsko koordiniranje nosilcev varstva narave in trajnostne rabe sestavin biotske raznovrstnosti,
- programsko in operativno povezovanje upravljavcev zavarovanih območij v smislu racionalizacije in operativne učinkovitosti,
- tesnejšem povezovanju Zavoda RS za varstvo narave z drugimi ustanovami na področju naravoslovja,
- krepitevi projektnega delovanja,
- postopni kadrovski krepitevi vseh organizacijskih nosilcev sistema varstva narave, s poudarkom na kadrovski krepitevi strokovnega dela Zavoda RS za varstvo narave,
- krepitevi in širjenju institucionalnega in prostovoljnega naravovarstvenega nadzora,
- široki dostopnosti do kvalitetnih in tekoče vodenih podatkov, pomembnih za javnost (informacijski sistem).

Slika 6: Delitev pristojnosti območnih enot Zavoda RS za varstvo narave
Vir: MOP, 2004

CILJ: Vzpostavitev celotnega sistema ohranjanja narave ter učinkovitega izvajanja do leta 2008

Za vzpostavitev celotnega sistema se predvideva sprejetje vseh podzakonskih predpisov, ki so predvideni po sistemskih zakonih najkasneje do leta 2008. Vzporedno s tem se izoblikuje učinkovita in kadrovsko dograjena služba na strokovni, upravni in upravljaljski ravni in inšpekcijski ravni. Delovanje službe varstva narave vključuje tudi redno izobraževanje in usposabljanje vseh, ki so vključeni v ta sistem. Osnovna naloga službe za naravovarstveni nadzor vključuje vzpostavitev celovitega sistema naravovarstvenega nadzora (tudi prostovoljnega), za vzpostavitev katerega je potreben poseben program. Ob vzpostavitvi celovitega sistema naravovarstvenega nadzora se pričakuje tudi povečanje površin pokritih z naravovarstvenim nadzorom, za 40 %.

Pomembna je tudi vključitev vsebin varstva biotske raznovrstnosti (in usmerjanje) v vse sektorje, zlasti s področja rabe naravnih dobrin, urejanja prostora in urejanja voda ter v regionalni razvoj in turizem. Ukrep se usmerja v povečanje deleža vseh relevantnih državnih strategij z izpostavljenimi oblikami razvoja, ki ohranja biotsko raznovrstnost. Vsebine naravovarstvenih smernic pa morajo biti ustrezno vključene v vse relevantne državne plane, načrte in projekte. V delovanje sistema se aktivno vključuje tudi organizirana civilna družba. Do leta 2008 se bo število društev, ki delujejo v javnem interesu ohranjanja narave povečalo na vsaj pet.

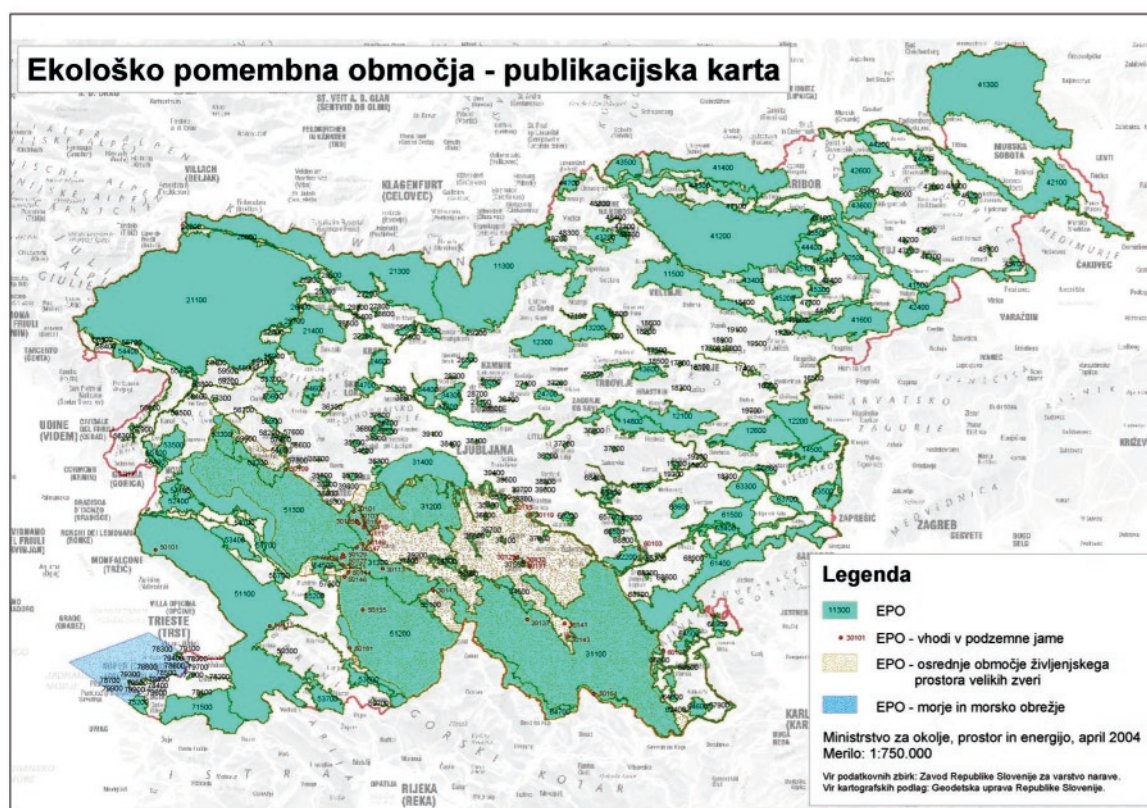
I. OHRANJANJE BIOTSKE RAZNOVRSTNOSTI

Cilji in ukrepi v NPVN so postavljeni na podlagi ocene stanja ohranjenosti narave. Ocene so bile pripravljene v okviru priprave Strategije ohranjanja biotske raznovrstnosti v Sloveniji in v okviru prevzemanja zakonodaje EU s področja ohranjanja narave.

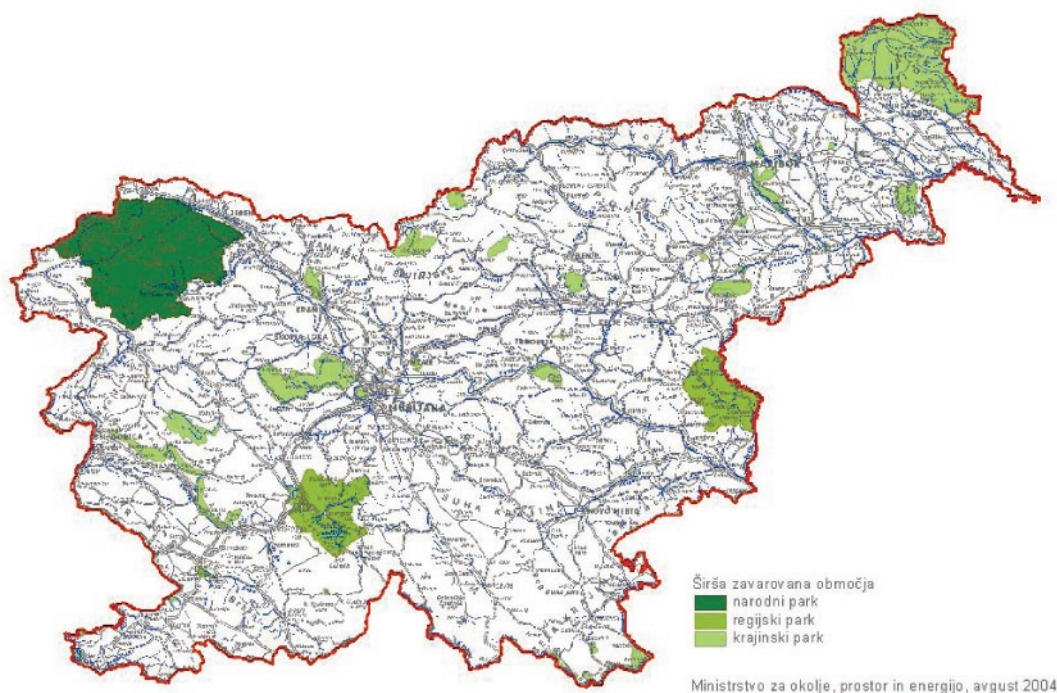
Kvalitete slovenske narave so zlasti visoka biotska raznovrstnost, saj je Slovenija po biotski raznovrstnosti ena izmed izstopajočih držav v Evropi, kar ugotavljajo na osnovi različnih metodologij tako domači kot tuji strokovnjaki. Slovenija ima v primerjavi z državami EU še več območij z ohranjenimi habitatnimi tipi, ki so posledica ekstenzivne kmetijske rabe in sonaravnega, večnamenskega in trajnostnega gospodarjenja z gozdovi. Ogroženih je kljub temu na primer 10 % vseh praprotnic in

semenk ter 56 % vretenčarjev (sesalci, ptiči, plazilci, dvoživke, ribe), najbolj ogroženi habitatni tipi pa so podzemski, obalni in morski, stoječe in tekoče vode, suha in vlažna travišča. Največjo odgovornost za ohranjanje biotske raznovrstnosti nosi Slovenija pri endemičnih vrstah ter vrstah, njihovih habitatih in habitatnih tipih, ki izginjajo tako pri nas kot v Evropi – obalne, morske in celinske vode, barja in močvirja, mokrotna in vlažna travišča, podzemeljski habitatni tipi.

Odgovornost za ohranjanje biotske raznovrstnosti se kaže v deležu varovanih in zavarovanih območij. Tako je kar 47,7 % Slovenije določenih kot ekološko pomembno območje. Od teh območij sta dve tretjini vključeni v evropsko omrežje NATURA 2000, ki zajema tako 35,5 % ozemlja države. Območij zavarovane narave je približno 10 %. Širših zavarovanih območij (par-kov) na državni ravni je 5, na lokalni ravni pa še 35.

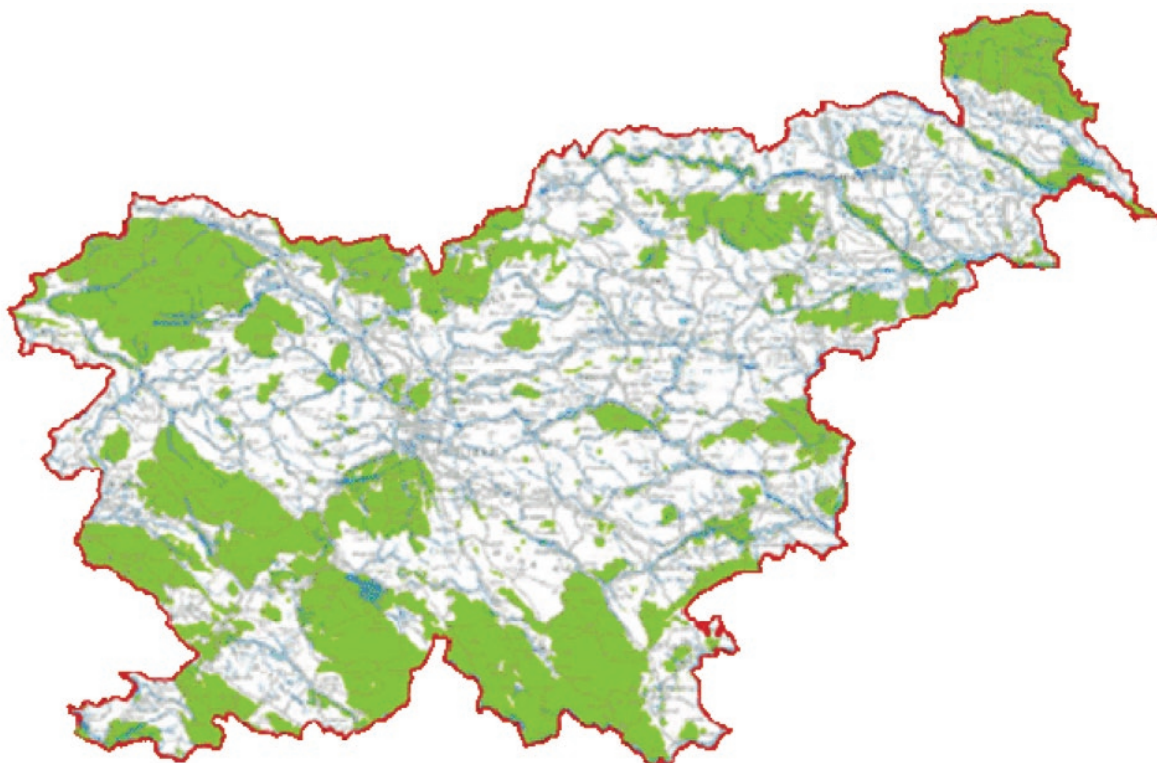
Slika 7: Ekološko pomembna območja
Vir: MOP, 2004

Slika 8: Širša zavarovana območja v RS
Vir: MOP, 2004

Omrežje Natura 2000 predstavlja območja, najprimernejša za ohranjanje ali doseganje ugodnega stanja vrst in habitatnih tipov v interesu EU, katere del je Slovenija. Za doseganje takšnega stanja so predvideni ukrepi, ki so lahko varstveni ali pa ukrepi, ki se zagotavljajo s prilagojeno rabo naravnih dobrin ali prilagojenim upravljanjem z vodami. Načrtovanje teh ukrepov je vsebina programa upravljanja s posebnimi varstvenimi območji, ki je operativni načrt ohranjanja narave, sprejme pa ga vlada z namenom uresničevanja Nacionalnega programa ohranjanja narave.

Ohranjanje biotske raznovrstnosti bo zagotovljeno s pripravo in izvajanjem operativnih programov, ki so po vsebini tudi akcijski načrti oziroma strategije, ter drugih aktivnosti na tem področju.

Slika 9: Posebna varstvena območja (območja NATURA 2000)
Vir: MOP, 2004

Operativni program – akcijski načrt ohranjanja biotske raznovrstnosti s programom upravljanja območij Natura 2000

To je ključni operativni program (ki je po vsebini tudi akcijski načrt) v naslednjem obdobju in prispeva k doseganju ciljev postavljenih v slovenskem, evropskem in mednarodnem okvirju. Okvirne vsebine tega programa določata že ZON in Strategija ohranjanja biotske raznovrstnosti v Sloveniji.

2005

CILJ: Ohranjanje visoke stopnje biotske raznovrstnosti in zaustavitev upadanja biotske raznovrstnosti do leta 2010:

- ohranitev oziroma doseganje ugodnega stanja ogroženih vrst in habitatnih tipov,
- ohranitev oziroma doseganje ugodnega stanja (obsega in kvalitete) habitatov vrst in habitatnih tipov, za katere so opredeljena območja, pomembna za ohranitev biotske raznovrstnosti (ekološko pomembnih območij, območij Natura 2000, Ramsarskih lokalitet),

- učinkovito in usklajeno ohranjanje narave v zavarovanih območjih z upravljavskimi načrti in drugimi ukrepi,

- dvig standarda vseh ravnanj z živalmi prostoživečih vrst,

- zagotovitev trajnostne rabe sestavin biotske raznovrstnosti ter sonaravno poseganje v naravo.

Cilji ohranjanja visoke stopnje biotske raznovrstnosti bodo doseženi z naslednjimi ukrepi:

- Vzpostavitev sistema upravljanja območij Natura 2000, ki vključuje sprejetje načrtov upravljanja in določitev upravljalcev, prednostno na območjih, ki se nanašajo na kmetijsko in gozdarsko dejavnost (do 2006).

- Zagotovitev upravljanja obstoječih zavarovanih območij se bo izvajala preko uskladitve ustanovitvenih aktov. Do leta 2008 je načrtovana uskladitev dveh ustanovitvenih aktov za širša zavarovana območja (kot so krajinski parki) in 20 ustanovitvenih aktov za ožja zavarovana območja (kot so naravni rezervati, naravni spomeniki) z ZON. S tem bo doseženo povečanje deleža zavarovanih območij, ki imajo upravljalca. Število usklajenih aktov do leta 2014: skupaj 5 širših zavarovanih območij in 50 ožjih zavarovanih območij.

- Vzpostavitev centralne enote za zavarovana območja najkasneje do leta 2008 bo doprinesla k zagotovitvi enotnega sistema upravljanja zavarovanih območij.

- Zavarovanje tistih območij, pomembnih za ohranjanje biotske raznovrstnosti, na katerih je treba zagotavljati številne in raznolike ukrepe, usmerjati ravnanja in nekatere dejavnosti (zlasti turizem in rekreacijo) ter spodbujati povezovanje s kulturnimi programi in varstvom kulturne dediščine. Prednostno se aktivnosti za zavarovanje odvijajo na naslednjih območjih: Kočevsko, Kolpa, Notranjska, Kras, Ljubljansko barje, Pohorje. Povečanje deleža zavarovanih območij različnih kategorij za 5% površine Slovenije do leta 2008 oziroma za 10% površine Slovenije do leta 2014.

- Vključitev čim večje površine območij, pomembnih za ohranjanje biotske raznovrstnosti v izvajanje ustreznih (z vidika ohranjanja ugodnega stanja vrst in habitatnih tipov) kmetijsko okoljskih programov s spodbujanjem drugega pogodbenega varstva za izvajanje ustrezne rabe ali ravnanja. Pri tem je še posebej pomembno povečanje deleža površin v ekološkem kmetijstvu – horizontalnemu ukrepu SKOP, ki na celovit način izboljšuje biotsko raznovrstnost na kmetijskih površinah in v njihovi širši okolici. Načrtovano je povečanje deleža površin, vključenih v ustrezne ukrepe SKOP do 1/3 negozdnih kmetijskih površin znotraj ekološko pomembnih območij do leta 2008, od tega najmanj tretjina v ekološko kmetijstvu.

- Odkup čim večjega deleža območij, pomembnih za ohranjanje biotske raznovrstnosti, zlasti tistih, na katerih za vzdrževanje stanja ni treba zagotavljati redne rabe. Površina območij, pomembnih za ohranjanje biotske raznovrstnosti v državni lasti, se bo povečala za 20 ha letno.

- Dograditev in izpopolnitev sistema izplačevanja odškodnin zaradi omejitve lastninske pravice na nepremičninah na zavarovanih območjih, kar bo omogočalo sprotno izplačevanje odškodnin.

- Obnovitev okrnjenih delov narave, ki so pomembni za ohranjanje biotske raznovrstnosti in sicer 5% okrnjenih delov narave do leta 2014 z vključevanjem sektorjev: kmetijstvo, gozdarstvo, upravljanje z vodami, energetika, promet, urejanje prostora.

- Vzpostavitev standarda za zadrževanje živali v ujetništvu skladno s predpisi, ki vključuje akcije za dvig standarda živali, ki jih ljudje zadržujejo v ujetništvu. Prav tako vključuje vzpostavitev zatočišč za živali prostoživečih vrst, iz katerih se čim večji delež sprejetih živali vrne v naravo, ter vzpostavitev (pravnega) sistema ex-situ varstva v primeru resne ogroženosti vrste.

- Dograditev in izpopolnitev sistema preprečevanja škode in izplačevanja odškodnin zaradi škode, ki jo povzročijo živali zavarovanih vrst bo rezultirala v zmanjšanem številu in obsegu izplačevanja odškodnin ter njihovem sprotne izplačevanju. Posebne aktivnosti bodo določile ukrepe zmanjševanja konfliktov zaradi preobila razpoložljive hrane v naravi (npr. smetišča, organska onesnaženja), določile načinov varovanja premoženja in vrst ukrepov za preprečevanje škode, s posebnim poudarkom na zmanjševanju konfliktov zaradi stikov človeka z velikimi zvermi in pojavljanja kormorana. Pomembno je tudi zagotavljanje trajnostne rabe in poseganja v populacije (katerekoli vrste), s katerima se ne ogroža njihovega ugodnega stanja ohranjenosti. Kazalec uspeha je zmanjšanje škodnih primerov.

- Vzpostavitev sistema spremljanja stanja biotske raznovrstnosti na osnovi sklopa kazalcev (stanje, pritiski, odzivi), ki vključuje izpopolnitev sistema ugotavljanja ogroženosti vrst in habitatnih tipov, kar je temelj za zadovoljivo poročanje mednarodnim institucijam (EU, organi konvencij...) in javnosti. V obdobju do leta 2008 se bo revidiral Rdeči seznam ogroženih vrst in zasnoval Rdeči seznam ogroženih habitatnih tipov. Sem spada tudi povečanje števila izvedenih raziskovalnih projektov, ki zagotavljajo znanje za ta področja in učinkovito prispevajo k izpopolnitvi informacijskega sistema za ohranjanje biotske raznovrstnosti. Pri tem je pomembno vključevanje drugih sektorjev (znanost in raziskovanje) z upoštevanjem prioritete s področja varstva narave pri razporejanju sredstev za ciljne raziskovalne projekte oziroma druge ustrezne programe.

- Izobraževanje in ozaveščanje šolajočih se in javnosti o pomenu biotske raznovrstnosti s poudarkom na omrežju Natura 2000 – vključuje usposabljanje strokovnih služb in NVO na področju ohranjanja biotske raznovrstnosti in upravljanja s sestavinami biotske raznovrstnosti v obliki izvajanja rednega letnega strokovnega seminarja. Ustrezno vključevanje temeljnih in aplikativnih vsebin s področja varstva narave v vse izobraževalne programe, zlasti na ravni visokošolskih in univerzitetnih študijskih programov (šolstvo in znanost) rezultira v višjem številu ustreznih učnih programov. Za to je potrebna tudi izpopolnitev in širitev stroke varstva narave na univerzitetni ravni. Rezultat vseh podukrepov je povečan delež prebivalstva s pozitivnim odnosom do biotske raznovrstnosti. Posebno pomembno je tudi vključevanje vsebin, pomembnih za ohranjanje biotske raznovrstnosti, v kmetijske programe na vseh stopnjah izobraževanja.

Operativni program – strategija upravljanja populacij velikih zveri

Operativni program (ki je po vsebini tudi strategija) upravljanja populacij velikih zveri zajema nadzor nad velikostjo populacij in distribucijo, upravljanje in odpravljanje konfliktov z ostalimi interesi v prostoru.

2005

CILJ: Ohranjanje ugodnega stanja ogroženih vrst velikih zveri in zmanjševanje konfliktov

Sprejetje podrobnejših ukrepov in njihovo izvedbo za zagotavljanje cilja prinaša izvajanje strategije upravljanja z rjavim medvedom in priprava akcijskega načrta za to vrsto, ter priprava strategij upravljanja z volkom in risom.

Operativni program – strategija ravnanja s tujerodnimi invazivnimi vrstami

Nadzor in preprečevanje vnosa katerih-koli tujerodnih vrst bo bistveno zmanjšalo širjenje invazivnih tujerodnih vrst oziroma preprečevalo nova naseljevanja.

2006

CILJ: Ohranjanje čim bolj naravne sestave biocenoze

Operativni program (ki je po vsebini tudi strategija) vključuje podrobnejše ukrepe in njihovo izvedbo za zagotavljanje cilja.

II. VARSTVO NARAVNIH VREDNOT

ZON celovito ureja varstvo naravnih vrednot tako, da vzpostavlja sistem varstva naravnih vrednot, ki vključuje poleg ureditve normativnega dela varstva tudi programski, finančni in organizacijski vidik varstva naravnih vrednot. S sistemom varstva naravnih vrednot se zagotavljajo pogoji za ohranitev lastnosti naravnih vrednot oziroma naravnih procesov, ki te lastnosti vzpostavljajo oziroma ohranjajo ter pogoji za ponovno vzpostavitev naravnih vrednot.

Naravne vrednote so skoraj v celoti povzete po evidenci naravne dediščine, ki se je gradila in izpopolnjevala od samega začetka delovanja profesionalnih služb in prizadevanj posameznikov ter društev na področju varstva narave od leta 1920 do danes. Skupno število naravnih vrednot je 8.096. Od tega jih je državnega pomena 3.597 (44,4 %), lokalnega pomena pa 4449 (55,6 %).

Za doseganje ciljev je ključnega pomena izvajanje ukrepov varstva naravnih vrednot (zavarovanje, začasno zavarovanje, pogodbeno varstvo in obnovitev). Tudi varstvo naravnih vrednot je tesno povezano z vključevanjem in povezovanjem z varstvenimi vsebinami ostalih sektorjev.

Operativni program varstva naravnih vrednot

Akcijski načrt varstva naravnih vrednot celovito ureja varstvo naravnih vrednot, saj vključuje poleg ureditve normativnega dela varstva tudi programski, finančni in organizacijski vidik varstva naravnih vrednot. S tem se zagotavljajo pogoji za ohranitev lastnosti naravnih vrednot oziroma naravnih procesov, ki te lastnosti vzpostavljajo oziroma ohranjajo, ter pogoji za ponovno vzpostavitev naravnih vrednot.

2006

CILJI:

– Ohranitev lastnosti, zaradi katerih so deli narave opredeljeni za naravno vrednoto določene zvrsti ter v največji možni meri tudi vseh drugih lastnosti,

– Obnovitev poškodovanih oziroma uničenih naravnih vrednot,

– Zagotovitev rabe naravnih vrednot na način, ki jih ne ogroža,

– Zagotovitev ex-situ varstva naravnih vrednot, katerih ohranjanje v naravi, na mestu nahajališča ni možno.

Doseganje ciljev bo zagotovljeno s pripravo in izvajanjem ukrepov, podrobneje razdelanih v operativnem programu, splošni pokazatelj uspeha pa delež ohranjenih naravnih vrednot po zvrsteh:

– Zagotavljanje pogodbenega varstva in skrbništva na naravnih vrednotah. Načrtuje se povečanje deleža naravnih vrednot z vzpostavljenim pogodbenim varstvom oziroma skrbništvom (20 pogodb do leta 2008 oziroma 100 pogodb do leta 2014).

– Zavarovanje naravnih vrednot, zlasti tistih, ki so velikega nacionalnega ali mednarodnega pomena in ki so neposredno ogrožene – kot ožja zavarovana območja ali v sklopu širših zavarovanih območij. Spodbujanje zavarovanja lokalnih naravnih vrednot zlasti tistih, ki so neposredno ogrožene – kot ožja zavarovana območja ali v sklopu širših zavarovanih območij. Povečanje deleža naravnih vrednot, ki so zavarovane kot ožja zavarovana območja ali v okviru širših zavarovanih območij (3% do leta 2008 oziroma 5% do leta 2014).

– Izpopolnitev informacijskega sistema za naravne vrednote, prevrednotenje naravnih vrednot določenih zvrsti, preveritev stanja naravnih vrednot vseh naravnih vrednot v naravi, ki vključuje vzpostavitev in vodenje ažurnega registra naravnih vrednot.

– Izobraževanje in ozaveščanje javnosti o pomenu varstva naravnih vrednot (ukrep vključuje vsebine ukrepa *Izobraževanje in ozaveščanje šolajočih se in javnosti o pomenu biotske raznovrstnosti s poudarkom na omrežju Natura 2000*, s predvidenim rezultatom povečanja deleža prebivalstva s pozitivnim odnosom do varstva naravnih vrednot).

– Vzpostavitev sistema ex-situ varstva za minerale in fosile v skladu s predpisi, katerega izvajanje bo pomenilo povečanje števila izdanih pooblastil za ex-situ varstvo.

– Obnovitev naravnih vrednot, prednostno tistih, na katerih imajo lahko nezahtevni obnovitveni ukrepi ali aktivnosti velik pozitivni učinek. Povečanje števila obnovljenih naravnih vrednot predvideva obnovitev 20 naravnih vrednot na leto.

– Ureditev oziroma fizična zaščita naravnih vrednot, ki jih ogledovanje in obiskovanje lahko ogrozi. Povečanje števila opremljenih naravnih vrednot predvideva ureditev oziroma fizično zaščito 10 naravnih vrednot na leto.

4.2.2 SPREMLJANJE STANJA GOZDNIH EKOSISTEMOV

Gozdovi prekrivajo več kot polovico slovenskega ozemlja in so za Slovenijo pomembni kot prvina okolja in iz gospodarskega vidika. Zato je zagotavljanje stabilnosti in vitalnosti gozdov, ki so sposobni opravljati socialne, ekološke in proizvodne

funkcije in vloge, temeljno načelo in cilj slovenske gozdarske politike. V Sloveniji se zaradi družbenega in gospodarskega razvoja ter naravnih vplivov (podnebna spremenljivost, daljinski transport, lokalni viri emisij, idr.), vse bolj stopnjujejo pritiski na gozd in gozdni prostor. Učinki takšnih pritiskov, večinoma kot posledica človekove dejavnosti, se odražajo v spremenjeni vitalnosti in stabilnosti slovenskih gozdov.

Zagotavljanje trajnostnega, sonaravnega in večnamenskega gospodarjenja z gozdovi poteka skladno s Programom razvoja gozdov¹². Nadaljevati je potrebno z načrtnim strokovnim usmerjanjem razvoja gozdov na načelih trajnosti, sonaravnosti in večnamenskosti gozda ter tako zagotavljati trajno in optimalno delovanje gozdov kot ekosistema ter uresničevanje vseh njegovih funkcij. Pri tem je gozdni ekosistem potrebno obravnavati kot celoto; to je povezano obravnavati vse njegove komponente (rastlinstvo, živalski svet) in na vsej njegovi površini, ne glede na lastništvo.

Osrednjo vlogo pri usmerjanju razvoja gozdov ima javna gozdarska služba, v okviru katere Zavod za gozdove Slovenije zbira podatke o stanju in razvoju gozdov, spremlja biološko ravnotežje v gozdovih, spremlja razvrstitev in poškodovanost gozdov, izdeluje programe varstva gozdov, zagotavlja ukrepe za njihovo izvedbo itd., Gozdarski inštitut Slovenije pa zlasti usmerja in strokovno vodi spremljanje stanja razvrstitve in poškodovanosti gozdov in je nosilec Državnega programa Forest Focus.

Državni program Forest Focus

Državni monitoring poškodovanosti gozdov, ki se sicer deloma že izvaja, bo potrebno prilagoditi, ter na novo vzpostaviti nekatere aktivnosti v skladu s programom EU na tem področju, t.i. Forest Focus, ki zahteva:

1. spremljanje stanja gozdnih ekosistemov na 16x16 km mreži (intenzivnostna raven 1) – popis stanja krošenj;

2. intenzivno spremljanje stanja gozdnih ekosistemov na stalnih raziskovalnih ploskvah (intenzivnostna raven 2; slika 10) popis stanja krošenj, popis stanja tal, spremljanje preskrbljenosti iglic oziroma listja s kemijskimi elementi, spremljanje rasti in prirastka sestojev, spremljanje zračnih usedlin, spremljanje stanja talne raztopine, spremljanje kakovosti zraka, spremljanje meteoroloških parametrov, popis pritalne vegetacije in epifitskih lišajev, spremljanje fenologije;

3. spremljanje gozdnih požarov in izvajanje preventivnih ukrepov za preprečevanje gozdnih požarov – spremljanje in zbiranje podatkov o gozdnih požarih, izvajanje ukrepov za osveščanje javnosti o pomenu izvajanja preventivnih ukrepov za preprečevanje gozdnih požarov, o nevarnostih in škodah, ki jih povzročajo gozdni požari, izvajanje izobraževanja oseb, ki sodelujejo pri izvajanju preventivnih ukrepov za preprečevanje gozdnih požarov.

CILJ: vzpostavitev monitoringa poškodovanosti gozdov (program »Forest Focus« v Sloveniji):

– spremljanje stanja gozdov na že osnovani 16 x 16 km mreži (monitoring gozdnih ekosistemov, vključno s požari, spremljanje biotske raznovrstnosti in ogljikovega ciklusa v gozdnih ekosistemih) 2004–2006

– nadaljevanje aktivnosti prvega obdobja in nadgradnja programa z dodatnimi snemanji biotske raznovrstnosti in sekvenciranja ogljika 2006–2008

– ocena odziva gozdnega ekosistema na onesnažen zrak 2008

– ocena kopičenja, sproščanja in spiranja onesnažil v gozdnih ekosistemih 2008

– ocena kritičnih vnosov in obremenitev gozdnih ekosistemov z SO₂, NO_x, NH₃, 2006

O₃ in s težkimi kovinami 2007

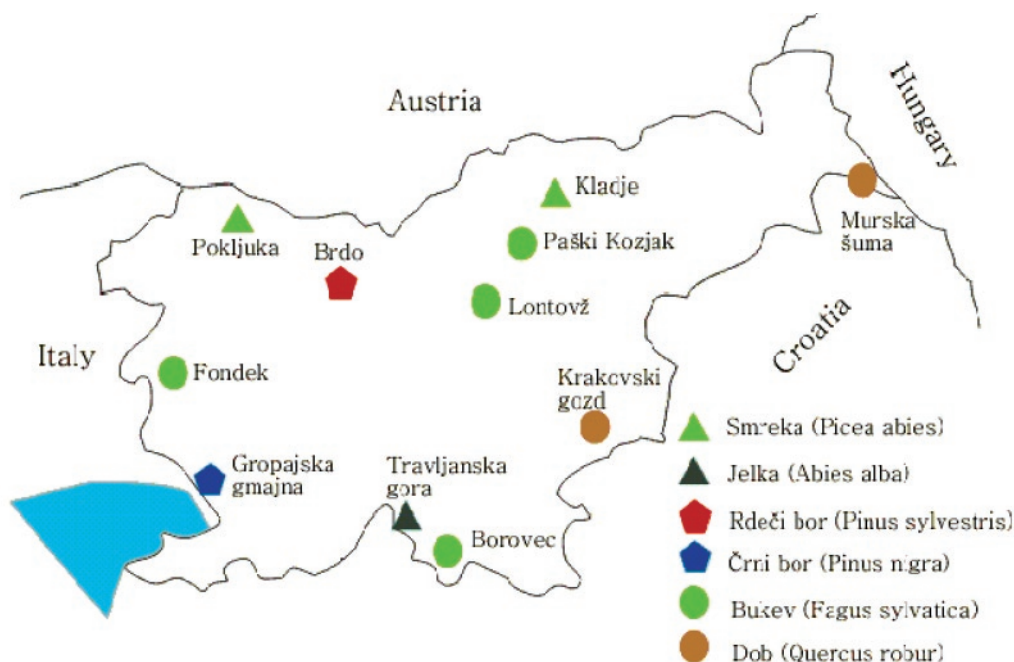
– oblikovanje scenarijev možnega razvoja gozdov (osnove za oblikovanje strategij ravnanja z gozdom in okoljem), s pomočjo modelov vpliva onesnaženega zraka na stanje gozdnih ekosistemov in meritev *in situ* 2006–2007

– zasnova spremljanja stanja biotske raznovrstnosti, izpopolnitev ocen bilance ogljika in ovrednotenje vpliva podnebnih sprememb v povezavi s toplogrednimi plini na gozdne ekosisteme 2006–2008

– razvoj proučevanja kazalnikov in spremljanje kazalcev, ki se navezujejo na tiste funkcije gozdnih ekosistemov, ki omogočajo njihovo trajnost (npr. zdravstveno stanje gozdnih ekosistemov), oziroma omogočajo proizvodno sposobnost, vrstno sestavo talne vegetacije in zaščitno vlogo tal in vodnih virov 2004–2008

– spremljanje požarne ogroženosti slovenskih gozdov, izboljševanje postopkov za usmerjeno izvajanje preventivnih ukrepov za preprečevanje gozdnih požarov, vključno s postopnim spreminjanjem strukture gozdov na požarno najbolj ogroženih območjih. 2004–2008

¹² Uradni list RS, 14/96

Slika 10: Lokacije 11 ploskev intenzivnega spremljanja stanja gozdnih ekosistemov v Sloveniji
Vir: Gozdarski inštitut Slovenije, 2004

V okviru navedenega se vzpostavi organizacijska shema programa Forest Focus (postavitve, preizkus in vzdrževanje terenskih objektov in usposabljanje ustreznega laboratorija, izobraževanje izvajalcev programa, vzpostavitev podatkovnega centra programa, priprava na vrednotenje podatkov, poročila, izobraževanje izvajalcev, sodelovanje v domačih in mednarodnih ekspertnih skupinah, priprava programa obveščanja javnosti idr.) in nacionalnega ekspertnega telesa v okviru odbora programa.

4.2.3 TLA

Tla so opredeljena kot zgornji del zemeljske skorje, sestavljena iz mineralnih in organskih snovi, vode, zraka in živih organizmov, sožitje žive in nežive narave, ki omogoča obstoj vseh kopenskih organizmov. Tla so življenjski prostor mnogih organizmov, za primarne producente so vir hranil in vode ter medij, v katerem najdejo fizično oporo. Proizvedena biomasa se v zapletenih in medsebojno povezanih snovnih in energetskih sistemih kroženja vrača nazaj v tla, kjer se z razgradnjo spreminja v mineralne snovi. Zaradi izjemno počasnega nastajanja tal so tla neobnovljivi oziroma le delno obnovljivi naravni vir s katerim je potrebno racionalno (trajnostno) gospodariti. Tla kot naravni vir ogrožajo:

- erozija (vetrna, vodna);
- onesnaževanje (točkovno in razpršeno);
- poselitev;
- zmanjšanje deleža organske snovi;
- salinizacija;
- povečanje kislosti tal;
- zmanjšanje biološke pestrosti in
- zbitost tal.

Nekatere posledice degradacije so vidne (erozija, poselitev), druge manj (onesnaženost, biološka pestrost), vendar ravno tako ogrožajo človekov obstoj. Vzroki onesnaženosti tal so emisije iz industrijske proizvodnje, intenzivnega kmetijstva, odlaganja odpadkov ter kurišč in prometa. V tleh se nalagajo organske in anorganske nevarne snovi, ki ostajajo v njih tudi po prenehanju onesnaževanja, saj nekatere le počasi razpadajo ali se iz tal izločajo. Stanje kakovosti tal je potrebno spremljati, saj le na ta način lahko pravočasno ukrepamo oziroma usmerjamo človekovo dejavnost tako, da ima čim manjši negativni vpliv na tla in okolje.

Ukrepi za kakovost tal se lahko uresničujejo le, če ima kmetijstvo na voljo dovolj obdelovalnih zemljišč. V Sloveniji je trenutno premalo njiv za pridelovanje hrane, zato je treba preprečiti nadaljnje spreminjanje najboljših kmetijskih zemljišč v nekmetske namene. Površina njiv se je v obdobju 1991 – 2003 intenzivno krčila, tako da jih je ostalo le še 850 m² na prebivalca.

Pregled stanja onesnaženosti tal in vzpostavitev monitoringa

V EU so ukrepi za varstvo tal zajeti v okviru različnih področij, predvsem na področju varstva voda pred onesnaženjem z nitrati iz kmetijskih virov, odpadkov v zvezi z vnašanjem blat čistilnih naprav v tla, ter tudi v okviru varstva zraka. Na kakovost tal vplivajo tudi ukrepi z omejevanjem emisij iz industrijskih objektov in objektov za rejo živine. V letu 2002 pa je EU pristopila k pripravi posebne tematske strategije za varstvo tal, v okviru katere bo pripravljena nova krovna direktiva o tleh (Soil Framework Directive), ki bo vključevala tudi obveznost spremljanja stanja tal. Republika Slovenija še nima celovitega pregleda stanja onesnaženosti tal.

CILJA:

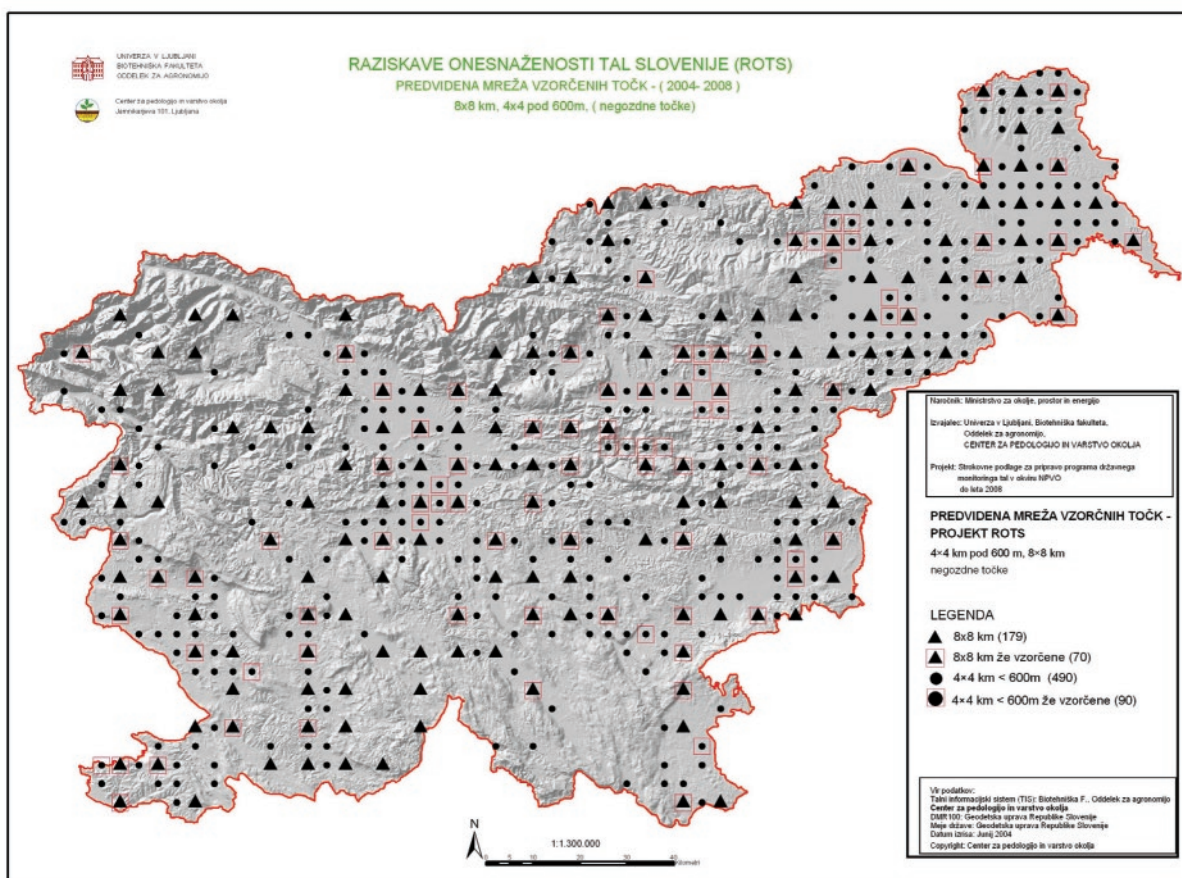
- do leta 2008 zaključiti s pregledom stanja onesnaženosti tal,
- vzpostavitev državnega monitoringa tal.

Pregled stanja onesnaženosti tal bo potekal v dveh fazah in sicer v osnovni mreži 8x8 km in zgostitveni mreži 4x4 km (> 600 m) za negozdna zemljišča, za gozdna zemljišča pa na 11 vzorčnih točkah v okviru 2. intenzivnostne ravni programa monitoringa poškodovanosti gozdov (Forest Focus) (slika 10):

- 179 vzorčnih točk v mreži 8 x 8 km na negozdnih zemljiščih (76 točk že opravljeno) in
- 11 vzorčnih točk na gozdnih zemljiščih v okviru monitoringa poškodovanosti gozdov (na 43 vzorčnih točkah v mreži 16x16 km je pregled stanja že opravljen – 1. intenzivnostna raven programa Forest Focus) 2006
- v zgostitveni mreži 4x4 km na negozdnih zemljiščih na nadmorski višini nižji od 600 m do skupnega števila 490 vzorčnih točk 2008

Vzpostavitev monitoringa onesnaženosti tal, ki bo urejal obveznost, način in pogostnost spremljanja stanja onesnaženosti tal, bo potekala usklajeno s pripravo EU direktive na tem področju, predvidoma do konca leta 2006. Vzporedno z vzpostavitvijo rednega spremljanja onesnaženosti tal je predvidena tudi institucionalna krepitev za njegovo izvajanje, kot tudi za izvajanje strokovnih, raziskovalnih in izvedbenih nalog.

Slika 11: Predvidena mreža vzorčnih točk za pregled stanja onesnaženosti tal
Vir: BF, Agronomija – Center za pedologijo in varstvo okolja, 2004

4.2.4 GENSKO SPREMENJENI ORGANIZMI

Gensko spremenjeni organizmi (GSO) so organizmi, z izjemo človeka, katerih genski material je spremenjen drugače kot to poteka v naravnih razmerah s križanjem ali naravno rekombinacijo. Potencialna uporaba GSO na različnih področjih vsakdanjega življenja kot na primer v kmetijstvu, prehrani, medicini, industriji, predstavlja nove možnosti napredka, hkrati pa vzbuja pomisleke zaradi potencialnih tveganj, ki jih ti organizmi lahko predstavljajo za zdravje človeka in okolje. Države vzpostavljajo nacionalne sisteme biološke varnosti katerih namen je prvič zagotavljati varnost za zdravje ljudi in okolje pred potencialnimi negativnimi učinki GSO in drugič zagotoviti zaupanje javnosti in pravno varnost raziskovalnim organizacijam in industriji. Sektorske politike v Sloveniji, ki urejajo to področje upoštevajo načela previdnosti, presoje posameznega primera, načela postopnosti, bioetike, sledljivosti, odgovornosti vključno z načelom povzročitelj plača in nenazadnje obveznega subsidiarnega ukrepanja in so del evropskega uveljavljenega sistema biološke varnosti na področju ravnanja z GSO. S spremembo in dopolnitvijo Zakona o ravnanju z gensko spremenjenimi organizmi, ki se nanašajo na neposredno sodelovanje in vključevanje pristojnih organov v postopkih izdaje dovoljenj EU za namerno sproščanje GSO v okolje in dajanje izdelkov na trg, je v Sloveniji omogočeno izvajanje prava EU na področju ravnanja z GSO in izpolnjen predpogoj za vključitev v enotna pravila delovanja

notranjega trga skupnosti in prostega pretoka blaga in storitev. S polnopravnim članstvom tako ostaja v pristojnosti MOP izdaja potrdil o vpisu zaprtih sistemov v register GSO, dovoljenj za delo z GSO v zaprtih sistemih in za namerno sproščanje GSO v raziskovalne-poskusne namene.

Z ratifikacijo Kartagenskega protokola o biološki varnosti je slovenski sistem biološke varnosti vključen tudi v širši mednarodni pravni okvir, ki ureja čezmejna gibanja GSO.

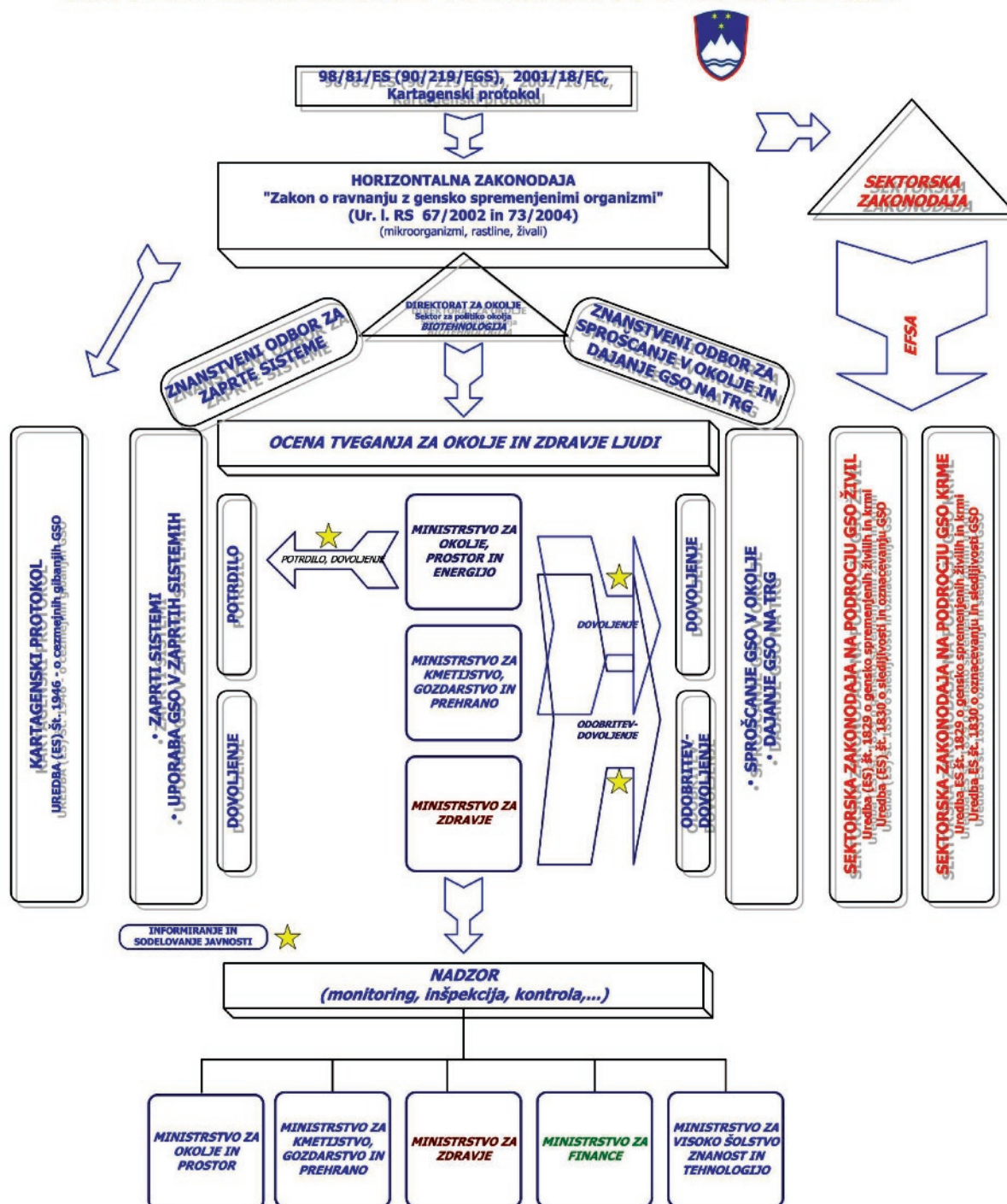
Rezultati ravnanj s prvo generacijo GSO, ko predpisi na nivoju EU še niso bili vsebinsko tako dorečeni, da bi njihovo izvajanje pridobilo zaupanje javnosti, so skoraj zagotovo bili povod za »tihi« moratorij na postopke dovoljevanja t.i. druge generacije GSO v obdobju 1998 do 2003. Ključni razlogi za to so bili nepreglednost postopkov izdaje dovoljenj, pomanjkljivost sistema sledenja in označevanja GSO, pomanjkanje izkušenj z GSO, različni pristopi v ocenjevanju potencialnih tveganj za okolje in zdravje ljudi, različni pristopi izvajanja nadzora nad sproščanjem in nenazadnje pojavu monopola s patentno zaščito postopkov in izdelkov. S sprejetjem svežnjev predpisov v decembru 2003 in z ustanovitvijo Evropske agencije za varno hrano (EFSA), je Evropska komisija dopolnila zakonodajo na tem področju in vzpostavila pogoje za pregleden postopek izdaje dovoljenj za namerno sproščanje GSO v okolje in dajanja izdelkov na trg. Pomemben korak je bil dosežen tudi na področju mednarodne trgovine z GSO z uvedbo postopka o vnaprejšnjem obveščanju o nameravanem čezmejnem gibanju v okviru Kartagenskega protokola.

Z izdajo dovoljenj za gojenje gensko spremenjenih poljščin na območju EU, pa je postalo nujno zagotavljanje soobstoja različnih načinov kmetijske pridelave (ekološka/sonaravna, tradicionalna in GSO pridelava). Ukrepi za zagotavljanje soobstoja so prepuščeni v odločitev posamezni državi članici glede na lastnosti prejemnega okolja in sistema ekonomske in naravne možnosti za kmetovanje.

Sistem biološke varnosti v Sloveniji vključuje zakonodajo, administrativno usposobljenost pristojnih organov, strokovno-znanstveno presojo v podporo pri odločanju pristojnih organov in udeležbo javnosti v postopkih izdaje dovoljenj (slika 12). Informacije o nacionalnem sistemu biološke varnosti v Sloveniji so dostopne na spletni strani posredovalnice informacij za biološko varnost (<http://www.bch.bf.uni.lj.si/>).

Ključni element vseh postopkov izdaje dovoljenj je ocena tveganja GSO za zdravje ljudi in okolja, ki temelji na znanstvenih in strokovnih dognanjih. V ta namen sta v Sloveniji vzpostavljena dva znanstvena odbora, ki dajeta mnenja k izdelani oceni tveganja za posamezni GSO, ki jo zagotovi prijavitelj.

SISTEM BIOLOŠKE VARNOSTI V SLOVENIJI

Slika 12: Okvirni sistem biološke varnosti na področju ravnanja z GSO
Vir: MOP, 2005

Vzpostavitev administrativnih postopkov za izdajo dovoljenj

Skladno z Zakonom o ravnanju z gensko spremenjenimi organizmi in evropsko zakonodajo, je potrebno vzpostaviti administrativne postopke za izdajo dovoljenj za registracijo zaprtih sistemov za delo z GSO, dovoljenj za delo z GSO v zaprtih sistemih, za namerno sproščanje GSO v raziskovalne-poskusne namene in za dajanje GSO na trg. Pri tem je ključno, da se omogoči selektiven dostop do informacij različnim pristojnim organom in telesom, ki sodelujejo v teh postopkih (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Ministrstvo za zdravje, znanstvena odbora). Poleg tega je potrebno vzpostaviti GSO register kot javno knjigo, ki bo omogočal javnosti dostop do informacij, kar je predpogoj za sodelovanje javnosti pri postopkih izdaje dovoljenj. Prav tako je potrebno vsem nadzornim organom omogočiti dostop do informacij. MOP načrtuje razvoj informacijskega sistema biološke varnosti, ki bi omogočal dostop do informacij vsem zgoraj naštetim udeležencem v postopkih izdaje dovoljenj in pri nadzoru ravnanj z GSO. Hkrati bo omogočal pregledno vodenje administrativnih postopkov in povezavo s postopki EU in izpolnjevanje zahtev Kartagenskega protokola o posredovanju informacij. Za izvajanje administrativnih postopkov za izdajo dovoljenj je potrebna dodatna tehnična in kadrovska okrepitev pristojnih organov.

CILJ: Vzpostavitev administrativnih postopkov za izdajo dovoljenj

- vzpostavitev administrativnega postopka za izdajo dovoljenj za registracijo zaprtih sistemov za delo z GSO 2005
- vzpostavitev administrativnega postopka za delo z GSO v zaprtih sistemih 2005
- vzpostavitev administrativnega postopka za namerno sproščanje GSO v raziskovalne-poskusne namene 2006
- vzpostavitev administrativnega postopka za dajanje GSO na trg 2005
- vzpostavitev informacijskega sistema biološke varnosti 2005

Sledljivost in detekcija GSO

Izvajanje zakonodaje na področju ravnanj z GSO zahteva poleg inšpekcijskega nadzora zagotavljanje tudi druge kontrolne ukrepe, kot je sledljivost in detekcijo GSO v vseh fazah njihovega dajanja na trg. Kontrolni ukrepi obsegajo jemanje vzorcev surovin, polizdelkov in izdelkov za ugotavljanja prisotnosti GSO, analiziranje in testiranje odvzetih vzorcev, razvoj analitičnih in testnih metod ter druge naloge, povezane s kontrolo določanja, kontrolo monitoringa, ki ga mora izvajati prijavitelj, in sporočanja rezultatov analiz in testiranj pristojnim organom. Kontrolni ukrepi zagotavljajo lažje izvajanje ukrepov obvladovanja tveganja v skladu s previdnostnim načelom in umik proizvodov, če se odkrijejo nepredvideni učinki na zdravje ljudi, zdravje živali ali okolje.

CILJ: Zagotoviti sledljivost in detekcijo GSO v vseh fazah dajanja na trg:

- imenovanje institucije (Nacionalnega inštituta za biologijo) za pooblaščen kontrolni in referenčni laboratorij za preverjanje in analizo GSO 2005
- vzpostavitev nadzora ravnanj z GSO 2006

Zagotavljanje soobstoja konvencionalnih, gensko spremenjenih in ekoloških pridelkov

Evropska komisija v priporočilu smernic razvoja nacionalnih strategij in najboljših praks za zagotavljanje soobstoja gensko spremenjenih poljščin s konvencionalnim in ekološkim kmetovanjem državam članicam prepušča odločitve glede na lastnosti prejemnega okolja, kmetijske strukture ter sistema ekonomske in naravne možnosti za kmetovanje. Ker se v EU namerno sproščajo v okolje le tiste gensko spremenjene rastline, za katere je bilo izdano dovoljenje na podlagi izdelane ocene potencialnega tveganja za zdravje ljudi in okolje, ostaja nerešeno vprašanje izvajanja načela povzročitelj plača in s tem povezano ovrednotenje eksternih stroškov za primere naključne prisotnosti dovoljenih gensko spremenjenih rastlin (semen) v konvencionalno ali ekološko pridelanih in za primere ogrožanja biotske raznovrstnosti. Ob upoštevanju varstvenih usmeritev za ohranitev in povezanost ekološko pomembnih območij in območij Natura in v skladu s Slovenskim kmetijsko okoljskim programom – SKOP je nujna pravna ureditev, ki bo zagotovila soobstoje gensko spremenjenih posevkov s konvencionalnim in ekološkim kmetovanjem v Republiki Sloveniji. Skladno s pristojnostmi bodo morala pravno rešitev izdelati in uskladiti Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Ministrstvo za okolje in prostor in Ministrstvo za zdravje.

CILJ: Pravna ureditev zagotavljanja soobstoja gensko spremenjenih posevkov s konvencionalnim in ekološkim kmetovanjem 2006

Čezmejno gibanje GSO

Z ratifikacijo Kartagenskega protokola o biološki varnosti, se slovenski sistem biološke varnosti vključuje v širši mednarodni pravni okvir, ki ureja čezmejna gibanja GSO. Sistem temelji na vnaprejšnjem obveščanju držav uvoznic o nameravanem čezmejnem gibanju GSO (kot GSO ali GSO za hrano, krmo ali procesiranje), ki morajo uvoz odobriti. V ta namen je vzpostavljen sistem obveščanja med pristopnicami preko centralne Posredovalnice informacij za biološko varnost (BCH). Za izvajanje postopka sprejemanja odločitev, sistema obveščanja (do pristopnic in sekretariata CBD) in za vzpostavitev kontrole na meji je potrebna tehnična in kadrovska okrepitev pristojnih organov.

CILJ: Ureditev čezmejnega gibanja GSO

- vzpostavitev administrativnih postopkov 2006
- zagotoviti dostop do informacij potrebnih za izvajanje kontrole uvoza in izvoza (carina, inšpekcijske službe) 2006

4.3 KAKOVOST ŽIVLJENJA

4.3.1 NACIONALNI PROGRAM UPRAVLJANJA Z VODAMI

Nacionalni program upravljanja z vodami je dokument, ki določa politiko upravljanja z vodami in pri tem zlasti cilje, usmeritve in prioritete. Obsega programe, operativne programe in načrte za doseg ciljev, določa roke za njihovo pripravo in izvedbo ter vire financiranja.

Upravljanje z vodami je v slovenskem pravem redu urejeno s predpisi na področju voda in okolja na evropsko primerljiv način in celovito obravnava področja varstva, rabe in urejanja voda. Podlage za sistemsko ureditev so na eni strani naravne danosti Slovenije, na drugi strani evropski pravni akti, strategije in smernice s področja voda in okolja, predvsem Okvirna vodna direktiva¹³, Nitratna direktiva¹⁴, Direktiva o čiščenju in odvajanju komunalnih odpadnih voda¹⁵ in Direktiva o emisijah nevarnih snovi v vode¹⁶ ter Dobre Evropske prakse za zmanjševanje posledic, preprečevanje in ukrepanje v primeru poplav ter predlog Evropske Strategije varstva morij¹⁷. Njihov skupni in glavni cilj je celovito in dolgoročno naravnano upravljanje z vodami na primerljiv način na vseh povodjih držav članic Evropske skupnosti, tudi tistih izven skupnosti, s katerimi članice delijo skupna povodja.

Kot podlago za upravljanje z vodami slovenska zakonodaja določa teritorialne podlage, institucionalno organiziranost, kakovostne standarde, instrumente in temeljne dokumente za izvajanje s predpisi določene politike ter finančna vire. Teritorialne podlage upravljanja v Republiki Sloveniji temeljijo na naravno potekajočih hidrografskih mejah povodij in porečij in kot osnovno teritorialno-administrativno delitev določajo dve vodni območji: vodno območje Donave, ki se deli na porečja reke Mure, Drave in Save, ter vodno območje Jadranskega morja, ki se deli na povodje reke Soče ter povodje Jadranskih rek z obalnim morjem. Obe vodni območji sta del mednarodnih povodij, zato je potrebno pri oblikovanju nacionalnih ciljev upoštevati tudi skupne meddržavne cilje.

Republika Slovenija oblikuje in usklajuje meddržavne cilje v demokratičnem procesu dogovarjanja v okviru bilateralnih in mednarodnih pogodb, ki jih je Republika Slovenija dogovorila z vsemi sosednjimi državami in državami s katerimi si deli mednarodna povodja. V njihovem okviru so za potrebe usklajevanja skupne problematike urejanja, rabe in varstva voda ustanovljena skupna delovna telesa. V zadnjem času še posebej aktivne delovne skupine za pripravo usklajenih načrtov upravljanja z vodami na mednarodnem povodju reke Donave, kateremu pripada dve tretjini slovenskega ozemlja.

Temeljni dokumenti, ki jih slovenska zakonodaja določa na področju upravljanja z vodami so namenjeni načrtovanju in izvedbi na ravni :

- vodnih območij – Načrti upravljanja vodnih območij (NUV), o katerih mora Slovenija kot članica Evropske skupnosti poročati Evropski komisiji,
- porečij ali njihovih delov ter z njimi vezane problematike – podrobnejši načrti upravljanja ter,
- posamezne problematike – Operativni programi – programi za izvajanje aktivnosti, določenih s predpisi, o izvedbi katerih je potrebno poročati Evropski komisiji.

Prvi Načrt upravljanja z vodami vodnega območja Donave ter vodnega območja Jadranskih rek z morjem, ki ga je potrebno pripraviti v sodelovanju z javnostmi do leta 2009 sprejme Vlada RS, skupaj s pripadajočimi programi ukrepov. Poleg tega je treba zagotoviti stalno spremljanje doseganja ciljev in rezultatov izvedenih ukrepov ter na podlagi ugotovitev obnovo načrtov upravljanja z vodami vsakih šest let ter na teh osnovah zagotoviti stalen proces upravljanja z vodami.

Podrobnejši načrti upravljanja so dokumenti, ki v okviru nacionalnih prioritet, v skladu z načrti upravljanja z vodami, na podrobnejšem nivoju obravnavajo problematiko voda, predvsem tisto, ki pomembno vpliva na razvojne možnosti in kakovost življenja ljudi na regionalnem in lokalnem nivoju. Poleg navedenih dokumentov, določenih z Zakonom o vodah, ki predstavlja predvsem prenos Okvirne vodne direktive v slovenski pravni red, je Republika Slovenija, kot država Evropske skupnosti dolžna izvajati tudi obveznosti iz naslova drugih predpisov oziroma direktiv, ki se nanašajo na vodno okolje. Izvajanje teh aktivnosti poteka na podlagi operativnih programov, ki določajo ukrepe, roke in finančne vire ter tudi institucije odgovorne za izvedbo.

Za doseganje ciljev Zakona o vodah bo v obdobju 2005–2012 poudarek na pripravi in izvajanju operativnih programov in ostalih aktivnosti v okviru Nacionalnega programa upravljanja z vodami, po letu 2012 pa na izvajanju programov ukrepov pripravljenih na podlagi načrtov upravljanja vodnih območij, oziroma podrobnejših načrtov upravljanja.

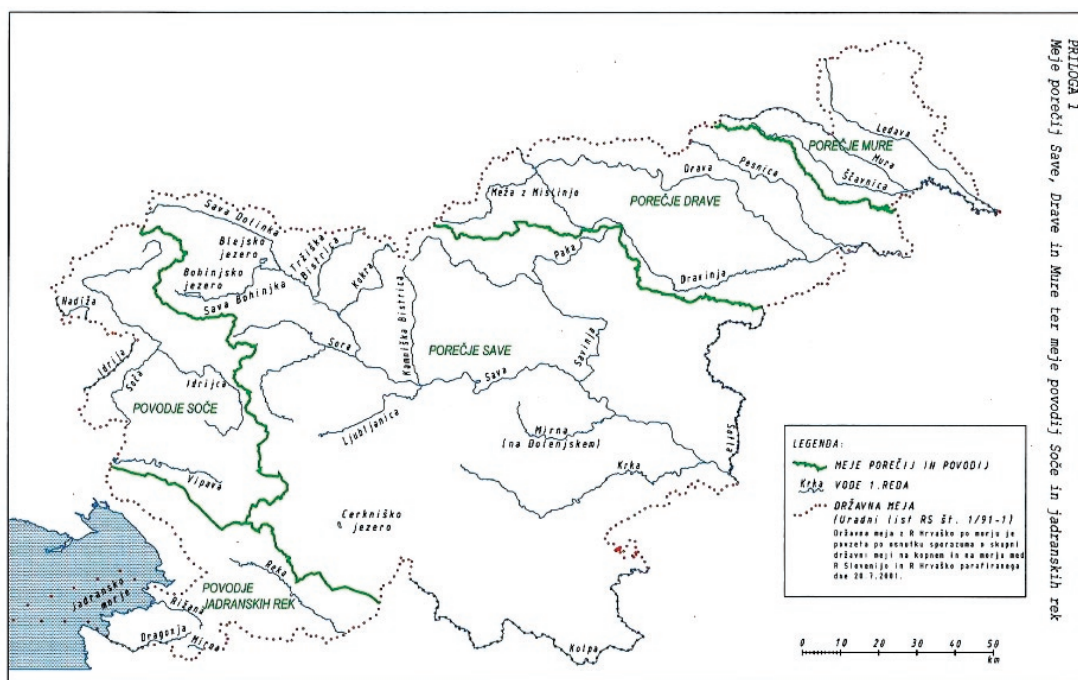
¹³ 2000/60/EEC

¹⁴ 91/676/EEC

¹⁵ 91/271/EEC

¹⁶ 76/464/EEC

¹⁷ COM(2002)539 final

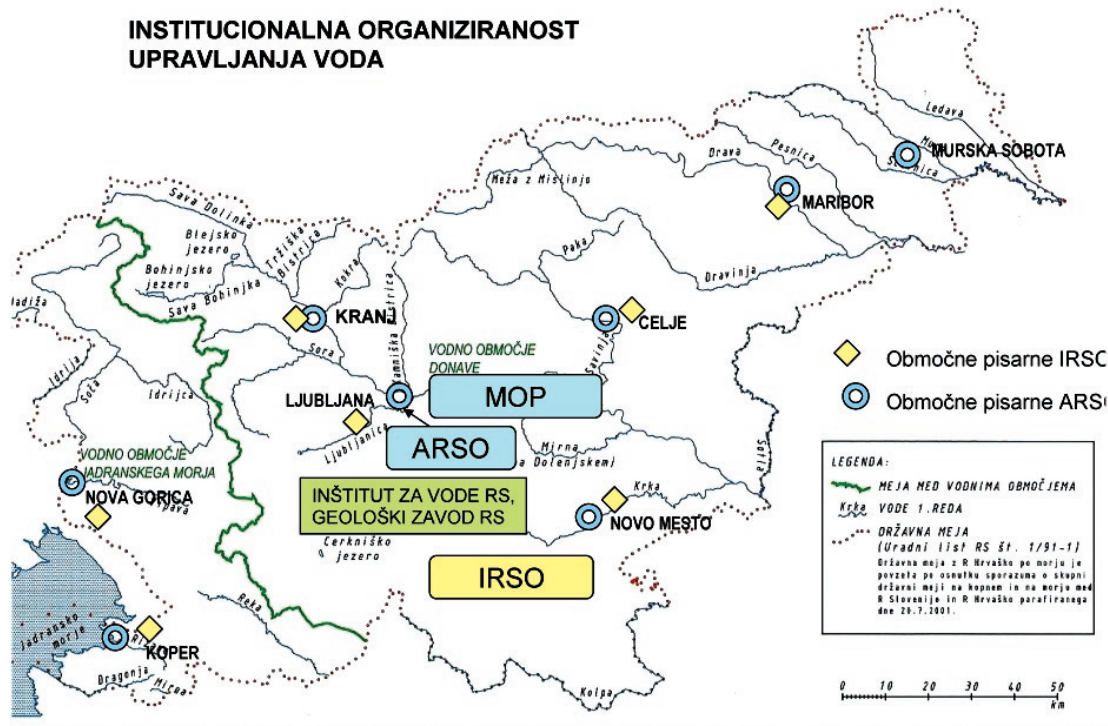

Slika 13: Teritorialna delitev območja Republike Slovenije na vodni območji Donave s porečji Mure, Drave in Save ter vodno območje Jadranskega morja s povodji Soče in Jadranskih rek, skupaj z vodami 1.reda.
Vir: MOP, 2004

Institucionalna organiziranost upravljanja voda:

Upravljanje z vodami je področje, ki zaradi svoje specifičnosti – soodvisnih naravnih danosti, ki so pod stalnim vplivom tako naravnih procesov, kot tudi od človeka povzročenih dejavnikov, zahteva celovito obravnavo in temu ustrezno institucionalno organiziranost. Ta mora upoštevati strokovno zahtevnost in heterogenost področja, nujnost poznavanja značilnosti območij ter možnost stalnega spremljanja dinamike procesov, kar zahteva stalen neposreden stik z dogajanjem in ljudmi na območju.

INSTITUCIONALNA ORGANIZIRANOST UPRAVLJANJA VODA

Slika 14: Institucionalna organiziranost upravljanja z vodami s poudarkom na teritorialni razpršenosti služb po povodjih in porečjih
Vir: MOP, 2004

Glavni odgovorni nosilec upravljanja z vodami je ministrstvo, pristojno za vode, znotraj katerega so naloge razdeljene med ožjim ministrstvom in njegovimi organi v sestavi, predvsem Agencijo Republike Slovenije za okolje in Inšpektoratom Republike Slovenije za okolje in prostor in njunimi območnimi pisarnami. Za izvajanje glavnih strokovnih nalog upravljanja z vodami je ustanovljen Inštitut za vode RS, ki skupaj z Geološkim zavodom Republike Slovenije in Morsko biološko postajo v Piranu izvajajo naloge s področja površinskih in podzemnih voda, ter morja.

Ministrstvo je nosilec priprave temeljnih dokumentov za izvajanje politike upravljanja z vodami, ter tudi nosilec procesa vključitve javnosti v proces upravljanja z vodami preko konferenc in svetov za vode na posameznem povodju oziroma porečju znotraj vodnih območij. Poleg tega je pristojno za pripravo predpisov, vladnih aktov za rabo vode, varstvo voda (vodovarstvenih območij, območij kopalnih voda, voda primernih za gojenje rib in školjk ter voda pomembnih za življenje rib) ter vladne akte s področja urejanja voda v povezavi z vodnimi in priobalnimi zemljišči, vodno infrastrukturo, ogroženimi območji ter izvajanjem javnih služb urejanja voda. Ministrstvo je pristojno tudi za izvajanje meddržavnih obveznosti in za sodelovanje ter usklajevanje politike in drugih vsebin s področja voda na ravni institucij Evropske komisije.

Pomembne naloge izvajajo tudi službe Agencije Republike Slovenije za okolje. Te naloge so predvsem vezane na skrb za podatkovne zbirke (Vodni kataster in Vodna knjiga), spremljanje stanja voda, ki obsega tako spremljanje količinskega, ekološkega in kemijskega stanja voda in na podlagi tega pripravo upravnih aktov s področja varstva voda (okoljevarstvenih soglasij in dovoljenj vezanih na onesnaževanje voda), rabe voda (vodnih dovoljenj za rabo vode), urejanja voda (vodnih soglasij), skrb za javne službe urejanja voda ter tudi skrb za hidrološke napovedi izrednih dogodkov povezanih s škodljivim delovanjem voda (poplave in plazovi) in dogodki, ki lahko škodljivo delujejo na stanje voda (hidrološke suše). Službe Agencije Republike Slovenije za okolje delujejo tudi po teritorialnem načelu vodnih območij, porečij in povodij, kar omogoča bolj kvalitetno, uporabnikom bolje dosegljivo ter bolj ažurno izvajanje nalog.

Na enak način je organiziran tudi Inšpektorat Republike Slovenije za okolje in prostor, ki je pristojen za nadzor izvajanja zakona, v okvir katerega bodo v prihodnje vključeni tudi vodovarstveni nadzorniki.

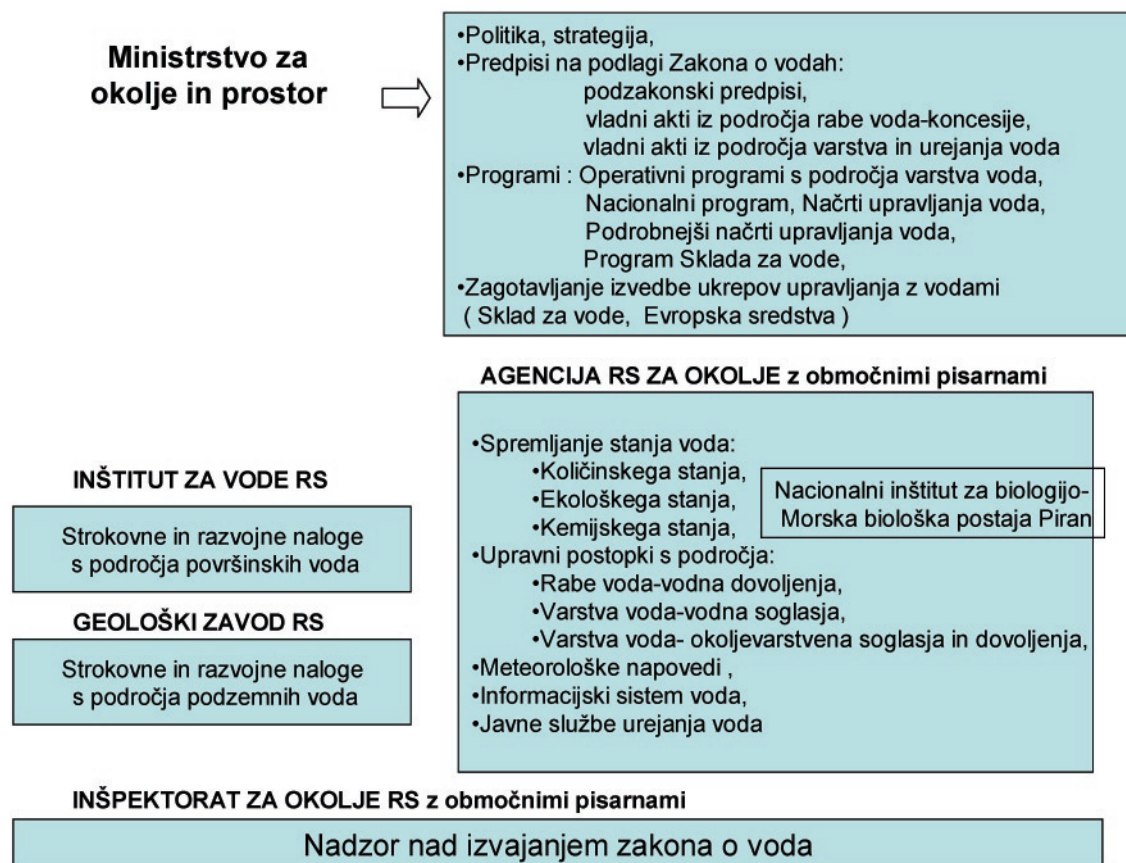
Za podporo izvajanju nalog naštetih institucij, predvsem v smislu razvojnih in strokovnih nalog je bil na podlagi Zakona o vodah ustanovljen Inštitut za vode Republike Slovenije, ki se bo dolgoročno razvil v osrednjo strokovno institucijo za podporo izvajanju aktivnosti državnih institucij na področju voda, predvsem površinskih voda. Za področje podzemnih voda izvaja enake vrste nalog Geološki zavod Republike Slovenije, kot edina specializirana institucija v Sloveniji na tem področju. Za izvajanje varstva morja na način, kot ga predvidevajo skupne evropske usmeritve t.j. Evropska strategija varstva morij bo potrebno organizirati institucijo, ki bo usposobljena za celovito izvajanje strokovnih, operativnih in koordinacijskih nalog, vezanih na problematiko morja. Edina strokovna institucija za problematiko morja deluje v okviru Nacionalnega inštituta za biologijo Morska biološka postaja Piran in v okviru ARSO izvaja naloge spremljanja stanja morja ter zastopa Republike Slovenije v okviru konvencije za varstvo Sredozemskega morja (Barcelonske konvencije).

Glede na obstoječe stanje se preko procesa priprave in izvajanja dokumentov Nacionalnega programa, v vseh navedenih institucijah, ki tvorijo skupaj z izvajalci javnih služb osrednji del dejavnosti upravljanja z vodami, načrtuje tako strokovno kot kadrovske okrepitve.

Vsi navedeni instrumenti, aktivnosti in institucije so usmerjeni k skupnim ciljem upravljanja z vodami, ki so predvsem: doseganje dobrega stanja voda vključno z morjem, zagotavljanje oskrbe prebivalcev s pitno vodo, zagotavljanje varstva voda na varstvenih območjih, doseganje ekonomske cene vode ter zmanjšanje ogroženosti zaradi škodljivega delovanja voda ter v tem smislu tudi h konsolidaciji dejavnosti upravljanja z vodami.

Za doseganje teh ciljev je predvidena v obdobju 2005–2012 priprava in izvajanje operativnih programov in ostalih aktivnosti v okviru Nacionalnega programa upravljanja z vodami, po letu 2012 pa izvajanje Programov ukrepov pripravljenih na podlagi načrtov upravljanja vodnih območij oziroma podrobnejših načrtov upravljanja.

Navedeni cilji in aktivnosti so v veliki meri obveznost, ki jih je RS dolžna, kot članica Evropske skupnosti izvajati v smislu izvajanja skupne evropske politike na področju voda. Nacionalni program pa je dokument, ki aktivnosti usmerja tako, da bodo cilji in aktivnosti obsegali v enaki meri tako mednarodne, kot nacionalne prioritete, usklajene z drugimi področji (regionalno, kmetijsko politiko) ter izvajanje prilagodil nacionalni organiziranosti in finančnim zmožnostim.

Slika 15: Shematski prikaz delitve nalog institucij na področju upravljanja z vodami
Vir: MOP, 2004

I. UPRAVLJANJE Z VODAMI

CILJ: postavitve strokovnih podlag, določitev glavnih ciljev in temeljnih ukrepov za pričetek izvajanja dolgoročnega procesa upravljanja z vodami

Priprava prvega Načrta upravljanja z vodami na vodnem območju Donave in vodnem območju Jadranskega morja in pripadajočih Programov ukrepov

Načrt upravljanja z vodami obsega vsebine, ki jih določa Zakon o vodah, na podlagi predpisov in strokovnih smernic usklajenih in potrjenih s strani držav Evropske skupnosti. O pripravi načrtov, ki poteka po posameznih vsebinskih sklopih mora Slovenija poročati Evropski komisiji, v njuno pripravo pa mora v skladu z zakonom biti vključena tudi javnost.

S prvimi načrti upravljanja z vodami bodo na podlagi določitve lastnosti vodnih območij ter stanja opredeljeni cilji upravljanja, tako na področju varstva voda, urejanja voda, kot tudi glede rabe voda. Za izvedbo ciljev bo pripravljen celovit program ukrepov, ki bo določal temeljne ukrepe ter prioritete izvajanja.

Glavne vsebine za izvedbo so:

- določitev teritorialnih in institucionalnih podlag za upravljanje z vodami (že izvedeno),
- določitev karakteristik vodnih območij (kategorije voda, ekoregije in tipi voda, varstvena območja, obremenitve in vplivi) ter na podlagi tega določena vodna telesa, predvsem tista, ki do leta 2015 morda ne bodo dosegla dobrega stanja, ter analiza ekonomskih instrumentov za rabo vode (končano v letu 2004),
- določitev glavnih značilnosti in stanja urejenosti voda, glede na potencial škodljivega delovanja voda, do konca leta 2006,
- postavitve ustreznega monitoringa spremljanja stanja vodnih teles¹⁸ do konca leta 2006,
- predstavitev vsebinskega in časovnega poteka priprave načrtov upravljanja z vodami na posameznem vodnem območju do konca leta 2007,
- javna obravnava osnutka načrtov upravljanja z vodami na vodnih območjih do konca leta 2008,
- sprejetje in objava načrtov upravljanja z vodami (NUV na vodnem območju Donave in na vodnem območju Jadranskega morja) do konca leta 2009,
- postavitve zbirke podatkov upravljanja z vodami do konca leta 2009,
- instrumenti za doseganje ekonomske cene vode¹⁹, do konca leta 2010.

¹⁸ program vzpostavitve monitoringa je podrobneje opisan v poglavju »Varstvo voda«

¹⁹ program vzpostavitve ekonomskih instrumentov za rabo vode je podrobneje opisan v poglavju »Raba vode«

Prva načrta upravljanja z vodami za posamezno vodno območje skupaj s Programi ukrepov morata biti pripravljena v sodelovanju z javnostmi do konca leta 2008, Vlada Republike Slovenije jih mora potrditi do konca leta 2009, do konca leta 2012 pa morajo biti programi ukrepov izvedljivi. Na njihovi podlagi bi morali biti vsi načrtovani cilji doseženi do leta 2015. Poročilo o pripravi načrta in programa ukrepov, ter kasneje o preveritvi doseganja ciljev in aktivnostih za obnovo načrtov upravljanja, mora Republika Slovenija posredovati Evropski komisiji.

II. VARSTVO VODA

CILJ: Dobro stanje voda do leta 2015

Doseganje dobrega stanja voda bo zagotovljeno s pripravo in izvajanjem operativnih programov in drugih aktivnosti za varstvo voda ter s programom varstva morja.

Program postavitve monitoringa za spremljanje stanja vodnih teles

2006

Za oceno stanja kakovosti voda v posameznem vodnem območju je potrebno vzpostaviti programe monitoringov površinskih in podzemnih voda, ki bodo pripravljene na podlagi analize pritiskov in vplivov in s tem identificiranih ogroženih vodnih teles ter na podlagi dosedanjih rezultatov monitoringov. Rezultati monitoringov bodo služili za oceno kakovosti voda. Kakovost površinskih voda bo na osnovi hidromorfološkega, kemijskega in ekološkega stanja klasificirana v enega od petih kakovostnih razredov, kemijsko stanje vodnih teles podzemnih voda pa bo klasificirano v enega od dveh razredov kakovosti.

Monitoring kakovosti voda bodo sestavljale tri vrste mrež in sicer:

Mreže za pregledne meritve, ki služijo za oceno celovitega stanja voda v vsakem porečju. Pregledne meritve se izvajajo v obdobju enega leta in se ponovijo vsakih šest let, vključujejo pa vse elemente monitoringa.

Mreže za redne meritve so namenjene ugotavljanju stanja voda in ocenjevanju učinkov ukrepov zmanjševanja obremenjevanja. Redne meritve potekajo vsako leto, izvajajo pa se na vodnih telesih, na katerih smo s preglednim monitoringom ali na podlagi analize vplivov in pritiskov ugotovili prekomerno onesnaženje. Vključeni so tisti biološki in hidromorfološki elementi, ki so najbolj občutljivi na pritiske, katerim je podvrženo ogroženo vodno telo, ter nevarne snovi, ki se odvajajo v vodno telo v znatnih količinah.

Mreže za preiskovalne meritve so namenjene ugotavljanju vzrokov za slabo stanje voda v primerih, ko razlog onesnaženja ni znan.

Za pripravo programov in vzpostavitev monitoringov za ugotavljanje kakovosti voda so potrebne še naslednje aktivnosti:

- določitev tipologije in referenčnih razmer za posamezne vodne kategorije površinskih voda,
- določitev vodnih teles površinskih in podzemnih voda ter njihovih značilnosti,
- analiza vplivov in pritiskov (ocena in opredelitev točkovnega in razpršenega onesnaževanja),
- pregled reprezentativnosti obstoječih merilnih mrež in izgradnja novih merilnih mest, ki bodo zagotavljala zanesljivo oceno stanja,
- določitev reprezentativnih merilnih mest preglednega monitoringa in elementov monitoringa za določevanje kakovosti,
- na podlagi analize vplivov in pritiskov in po možnost ob upoštevanju rezultatov preglednih meritev določitev merilnih mest rednega monitoringa,
- določitev za Republiko Slovenijo relevantnih nevarnih snovi,
- določitev standardov kakovosti za kemijske snovi, ki ne spadajo na listo prioritarnih snovi, so pa relevantne za Slovenijo,
- določitev standardov za določevanje ekološkega stanja površinskih voda.

Glede na navedene aktivnosti največji del stroškov predstavlja izgradnja reprezentativne merilne mreže za podzemne vode. Preostali del stroškov bo potreben predvsem za izvedbo preglednega monitoringa.

Operativni program za varstvo voda pred onesnaženjem z nitrati iz kmetijske proizvodnje (2004–2008)

Kmetijska zemljišča pokrivajo 34 % površja Slovenije. Kmetijska dejavnost vpliva tako na kakovost naravnih virov in biološko raznovrstnost, kot tudi na spremembe v krajini. Kljub temu, da se njen delež in pomen v okviru gospodarskih dejavnosti zmanjšuje, se kmetijstvo na zemljiščih, ki so v uporabi, intenzificira. Tako kmetijstvo na teh območjih močno obremenjuje okolje. V obdobju 1990–1998 se je poraba mineralnih gnojil podvojila. Po tem letu je nekoliko padla in leta 2002 dosegla vrednost okoli 400 kg/ha. V strukturi mineralnih gnojil prevladujejo dušična gnojila, ki dosegajo okoli 70 kg/ha. Povprečni vnos dušika z živinskimi gnojili znaša 154 kg/ha kmetijskih zemljišč. Kmetje preintenzivno gnojijo v večjem delu Slovenije, predvsem pa v ravninskem svetu, kjer je možna največja intenzivnost proizvodnje. Neustrezne in predvsem nezadostne so skladiščne kapacitete, zbiralniki kot so lagune, gnojišča ali gnojnične jame, ki morajo biti vodotesni in ne smejo imeti odtoka v površinske ali podzemne vode.

Vnos dušika v tla je mnogo večji od odvzema dušika z rastlinami in s tem predstavlja nevarnost, da se hranila vnašajo v vode in s tem vplivajo na njeno kakovost. Presežki dušika se gibljejo od 24 kg/ha na Portugalskem do 256 kg/ha na Nizozemskem (Eurostat 2000), v Republiki Sloveniji pa predstavljajo v povprečju 64 kg/ha (MOP, 2003). Podzemne vode so skoraj izključni vir pitne vode v Republiki Sloveniji, le-te pa ležijo pod našimi najbolj rodovitnimi, kmetijsko izkoriščanimi površinami. Ena od prednostnih nalog je torej njihova zaščita.

CILJ: Doseganje izboljšanja stanja kakovosti podzemnih voda (doseganje padajočih trendov vsebnosti nitratov v podzemnih vodah na vseh vodonosnikih in znižanje deleža merilnih mest, kjer je mejna vrednost presežena pogosto (25–50 %) ali zelo pogosto (več kot 50 %) in doseganje mejnih vrednosti za nitrati v pitni vodi v skladu pravilnikom o pitni vodi:

– ukrepi za strokovno utemeljeno gnojenje po načelih dobre kmetijske prakse in ob upoštevanju mejnih vrednosti letnih vnosov:

- izgradnja skladiščnih kapacitet živinskih gnojil
- obveznost priprave gnojilnih načrtov na podlagi analize tal
- vključevanje v finančne sheme Programa za razvoj podeželja

2008

– prilagajanje živnoredskih obratov okoljskim standardom – uvažanje najboljših poznanih in preizkušenih tehnologij (BAT) na podlagi referenčnih dokumentov (BREF)

– izdelava programov prilagoditev oziroma sanacijskih programov in pridobitev okoljevarstvenega dovoljenja 2007
izjeme 2010

Program za zmanjšanje tveganja zaradi uporabe pesticidov

Zagotavljanje zdravstveno ustrezne pitne vode je eden od osnovnih pogojev za varovanje zdravja in zagotavljanja higienskih standardov ljudi. Kemijsko stanje vodnih teles podzemne vode je na določenih območjih že vrsto let slabo prav zaradi vsebnosti določenih vrst pesticidov. Problematika pesticidov v pitni vodi je vezana na tiste vodooskrbne sisteme, ki uporabljajo kot vir pitne vode podzemne vode. V pitni vodi so bile ugotovljene presežene mejne vrednosti za pesticide: atrazin, desetilatrazin, diklorobenzamid, metolaklor, klorotoluron, na viru tudi prometrin. Vlada Republike Slovenije je zato na podlagi podatkov, pridobljenih z imisijskim monitoringom in drugimi oblikami spremljanja stanja okolja, že sprejela Uredbo o določitvi statusa zaradi pesticidov ogroženega območja vodonosnikov in njihovih hidrografskih zaledij, s katero je določila ukrepe celovite sanacije, pogoje in obveznosti za odpravo vzrokov in virov obremenjevanja ter nosilce izvajanja ukrepov. Na območjih, ki so zaradi vsebnosti pesticidov v podzemni vodi, ogrožena, se v okviru državnega monitoringa stanja okolja izvajajo tudi pogostejše meritve kakovosti podzemne vode z namenom, da se učinke ukrepov spremlja in na podlagi izmerjenih trendov onesnaženosti podzemne vode tudi ustrezno ukrepa pri nadzoru uporabe fitofarmacevtskih sredstev. Z uredbo se uveljavljajo prepovedi uporabe tistih fitofarmacevtskih sredstev, zaradi katerih so vodna telesa podzemne vode čezmerno obremenjena, nadzor prepovedi pa se izvaja neposredno in na podlagi meritev aktivnih snovi v tleh.

Aktivnosti na tem področju potekajo tudi v okviru Evropske skupnosti z pripravo posebne tematske strategije za trajnostno rabo pesticidov²⁰. V Republiki Sloveniji se bo skladno s pripravo strategije zagotavljalo spremljanje in izvajanje ciljev in ukrepov, ki jih strategija predvideva.

CILJI:

- doseganje izboljšanja stanja podzemnih voda in doseganje mejnih vrednosti za pesticide v pitni vodi ter virih pitne vode, skladno s Pravilnikom o pitni vodi,
- zmanjšati nevarnost in tveganje uporabe pesticidov na okolje in vodno okolje,
- izboljšati kontrolo uporabe pesticidov,
- zamenjava nevarnih aktivnih sestavin pesticidov z manj nevarnimi,
- promocija kmetovanja ob zmanjšani uporabi pesticidov ali brez njihove uporabe,
- transparenten sistem monitoringa in poročanja o uspehih doseganja ciljev in razvoj ustreznih kazalcev.

Možni ukrepi, ki bodo podrobneje opredeljeni v okviru strategije so naslednji:

- vključevanje programov za zmanjšanje nevarnosti, tveganja in odvisnosti od rabe pesticidov v načrte upravljanja povodij ali v programe razvoja podeželja,
- vpeljava dobrih praks v okviru upravljanja povodij z obveznimi sporazumi med kmeti in vodarji,
- spodbujanje raziskav in programa monitoringa za spremljanje ostankov pesticidov v živilih, vodi, tleh ter izdelava tematskih kart ranljivosti tal za izpiranje pesticidov v vode,
- harmonizacija DDV na območju Evropske skupnosti za pesticide,
- redno poročanje o nacionalnih programih za zmanjšanje tveganja in vpeljava kazalcev.

Operativni program odvajanja in čiščenja odpadnih voda (2004–2015)

Operativni program odvajanja in čiščenja komunalne odpadne vode je program koordiniranih ukrepov države in občin za postopno doseganje ciljev varstva okolja pred obremenjevanjem zaradi nastajanja komunalne odpadne vode. S tem programom so dana izhodišča za normativno razporejanje, tako v času kot kraju, ter smotno porabo finančnih sredstev, ki so trenutno na voljo za investicije in investicijsko vzdrževanje na področju komunalnega opremljanja za namene odvajanja in čiščenja komunalne odpadne vode.

Ureditev odvajanja in čiščenja komunalne odpadne vode je za Republiko Slovenijo glede na višino potrebnih vlaganj največja okoljska investicija, ki je dolgoročna in za katero je pričakovati, da se ji bodo v obdobju do leta 2013 zastavili novi robni pogoji tako glede rokov izvedbe, predvsem pa glede stopnje varstva, ki jo morajo posamezni ukrepi odvajanja in čiščenja komunalne odpadne vode zagotoviti. Poglavitni cilj tega programa je, da se izpolnijo zahtevani okoljski cilj, s finančnimi sredstvi, ki v letnem povprečju v obdobju izvajanja tega programa v obdobju od 2005 do 2017 ne bodo presegala višine sredstev, ki so bila v letu 2003 na voljo investicijam in investicijskemu vzdrževanju objektov javne kanalizacije.

CILJ: zagotavljanje ustreznega zbiranja, odvajanja in čiščenja komunalnih odpadnih voda

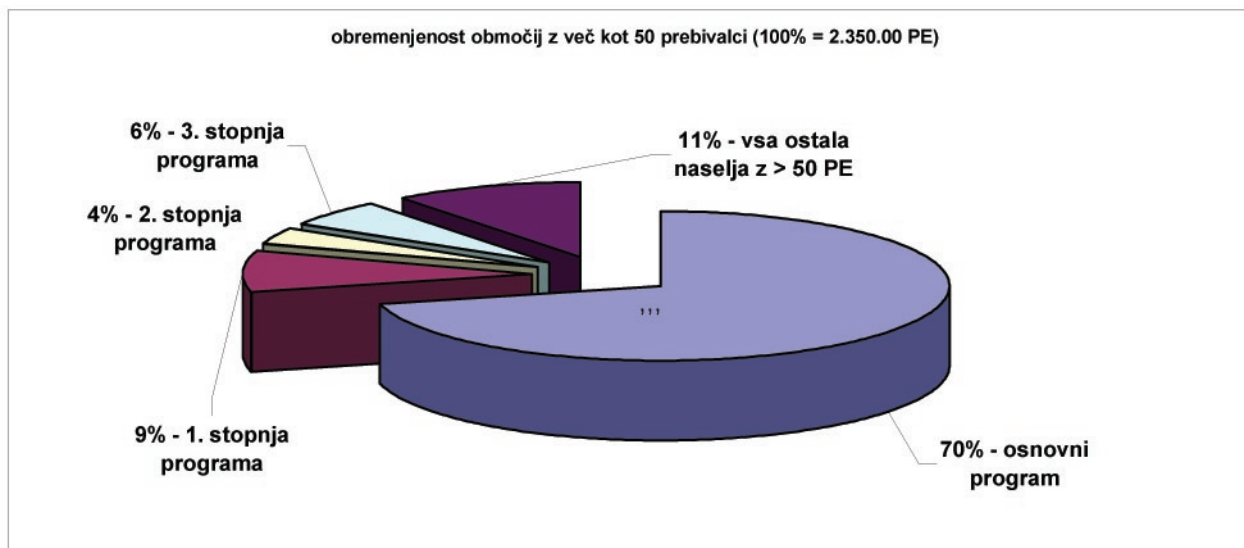
Program obsega:

- Obveznosti izgradnje čistilnih naprav s pripadajočim kanalizacijskim omrežjem za območja poselitve
> 100.000 PE 2005
- Obveznosti izgradnje čistilnih naprav s pripadajočim kanalizacijskim omrežjem za območja poselitve
15.000 – 100.000 PE 2010
- Obveznosti izgradnje čistilnih naprav s pripadajočim kanalizacijskim omrežjem za območja poselitve
2.000 – 15.000 PE 2015
- Obveznosti izgradnje čistilnih naprav s pripadajočim kanalizacijskim omrežjem za območja poselitve
> 10.000 PE na občutljivih območjih 2008

Program obsega ukrepe s katerimi s katerimi je treba zagotoviti naslednje obveznosti:

- izpolnjevanje zahtev v zvezi z doseganjem dobrega kemijskega stanja površinskih in podzemnih vodah do leta 2013,
- izpolnjevanje zahtev glede predpisanih standardov kakovosti površinskih in podzemnih voda, če so namenjene oskrbi prebivalstva s pitno vodo,
- preprečevanje pojava eutrofikacije površinskih voda na občutljivih območjih in
- izpolnjevanje zahtev glede okoljskih standardov kakovosti za površinske vode, ki veljajo za kopalne vode.

²⁰ COM(2002)349 final

Slika 16: Obremenjenost območij naselij ali delov naselij zaradi nastajanja komunalne odpadne vode, v katerih prebiva več kot 50 prebivalcev.

Vir: MOP, 2004

Operativni programi za zmanjšanje onesnaženja površinskih voda z nevarnimi snovmi, kot so živo srebro in nevarni klorirani ogljikovodiki iz razpršenih virov ter prednostne snovi in nevarne snovi iz seznama II (2004-2008)

Namen programov zmanjševanja onesnaževanja z nevarnimi snovmi je postopno prenehanje emisij prednostno nevarnih snovi ter zmanjševanje emisij ter uhajanja ostalih nevarnih snovi, ki se posredno ali neposredno odvajajo v vodno okolje in imajo nanj škodljive učinke. Programi zajemajo tako točkovne kot razpršene vire emisij posamezne snovi. Končni cilj spodaj navedenih programov je doseganje dobrega kemijskega in ekološkega stanja v predpisanem časovnem razporedu.

CILJ: Ustavitev oziroma postopno odpravljanje odvajanja emisij ali uhajanja prednostno nevarnih snovi 2020

Operativni program zmanjševanja onesnaževanja vodnega okolja z emisijami živega srebra iz razpršenih virov onesnaževanja

V Republiki Sloveniji sta bila ugotovljena le dva pomembna vira razpršenih emisij živega srebra in sicer zobozdravstvena dejavnost (uporaba živosrebrih amalgamov) in zgorevanje fosilnih goriv (cementarne in termoelektrarne) z atmosfersko depozicijo. Vsi ostali razpršeni viri so zanemarljivi in ustrezno regulirani že z obstoječimi ukrepi. Posebna pozornost je v programu namenjena območju Soče in Idrije, kjer je koncentracija živega srebra v okolju povišana zaradi naravno pogojenih geoloških razmer in antropoloških vplivov v preteklem obdobju izkoriščanja rudnika.

Poleg tega program temelji tudi na uveljavljanju že sprejetih predpisov. To so predvsem predpisi, ki se nanašajo na omejevanje emisij iz različnih industrijskih in drugih dejavnosti z določitvijo mejnih emisijskih vrednosti emisij živega srebra v okolje ter predpisi, ki določajo standarde kakovosti v površinskih, podzemnih vodah, v bioti ter standarde kakovosti za pitno vodo.

Zaradi tega program obsega le dva ključna sklopa ukrepov:

- vzpostavitev sistema za zbiranje amalgamov iz zobozdravstvenih ordinacij in posledično zmanjševanje onesnaževanja z živim srebrom,
- nadaljevanje preučevanja transporta in depozicije živega srebra v rekah, rečnih naplavinah in v prsti ter akumulacije živega srebra v prehranjevalnih verigah kopenskih in vodnih ekosistemov na območju Idrije in Soče

2004–2008

Operativni program zmanjševanja onesnaževanja z nevarnimi kloriranimi ogljikovodiki iz razpršenih virov onesnaževanja

Program zmanjševanja onesnaževanja zajema 15 kloriranih ogljikovodikov, ki so razvrščeni v tri skupine oziroma kategorije:

- V prvi skupini so obravnavani tisti, za katere bodo neposredno veljala določila evropske uredbe, ki se nanaša na izvajanje Stockholmske konvencije in Protokola o POP-sih, zaradi česar zanje dodatni ukrepi niso potrebni. V to skupino spadajo: aldrin, dieldrin, endrin, heksaklorobenzen, DDT in heksaklorocikloheksan vključno z lindanom;
- Druga skupina obsega nevarne klorirane ogljikovodike, za katere je bilo ugotovljeno, da so v Republiki Sloveniji prisotni v zanemarljivih količinah in naj ne bi imeli negativnega vpliva na površinske vode. Za to skupino snovi, v katero sodijo pentaklorofenol, heksaklorobutadien, triklorobenzen, tetraklorometan in 1,2-dikloroetan dodatni ukrepi niso potrebni;
- V tretjo skupino so uvrščeni nevarni klorirani ogljikovodiki, ki se po razpoložljivih podatkih v Republiki Sloveniji uporabljajo v večjih količinah. Za ravnanje z njimi so že uvedeni nekateri ukrepi, poleg tega pa bo v okviru tega programa preučena potreba po nekaterih dodatnih ukrepih. V tej skupini so: trikloroeten, tetrakloroeten in triklorometan.

Za to skupino nevarnih snovi program predvideva predvsem ukrepe za obrate za kemično čiščenje tekstilij, in sicer:

- doseganje mejnih emisijskih vrednosti za emisije tetrakloroetilena v kemičnih čistilnicah in uporaba najboljših dostopnih tehnologij za kemično čiščenje 2007
- identifikacija vseh virov in ugotavljanje stanja 2005
- spremljanje emisij in nadzor nad ravnanjem z odpadnim tetrakloroetilenom (odstranjevanje kontaktne vode in drugih nevarnih odpadkov) 2007

Operativni programi zmanjševanja onesnaževanja površinskih voda s prednostnimi snovmi in z ostalimi nevarnimi snovmi

Namen programa je določitev nevarnih snovi, ki jih evropski predpisi ne urejajo, imajo pa v slovenskem prostoru lahko zaradi velike uporabe pomembne negativne vplive na vodno okolje in s tem na dobro ekološko stanje površinskih voda. Za te snovi je potrebno zagotoviti potrebne ukrepe zmanjševanja ali preprečevanja onesnaževanja in spremljanje stanja vodnega okolja na nacionalnem nivoju. Poleg omenjenih snovi, so v ta program vključene tudi t.i. prednostne snovi, ki so na evropskem seznamu okvirne vodne direktive in katerih standardi kakovosti bodo določali dobro kemijsko stanje površinskih voda.

CILJI :

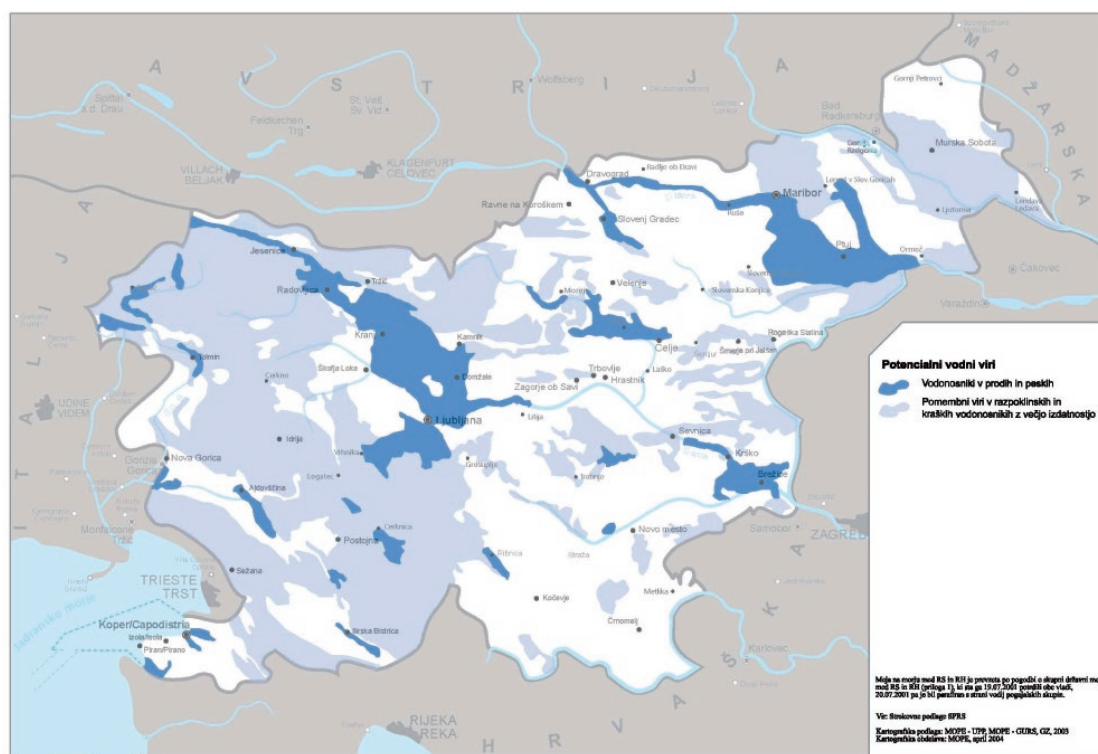
- priprava seznama onesnaževal pomembnih za Republiko Slovenijo 2005
- pregledni monitoring površinskih voda za snovi, za katere je evidentirana velika poraba na območju Republike Slovenije, spremljanje stanja vodnega okolja se trenutno ne izvaja²¹ 2005–2006
- pregledni monitoring površinskih voda za snovi, ki se uvrščajo med prednostne snovi krovne vodne direktive, spremljanje stanja vodnega okolja se ne izvaja²² 2005–2006
- nadaljevanje spremljanja stanja v površinskih vodah²³ 2005–2006
- določitev standardov kakovosti površinskih voda (prednostne in ostale snovi)²⁴ 2006
- modifikacija obstoječih standardov kakovosti²⁵ 2006
- ugotavljanje stanja v površinskih vodah ter določitev ukrepov po potrebi²⁶ 2007–2008

Varstvo voda na vodovarstvenih območjih

V letu 2004 je bil vzpostavljen register vodovarstvenih območij v obliki geokodirane baze podatkov na podlagi predpisov občin, ki so bili sprejeti pred uveljavitvijo Zakona o vodah, torej pred prehodom pristojnosti varstva voda, ki se uporabljajo za odzem ali so namenjene za javno oskrbo s pitno vodo ali za proizvodnjo pijač na državni nivo.

CILJ: preprečevanje onesnaževanja ali druge vrste obremenjevanja, ki bi lahko vplivalo na zdravstveno ustreznost ali količinsko stanje vodnega telesa ali njegovega dela, ki se uporablja za odzem ali je namenjeno za javno oskrbo s pitno vodo ali za proizvodnjo pijač:

- vzpostavitev vodovarstvenih območij na območjih poselitve, kjer je več kot 15.000PE 2006
- vzpostavitev vodovarstvenih območij na območjih poselitve, kjer je manj kot 15.000PE 2009

Slika 17: Potenciali za oskrbo s pitno vodo

Vir: Odlok o strategiji prostorskega razvoja Slovenije (Uradni list RS, 76/04)

²¹ antimon, arzen, barij, kobalt, kositer, selen, srebro, titan, toluen, cianidi, cianurjev klorid (triklorotriazin), dibutilkositrove spojine, dimetilamin, dimetoat, epiklorhidrin, etilbenzen, fluoridi, faksim, heksakloroetan, kaptan

²² diuron, endosulfan, izoproturon, klorfenvinfos, klorpirifos, pentaklorobenzen, trifluralin, bor, benzen, bromirani difeniletri, DEHP, diklorometan, kloroalkani, nonilfenoli, oktilfenoli, tributilkositrove spojine

²³ 2,4-D, alaklor, atrazin, simazin, baker, cink, krom, nikelj, svinec, amonijev dušik, fosfati, nitritni dušik, PCB

²⁴ 2,4-D, diuron, endosulfan, izoproturon, klorfenvinfos, klorpirifos, pentaklorobenzen, simazin, trifluralin, amonijev dušik, fosfati, nitritni dušik, PAO, bromirani difeniletri, DEHP, diklorometan, kloroalkani, nonilfenoli, oktilfenoli, tributilkositrove spojine

²⁵ Alaklor, atrazin, baker, bor, cink, krom, nikelj, svinec, antracen, naftalen, PAO (fenantren), benzen

²⁶ Velja za vse snovi s seznama onesnaževal pomembnih za RS

Varstvo območij kopalnih voda

Območja kopalnih voda, kjer se običajno kopa večje število ljudi in kopanje ni prepovedano, so bila določena leta 2003 s predpisom o območjih kopalnih voda ter o monitoringu kakovosti kopalnih voda. Območja kopalnih voda, kjer so naravna kopališča (kopališča z upravljavci), pa so določena s predpisi o varstvu pred utopitvami. Za območja kopalnih voda se izvaja monitoring ter vrednotenje kakovosti kopalnih voda v skladu s predpisi o minimalnih higienskih in drugih zahtevah za kopalne vode, na podlagi katerega je na ARSO vzpostavljena baza podatkov o kakovosti (higienski ustreznosti) kopalnih voda v Republiki Sloveniji ter sistem obveščanja preko medijev (internet, TV, lokalni mediji...).

CILJ: ohranjanje kakovosti kopalnih voda ter preprečevanje onesnaževanja ali druge vrste obremenjevanja, ki bi lahko vplivalo na stanje vodnega telesa ali njegovega dela, ki je določeno kot območje kopalne vode, ali na zdravstveno ustreznost kopalne vode na območju kopalne vode.

Za vsa območja kopalnih voda je predvidena izvedba naslednjih aktivnosti:

- pregled vplivnih območij kopalnih voda ter postavitve dodatnega monitoringa v primeru higienske neustreznosti vode 2006
- priprava programa ukrepov za posamična območja kopalnih voda v primeru higienske neustreznosti vode 2009

Varstvo voda, določenih za zahtevano kakovost voda, da se omogoči življenje rib

Z ekološkega in ekonomskega vidika je treba varovati populacije rib pred različnimi škodljivimi posledicami izpustov onesnaževal v vode, kar bi lahko vplivalo na zmanjšanje števila rib določenih vrst, v nekaterih primerih pa celo na izginotje nekaterih vrst. Za doseg cilja so določene salmonidne in ciprinidne vode in mejne vrednosti izbranih parametrov za zagotavljanje zahtevane kakovosti salmonidnih in ciprinidnih voda, ki se ne smejo poslabševati. Varstvo voda v naravnih ali umetnih ribnikih, ki se uporabljajo za intenzivno gojenje rib je urejeno s posebnimi predpisi.

CILJ: Ohranjanje kakovosti voda, da se omogoči življenje pomembnih vrst sladkovodnih rib

Za doseg cilja so predvidene naslednje aktivnosti:

- vzpostavitev monitoringa ter vrednotenje kakovosti sladkih voda na določenih območjih, ki jih je treba zavarovati ali izboljšati, da se omogoči življenje rib 2006
- vzpostavitev baze podatkov o kakovosti sladkih voda, ki jih je treba zavarovati ali izboljšati, da se omogoči življenje rib, ki so v enotni bazi v ARSO 2006
- priprava programa ukrepov za zmanjševanje onesnaženja za posamična območja sladkih voda v primeru preseganja mejnih vrednosti, ki določajo kakovost površinskih voda za življenje sladkovodnih vrst rib 2008

Varstvo voda, določenih za zahtevano kakovost voda, da se omogoči življenje in rast morskih školjk in morskih polžev

Zaradi zagotavljanja visoke kakovosti proizvodov iz užitnih lupinarjev je potrebno na določenih delih morja, kjer je kakovost vode primerna za življenje in rast morskih školjk in polžev, zagotavljati in ohranjanje kakovost voda skladno s predpisi. V ta namen so bili v letu 2004 določeni deli morja, kjer je kakovost vode primerna za življenje in rast morskih školjk in polžev, ter vzpostavljen monitoring kakovosti voda in baza podatkov.

CILJ: ohranjanje kakovosti voda, da se omogoči življenje in rast morskih školjk in morskih polžev

Za doseg cilja so predvidene naslednje aktivnosti:

- priprava programa ukrepov za zmanjševanje onesnaženja teh območij v primeru preseganja mejnih vrednosti, ki določajo kakovost voda za življenje in rast lupinarjev 2008

Program varstva morja (morskega okolja)

CILJI: zaščita in ohranjanje morskega okolja

Program je določen na podlagi sprejetih obveznosti varstva morja v okviru Evropske komisije ter v okviru ratificirane Barcelonske konvencije, in njenih protokolov ter na podlagi usmeritev iz gradiv za Evropsko Strategijo varstva morij in obsega:

- Posodobitev in celovito ureditev republiške službe varstva obalnega morja (priprava organizacijskega in tehnološkega koncepta ter investicijskega programa z upoštevanjem predpisov na področju voda, varstva okolja, pomorskega prometa ter naravnih in drugih nesreč) 2006

Pripravo programa ukrepov za izvajanje Evropske strategije varstva morij, ki bo obsegal ukrepe za varstvo biotske raznovrstnosti, zmanjšanje emisij nevarnih snovi, zmanjšanje eutrofikacije, zmanjšanje emisij ogljikovodikov, zmanjšanje vnosa odpadkov, zmanjšanje vplivov pomorskega prometa, zagotovitev zdravega okolja ter pri tem izboljšanje baz znanja in podatkov, potrebnih za zaščito morij, vzpodbujanje sodelovanja med nacionalnimi in mednarodnimi ustanovami 2009

III. RABA VODA

Voda, kot naravni vir je ena od dobrin, ki pogojuje tako obstoj in zdravo življenje, kot tudi gospodarski razvoj. V Republiki Sloveniji neenakomerna razporejenost padavin in raznolikost odtočnih razmer pogojujeta različno razpoložljivost vode za rabo, tako za oskrbo prebivalcev z vodo, kot tudi za druge rabe. Zakonodaja določa pogoje in način rabe vode, kakovostne parametre za uporabnost vode za različne vrste rabe, metodologijo za njeno varstvo ter tudi izhodišča za določanje cene vode.

CILJ: zagotavljanje vodnih količin za vodooskrbo prebivalcev s pitno vodo ter postavitve instrumentov za določanje ekonomske cene vode

Operativni program vodooskrbe

Za zagotavljanje vodnih količin za oskrbo s pitno vodo je v pripravi operativni program, ki bo obsegal: 2005

- analizo obstoječega stanja oskrbe s pitno vodo v Sloveniji,
- spremljanje in nadzor nad različnimi funkcijami vodovodnih sistemov,
- podporo izvajanju zakonodajnih zahtev,
- integracijo vodnega cikla (vodni vir, oskrba s pitno vodo, odvajanje in čiščenje odpadne vode),
- podporo delu občinam in izvajalcem javne službe,

- racionalizacijo izvajalcev javnih služb oskrbe s pitno vodo (združevanje na funkcionalno zaokroženih sistemih),
 - program sanacije obstoječih sistemov za oskrbo s pitno vodo (npr. zamenjava azbestnih cevi, združevanja funkcionalnih območij...),
 - opredelitev lastne vodooskrbe z vidika varovanja vodnih virov in varne oskrbe s pitno vodo.
- Ključni projekti v obdobju do leta 2008 se nanašajo na celovito varovanje vodnih virov in oskrbo prebivalcev s pitno vodo v Beli Krajini (regionalni vodovod), Pomurju (regionalni vodovod) in slovenski Istri z zalednim kraškim območjem (zadrževalnik Padež).

Uvajanje ekonomske cene vode

Voda kot vir življenja je naravna dobrina, za rabo katere velja v skladu z načeli trajnostnega razvoja tako načelo »povzročitelj obremenjevanja plača« stroške povzročene z obremenjevanjem okolja kakor tudi »uporabnik plača za rabo naravne dobrine«. Upoštevajoč dejstvo, da se vse bolj srečujemo s problemom redkosti kakovostne vode kot naravne dobrine kakor tudi z njenim onesnaženjem, velja toliko več pozornosti posvetiti finančnim vidikom omenjene problematike. Politika varstva voda naj preko učinkovitejše cenovne politike vode kot naravne dobrine stimulira uporabnike vode k učinkovitejši rabi le-te.

CILJ: Ekonomska cena rabe vode do 2010

Program doseganja ciljev se deli na dve pomembni aktivnosti :

- analizo obstoječe rabe vode (izvedena v letu 2004) in
 - pripravo in uvedbo instrumentov za določanje ekonomskih cen vode za vse vrste rabe
- 2010

Podrobneje aktivnosti obsegajo :

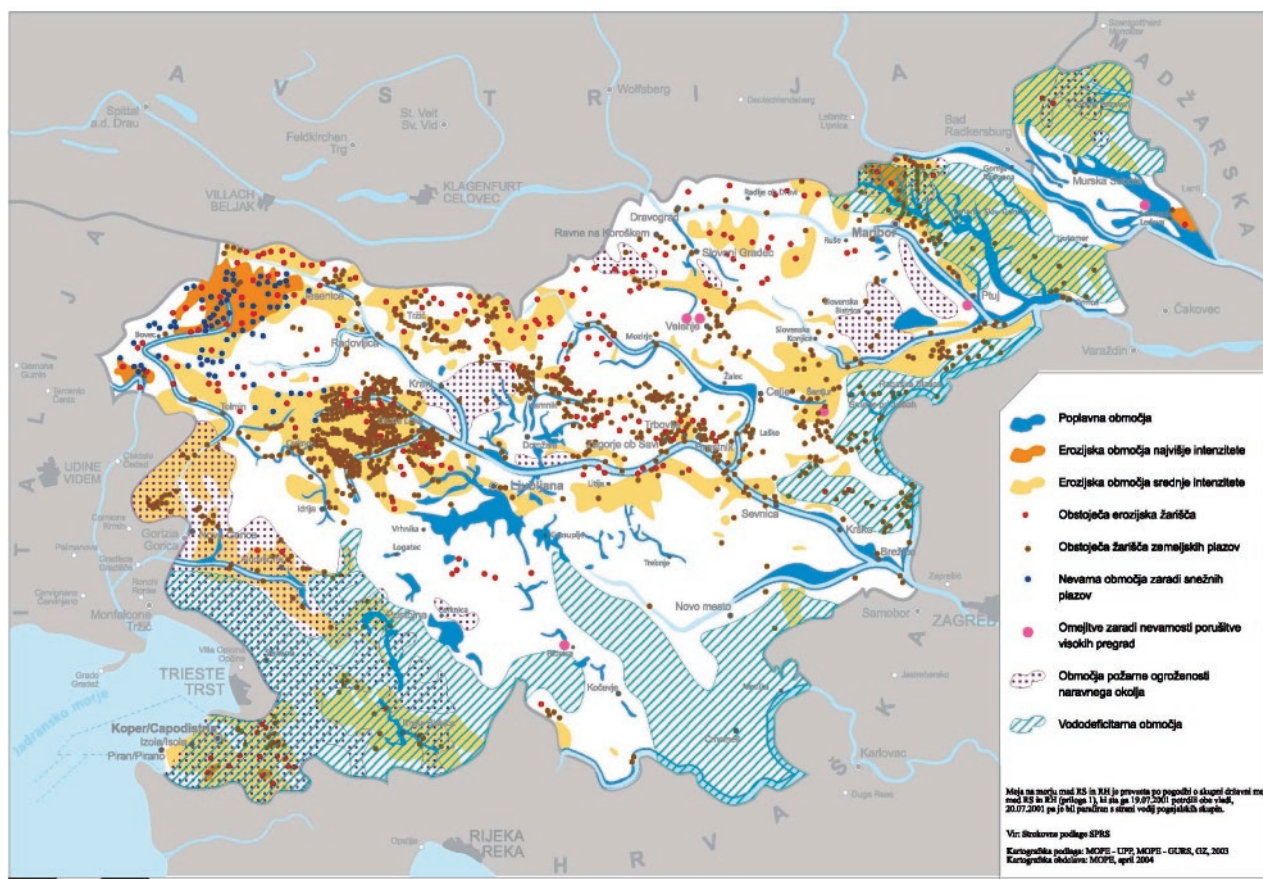
- ugotovitev socio-ekonomskega pomena posamezne vrste rabe vode (gospodinjstva, kmetijstvo, industrija, turizem in druge storitve, hidro-energetika, navigacija, pomorski transport, raba naplavin, ribištvo, vzreja vodnih organizmov za trg, nadzor in ukrepanje pred škodljivim delovanjem voda) z vidika vplivov in pritiskov na rabo vode;
- ocena trendov ključnih gospodarskih sektorjev glede njihovega vpliva na rabo vode (v smislu kakovosti in količin), ki vključuje predvsem sledeče trende:
 - rast prebivalstva;
 - predvidena gospodarska rast po posameznih gospodarskih sektorjih;
 - predviden tehnološki razvoj;
 - spremembe davčne politike;
 - predvidene investicije na področju upravljanja voda;
 - predvidene projekcije oziroma strategije razvoja kmetijstva, industrijske politike, nacionalnega energetskega programa, strategije razvoja prometa;
- vključitev vseh stroškov rabe vode v ceno izvajanja javne službe (oskrba prebivalstva s pitno vodo, odvajanja in čiščenje komunalne in padavinske odpadne vode), kar vključuje finančne stroške izvajanja javne službe (stroški poslovanja, investicijski stroški zagotavljanja infrastrukture potrebne za izvajanje javne službe in stroški investicijskega vzdrževanja) kakor tudi okoljske stroške oziroma ustrezen prispevek različnih vrst rabe vode, razdeljenih vsaj na industrijo, kmetijstvo in gospodinjstva k povračilu stroškov z namenom realizacije načela »povzročitelj obremenjevanja plača« in »uporabnik plača za rabo vode kot naravne dobrine«.

IV. UREJANJE VODA

Sodobno razumevanje naravnih procesov sooča človeka s spoznanjem, da naravnih procesov ni mogoče popolnoma podrediti človekovim interesom, temveč da je prilagajanje človeka naravi dolgoročno, edina možna pot za doseganje trajnega ravnotežja med človekom in naravo.

Te usmeritve, ki so določene z evropsko, kot tudi z slovensko zakonodajo imajo na področju urejanja voda za cilj doseganje trajnostnega, ekološko naravnega urejanja voda in od voda odvisnih ekosistemov ter v tem okviru zmanjšanje ogroženosti življenj in zmanjšanje materialnih škod zaradi prekomernih ali nezadostnih padavin.

Doseganje navedenih ciljev zahteva celovito obravnavo naravnih procesov, njihovih značilnosti in njihovih potencialov za ogrožanje življenj in materialne škode ter prilagoditev življenja ljudi tem procesom. Temu je zato potrebno prilagoditi tudi urejanje voda, ki mora obsegati tako negradbene, kot tudi gradbene ukrepe.

Slika 18: Poplavna, erozijska in vododeficitarna območja v RS

Vir: Odlok o strategiji prostorskega razvoja Slovenije (Uradni list RS, 76/04)

Negradbeni ukrepi – aktivnosti so usmerjeni predvsem v ozaveščanje ljudi o naravnih procesih, o njihovi pojavnosti, potrebnih ravnanjih na območjih nevarnosti, obsegajo izboljšanje hidrometeorološkega napovedovanja, spremljanje in beleženje poplavnih dogodkov, stalno opozarjanje in informiranje javnosti o naravnih nevarnostih poplav in plazov na območju, ustrezno urbanizacijo območij, prilagojeno tako razpoložljivim količinam vode, kot tudi nevarnostim pred poplavami in plazovi. Navedeni ukrepi prispevajo k boljši informiranosti ljudi tako, da:

- na poplavnih območjih prilagodijo poselitev in okoljske ukrepe možnosti pojava poplav ter s tem zmanjšajo ogroženost življenj in materialne škode na najmanjšo možno mero,
- na plazovitih območjih prilagodijo poselitev naravnim nevarnostim,
- organizirajo izvajanje ukrepov v primeru naravnih nesreč in
- na vododeficitarnih območjih življenje in dejavnosti prilagodijo in s tem zmanjšajo negativne vplive na zdravje, okolje in gospodarstvo.

Gradbeni ukrepi so za urejanje voda še vedno potrebni, saj je tekom stoletij človek s svojimi ravnanji, predvsem poselitvijo, močno posegel v naravni proces poplavnih in vodozbirnih območij. Za varovanje obstoječe poselitve v okviru zmanjšanja škodljivih posledic poplav, plazov, kot tudi za zadrževanje in ohranjanje vodnih količin za bogatenje potrebnih vodnih zalog, je z gradbenimi posegi potrebno ohraniti umetno urejen vodni režim. V ta namen se izvajajo gradnje:

- nasipov, pregrad in zadrževalnikov, jezov, utrjenih brežin, prekopov in umetnih kanalov in drugih vodnih objektov, pri čemer ne sme priti do poslabšanja razmer;
- vodnih zajetij, transportnih cevovodov, objektov za bogatenje vodnih količin;
- objektov za izboljšanje hidromorfoloških elementov voda, z namenom obnovne vzpostavitve povezav med reko in njenimi površnimi deli, poplavnimi območji ter območji podzemnih voda, kar prispeva k večjemu zadrževanju voda na mestu nastanka kot tudi k izboljšanju ekološkega stanja voda in z vodo povezanih ekosistemov; ter
- sanacije mokrih peskokopov in glinokopov.

Naveden način urejanja voda pomeni uveljavljanje evropske dobre prakse za zmanjševanje posledic škodljivega delovanja voda in pomeni tudi sozvočje z drugimi cilji varstva in rabe voda. Doseganje ciljev bo potekalo na podlagi posameznih aktivnosti in operativnih programov.

Posodobitev in prilagoditev hidrološkega monitoringa ter izboljšanje napovedovanja ekstremnih hidroloških pojavov

CILJ: izboljšanje ocenjevanja količinskega stanja voda ter napovedovanja in opozarjanja pred ekstremnimi hidrološkimi pojavi (hidrološkimi sušami in poplavami)

Za doseganje tega cilja bodo potrebni naslednji ukrepi:

– **Načrt optimiranja mreže hidrološkega monitoringa za potrebe ocenjevanja količinskega stanja voda**

Hidrološki monitoring zasleduje nacionalne cilje, povezane z ugotavljanjem vodnih količin in pretočnih režimov ter ocenjevanjem stanja površinskih (reke, jezera, morje) in podzemnih voda (vodonosniki z medzrnsko in vodonosniki s kraško-razpoklinsko poroznostjo), s poudarkom na ocenjevanju dolgoročnih sprememb v vodnem ciklu.

2006

– **Načrt prilagoditve mreže merilnih mest hidroloških in meteoroloških parametrov za potrebe napovedovanja ekstremnih hidroloških pojavov na porečju Save**

Načrtovanje prilagoditve merilnih mest hidroloških in meteoroloških parametrov bo usmerjeno predvsem v zagotavljanje vhodnih podatkov konceptualnim hidrološkim prognostičnim modelom (npr. WMS, HBV) in v izboljšanje zanesljivosti napovedovanja in opozarjanja pred pojavom hudourniških poplav. V okviru načrta bodo dani posebni poudarki merilni mreži z dežernimi in vodomernimi postajami s samodejnim prenosom podatkov (on-line), zlasti v povirnih delih rek, z namenom povečanja krajevne zanesljivosti opozoril pred hudourniški poplavi in skrajšanja pred opozorilnega časa (lead-time).

2008

– **Uvedba konceptualnega hidrološkega modela za kontinuirano napovedovanje vodnih količin – na porečju Save in porečju Mure**

Porečji Save in Mure predstavljata skoraj dve tretjini ozemlja Slovenije s številnimi poplavnimi območji. Za učinkovito zmanjševanje posledic hidroloških ekstremov bomo sedanjo dnevno deskriptivno napoved vodnatosti rek nadgradili s kvantitativnim kontinuiranim napovedovanjem pretoka. Uvedba hidroloških modelov bo vključevala podatkovno analitično fazo, umerjanje oziroma kalibriranje in preverjanje oziroma verifikiranje. Nadgraditi in prilagoditi bo treba prognostično delovno okolje novim tehnološkim zahtevam in podatkovnim slojem v smislu boljšega informiranja pristojnih državnih služb in javnosti ter integriranosti v mednarodne prognostične sisteme.

2008

– **Nacionalna vodna bilanca za obdobje 1971–2000**

Kot podlaga racionalnejši rabi in urejanju voda na področju zmanjševanja posledic hidroloških suš in zmanjševanja posledic škodljivega delovanja voda je potrebno osnovno vedenje o razpoložljivosti vode, potrebno je poznavanje prostorskih in časovnih karakteristik posameznih elementov vodne bilance. Za potrebe nacionalne vodne bilance se bodo vzpostavile letne in obdobjne vodnobilančne sheme vodnih teles, ki bi poleg osnovnih elementov vodne bilance (padavine, izhlapevanje, odtok) upoštevale tudi spremembe zaloga in porabo vode.

2006

Program za zmanjševanje posledic hidroloških suš

CILJ: izboljšanje razpoložljivosti vodnih količin za rabo ter stanje voda in pripadajočih ekosistemov

Program za zmanjševanje posledic hidroloških suš (sprejet bo predvidoma do konca leta 2005) bo v okviru akcijskega programa za zmanjševanje posledic hidroloških suš Republike Slovenije obsegal tako gradbene, kot tudi negradbene ukrepe:

- identifikacija območij površinskih in podzemnih voda, kjer je zaznati pojav ali trende hidroloških suš, 2006
- predlog gradbenih ukrepov za zadrževanje odtoka v povodjih, kjer je vpliv hidroloških suš na stanje voda in pomembne rabe največja (gradnja zadrževalnikov, jezov, obnovitve nekdanjih mokrišč, starih strug, poplavnih logov, bogatenje nizkih pretokov površinskih voda in nivojev podzemnih voda na območjih hidroloških suš), 2006
- aktivnosti za ozaveščanje in izobraževanje javnosti, 2006
- priprava instrumentov za uporabo varčnih tehnologij in praks (kmetijstvo, industrija) ter zmanjševanje izgub in 2008
- začetek izvajanja programa ukrepov v okviru sredstev Vodnega sklada. 2009

Načrt upravljanja zaradi voda ogroženih območij z namenom zmanjševanja škodljivega delovanja voda

CILJ: zmanjšanje ogroženosti pred poplavami

Varstvo pred poplavami v smislu izvajanja najboljših evropskih praks za zmanjševanje poplavne ogroženosti bo obsegalo:

- izdelavo kart poplavnih območij – določitev območij nevarnosti in ogroženosti zaradi poplav 2009
- pripravo načrta upravljanja območij ogroženih zaradi poplav za zmanjševanje poplavne ogroženosti in pripravo programa ukrepov skupaj s pobudami za pričetek priprave lokacijskih načrtov za umestitev gradbenih ukrepov v prostor 2009
- začetek izvajanja gradbenih ukrepov v okviru programa Sklada za vode 2010
- vzpostavitev drugih instrumentov za zmanjšanje posledic poplav (raba prostora, gradbeni standardi, zavarovalništvo) 2009

4.3.2 ZRAK

Onesnaženost zraka pomeni prisotnost snovi v zunanjem zraku, ki škodljivo vplivajo na zdravje ljudi in živali, povzročajo škodo na materialih ali moteče delujejo na ljudi. Te snovi – onesnaževala so prisotne v majhnih količinah, vendar že te majhne količine povzročajo opisane učinke. Onesnaževala pridejo v ozračje iz naravnih in antropogenih virov. Transport le-teh se odvija v atmosferi. Pri majhnih razdaljah je razredčenje dokaj hitro, pri večjih, ko je snov porazdeljena po prostoru, pa je manjše. Primer transporta onesnaževal na velike razdalje je bil prenos radioaktivnih snovi po Evropi zaradi izpusta v Černobilu po nesreči jedrskega reaktorja. Na pogoje redčenja odločilno vplivajo vremenske razmere. Poleg tega je kemijsko stabilnih malo snovi, zato v atmosferi potekajo kemijske reakcije. Nekatere snovi oksidirajo v delce in se počasi izločijo iz sistema z usedanjem ali izpiranjem z dežjem, druge pa se spremenijo v še nevarnejše snovi, na primer pri fotokemijskih reakcijah. Najbolj pogosta onesnaževala so žveplov dioksid, dušikovi oksidi, prašni delci, ogljikov monoksid, benzen, ozon in nekatere težke kovine.

Operativni program za ohranjanje in izboljšanje kakovosti zunanjega zraka

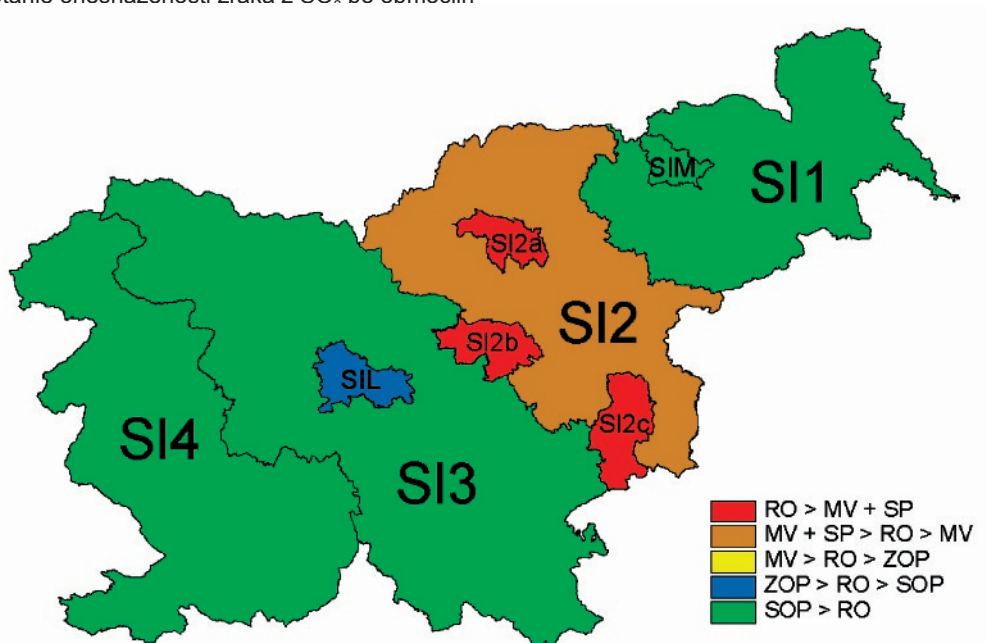
Kakovost zraka ne dosega povsod standardov, ki jih predpisuje zakonodaja. Ocena onesnaženosti zraka z SO₂, NO₂, delci, svincom, CO, benzenom in ozonom (ARSO, 2003), ki je bila narejena na podlagi monitoringa kakovosti zraka, podatkov o emisijah in s pomočjo izračunov koncentracij z disperzijskimi modeli je pokazala, da koncentracije žveplovega dioksida presegajo mejne vrednosti, povečane za sprejemljivo preseganje na območjih Trbovelj, Šoštanja in Krškega, koncentracije ozona pa povsod v Sloveniji presegajo opozorilne vrednosti. Najvišje so na Primorskem, kjer največji delež prispeva transport ozona in njegovih predhodnikov iz Padske nižine. Ob jugozahodnem vetru se oblak ozona širi tudi v notranjost države. Pri takšnih problemih tudi kratkoročni lokalno omejeni ukrepi, kot so zmanjšanje emisij predhodnikov ozona pri znižanju hitrosti avtomobi-

lov na cestah oziroma omejevanje prometa niso učinkoviti. Na izpostavljenih območjih, predvsem ob najbolj obremenjenih cestah, letne mejne vrednosti presegajo tudi koncentracije dušikovega dioksida in delcev (PM₁₀), medtem ko koncentracije ostalih snovi ne presegajo mejnih vrednosti.

CILJ: Doseganje mejnih oziroma ciljnih vrednosti po območjih (4 območja in 2 poseljeni območji – aglomeraciji) za:

- NO_x do leta 2010
- SO₂ in PM₁₀ do leta 2005
- NO₂ in Pb do leta 2010
- CO do leta 2005
- benzen in ozon do leta 2010

Slika 19: Stanje onesnaženosti zraka z SO₂ po območjih

Vir: MOP ARSO, 2003

Legenda:

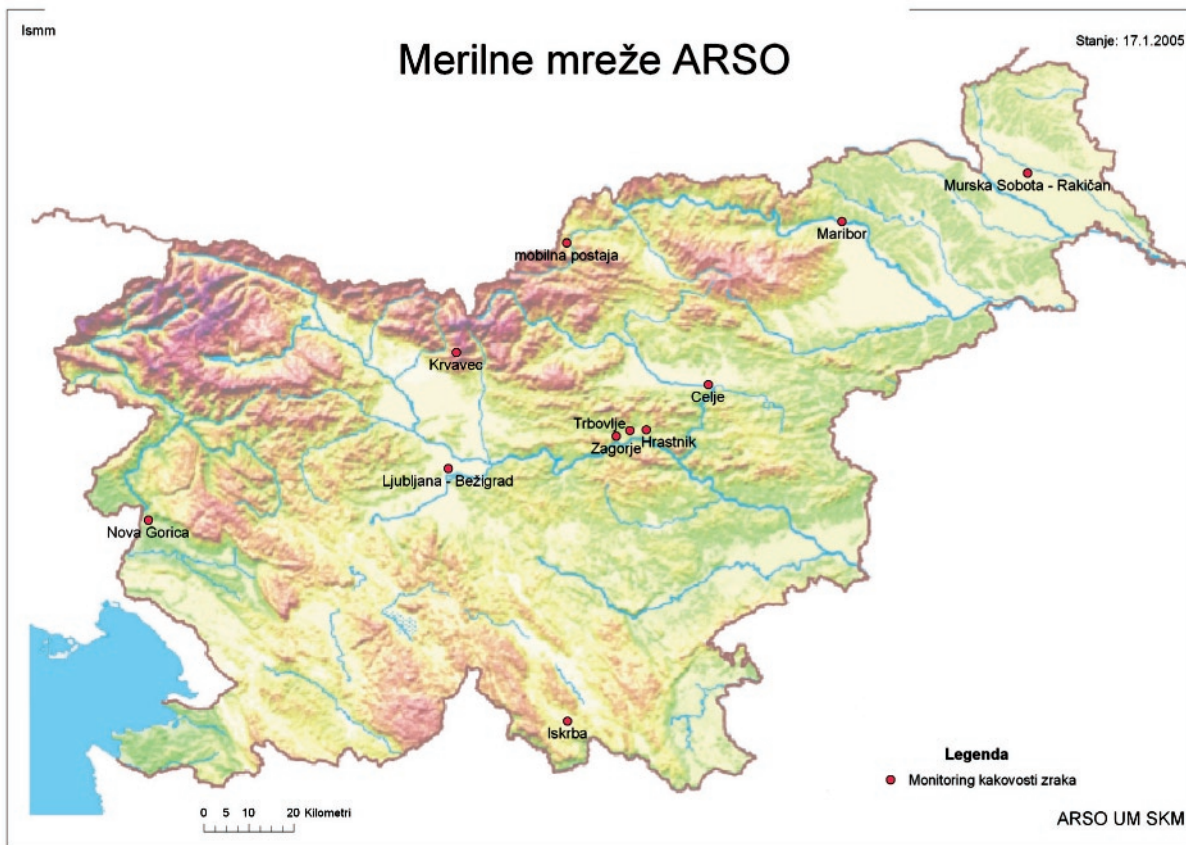
- RO Raven onesnaženosti
- MV Mejna vrednost*
- SP Sprejemljivo preseganje*
- ZOP Zgornji ocenjevalni prag*
- SOP Spodnji ocenjevalni prag*

* Definicije so podane za različne časovne intervale v Uredbi o žveplovem dioksidu, dušikovih oksidih, delcih in svincu v zunanjem zraku (Uradni list RS 52/02)

Osnovni ukrep za doseganje mejnih oziroma ciljnih vrednosti je priprava programov za zmanjševanje onesnaženosti zraka, selektivno za posamezna onesnaževala glede na vzroke onesnaženja po posameznih območjih oziroma aglomeracijah:

- Točkovni viri (emisije iz lokalnih virov) so vzrok za prekoračenje mejnih in alarmnih vrednosti koncentracij žveplovega dioksida. Za te vire je potrebna sicer finančno zahtevna sanacija, ki je za nekatere vire že v teku.
- Med razpršenimi viri so najpomembnejše emisije iz prometa, saj se povečane koncentracije dušikovih oksidov, delcev in benzena pojavljajo predvsem ob najbolj prometnih cestah. Med ukrepi so najpomembnejši:
 - zmanjševanje individualnega prometa na urbanih območjih ob hkratnem povečanju deleža uporabe javnega prometa in izboljšanje le-tega;
 - preusmeritev tovornega prometa na železnice in zmanjšanje osebne potniškega prometa predvsem na krajših razdaljah v mestih;
 - ekonomski ukrepi, kot npr. podražitev parkiranja v mestnih središčih, dosledno kaznovanje za nepravilno parkiranje vozil sočasno s pocenitvijo in izboljšanjem javnega prometa, predvsem v smislu pogostejših voženj, povišanje cestnih pristojbin za tovorna vozila;
 - spodbujanje uporabe osebnih vozil, ki manj onesnažujejo okolje;
 - dosledna kontrola učinkovitosti delovanja katalizatorjev.
- Preprečevanje prekomejnega transporta onesnaževanja z doslednim izpolnjevanjem evropskih mehanizmov v skladu z mednarodnimi pogodbami (protokoli in konvencij) in meddržavnim dvostranskim sodelovanjem.

Slika 20: Merilna mesta za onesnaženost zraka v Sloveniji

Vir: MOP ARSO, 2001

Vzpostavitev reprezentativne državne mreže merilnih mest je nujna za ocenjevanje kakovosti zunanjega zraka v skladu s predpisi in spremljanje učinkovitosti ukrepov za izboljšanje kakovosti zraka ter zagotavljanje recipročne izmenjave podatkov znotraj območja EU.

Operativni program zmanjševanja emisij v zrak

Namen operativnega programa zmanjševanja emisij v zrak (njegov sprejem je predviden v letu 2005) je zagotoviti izboljšanje kakovosti zraka s postopnim zmanjševanjem emisij SO_2 , NO_x , HOS in NH_3 v zrak. Zmanjšanje emisij se bo odrazilo v zmanjšanju nastajanja prizemnega ozona ter zmanjšanju zakisljevanja in eutrofikacije. Operativni program bo vseboval še nabor že izvedenih ter načrtovanih oziroma predvidenih ukrepov za zmanjšanje emisij po posameznih onesnaževalih z okvirno oceno stroškov in pristojnim organom za izvajanje ter ob realnih predpostavkah po sektorjih opredelil najnižje možne emisije snovi tudi po letu 2010.

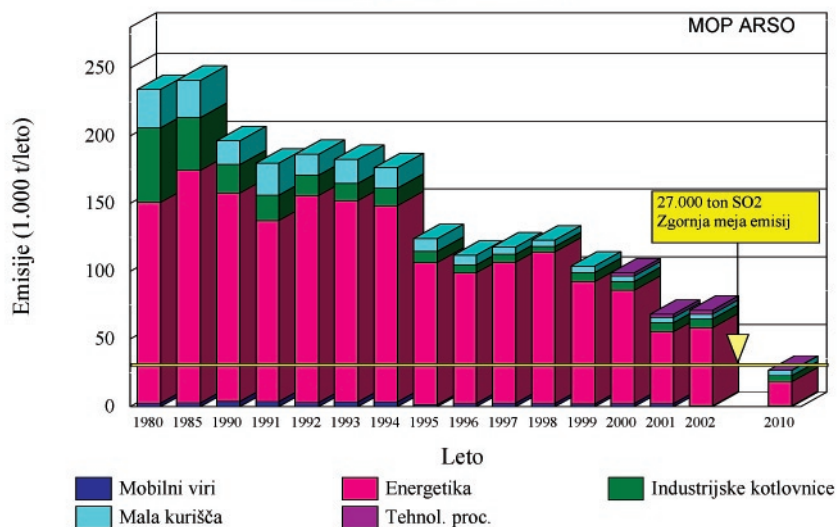
CILJ: zmanjšanje nacionalnih emisij za SO_2 , NO_x , HOS in NH_3 do leta 2010:

- SO_2 – z 71 kt v letu 2002 na 27 kt do leta 2010
- NO_x – z 60 kt v letu 2002 na 45 kt do leta 2010
- HOS – z 48 kt na 40 kt v letu 2010 (38 kt v letu 2002)
- NH_3 – na 20 kt v letu 2010 (19 kt v letu 2002)

Emisije SO_2 : Največji delež k celotni emisiji SO_2 prispevajo termoelektrarne in toplarne, in sicer 87 % v letu 2002. V letu 1995 se je emisija SO_2 znatno zmanjšala, največ zaradi delovanja odžveplovalne naprave na bloku 4 v TE – Šoštanj, pa tudi zaradi nižje vsebnosti žvepla v tekočih gorivih. Nadaljnje znatnejše zmanjšanje je opazno po letu 2001, skladno z začetkom obratovanja odžveplovalne naprave na 5 bloku TE – Šoštanj. V letu 2010 pa skupna emisija SO_2 ne bi smela presežati 27.000 ton, skladno z zastavljenimi cilji.

Slika 21: Emisije SO_2

Emisije SO₂ v Sloveniji

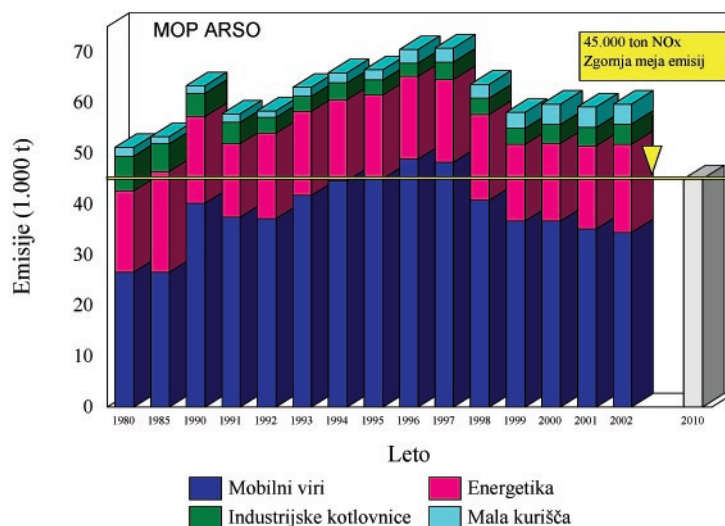

Vir: MOP ARSO, 2004

Emisije NO_x: Največji delež k celotnim emisijam NO_x prispevajo mobilni viri (cestni promet), in sicer 58 % v letu 2002. Po letu 1992 se je emisija NO_x začela povečevati, zlasti zaradi povečane gostote prometa z motornimi vozili, naraščanje je bilo izredno veliko, kljub vedno večjemu številu vozil s katalizatorji. Po letu 1997 se je emisija NO_x opazno znižala zaradi zmanjšane porabe goriv iz sektorja promet z motornimi vozili. V letu 2010 pa skupna emisija NO_x ne bi smela presežati 45.000 ton, skladno z zastavljenimi cilji.

Slika 22: Emisije NO_x

Emisije NO_x v Sloveniji

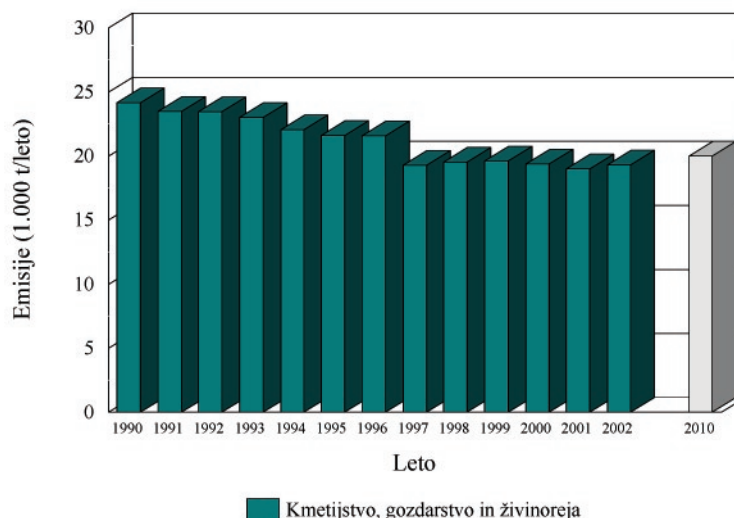

Vir: MOP ARSO, 2004

Emisije NH₃ in hlapnih organskih substanc so nižje od zastavljenih ciljev za leto 2010, predvideni ukrepi pa bodo omogočali povečevanje emisij.

Slika 23: Emisije NH₃

Emisije NH₃ v Sloveniji

Vir: MOP ARSO, 2004

Predvideni ukrepi v okviru operativnega programa zmanjševanja emisij se bodo nanašali na zmanjševanje emisij iz naslednjih sektorjev:

Energetika

Glede na delež v strukturi emisij, največji delež ukrepov odpade na sektor energetike. Zmanjšale se bodo predvsem emisije iz velikih kurilnih naprav, kjer nova zakonodaja predvideva zmanjšanje koncentracij škodljivih snovi v dimnih plinih in omejeno število ur obratovanja. Določene naprave bodo morale izpolniti pogoje za pridobitev okoljevarstvenega dovoljenja predvsem v smislu zmanjševanja emisij in porabe energije. Zmanjšanje emisij se pričakuje tudi na podlagi Nacionalnega energetskega programa, ki sledi Kjotskim ciljem in se posledično odraža tudi v zmanjšanju emisij SO₂ in NO_x.

Promet

Povečevanje deleža dizelskih goriv in zmanjševanje porabe bencina v prometu bo imelo pozitivne učinke na zmanjšanje emisij hlapnih organskih spojin in toplogrednih plinov, a negativne na emisije trdnih delcev in dušikovih oksidov. Skupno zmanjšanje emisij je predvsem posledica strožjih emisijskih normativov za nova motorna vozila, hkrati pa se je bistveno izboljšala tudi kakovost motornih goriv.

Industrija

Emisije hlapnih organskih topil iz industrije (uporaba topil in različni proizvodni procesi) morajo upravljalci naprav skladno s predpisi zmanjšati najkasneje do konca oktobra 2007. Glavni ukrepi v tem sektorju se nanašajo predvsem na zamenjavo obstoječih tehnologij z najboljšimi možnimi ter zmanjšanje porabe topil in uporabo drugih vrst topil.

Kmetijstvo

Ukrepi, ki bodo vplivali na zmanjšanje emisij amonijaka, so vezani na sektor kmetijstvo in v glavnem opredeljeni v okviru okoljskih ukrepov Programa razvoja podeželja in v načelih dobre kmetijske prakse. Pri tem imata največji učinek izvajanje gnojenja skladno z navodili za izvajanje dobre kmetijske prakse pri gnojenju ter ukrep spodbujanja planinske paše.

Goethenburški protokol in Direktiva o dovoljenih nacionalnih emisijah (NEC direktiva) zahtevata tudi podatke o škodljivih učinkih fotooksidantov (žveplovih, dušikovih spojin, ozona in njegovih prekurzorjev ter težkih kovin) in kritičnih vrednostih za posamezna onesnaževala glede na učinke. V zvezi s tem potekata na nivoju EU dva programa in sicer:

- program za spremljanje učinkov onesnaženega zraka na naravno vegetacijo in kmetijske rastline (ICP-Vegetation), katerega težišče je ugotavljanje škodljivih učinkov fotooksidantov na kmetijske rastline in naravno vegetacijo, sledenje depozicije težkih kovin in dušikovih spojin v naravne in agroekosisteme, izračun kritičnih obremenitev po regijah, ugotoviti nevarnost za zdravje ljudi in ekosisteme in temu ustrezno revidirati protokole.

- program za spremljanje kritičnih vrednosti za posamezna onesnaževala glede na učinke (ICP- Modelling and mapping), v okviru katerega države pripravljajo podatke o obsegu onesnaženosti, razširjenosti in kritičnih vrednostih za posamezna onesnažila glede na učinke.

Za ovrednotenje stanja pri nas glede na stanje in ciljne vrednosti emisij po protokolu in direktivi je sodelovanje Slovenije v obeh programih nujno potrebno, za kar bo potrebno zagotoviti ustrezno institucionalno organiziranost.

Operativni program zmanjševanja emisij v zrak iz velikih kurilnih naprav

Velika kurilna naprava je naprava, namenjena proizvodnji energije z močjo $P_{vh} \geq 50$ MW, pri čemer se uporablja z zgorevanjem goriv pridobljena toplota. Med velike kurilne naprave ne sodijo sežigalnice odpadkov, dizelski, bencinski in plinski motorji, velike kurilne naprave pri katerih se produkti zgorevanja uporabljajo neposredno v proizvodnem procesu in obstoječe plinske turbine.

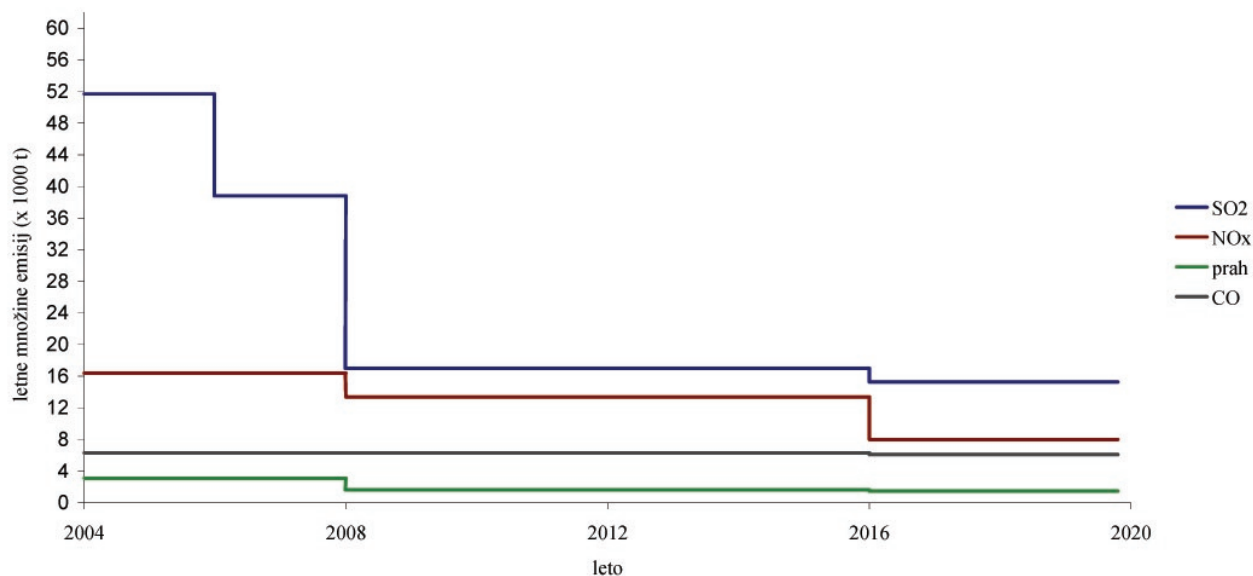
CILJ: zmanjšanje emisij SO₂, NO_x, CO in prahu iz starih in obstoječih velikih kurilnih naprav in zagotavljanje, da skupne letne množine emisij iz vseh naprav ne bodo presežene

Cilji programa bodo doseženi z upoštevanjem mejnih vrednosti emisij in omejevanjem obratovanja:

– JPE₅, TEŠ_{12(3/1)4}, TEŠ_{(3/2)1}, TEŠ₅, TE-TOL₁₋₃ in TET: naprave morajo upoštevati mejne koncentracije onesnaževal SO₂, NO_x, CO in prahu v dimnih plinih,
 – JPE₁₋₄ in TE-TOL₄₋₅: napravi do konca 2007 obratujeta nespremenjeno, po letu 2007 pa morata upoštevati časovno omejitev (20 000 ur v obdobju od 1.1.2008 do 31.12.2015). Po letu 2015 prenehata z obratovanjem.

Skupne letne množine emisij SO₂, NO_x, CO in prahu iz kurilnih naprav po posameznih obdobjih so izračunane na osnovi največjega doseženega letnega volumskega pretoka dimnih plinov posamezne kurilne naprave v obdobju 2000-2004 in mejnih koncentracij glede na vrsto goriva in vhodno toplotno moč kurilne naprave iz obstoječe zakonodaje. Skupne letne množine emisij so prikazane na sliki 24. Delež emisij iz velikih kurilnih naprav k skupnim nacionalnim množinam emisij je 63,1 % za SO₂ oziroma 29,9 % za NO_x.

Slika 24: Skupne letne emisije iz kurilnih naprav po posameznih obdobjih in predviden potek zmanjševanja

Vir: MOP, 2005

4.3.3 KEMIKALIJE

Na področju kemikalij se v okviru EU pripravlja uredba (t.i. Reach uredba), ki bo predvidoma sprejeta leta 2006. Sistem REACH²⁷ obsega pridobivanje novih in dodatnih podatkov o nevarnih lastnostih snovi in njihovih učinkih za ljudi in okolje za potrebe registracije, spremljanja uporabe snovi in pripravkov ter izdelavo kemijskih varnostnih analiz in poročil. Določa sodelovanje z dobavitelji snovi in zagotavljanje celovitih ocen in ukrepov za zmanjševanje tveganja, evaluacijo snovi in pripravo prioritarnih seznamov snovi za podrobnejše ocene. Administrativni in nadzorni sistem za izvajanje nove kemijske zakonodaje ter vzpostavitev strokovnih in svetovalnih služb za pomoč proizvajalcem, uvoznikom in uporabnikom snovi pri izvajanju kemijske zakonodaje je vzpostavljen v okviru Urada Republike Slovenije za kemikalije.

Na osnovi Stockholmske konvencije in Protokola o obstojnih organskih onesnaževalih (POPs protokol) h Konvenciji o onesnaževanju zraka na velike razdalje (CLRTAP) določa Uredba EU o obstojnih organskih onesnaževalih²⁸ prepoved ali omejitve proizvodnje, dajanja v promet in uporabe ter zmanjšanja izpustov kemikalij ter druge ukrepe glede odpadkov s ciljem zaščite zdravja ljudi in okolja.

Vzpostavitev sistema registracije, evaluacije in avtorizacije kemikalij (REACH)

CILJ: Vzpostavitev sistema ravnanja s kemikalijami (registracija, evaluacija, avtorizacija), ki bo do leta 2020 privedel do ukinitve uporabe in proizvodnje kemikalij, ki škodljivo vplivajo na zdravje ljudi in okolje

– Registracija kemikalij:

REACH uvaja splošno obveznost proizvajalcev in uvoznikov snovi v količinah nad eno tono, da pridobijo dovolj podatkov o teh snoveh da s temi podatki omogočijo varno uporabo snovi in ustrezno zmanjševanje tveganja, ki ga te snovi lahko povzročajo. Posebni postopki so predpisani tudi za registracijo snovi, ki so sicer vgrajene v končnih izdelkih, vendar pa imajo katero od nevarnih lastnosti in se pri uporabi teh izdelkov lahko sproščajo v okolje. Proizvajalci morajo pristojnim organom v državah članicah za vsako snov dostaviti tehnični dosje, ki vsebuje podatke o snovi in o ukrepih za obvladovanje tveganja, za snovi v količinah nad deset ton pa tudi posebno varnostno poročilo, iz katerega so razvidna možna tveganja in izbira predlaganih ukrepov za njihovo obvladovanje. Za pridobivanje teh podatkov morajo, če je to potrebno, proizvajalci in uvozniki izvesti tudi dodatne preskuse. Za racionalizacijo obremenitev in stroškov za industrijo in pristojne organe pa omogoča sodelovanje več proizvajalcev in skupinsko registracijo.

²⁷ Usklajen sistem ravnanja s kemikalijami v EU, ki opredeljuje registracijo, evaluacijo in avtorizacijo kemikalij

²⁸ 850/2004

Proizvajalci in uvozniki morajo pri registraciji snovi upoštevati in obravnavati vsa tveganja, ki jih povzročajo različni načini uporabe teh snovi. Podatke o načinih uporabe snovi morajo pridobiti od svojih odjemalcev oziroma nadaljnjih uporabnikov. Če nadaljnji uporabniki proizvajalcu snovi določenega načina uporabe ne sporočijo, morajo oceno tveganja za tako uporabo narediti sami. Prav tako proizvajalcem ni potrebno dobavljati snovi nadaljnjim uporabnikom za tiste namene, za katere ne morejo zagotoviti ustrezne podpore pri obvladovanju tveganja.

Nadaljnji uporabniki morajo na podlagi podatkov, pridobljenih od dobaviteljev, oceniti in ovrednotiti varnost svoje uporabe snovi in uvesti potrebne ukrepe za obvladovanje tveganja. Če so te uporabe upoštevane in ovrednotene pri registraciji, ki jo je opravil proizvajalec, lahko nadaljnji uporabniki uporabljajo ukrepe, ki jih je v svojem predlogu že predvidel proizvajalec.

– Evaluacija kemikalij:

S postopkom evaluacije REACH vzpostavlja mehanizme za spremljanje in nadzor izvajanja predpisanih obveznosti in preprečevanje nepotrebnega ponavljanja preskušanja kemikalij na živalih. Dva nivoja evaluacij obsegata evaluacijo tehničnih dosjejev in evaluacijo posameznih snovi. Pri evaluaciji dosjejev bodo pristojni organi preverjali ustreznost in popolnost teh dosjejev glede na registracijske zahteve in odločali o potrebnosti in upravičenosti dodatnih preskusov snovi na živalih. Z evaluacijo snovi pa bodo pristojni organi lahko podrobneje obravnavali in proučili tiste snovi, za katere bo obstajala bojazen povečanega tveganja za ljudi ali okolje. Na podlagi opravljene evaluacije snovi se bodo od proizvajalcev in uvoznikov lahko zahtevale dodatne raziskave in podatki, na podlagi katerih se sprejemajo odločitve o potrebnih nadaljnjih ukrepih za omejevanje tveganja. Evaluacijo bodo predvidoma izvajali pristojni organi držav članic v sodelovanju z Agencijo za kemikalije v okviru EU. Agencija bo pripravljala seznam prioritarnih snovi, ki bodo vstopile v postopek evaluacije in jih po posebnem ključu razdeljevala med posamezne države članice. V postopku evaluacije bodo države članice odločitve sprejemale po posebnem postopku z medsebojnim sodelovanjem in jih po uskladitvi ponovno predale v izvajanje Agenciji.

– Avtorizacija kemikalij:

Uporaba snovi, ki imajo posebej zaskrbljujoče lastnosti in promet s temi snovmi za te namene, sta urejeni z avtorizacijo. Postopek avtorizacije poteka za vse snovi, ki lahko zaradi svojih posebnih značilnosti predstavljajo tako veliko tveganje, zato jih je potrebno obravnavati po posebnem postopku, ki omogoča oceno in ovrednotenje tega tveganja za vsako uporabo posebej še pred začetkom njihove uporabe. V to skupino spadajo med drugim rakotvorne in mutagene snovi (skupin 1 in 2), snovi, strupene za razmnoževanje (skupin 1 in 2) obstojne, bioakumulativne in strupene ali zelo obstojne in zelo bioakumulativne, ter motilci hormonskega ravnotežja.

Avtorizacija omogoča uporabo teh snovi le na podlagi ocene tveganja in zadovoljivih možnosti nadzora tega tveganja, oziroma, če so socialno-ekonomske koristi take uporabe (ob dejstvu, da jih ni mogoče nadomestiti, z manj nevarnimi alternativami) večje od tveganja, ki ga taka uporaba povzroča. Uporabniki ali druge osebe, ki bodo take snovi dajali v promet, bodo morali od Agencije za kemikalije v določenem roku pridobiti dovoljenje za vsak namen uporabe. Breme dokazovanja, da je tveganje, ki ga povzroča uporaba snovi sprejemljivo, se z tem sistemom prenaša s pristojnih državnih organov na industrijo.

Avtorizacija učinkuje tudi na vse nadaljnje uporabnike, ki lahko uporabljajo te snovi le za namene, za katere je bila pridobljena avtorizacija in le pod pogoji, določenimi z avtorizacijskim dovoljenjem.

– Vzpostavitev administrativno-nadzornega sistema v okviru Urada Republike Slovenije za kemikalije za nadzor in izvajanje nove kemijske zakonodaje in strokovno-svetovalnih služb za pomoč proizvajalcem, uvoznikom in uporabnikom snovi pri izvajanju nove kemijske zakonodaje

2005–2006

Za izvajanje procesa registracije in opravljanje ključnih nalog v procesu evaluacije, pripravljanje poročil ter mnenj za potrebe avtorizacije se ustanavlja centralna evropska Agencija za kemikalije. Agencija bo opravljala tehnične, strokovne in administrativne naloge sistema in zagotavljala enotno politiko na nivoju EU ter usmerjala države članice, ki bodo sodelovale pri pridobivanju novih informacij o snoveh, ter ocenjevale in soodločale v procesu evaluacije.

Nacionalni izvedbeni načrt za upravljanje z obstojnimi organskimi onesnaževali

Obstojna organska onesnaževala (Persistent Organic Pollutants – POPs) so kemijske snovi, ki potujejo preko meja, daleč stran od virov izpusta, so obstojne v okolju, se bioakumulirajo skozi prehranjevalno verigo in predstavljajo tveganje za zdravje človeka in okolja. Evropska skupnost je tako ob Stockholmski konvenciji o obstojnih organskih onesnaževalih in Protokolu o obstojnih organskih onesnaževalih h Konvenciji o prekomernem onesnaževanju zraka na velike razdalje v letu 2004 sprejela Uredbo o obstojnih organskih onesnaževalih, ki je začela veljati 20. maja 2004. Na ta način se je osnoval skupen zakonit okvir za prenehanje proizvodnje, dajanja v promet in uporabe namerno proizvedenih obstojnih organskih onesnaževal²⁹, katerih lastnosti je treba upoštevati tudi v okviru relevantnih ocenitvenih in avtorizacijskih shem.

CILJ: zaščita zdravja ljudi in okolja pred obstojnimi organskimi onesnaževali z uporabo previdnostnega načela

Izvedbeni načrt na tem področju, ki bo pripravljen do konca leta 2005 bo obsegal naslednje ukrepe za zmanjšanje in odpravo izpustov:

– prepoved proizvodnje, dajanja v promet in uporabe snovi iz Priloge I³⁰ Uredbe EU o obstojnih organskih onesnaževalih (same snovi, v pripravkih ali kot del proizvodov),

– omejitev proizvodnje, dajanja v promet in uporabe snovi iz Priloge II³¹ (same snovi, v pripravkih ali kot del proizvodov),

– vzpostavitev nadzora uporabe in upravljanja z prijavljenimi zalogami (> 100 kg) in odpadki prepovedanih snovi,

– popis in nadzor nad izpusti za D/F, HCB, PAH in PCB pri sežiganju.

Drugi predvideni ukrepi na tem področju so:

– Identifikacija in sanacija divjih odlagališč obstojnih organskih pesticidov;

– Epidemiološka študija ugotavljanja vsebnosti PCB-jev v ljudeh in drugih živih bitjih;

– Vzpostavitev informacijskega sistema s ciljem spremljanja, zbiranja in diseminacije podatkov o POPs-ih, o ukrepih za njihovo zmanjševanje, preprečevanje in opuščanje, o dejavnostih industrije ipd;

²⁹ aldrin, dieldrin, DDT (1,1,1-trikloro-2,2-bis(4-klorofenil)etan), endrin, heptaklor, klordan, mireks, toksafen, heksaklorobenzen, poliklorirani bifenili (PCB-ji), dioksini, furani, heksabromobifenil, klordekon, heksacikloheksan (HCH), vključno z lindanom in policiklični aromatski ogljikovodiki (PAH-i)

³⁰ Seznam snovi iz Priloge I: aldrin, klordan, dieldrin, endrin, heptaklor, heksaklorobenzen, mireks, toksafen, poliklorirani bifenil (PCB)

³¹ Seznam snovi iz Priloge II: DDT

- Odstranitev oziroma uničenje starih zalog obstojnih organskih pesticidov;
- Ureditveni in ocenjevalni program za pesticide;
- Programi monitoringa za spremljanje o prisotnosti dioksidov, furanov in PCB v okolju;
- Tehnične pomoči nerazvitim državam, državam z ekonomijo v tranziciji in nevladnim organizacijam.

4.3.4 HRUP

Hrup je vsak zvok, ki vzbuja nemir, moti človeka in škoduje njegovemu zdravju ali počutju in škodljivo vpliva na okolje. Zaradi vse večjega števila virov hrupa, ki naraščajo z vsakim dnem, zaradi naraščajoče intenzitete emisij teh virov, velikega števila pritožb prebivalstva ter predvsem zaradi naraščajoče skrbi družbe za te probleme, je področje hrupa v naravnem in življenjskem okolju urejeno z zakonodajo. Predpisi na tem področju razvrščajo naravno in življenjsko okolje v štiri stopnje varstva pred hrupom, regulirajo način določanja in vrednotenja ravni hrupa, mejne vrednosti ravni hrupa v naravnem in življenjskem okolju ter ukrepe za zmanjšanje in preprečevanje čezmernega hrupa.

Cilji okoljske politike na tem področju vključujejo znižanje sedanje ravni okoljskega hrupa oziroma preprečevanje pojavljanja novih virov hrupa. Viri hrupa pa so vsi objekti in naprave, katerih uporaba ali obratovanje povzroča v okolju stalen ali občasen hrup. Skladno z zahtevami direktiv EU je potrebna vpeljava operativnih programov in predpisanih ukrepov za zmanjšanje onesnaženja okolja s hrupom.

Operativni program varstva pred hrupom (karte obremenjenosti s hrupom in načrti ukrepov za zmanjšanje hrupa)

CILJ: Določitev stopnje izpostavljenosti prebivalstva okoljskemu hrupu (izdelava strateških kart hrupa in načrtovanje ukrepov za zmanjšanje hrupa) ter informiranje javnosti o izpostavljenosti hrupu

Izdelava strateških kart hrupa

1. faza do 30.6.2007 za:

- aglomeracije z več kot 250.000 prebivalci,
- za kraje blizu glavnih cest, ki imajo letni pretok vozil več kot 6 milijonov,
- za kraje blizu glavnih železnic z več kot 60.000 prevozov letno in
- za okolico največjega letališča.

2. faza do 30.6.2012 za:

- aglomeracije z več kot 100.000 prebivalci,
- za kraje blizu glavnih cest, ki imajo letni pretok vozil več kot 3 milijone,
- za kraje blizu glavnih železnic z več kot 30.000 prevozov letno.

Na osnovi izdelanih kart hrupa se določi oziroma oceni število bivališč, šol in bolnišnic na določenem območju ter število ljudi, ki je izpostavljeno čezmernim ravne hrupa, ter izdela načrt ukrepov za zmanjšanje števila ljudi, ki so permanentno izpostavljeni čezmernemu hrupu.

Načrti ukrepov za zmanjšanje širjenja hrupa v okolje do 18.7.2008:

- zmanjšanje emisije hrupa na samem viru, to je zmanjšanje njegove zvočne moči,
- omejevanje širjenja hrupa s funkcionalnimi pregradami,
- zaščita bivalnih prostorov z izboljšano zvočno izolacijo oken ter zvočno izolacijo fasadnih ali obodnih elementov.

Drugi ukrepi za preprečevanje povečevanja hrupa:

- načrtovanje namenske rabe prostora,
- zmanjšanje hrupa prometa (trajnostno načrtovanje prometnih tokov, uporaba manj hrupnih načinov transporta oziroma tehnični ukrepi pri virih hrupa, zamenjava vozil z manj hrupnimi vozili, vpeljava omejitve hitrosti, promocija javnega prometa, zmanjšanje stika med pnevmatikami in voziščem),
- zmanjšanje širjenja hrupa od vira do za hrup občutljivih objektov z namestitvijo protihrupnih ograj ter
- zaščita stanovanjskih območij s pasivno protihrupno zaščito izpostavljenih stavb.

4.3.5 ELEKTROMAGNETNA SEVANJA

Elektromagnetna sevanja (EMS) so prisotna povsod v človekovem naravnem in bivalnem okolju. Človek je izpostavljen EMS iz naravnih in umetnih virov v frekvenčnem obsegu med 0 do 300 GHz. V primerjavi z naravnimi sevanji je intenziteta umetno ustvarjenih sevanj močno narasla, saj se znanstveno tehnološka revolucija nezadržno nadaljuje in se srečujemo z novimi viri, ki uporabljajo različne dele elektromagnetnega spektra. Glavni viri EMS, ki jim je človek izpostavljen so: naprave za proizvodnjo, prenos in uporabo električne energije, gospodinjstva, industrijska in medicinska oprema; telekomunikacijske naprave, kot so mobilna telefonija, radijski in televizijski oddajniki ter radarji. Zaradi vedno večje izpostavljenosti EMS se v javnosti širi zaskrbljenost, da lahko izpostavljenost EMS povzroči različne vplive na zdravje.

Previdnostne ocene, da nekateri telefoni in druge telefonske naprave niso dovolj varne pred sevanjem, je treba resno upoštevati, ker se posledice te vrste ogrožanja zdravja ljudi lahko pokažejo šele dolgoročno.

CILJ: Izdelava kart obremenjenosti območij z elektromagnetnim sevanjem

Na podlagi zbranih in obdelanih poročil o prvih meritvah in obratovalnem monitoringu za vire EMS in izračunov na osnovi modelov se izdela prostorski prikaz sevalne obremenitve območij obremenjenih z EMS. Karte obremenjenosti območij služijo kot pomoč pri odločanju v upravnih postopkih v zvezi s posegi v prostor, kjer se pojavljajo EMS v naravnem in življenjskem okolju, ter informiranju prebivalstva o območjih obremenjenih z EMS.

V zvezi s tem so predvideni naslednji ukrepi:

- posnetek stanja obremenjenosti okolja z visokonapetostnimi viri nizkofrekvenčnih in visokofrekvenčnih virov

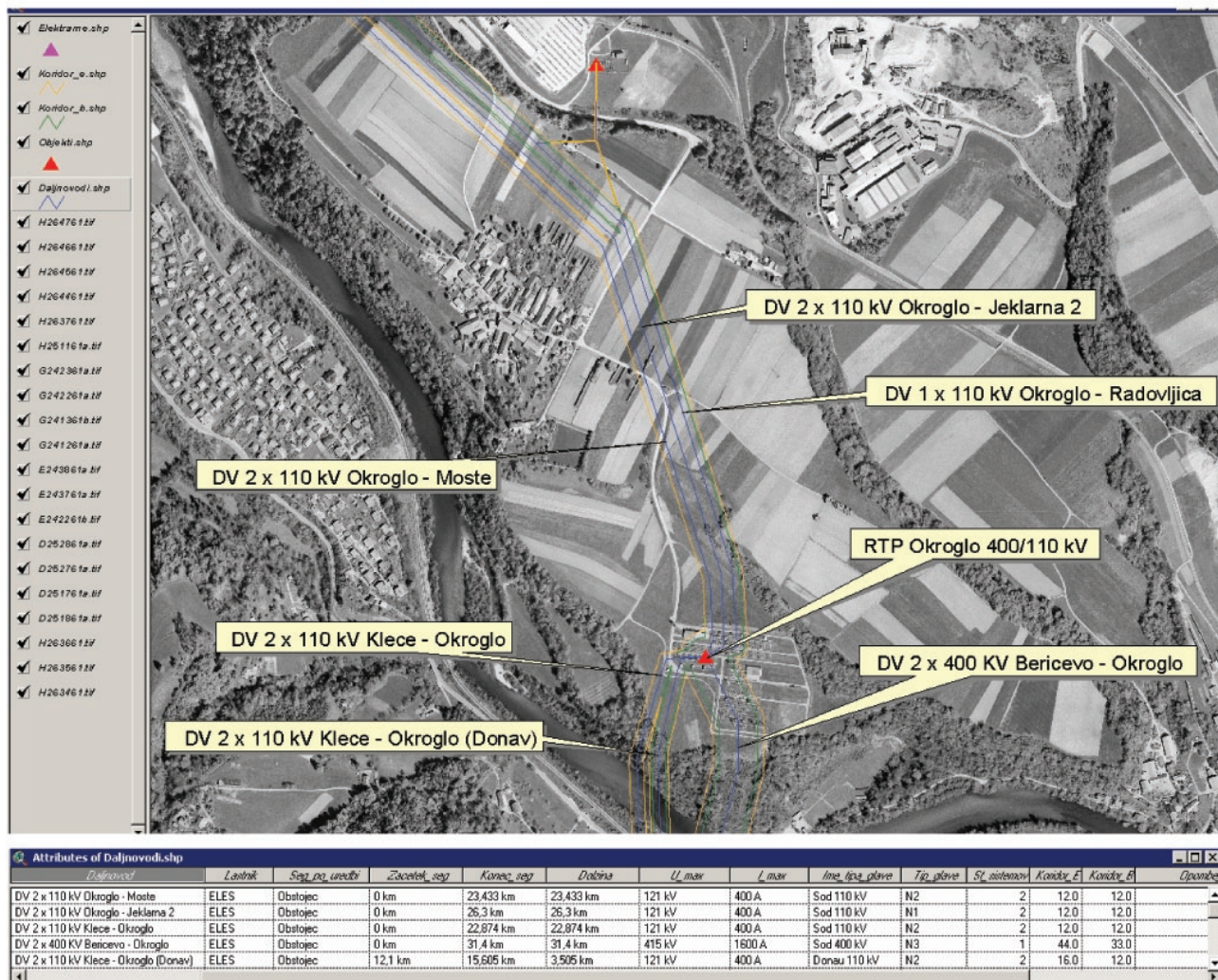
EMS

2005

- vzpostavitev in vzdrževanje prostorskega informacijskega sistema za EMS, kot del enotnega okoljskega informacijskega sistema

2006

- Drugi ukrepi v zvezi z EMS se nanašajo na:
- promocija znanstvenih izsledkov in izhodišč ključnih mednarodnih organizacij s področja EMS (Forum EMS in druge nevladne organizacije) 2005
 - izobraževanje prebivalstva o problematiki EMS (informiranje in ozaveščanje) 2005
 - izobraževanje delavcev v nadzornih ter upravnih službah na državni in lokalni ravni 2006

Slika 25: Prikaz obremenitve okolja z nizkofrekvenčnimi viri EMS
Vir: MOP ARSO, 2004

4.3.6 URBANO OKOLJE

Večina prebivalcev živi v mestih. Tako so pritiski na okolje v mestih veliki in zato je tudi učinek okoljskih problemov v mestih še posebej močno čutiti. Zmanjševanje biotske raznovrstnosti, izginjanje zelenih površin, propadajoče in zanemarjene stavbe, degradirana območja, hrup, slab zrak, onesnaženost pitne vode, kopičenje odpadkov, gost promet – vse to znižuje kakovost življenja v mestih in posredno povzroča različne zdravstvene probleme. Zaradi takšnega stanja se prebivalci mest vse hitreje in pogosteje selijo na obrobja, s čimer povzročajo širjenje mestnega območja. Z ustvarjanjem spalnih naselij, še bolj pa z razpršeno gradnjo se učinki okoljskih problemov samo še stopnjujejo, saj se s tako poselitvijo promet še povečuje, z gradnjo nove infrastrukture pa še dodatno posega v kmetijske površine, kulturno krajino in naravno okolje. Zelo očiten je tudi trend gradnje novih nakupovalnih centrov na obrobju mest, kar dodatno povzroča povečanje prometa in obremenjujočih posegov v okolje z dodatno infrastrukturo. Hkrati pa mnogo kje mestna središča propadajo in izumirajo.

Da bi se mesta celoviteje, dosledneje, učinkoviteje in sistematičneje lotila urejanja številnih okoljskih vprašanj, hkrati pa dvignila raven kakovosti življenja v mestih in zagotovila bolj zdravo življenje, je Evropska Komisija pristopila k izdelavi tematske strategije za urbano okolje. Tematska strategija za urbano okolje³² je ena od sedmih predvidenih strategij v okviru 6. akcijskega okoljskega programa in bo predvidoma sprejeta decembra 2005.

V več letnem procesu priprave strategije in na osnovi izkušenj iz različnih programov, projektov in mrežij, ki zadevajo urbana območja³³, pri katerih sodelujejo tudi nekatera slovenska mesta, so se oblikovale prednostne teme za urbano okolje: načrt

³² COM(2004)60 final

³³ Aalborg + 10, ICLEI (International Council for Local Environmental Initiatives), Eurocities, European Sustainable Cities and Towns Campaign, Lokalna Agenda 21, LASALA, DISCUS, ipd.

in sistem ravnanja z okoljem, trajnostni transport, trajnostne metode in tehnike gradnje, trajnostno urbanistično načrtovanje ter okoljske raziskave in usposabljanje³⁴.

V procesu pripravljavanja strategije se izpostavlja tudi nekaj ugotovljenih dejstev, ki splošno veljajo za vsa evropska mesta: torej da več kot 80 % prebivalcev EU živi v mestih ali v njihovem neposrednem zaledju; da so različni sektorski načrti, ki se sprejemajo na občinah izolirani in pogosto ne upoštevajo dovolj okoljska načela oziroma okoljevarstvene cilje; da imajo okoljski oddelki v občinski upravi prešibko vlogo; da občinskim upravam primanjkuje instrumentov, mehanizmov in menagerskih orodij za izvrševanje načrtov, programov, strategij ipd. Zato je upravljanje opredeljeno kot eno temeljnih vprašanj za izboljšanje kakovosti urbanih območij v EU. Skladno in usklajeno upravljanje odpravi potencialne konflikte med oddelki in vzpostavlja sinergijo med sektorskimi politikami v prizadevanju za trajnostnost, kar temelji tudi na 6. členu Amsterdamske pogodbe, ki izpostavlja integracijo okolja v ostale sektorje.

V strategiji je predlagana definicija načrta upravljanja z urbanim okoljem, po kateri je to strateški dokument, ki postavi kratkoročne, srednjeročne in dolgoročne okoljske cilje in politike za urbana območja. Ta določa jasno vizijo, celovito strategijo in akcijski načrt za doseganje izmerljivih ciljev, vključno s časovnim potekom. V najširšem smislu naj bi načrt pomenil organiziranje vseh urbanih zadev, ki so povezane z okoljem. Načrt je bistveni sestavni del razvojne strategije za celotno urbano območje. Proces je podoben kot pri LA 21, vendar okrepljen in učinkovitejši zaradi formalne povezanosti z ostalimi sektorskimi politikami. Bistveno je, da so v pripravo načrta vključene najrazličnejše javnosti oziroma da javna uprava vzpostavlja partnerstva z različnimi akterji na svojem območju. Predlagana je tudi opredelitev urbanega območja in sicer, da je urbano območje oziroma aglomeracija tisti del ozemlja oziroma gre za takšno poselitve, kjer živi več kot 100.000 prebivalcev. Sicer pa bi se o določitvi takšnega urbanega območja odločila vsaka država zase, pri čemer naj bi veljalo, da sem vsekakor sodijo najmanj vsa mesta nad 100.000 prebivalci in vsa glavna mesta. Vsekakor naj bi načrt upravljanja z urbanim okoljem zajel funkcionalna območja in ne bi sledil zgolj administrativnim mejam.

Načrt upravljanja z okoljem zajema širše mestno območje in povezuje različna okoljska vprašanja: porabo energije, emisije toplogrednih plinov, porabo vode, čiščenje odpadne vode, odpadke, hrup, kakovost zraka, naravo, promet in mobilnost, prostorsko načrtovanje, tveganja, trajnostno gradnjo, problematiko zdravja. Sistem ravnanja z okoljem (npr. EMAS) pa je tisti, ki omogoča izvedbo zastavljenih okoljskih ciljev in programov, posvetovanja z različnimi zainteresiranimi, zagotavlja oceno stanja, poročanje in nenehno izboljševanje, opredeljuje strukturo delovanja, odgovornost, postopke, redno poročanje javnosti in je hkrati pripomoček za izboljšanje ravnanja z okoljem v občinski upravi. Sistem torej poskrbi, da pristojni izpolnjujejo svoje okoljske obveznosti in da se uporabljajo sredstva za doseganje trajnostnega razvoja.

Predlog je, da je osnovni namen urbanega načrta uveljavljanje nenehnega, izmerljivega izboljšanja okolja v urbanih območjih, doseganje konkretnih pozitivnih učinkov na kakovost življenja v mestih in da pripeljejo do zmanjšanja obremenjevanja mest svojih zaledij, pa tudi regionalno in globalno. Med predlaganimi vsebinami, ki v največji možni meri sledijo tistim iz Aalborgske Listine, so: kakovost življenja in zdravje ljudi, podnebne spremembe (ublažitev, prilagoditev), varstvo naravnih sistemov in habitatov, boljše upravljanje z viri in odpadki, integracija okolja v urbane razvojne politike, izpolnjevanje obveznosti iz EU zakonodaje in reševanje največjih problemov. Med izrazitejšimi okoljskimi problemi urbanih območij se izpostavlja promet, pri čemer naj trajnostni urbani promet zajema najširše mestno območje in pokriva vse vrste prevozov, obravnava okoljske, socialne in ekonomske vidike transporta in spodbuja uporabo javnih prevoznih sredstev, kolesarjenje in hojo, dostopnost oziroma zmanjšanje prometa nasploh. Pomembno vlogo ima trajnostno urbanistično načrtovanje, ki zagotavlja uravnoteženo rabo zemljišč, aktivno prenovu vključno s skrbjo za ohranjanje kulturne dediščine, zagotavlja preureditev in ponovno rabo degradiranih mestnih območij, upošteva izrabo zemljišč z uravnoteženjem na eni strani prevelike poselitve in na drugi strani pretirane razpršene gradnje. Glavna zahteva takšnega načrtovanja je tudi upoštevanje morebitnih okoljskih tveganj.

Politika trajnostnega razvoja urbanih območij zahteva celovit pristop, saj so okoljske zadeve na urbanih območjih zapletene in prepletene, v urejanje teh vprašanj so vključeni različni akterji, poleg tega pa gre največkrat za mnogovrstne rešitve. Ob okoljskih je seveda treba upoštevati tudi gospodarske, socialne in kulturne vidike razvoja urbanih območij. Brez dvoma pa glavna teža reševanja okoljskih problemov v mestih sloni na občinskih upravah. Glede na to, da so mestne občine – lahko pa tudi ostale – po zakonu o varstvu okolja zavezane, da pripravijo program varstva okolja in operativne programe za svoja širša območja, je smiselno vanje vključiti ustrezne vsebine iz strategije.

Z vidika občinskih uprav pa predstavljajo praktično orodje, s katerim je mogoče spremljati napredek mest pri doseganju trajnosti, tudi tako imenovani skupni evropski kazalci iz dokumenta »Približevanje lokalnemu trajnostnemu profilu«³⁵. Kazalci omogočajo tudi ugotavljanje, kako uspešna je občina v primerjavi z drugimi, pri čemer spoznava svoje prednosti in slabosti. Pet glavnih kazalcev je obveznih – zadovoljstvo državljanov z občino, prispevek občine k podnebnim spremembam, mobilnost in javni prevoz v občini, razpoložljivost javnih zelenih površin in storitev v občini, kakovost zraka, med dodatnimi, prostovoljnimi pa so še: pot otrok iz šole, trajnostno upravljanje občinskih uprav in podjetij v občini, obremenjenost s hrupom, trajnostna raba tal in izdelki, ki spodbujajo trajnost.

CILJ: Postavitev dolgoročne, enotne in celovite politike za izboljšanje kakovosti življenja v urbanih območjih s kazalci in oživitve mest tako, da postanejo atraktivna za prebivalce, ne škodujejo zdravju in zagotavljajo visoko kakovost življenja.

Za doseg ciljev so predvideni naslednji ukrepi:

– predstavitev strategije za urbano okolje	2005
– ustanovitev delovne skupine za urbano okolje	2005
– priprava navodil občinam za pripravo programov varstva okolja s kazalci	2006
– postavitve pilotnega projekta v mestni občini	2007

4.4 ODPADKI IN INDUSTRIJSKO ONESNAŽEVANJE

4.4.1 ODPADKI

Ugotovitev izpred nekaj let je, da je področje odpadkov eno slabše rešenih vprašanj varstva okolja. Z vzpostavitvijo prepoznavnega pravnega reda se je področje sistemsko uredilo, posledično pa je zaznati pozitivne trende pri ravnanju z vsemi vrstami odpadkov. Predvsem intenzivno uveljavljanje novejših zakonodaj po letu 1998 rezultira v pravni ureditvi, ki obsega

³⁴ http://www.europa.eu.int/comm/environment/urban/home_en.htm

³⁵ http://www.europa.eu.int/comm/environment/urban/common_indicators.htm

veliko skupino podzakonskih aktov sprejetih na podlagi Zakona o varstvu okolja. Okvirni oziroma osnovni predpis, ki ureja področje odpadkov, je Pravilnik o ravnanju z odpadki. Tega dopolnjujeta dve hčerinski skupini predpisov. V prvo spadajo predpisi, ki obravnavajo posamezne vrste odpadkov (npr.: ravnanje z odpadnimi olji, embalažo in odpadno embalažo, baterijami, ipd.) in v drugo predpisi, ki obravnavajo zahteve po posameznih dovoljenjih in pogoje o obratovanju objektov in naprav za ravnanje z odpadki (odlaganje, sežiganje, mehansko in biološko obdelavo odpadkov ipd.).

Vprašanje radioaktivnih odpadkov ureja Zakon o varstvu pred ionizirajočimi sevanji in o jedrski varnosti. V skladu z njim je ravnanju s temi odpadki posvečen, v Državnem zboru sprejet "Nacionalni program ravnanja z radioaktivnimi odpadki", kot samostojen podprogram Nacionalnega programa varstva okolja. Zato radioaktivnih odpadkov v nadaljevanju ne obravnavamo.

Strateške usmeritve za ravnanje z odpadki v Sloveniji iz sredine devetdesetih let so opredelile štiri glavne skupine odpadkov: komunalni in njim podobni odpadki, gradbeni odpadki, odpadki iz rudarstva in energetike ter industrijski odpadki. Za vse te skupine so bili postavljeni cilji ravnanja in ukrepi. Novejša klasifikacija odpadkov, ki jih razporeja po viru nastanka v klasifikacijske skupine (20 skupin), hkrati pa jih deli v istem klasifikacijskem seznamu na nevarne in nenevarne, zahteva drugačen pristop. Pravila ravnanja s posameznimi vrstami odpadkov iz klasifikacijskega seznama urejajo posamezni izvršilni predpisi, ki jim sledijo operativni programi ali programi ravnanja. Programi določajo konkretne ukrepe in stroške izvajanja.

Skupne značilnosti celotnega področja so predvsem v jasni usmeritvi k čim večji ponovni uporabi in predelavi odpadkov, na kar se navezuje integralno upravljanje s snovnimi tokovi in viri. Vse bolj izrazito so izražene potrebe po upravljanju z življenjskimi cikli, ki zamenjuje reševanje problema odpadkov ob koncu življenjske dobe, torej takrat, ko dobrina ali izdelek postane odpadke. Operativni programi in programi izvajanja s skupnimi izhodišči in usmeritvami tvorijo celoto na področju ravnanja z odpadki, ki se vsebinsko navezuje na nacionalni program varstva okolja in je njen sestavni del. Generalni cilji in usmeritve, ki so skupni posameznim operativnim programom in programom ravnanja oziroma iz njih izhajajo so:

- zapiranje krožnih snovnih tokov v smislu definiranja in obravnave življenjskih ciklusov virov in dobrin z opredelitvijo optimalnih deležev uporabe in predelave odpadkov na osnovi cost-benefit analiz,

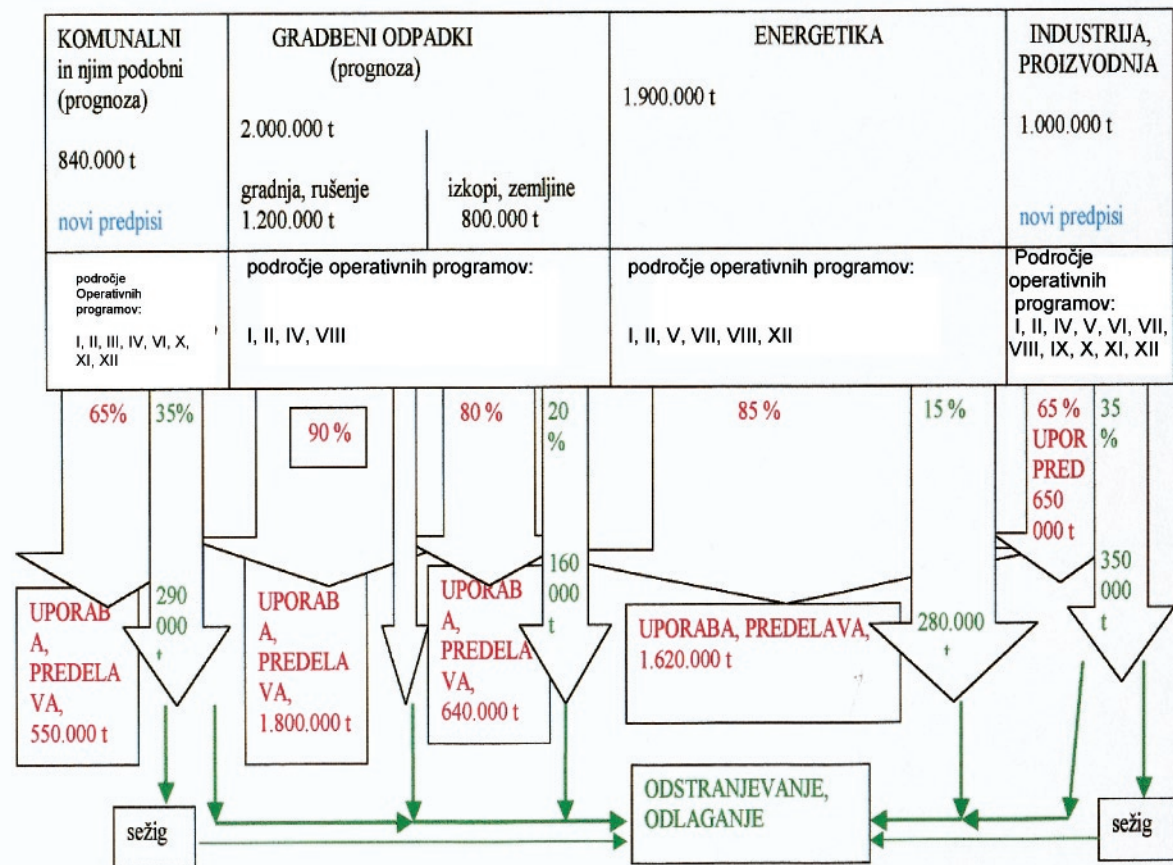
- zmanjševanje količin odpadkov z integracijo proizvodnih in porabniških vzorcev in navad, življenjskih navad, tehnoloških izboljšav, ekonomskih aktivnosti in ukrepov, demografskih sprememb z namenom jasne opredelitve povezanosti in medsebojnih interakcij med:

- nastajanjem in preprečevanjem nastajanja odpadkov, upravljanja z viri in integralno gospodarsko politiko;
- z upoštevanjem in vključevanjem parcialnih usmeritev in ciljev kot so kemikalije, IPPC, motorna vozila, električna in elektronska oprema in podobno;

- promocija preprečevanja nastajanja odpadkov, promocija predelave (recikliranja) odpadkov, postavitve manjkajočih standardov in deležev predelave odpadkov;

- zmanjševanje vplivov na okolje (predvsem v povezavi z odlaganjem odpadkov: emisije TGP, izcedne vode), prenos odgovornosti za odpadke oziroma izrabljen proizvod na proizvajalce, uvajanje ekonomskih instrumentov (okoljskih taks).

V obdobju do leta 2008 je sestavni del nacionalnega programa varstva okolja za področje odpadkov 12 programov kot sledi v nadaljevanju. Odnos posameznih programov in korelacija s Strateškimi usmeritvami RS za ravnanje z odpadki je prikazana spodaj.

Operativni program odstranjevanja odpadkov s ciljem zmanjšanja količin odloženih biorazgradljivih odpadkov

Ena od osnovnih usmeritev na področju ravnanja z odpadki je čim večji delež ponovne uporabe in predelave odpadkov. Vendar ima ta usmeritev svoje realne omejitve. Prve izhajajo iz možnosti ločenega zbiranja na izvoru, ki nikoli ni popolna, saj izločitveni potencial vedno zaostaja za količinami odpadkov, kar je najbolj značilno za komunalne odpadke. Tudi dolgoročno ni realno pričakovati odpravo nastajanja odpadkov, hkrati s tem pa imajo tudi sodobne tehnologije predelave in recikliranja odpadkov svoje stranske produkte v obliki odpadkov. Temu se tudi dolgoročno ne bo mogoče izogniti. Posamezni materiali so bolj ali manj primerni za proizvodnjo enakih ali novih izdelkov in imajo omejeno število ciklov predelave. Te objektivne zakonitosti in danosti je nujno upoštevati pri ravnanju z odpadki na vseh nivojih in časovnih horizontih. Tako bo odstranjevanje odpadkov tudi dolgoročno sestavni del celotnega sistema ravnanja z odpadki.

Operativni program odstranjevanja odpadkov s strategijo zmanjševanja odloženih količin biološko razgradljivih odpadkov je sektorski program, ki izhaja iz nekaterih podzakonskih aktov, deloma pa je vezan na druge podobne programe na področju ravnanja z odpadki kakor tudi na druga področja okolja in z njim povezanih aktivnosti kot so zaščita podtalnice in tal ter emisije toplogrednih plinov.

Na izvajalskem nivoju je učinkovitost sistema ravnanja z odpadki med drugim značilno odvisna od objektov ter naprav za ravnanje z odpadki in njihovih omrežij. Operativni program je projektno naravnani z opredelitvijo usmeritev in prioritet v izgradnjo sodobne in učinkovite infrastrukture. Tehnično-tehnološke in ekonomske značilnosti objektov in naprav za ravnanje z odpadki, še posebej za predelavo in odstranjevanje odpadkov narekujejo za komunalne odpadke izgradnjo infrastrukture v obliki regijskih oziroma medobčinskih centrov za ravnanje z odpadki.

CILJI:

- v postopke pred odstranjevanjem odpadkov usmeriti vsaj 65 % ali več od nastalih količin komunalnih odpadkov in jih (v neto iznosu) snovno izrabiti vsaj 42 % ali več,
 - izločiti vse kuhinjske odpadke in jih biološko predelati,
 - obdelati preostanke odpadkov tako, da vsebnost skupnega organskega ogljika (TOC) ne bo presegala 5 %,
 - termično obdelati preostanke odpadkov, kjer mejne vrednosti 5 % TOC z drugimi postopki ni mogoče doseči in tiste organske odpadke pri katerih je taka obdelava nujna,
 - zmanjšati količine odloženih biorazgradljivih odpadkov od 47 % v strukturi odloženih odpadkov na 16% do leta 2013 ali 2015, oziroma v povprečju 5 % letno,
 - zmanjšati potencial nastajanja in emisij toplogrednih plinov za 1162 kt CO₂ ekvivalentov do leta 2012.
- Ukrepi, ki bodo omogočali doseganje ciljev so:
- zapiranje obstoječih odlagališč, za katera je prilagajanje veljavnim predpisom ekonomsko neupravičeno ali tehnično težko izvedljivo,
 - rekonstrukcija in širitev obstoječih odlagališč, ki bodo obratovala do konca leta 2008,
 - izgradnja nove infrastrukture za obdelavo, predelavo in odstranjevanje odpadkov prioriteto kot regijskih centrov za ravnanje z odpadki in državnih naprav za termično obdelavo.

Operativni program ravnanja z nevarnimi odpadki

CILJI:

- nadaljevanje trenda zmanjševanja nastajanja količin nevarnih odpadkov, in sicer od 5 do 10 % na letni ravni,
 - izboljšanje in racionalizacija ravnanja z nevarnimi odpadki z boljšim izkoristkom domačih obstoječih zmogljivosti oziroma vzpostavitev in delovanje mreže objektov in naprav, tj. centrov za ravnanje z nevarnimi odpadki,
 - zagotavljanje dokončnega odstranjevanja nevarnih odpadkov, kadar domače zmogljivosti ne obstajajo, v okviru infrastrukture znotraj EU,
 - doseganje vsaj 1 kg zbranih nevarnih frakcij na leto na prebivalca v naslednjih letih v okviru izvajanja občinskih javnih služb ravnanja s komunalnimi odpadki.
- Cilji se bodo zagotavljali v okviru operativnega programa, ki bo sprejet do konca 2005 z naslednjimi ukrepi:
- Vzpodbujanje uvajanja čistejših tehnologij (BAT) oziroma postopkov pred obdelave (vključno z interno predelavo in internim odstranjevanjem) nastalih nevarnih odpadkov bo bistveno pripomoglo k zmanjševanju nastajanja količin nevarnih odpadkov.
 - Z boljšim izkoriščanjem obstoječih objektov in naprav za predelavo (npr. sežiganje) nevarnih odpadkov se dosega upoštevanje načela samozadostnosti in bližine.
 - Za odstranjevanje nevarnih odpadkov, kadar ne obstajajo domače zmogljivosti, se izrablja obstoječo infrastrukturo znotraj EU, zlasti npr. pri odpadnih baterijah, PCB/PCT.
 - Za doseganje cilja količine zbranih nevarnih frakcij v okviru izvajanja občinskih javnih služb ravnanja s komunalnimi odpadki, je bistvenega pomena vključevanje ciljnih javnosti, tj. gospodinjstev, in sicer s stalnim ozaveščanjem, prednostno na nivoju občin.

Operativni program zbiranja komunalnih odpadkov

Zbiranje komunalnih odpadkov je prva faza pri ravnanju s komunalnimi odpadki in v najbolj neposrednem stiku s posamezniki. Zato je promocija in ozaveščanje pri uvajanju ločenega zbiranja komunalnih odpadkov po posameznih frakcijah nujni spremljevalni ukrep pri vzpostavitvi sistema zbiranja ločenih frakcij komunalnih odpadkov. Zbiralnica, zbirni centri in zbiranje ločenih frakcij z dopolnilnim sistemom premičnih zbiralnic je osnovno ogrodje zbiranja, kjer se poleg drugih ločenih frakcij zbira tudi drobna prodajna embalaža, ki je komunalni odpadke.

Organski kuhinjski odpadki in drugi biorazgradljivi odpadki so frakcija komunalnih odpadkov, ki ima vrsto neugodnih lastnosti, ki zahtevajo posebnosti pri ravnanju in predelavi, ob neustreznem ravnanju pa vir emisij v obliki toplogrednih plinov in izcednih voda. Na drugi strani pa je predelava te frakcije v kompost pri manjših količinah dobro izločene frakcije dokaj preprosta. Zato je uvajanje kompostiranja v lastnih (vrtnih) kompostnikih, kjer je to mogoče, skupaj s promocijo vključiti v program ločenega zbiranja. Kjer pa posamezniki nimajo možnosti lastnega kompostiranja pa je zbiranje biološko razgradljivih odpadkov sestavni del ločenega zbiranja preostalih frakcij oziroma ena od ločeno zbranih frakcij, ki se predela v malih komunalnih kompostarnah ali kompostarnah.

Program je v pripravi in bo predvidoma sprejet do konca leta 2005.

CILJI:

- postavitve zbiralnic za ločene frakcije komunalnih odpadkov na vsakih 500 prebivalcev v strnjenih območjih poselitve,
- postavitve zbirnih centrov za zbiranje ločenih frakcij komunalnih odpadkov po prinašalnem sistemu praviloma v vsaki občini, na vsakem območju strnjene poselitve z več kot 8.000 prebivalci in v večjih poselitvenih aglomeracijah na vsakih 80.000 prebivalcev,
- vzpostavitev zbiralnic nevarnih frakcij komunalnih odpadkov na vsakem območju strnjene poselitve z več kot 25.000 prebivalci in v večjih poselitvenih aglomeracijah na vsakih 60.000 prebivalcev,
- vzpostavitev dopolnilnega sistema zbiranja ločenih frakcij komunalnih odpadkov s premičnimi zbiralnici,
- vzpostavitev sistema zbiranja organskih kuhinjskih odpadkov iz gostinstva in gospodinjstev ter njihovo biološko predelavo,
- zagotavljanje biološke predelave bioloških kuhinjskih odpadkov iz gospodinjstev v hišnih kompostnikih, v malih komunalnih kompostarnah na območjih poselitve z več kot 10 prebivalci/ha in več kot 500 prebivalci ter prevzemanje in zagotavljanje biološke predelave na gostejše poseljenih in večjih območjih.

Operativni program ravnanja z embalažo in odpadno embalažo

CILJI:

- 50 % predelave skupne mase odpadne embalaže do konca leta 2007 (od tega 25 % skupne mase naslednjih materialov: papir in lepenka, plastika, les, kovine in steklo in od tega najmanj 15 % mase posameznega materiala),
- 60 % masni delež predelave do konca leta 2012 (55 – 80 % masni delež reciklaže, od tega steklo 60 %, papir in karton 60 %, kovine 50 %, plastika 22,5% (izključno recikliranje nazaj v plastiko), les 15%.

Program z vidika posameznih področij aktivnosti in sicer oblikovanja politike na področju ravnanja z embalažo in odpadno embalažo, institucionalne organiziranosti, načrtovanja in vzpostavitve objektov in naprav, spremljanja, nadzora in poročanja, in vključevanje ciljnih javnosti, določa ukrepe po naslednjih vsebinskih sklopih:

- zmanjševanje količin embalaže in preprečevanje nastajanja odpadne embalaže;
- vzpostavitev in delovanje sistema ravnanja z odpadno embalažo;
- doseganje deležev recikliranja in predelave odpadne embalaže po posameznih vrstah materialov;
- vzpostavitev in delovanje sistema vračljive embalaže;
- preprečevanje zapostavljanja uvoženih izdelkov in oviranja trgovanja ali povzročanja motenj konkurenčnosti;
- upoštevanje standardov izdanih v podporo izvajanju zahtev na področju ravnanja z embalažo in odpadno embalažo;
- vzpostavljane ekonomskih instrumentov za doseganje ciljev;
- vključevanje ciljnih javnosti;
- vzpostavitev in delovanje informacijskega sistema in sistema poročanja;
- spremljanje in nadzor.

Z uvedbo za slovenske razmere najprimernejših ekonomskih in finančnih instrumentov bomo še dodatno pospeševali izvajanje nacionalnega sistema ravnanja z odpadno embalažo, prednostno glede embalaže nevarnih snovi, ter s posebnim poudarkom na vzpodbujanju prebivalstva po spremembah vedenjskih navad glede izbire embalaže.

Operativni program ravnanja z odpadnimi olji

CILJI:

- v obdobju do konca leta 2006 nadgradnja obstoječega sistema ravnanja z odpadnimi olji v Sloveniji, tj. postavitve dodatnih objektov za prevzemanje in zbiranje odpadnih olj z namenom povišanje stopnje evidentiranih količin zbranih odpadnih olj s sedanjih 35% na 50% nastalih količin odpadnih olj oziroma bo letna količina zbranih odpadnih olj večja od 30 % letne količine prodanih mazalnih olj,

– dokončna sanacija odlagališč gudrona v Pesniškem dvoru, v Studencih in na Bohovi, ureditev odlagališča nevarnih odpadkov v Metavi, sanacija odlagališča Globovnik, sanacija odlagališč komunalnih odpadkov, ki se bodo v okviru regijskih konceptov ravnanja s komunalnimi odpadki zaprla do leta 2008, ter sanacija drugih starih bremen.

Prednostne naloge pri nadgradnji sistema ravnanja z odpadnimi olji so posvečene izboljšanju vključevanja (ozaveščanja) ciljnih javnosti, upoštevanje pri tem poseben poudarek področju kmetijstva, industrije in gospodinjstev, nadgradnji in delovanju informacijskega sistema (clearing center) in pripravi enotnih standardov glede opremljenosti objektov in naprav pri ravnanju z odpadnimi olji. V okviru programa ukrepov sanacije neurejenih odlagališč in starih bremen se kot prednostni cilj postavlja sanacija odlagališča gudrona v Pesniškem dvoru.

Operativni program ravnanja z baterijami in akumulatorji

CILJI:

- preprečevanje trženja baterij s presežno dopustno vsebnostjo težkih kovin (Hg, Cd),
- vzpostavitev in izvajanje sistema celovitega ravnanja z odpadnimi baterijami in akumulatorji, in sicer v prvih letih prednostno baterij in akumulatorjev, ki vsebujejo nevarne snovi, v naslednjih letih pa vseh vrst baterij in akumulatorjev danih na slovenski trg, ter v okviru tega prednostno:
 - omogočiti potrošnikom brezplačno prepuščanje odpadnih baterij in akumulatorjev na določenih prevzemnih mestih,
 - omogočiti ločeno zbiranje odpadnih baterij in akumulatorjev ter njihovo nadaljnjo predelavo (recikliranje) in odstranitev ostankov iz predelave,
 - dosegati postavljene posamezne stopnje (deleže) zbranih odpadnih baterij in akumulatorjev (npr. v kg/prebivalca, v % zbranih od danih na trg),
 - uvajanje posebnega označevanja baterij glede vsebnosti težkih kovin.

Prednostne naloge so v izvajanju ukrepov vzpodbujanja delovanja sistema prepuščanja odpadnih baterij in akumulatorjev na prevzemnih mestih pri trgovcih, s poudarkom predvsem na vzpostavitvi in izvajanju programa ozaveščanja in izobraževanja ciljnih javnosti, prednostno potrošnikov (kupcev) ter trgovcev, ter ukrepov za izboljšanje nadzora glede obveznosti dobaviteljev po zagotavljanju prevzema odpadnih baterij in akumulatorjev.

Operativni program odstranjevanja PCB/PCT

CILJ:

- do leta 2010 odstraniti PCB polnitve in dekontaminirati PCB naprave, če je koncentracija PCB v polnitvah večja od 500 mg/kg,
- do konca leta 2006 za opremo in naprave, ki vsebujejo manj kot 500 mg PCB/kg, izdelati celovit načrt za zbiranje in odstranjevanje.

V okviru programa ukrepov je prednosten celovit pregled nad PCB napravami, dekontaminiranimi PCB napravami in morebitno skladiščenimi PCB odpadki, nad objekti za vmesno skladiščenje in za druge potrebne manipulacije zaradi prevoza v odstranjevanje, zagotoviti za okolje sprejemljivo dekontaminacijo, prevoz, izvoz in odstranjevanje (z izdajo ustreznih dovoljenj) za opravljanje dejavnosti na področju ravnanja z nevarnimi odpadki, zagotoviti zamenjavo PCB olj ali s PCB kontaminiranih olj zaradi zmanjšanja tveganja za okolje in zdravje ljudi. Zagotoviti je potrebno zanesljivo in mednarodno primerljivo izvajanje analiz PCB odpadkov in izdelati načrt za zbiranje in odstranjevanje opreme, ki vsebuje manj kot 5 dm³ PCB.

Operativni program ravnanja z gradbenimi odpadki

Ob stalnem trendu gospodarske rasti in s tem povezanih dejavnosti v gradbeništvi, se nastajanje gradbenih odpadkov ne zmanjšuje, na drugi strani pa se v zadostni meri ne izrablja njihov potencial glede sinergističnega učinka na zmanjševanje potreb po rabi naravnih virov, tj. nekovinskih mineralnih surovin (kamenih agregatov) za potrebe gradbeništva.

CILJ: vzpostavitev in delovanje učinkovitega sistema ravnanja z gradbenimi odpadki (v obdobju do leta 2008), ki obsega:

- ločeno zbiranje na mestu nastanka in ponovno uporabo gradbenih odpadkov (vsaj 30 % nastalih gradbenih odpadkov),
- snovno predelavo (recikliranje) in uporabo pridobljenih gradbenih materialov (vsaj 40% nastalih gradbenih odpadkov),
- sežiganje oziroma uporabo lesa v gradbenih odpadkih kot gorivo,
- ponovno uporabo gradbenih odpadkov iz zemeljskih izkopov v višini okrog 30 % nastalih gradbenih odpadkov iz zemeljskih izkopov,
- uporabo preostanka gradbenih odpadkov po predelavi (okrog 20 %) in gradbenih odpadkov iz zemeljskih izkopov (okrog 50 %), in
- odlaganje neuporabnih preostankov gradbenih odpadkov (do 10 %) in gradbenih odpadkov iz zemeljskih izkopov (do 20 %) na odlagališčih inertnih odpadkov oziroma na obstoječih odlagališčih nenevarnih odpadkov.

Dolgoročno, v obdobju do leta 2012, se z upoštevanjem in uporabo mehanizmov trajnostnega razvoja, tj. spodbujanjem trajnostne proizvodnje in potrošnje glede nekovinskih mineralnih surovin za potrebe gradbeništva (kamenih agregatov) ob istočasnem povečanju porabe gradbenih materialov iz predelave gradbenih odpadkov, zmanjšuje njihovo porabo, in sicer s sedanjih okrog 7,5 do 8 ton/prebivalca na okrog 5 do 5,5 ton/prebivalca.

V okvir ravnanja z gradbenimi odpadki se vključujejo tudi azbestni odpadki, odpadki, ki vsebujejo azbest in azbestno-cementni odpadki. Slednjih je bilo v preteklosti vgrajeno daleč največ, njihova življenjska doba pa je med trideset in štirideset let. Podatki kažejo, da je približno četrtina individualnih stavb še krita z azbestno-cementno kritino, glede na regijo pa pri tem izstopa Podravska regija, kjer je po ocenah še 30 % individualnih stavb kritih z azbest-cementno kritino. Tudi dolžina še vgrajenih azbestno-cementnih vodovodnih cevi se glede na posamezna področja razlikuje, v povprečju pa je vgrajenih še okoli 200 km teh cevi na upravno enoto. Od proizvedenih izdelkov, ki so vsebovali azbest, so nekateri trajno vgrajeni v objekte: brizgani ometi, izolacijska sredstva, lepila ali izolacijske mase.

CILJI:

- registracija objektov in naprav, v katerih je vgrajenih več kot 1.000 kg materialov, ki vsebujejo šibko vezani azbest,
- zagotovitev odlaganja odpadkov, ki vsebujejo trdno vezan azbest, na odlagališča nenevarnih odpadkov,
- z odpadki, ki vsebujejo šibko vezani azbest in se jih ne obdela s postopkom utrjevanja, se ravna na način, da se jih izvozi na odstranjevanje v tujino,
- pri odstranjevanju materialov, ki vsebujejo azbest, iz objektov, inštalacij in naprav se mora dela izvajati na način, da se bo preprečevalo oziroma čim bolj zmanjšalo emisije azbestnih vlaken v okolje, pri čemer se mora upoštevati tudi določila predpisov, ki zagotavljajo varovanje delavcev pred tveganji zaradi izpostavljenosti azbestu pri delu.

Program zmanjševanja in preprečitve obremenjevanja okolja za proizvodnjo TiO₂ – Cinkarna Celje

Edini proizvajalec titanovega dioksida v Sloveniji je Cinkarna Celje, d.d., kjer teče proizvodnja po sulfatnem postopku že od leta 1973 in je nosilni program Cinkarne. Za preprečevanje in postopno zmanjšanje onesnaževanja je pripravljen program za progresivno zmanjšanje in odpravo onesnaževanja zaradi odpadkov iz proizvodnje.

CILJI:

- zmanjševanje in preprečevanje obremenjevanja okolja iz proizvodnje titanovega dioksida,
- izvajanje monitoringa emisij v okolje in stanja okolja,
- zagotavljanje okolju in ljudem neškodljivo odstranjevanje odpadkov,
- spodbujanje preprečevanja nastajanja odpadkov, njihovo recikliranje, predelavo in ponovno uporabo,
- prepoved odmetavanja odpadkov v celinske površinske vode in morje,
- zmanjšanje količine odpadkov na tono proizvedenega titanovega dioksida v skladu s sprejetimi normativi.

Program ukrepov zmanjševanja in preprečevanja onesnaževanja zaradi odpadkov iz proizvodnje titanovega dioksida za obdobje od leta 2004 do konca leta 2007 se nanaša na tehnološke spremembe za zagotavljanje predpisanih vrednosti emisij snovi v okolje ter na vzpostavitev predpisanega načina izvajanja in obsega monitoringa emisije snovi v okolje in monitoringa onesnaženosti okolja.

V programu so zajete tudi ostale aktivnosti Cinkarne Celje d.d. na področju varstva okolja, predvsem glede odprave prašenja iz razklopnih stolpov, posodobitve nevtralizacije, odprave obremenjevanja Hudinje zaradi odvajanja tehnološke odpadne vode in sanacije mokrega odlagališča sadre (prehod na suho odlaganje sadre).

Program ravnanja z izrabljenimi motornimi vozili

Stopnja motorizacije v Sloveniji strmo narašča. Število registriranih osebnih motornih vozil je od 455.000 v letu 1983 naraslo do 870.000 vozil. Povprečna starost osebnih motornih vozil je 6,4 leta. Iz izkustvenih podatkov, da je povprečna

življenjska doba posameznega vozila 15 let je ocenjeno število osebnih motornih vozil, ki postanejo odpadki med 50.000 in 60.000 vozil letno.

Slovenija je kot eno od obvez pri vstopu v EU pravno uredila odjavo izrabljenih motornih vozil, predelavo oziroma razgradnjo v obliki koncesionirane državne javne službe in financiranje razgradnje. Program ravnanja z izrabljenimi motornimi vozili se omejuje na doseganje zastavljenih ciljev in po potrebi uvajanje morebitnih dodatnih ukrepov na osnovi sprotnih analiz.

CILJI:

- zagotoviti enotni sistem zbiranja na celotnem območju Republike Slovenije in 100% zajem izrabljenih motornih vozil,
- doseganje deležev ponovne uporabe, predelave in reciklaže (85 % do konca leta 2006 in 95 % do konca leta 2014) ter odprava starih bremen,
- ustrezno ravnanje z nevarnimi snovmi.

Najpomembnejša ukrepa, ki sta hkrati bistvena razlika v primerjavi s sistemi ravnanja z izrabljenimi motornimi vozili v drugih državah članicah sta:

- odločitev, da gre za projekt e-uprave, ki ga vodi Ministrstvo za okolje in prostor, sodelujeta pa tudi Ministrstvo za notranje zadeve ter Ministrstvo za promet ter seveda Center Vlade za informatiko ter
- odločitev za centralno vodenje projekta kot spletne aplikacije, ki je vezana na centralni register motornih vozil pri Ministrstvu za notranje zadeve.

Program ravnanja z izrabljenimi avtomobilskimi gumami

Ocene kažejo, da nastane okoli 9.000 ton izrabljenih avtomobilskih gum letno. Trend naraščanja je v korelaciji s številom registriranih vozil, spreminjanjem življenjske dobe vozila, letno prevoženih kilometrov in nekaterimi drugimi manj pomembnimi spremenljivkami.

Ravnanje je urejeno s koncesionirano državno javno službo. Koncesionarji pa so v prvem letu podeljene koncesije zbrali okrog 5.000 ton, kar je pod pričakovanji.

CILJI:

- vzpostavitev enotnega sistema zbiranja na celotnem območju Republike Slovenije;
 - preprečevanje neustreznega odlaganja;
 - hkratno zagotavljanje različnih možnosti predelave in odstranjevanja.
- Ukrepi, ki bodo za doseganje ciljev še potrebni so naslednji:
- povečan nadzor inšpekcijskih služb pri zavezancih za uporabo storitev javne službe ravnanja z izrabljenimi avtomobilskimi gumami,
 - obveščanje imetnikov izrabljenih avtomobilskih gum,
 - analiza ustreznosti financiranja javne službe.

Program ravnanja z odpadno električno in elektronsko opremo

CILJI:

- vzpostavitev sistema zbiranja na celotnem območju Republike Slovenije vključno z nadgradnjo sistema zbiranja ločenih frakcij komunalnih odpadkov,
- izločanje nevarnih snovi in ustrezno ravnanje z njimi,
- do konca leta 2007 zbrati najmanj 4 kg na prebivalca/leto,
- doseči deleže ponovne uporabe, predelave in reciklaže do konca leta 2007 in sicer 50 % za male gospodinske pripomočke in 75 % za velike gospodinske naprave.

Predvideni so naslednji ukrepi:

- predpisati (pravno urediti) pravila ravnanja in definirati vloge ter odgovornost akterjev,
- vzpostaviti (nadgraditi) za slovenske razmere primeren sistem zbiranja,
- zagotoviti razgradnjo in predelavo v obliki in obsegu, ki bosta zagotavljala doseganje ciljev.

4.4.2 INDUSTRIJSKO ONESNAŽEVANJE

Industrijske naprave in obrati, ki s svojim obratovanjem povzročajo obremenjevanje okolja, bodo skladno z določili Zakona o varstvu okolja morali za svoje obratovanje pridobiti okoljevarstvena dovoljenja oziroma dovoljenja za izpuščanje toplogrednih plinov.

Najkasneje do 31. oktobra 2007 bodo okoljevarstvena dovoljenja morali pridobiti upravljavci obstoječih naprav, ki povzročajo onesnaževanje večjega obsega – to so velike termoelektroenergetske naprave, naprave za proizvodnjo in predelavo kovin (jeklarne, talilnice, livarne, galvane), naprave nekovinske industrije (cementarne, proizvodnja apna, stekla, keramike), naprave kemične industrije, naprave za predelavo, odlaganje in sežig odpadkov, za proizvodnjo celuloze in papirja, usnja, za obdelavo tekstila, za proizvodnjo hrane, mleka in pijače ter klavnice, kafilerije, velike farme perutnine in prašičev. Navedene naprave bodo za pridobitev okoljevarstvenega dovoljenja morale prikazati obvladovanje onesnaževanja okolja z najboljšimi razpoložljivimi tehnikami – to so okolju najprimernejši industrijsko uveljavljeni postopki proizvodnje. Ob uvajanju sprememb v obstoječe naprave bodo upravljavci morali okoljevarstveno dovoljenje pridobiti pred začetkom obratovanja, za nove obrate pa pred začetkom gradnje.

Tudi za obratovanje drugih naprav, ki s svojim obratovanjem povzročajo emisije v zrak, vode, tla ali ki predelujejo ali odstranjujejo odpadke, morajo njihovi upravljavci pridobiti okoljevarstvena dovoljenja. Že izdana ustrezna vodna dovoljenja in dovoljenja za predelavo ali odstranjevanje odpadkov za te obrate do roka njihove veljavnosti štejejo za okoljevarstvena dovoljenja.

Okoljevarstvena dovoljenja bodo morali pridobiti tudi upravljavci obratov, ki pri svojem obratovanju proizvajajo, skladiščijo ali uporabljajo večje količine nevarnih snovi in zaradi tega v teh obratih lahko pride do večjih nesreč z nevarnimi snovmi. Upravljavci takšnih obratov si morajo prizadevati, da do večjih nesreč ne pride in tudi zagotoviti ustrezno pripravljenost nanje, da so posledice večjih nesreč za ljudi in okolje čim manjše. Od leta 1971 se je v evropskem prostoru zgodilo blizu 30 nesreč, od katerih je vsaka zaradi nenadzorovanega izpusta nevarnih snovi povzročila tako škodljive posledice, da je umrlo več kot 25 ljudi na nesrečo. Več nesreč je tudi močno onesnažilo okolje, predvsem vode. Tudi v Republiki Sloveniji smo že bili priče večjim nesrečam z nevarnimi snovmi, a obseg njihovih posledic za ljudi in okolje ni bil tako velik.

Do 1. januarja 2005 bodo dovoljenja za izpuščanje toplogrednih plinov morali pridobiti upravljavci naprav, ki pri svoji proizvodnji v znatni meri uporabljajo energijo iz fosilnih virov. Emisije toplogrednih plinov bodo določene z obsegom emisijskih kuponov, ki jih bo za napravo pridobil upravljavec bodisi na podlagi državnega načrta razdelitve emisijskih kuponov bodisi z nakupom emisijskih kuponov na prostem trgu.

Predvideno število dovoljenj, ki bodo izdana za obstoječe naprave in obrate je naslednje:

- okoljevarstvena dovoljenja za naprave, ki lahko povzročajo onesnaževanje večjega obsega (170 naprav/obratov);
- okoljevarstvena dovoljenja za druge naprave (1000 naprav/obratov);
- okoljevarstvena dovoljenja za obrate z večjimi količinami nevarnih kemikalij (50 naprav/obratov);
- dovoljenja za izpuščanje toplogrednih plinov (100 naprav/obratov).

Program celovitega preprečevanja in nadzorovanja onesnaževanja okolja

Obstoječe naprave morajo uskladiti rabo naravnih virov in energije ter emisije v okolje do 30. oktobra 2007, razen za 15 obratov, ki so uveljavili prehodno obdobje (do 30. oktobra 2008, 2010 ali 2011).

CILJ: zmanjševanje onesnaženja okolja in porabe energije v velikih industrijskih obratih

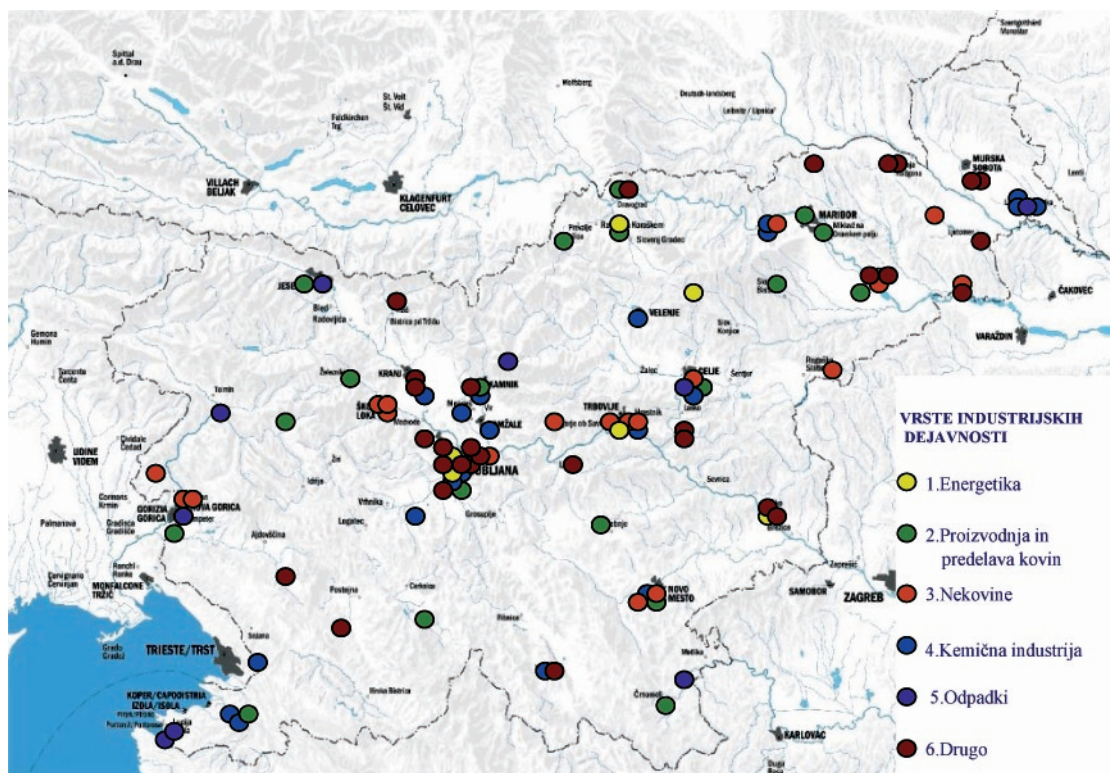
Predvideni ukrepi so naslednji:

- uvajanje najboljših razpoložljivih tehnik

Upravljavci naprav bodo izdelali program za prilagoditev svojih vplivov na okolje vplivom, ki jih omogoča uporaba najboljših razpoložljivih tehnik. Te za posamezne vrste proizvodnje oziroma dejavnosti opredeljujejo referenčni dokumenti EU (t. im. BREF) in drugi viri. V svojih programih bodo upravljavci naprav na podlagi analize obstoječega stanja (emisije v zrak, vode in tla, ravnanje z odpadki, poraba energije, ...) določili ukrepe za doseganje ciljnih vrednosti vplivov na okolje, ki bodo zagotavljali pridobitev okoljevarstvenega dovoljenja.

- okoljevarstvena dovoljenja, ki jih bodo upravljavci lahko pridobili na podlagi zagotovil da:

- preprečujejo onesnaževanje okolja zlasti z uporabo najboljših razpoložljivih tehnik,
- lahko preprečijo onesnaženje večjega obsega,
- preprečujejo, predelujejo ali odstranjujejo odpadke skladno s predpisi,
- učinkovito rabijo energijo,
- preprečujejo nesreče in zmanjšujejo njihove vplive,
- bodo v primeru dokončnega prenehanja obratovanja preprečili onesnaževanje okolja in vzpostavili zadovoljivo stanje okolja.

Slika 26: Naprave, ki lahko povzročijo onesnaževanje večjega obsega

Vir: MOP, 2004

Program zmanjševanja tveganja za okolje zaradi večjih nesreč z nevarnimi snovmi

V Sloveniji trenutno obratuje 23 obratov z večjo količino nevarnih kemikalij in 26 obratov z manjšo količino nevarnih kemikalij, ki se zaradi možnosti večjih nesreč z nevarnimi snovmi obravnavajo kot povzročitelji obremenjevanja okolja, za katere veljajo posebni okoljski ukrepi.

CILJ: preprečiti večje nesreče in zmanjšati njihove posledice

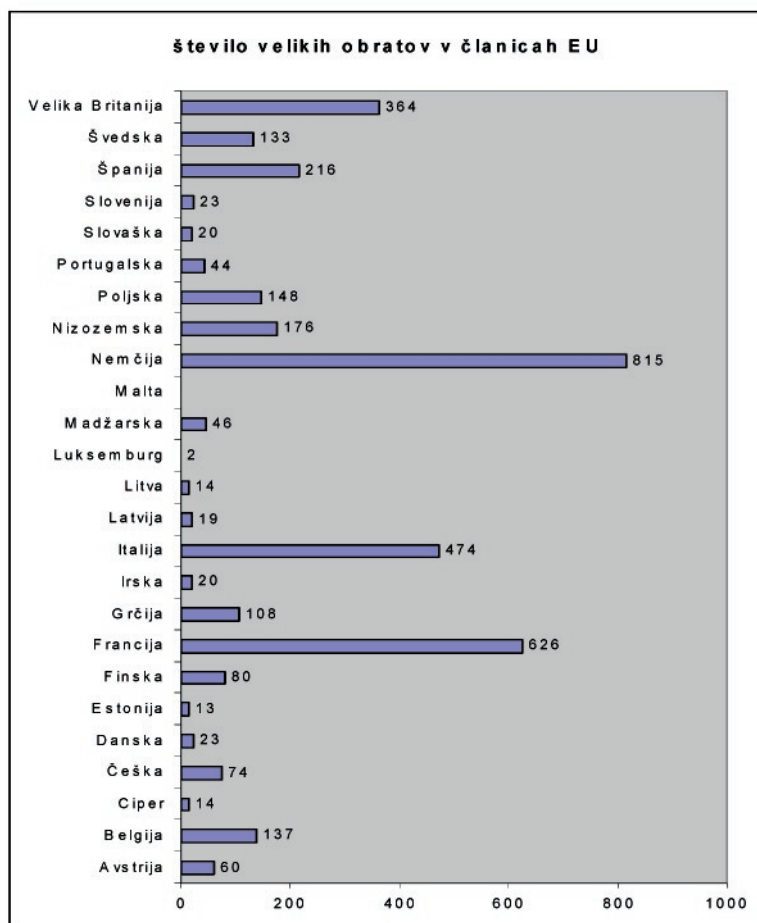
Predvideni ukrepi so naslednji:

- okoljevarstvena dovoljenja

Upravitelji obratov, kjer lahko pride do večjih nesreč z nevarnimi snovmi, bodo za pridobitev okoljevarstvenih dovoljenj izdelali varnostna poročila ali druge dokumente, s katerimi bodo zadovoljivo prikazali, da z ustreznimi ukrepi preprečujejo možne večje nesreče in da so ustrezno pripravljeni za primer takšne nesreče, da zmanjšajo škodljive posledice nesreč na ljudi in okolje.

- okoljska izhodišča za upoštevanje nevarnosti večjih nesreč z nevarnimi snovmi

Okoljska izhodišča bodo prikazala območja omejene rabe prostora zaradi obratovanja obratov, v katerih lahko pride do večjih nesreč in določila merila za načrtovanje posegov v okolje s ciljem, da se obremenitev ljudi in okolja zaradi možnih posledic večjih nesreč z novimi posegi v okolje ne poveča.

Slika 27: Število obratov z večjo količino nevarnih snovi v članicah EU, kjer lahko pride do večje nesreče

Vir: MOP, 2004

- načrti zaščite in reševanja

Upravitelji obratov bodo izdelali načrte zaščite in reševanja za primer nesreče z nevarnimi snovmi.

5. POMEMBNI AKTERJI VARSTVA OKOLJA

5.1 DRŽAVNA IN OBČINSKA UPRAVA

Državna in občinska uprava s sistematičnim urejanjem vprašanj varstva okolja predstavljata osrednja akterja varstva okolja v Republiki Sloveniji. Določanje minimalnih okoljskih standardov, izdajanje predpisov ter izvrševanje zakonodaje so osnovni mehanizmi uprave v zvezi s sistematičnim urejanjem področja. Poleg teh obveznih mehanizmov, pa imata državna in občinska uprava na voljo tudi mnoge neobvezne mehanizme, kot so priprava in izvajanje programov varstva okolja, spodbujanje okolju prijaznejše proizvodnje, proizvodov in ravnanj, ozaveščanje javnosti o varstvu okolja ter informiranje javnosti o stanju okolja, za katere se izkaže, da imajo lahko tudi velik vpliv na izboljšanje stanja okolja.

Državna uprava

Vloga državne uprave je, da s sistemskim urejanjem varstva okolja na nacionalni ravni zagotavlja minimalne standarde okolja in tudi izboljševanje njegovega stanja v celotni državi. Zato ima državna uprava vrsto nalog, ki izhajajo iz te njene centralne vloge.

Državna uprava pripravlja nacionalne politike s področja varstva okolja ter na njih temelječo zakonodajo in programe varstva okolja. Predvsem je pomembno, da je odgovorna tudi za izvrševanje te zakonodaje in programov varstva okolja. Pri oblikovanju politik, zakonodaje in programov varstva okolja mora zagotoviti javnosti, da se lahko v to oblikovanje aktivno vključi.

Državna uprava je zadolžena, da spremlja stanje okolja v RS ter vodi registre okoljskih informacij in o stanju okolja obvešča javnost. Spremljanje stanja okolja je pomemben element varstva okolja, saj se na podlagi okoljskih podatkov lahko oblikujejo ustrezne politike varstva okolja oziroma izdelajo programi za izboljšanje njegovega stanja. Poleg tega morajo biti ti podatki na razpolago javnosti, da je le ta obveščena o kakovosti okolja, v katerem živimo.

Za stimuliranje zmanjševanja onesnaževanja so lahko izredno učinkoviti tudi razni ekonomski in finančni instrumenti varstva okolja, kot so okoljske dajatve, trgovanje s pravicami do emisije, zavarovanja, bančne garancije, krediti z ugodnejšo obrestno mero za naložbe, ki prispevajo k varstvu okolja ipd. Zmanjševanje onesnaževanja lahko državna uprava stimulira s spodbudami iz državnega proračuna, ki so namenjene za spodbude za posege v okolje, s katerimi se občutno zmanjša poraba snovi in energije ter s tem preprečuje in zmanjšuje obremenjevanje okolja, spodbude za okolju prijazno proizvodnjo ipd..

Državna uprava mora zagotavljati tudi gospodarske službe varstva okolja, s katerimi obvladuje onesnaževanje oziroma varstvo okolja na državni ravni. Obvezne državne gospodarske javne službe so službe za ravnanje z radioaktivnimi odpadki, sežiganje komunalnih odpadkov, ravnanje z živalskimi odpadki, zbiranje, predelava ali odstranjevanje določenih drugih vrst odpadkov, izvajanje meritev, pregledovanje in čiščenje kurilnih naprav, dimnih vodov in zračnikov zaradi varstva okolja in učinkovite rabe energije, varstva človekovega zdravja in varstva pred požarom ter monitoring hidroloških, erozijskih, geoloških, seizmoloških ter drugih geofizikalnih pojavov in monitoring stanja okolja.

Za doseganje ciljev tega nacionalnega programa varstva okolja bo morala državna uprava glede na naloge in možnosti v naslednjih letih zagotoviti čimbolj učinkovito izvrševanje zakonodaje ter se osredotočiti na ekonomske in finančne instrumente in zagotoviti ustrezne spodbude. Med ekonomskimi in finančnimi instrumenti bo potrebno dati večji poudarek na ustrezne oblike finančnega jamstva (zavarovanja, bančne garancije, kavcije in druge oblike varščin,...) za uvajanje okolju prijaznih tehnologij in naložb, ki prispevajo k varstvu okolja ter na kredite z ugodno obrestno mero za take naložbe. Nadaljevati bo potrebno z ustrezno politiko okoljskih dajatev in postopoma ukiniti okolju škodljive spodbude ter izjeme za plačilo dajatev. Dokončno bo potrebno vzpostaviti trg s pravicami do emisije toplogrednih plinov. Državna uprava bo vzpostavila politiko in začela z izvajanjem javnih naročil, kjer bo kot ekonomsko prednost upoštevala tudi okoljske zahteve za proizvode oziroma tehnologije, na podlagi katerih so bili naročeni proizvodi proizvedeni. Z izvajanjem zelenih javnih naročil bo tako državna uprava postavljala zgled in s promocijo zelenih nabav spodbujala industrijo k razvoju okolju prijaznejših tehnologij.

Prioritetno bo potrebno določiti vrste spodbud, način njihovega dodeljevanja in merila za dodeljevanje spodbud za posege v okolje, s katerimi se občutno zmanjša poraba snovi in energije ter s tem preprečuje in zmanjšuje obremenjevanje okolja, spodbud za rabo obnovljivih virov energije, učinkovite rabe energije in soproduktne toplote in električne energije, spodbud za okolju prijazno proizvodnjo ipd.. Poleg tega se bo državna uprava usmerila tudi v izobraževanje in ozaveščanje javnosti v zvezi z varstvom okolja.

Občinske uprave

Občine so tiste, ki morajo zagotavljati ravnotežje med kakovostjo življenja in razvojem gospodarstva, zato se soočajo z različnimi pomembnimi temami: z zagotavljanjem kakovosti življenja, vplivi okolja na zdravje prebivalcev, z okoljskimi tveganji, ki nastanejo zaradi industrijskih in drugih gospodarskih subjektov ter prometnih tokov (trajnostni transport), z urejanjem urbanih področij, ohranjanjem narave na področju občine ipd.. Ker je občina stičišče okoljskih izzivov, lahko občinske uprave sprejmejo ukrepe, ki so potrebni za zagotavljanje kakovosti okolja glede na njihove potrebe in stanje okolja v občini.

Pri oblikovanju svojih politik varstva okolja, ki morajo biti usklajene z nacionalnimi politikami, morajo v obzir vzeti okoliščine in posebnosti okolja ter zahteve glede kakovosti okolja, ki veljajo v občini. Lokalni programi varstva okolja, ki jih v skladu z zakonodajo lahko sprejme občina, bodo obravnavali predvsem kazalce, ki se nanašajo na kakovost zraka, kakovost vode, porabo vode, porabo energije, emisije toplogrednih plinov, ravnanje z odpadki in obvladovanje hrupa. Za izvajanje programov lahko občina pripravi ustrezne predpise in izvaja podrobnejši monitoring okolja. Da bi vzpodbudila manjše onesnaževanje okolja ima občina tudi možnost, da uvede okoljske dajatve ali dodeli spodbude za tiste subjekte, ki s svojimi ukrepi zagotavljajo manjše onesnaževanje okolja.

Občinska uprava mora zagotavljati tudi gospodarske javne službe varstva okolja, s katerimi obvladuje onesnaževanje oziroma varstvo okolja na svojem področju. Obvezne občinske gospodarske javne službe, ki jih mora zagotoviti, so služba za oskrbo s pitno vodo, odvajanje in čiščenje komunalne in padavinske odpadne vode, zbiranje in prevoz komunalnih odpadkov, odlaganje ostankov predelave ali odstranjevanja komunalnih odpadkov in urejanje ter čiščenje javnih površin.

Ker je pomen ukrepov varstva okolja v občini za zagotavljanje ustreznega okolja na nacionalni ravni velik, je potrebno v naslednjih letih dati večji poudarek na razvijanju ustreznih politik in programov varstva okolja, ki se sprejmejo na lokalni ravni. Pri tem je potrebno dati poudarek na urejanje prometnih tokov (trajnostni transport), učinkovito rabo energije in vode, ravnanje z odpadki in odpadnimi vodami ter na zagotavljanje ustrezne kakovosti zraka in ravni hrupa. Zagotoviti je treba, da se občine lotijo urejanja okoljskih vprašanj sistematično, oblikujejo lastne okoljske cilje in jim prilagodijo programe varstva okolja ter jih ustrezno izvajajo. Za učinkovito izvajanje svojih nalog na področju varstva okolja se občinskim upravam priporoča, da uvedejo ustrezen sistem ravnanja z okoljem, za večje pa se priporoča sistem EMAS ali ISO 14001. Tudi občinska uprava bo morala vzpostaviti politiko in začeti z izvajanjem javnih naročil, kjer bo kot ekonomsko prednost upoštevala tudi okoljske zahteve za same proizvode oziroma tehnologije, na podlagi katerih so bili naročeni proizvodi proizvedeni.

5.2 IZVAJALCI JAVNIH SLUŽB VARSTVA OKOLJA

Storitve javnih služb varstva okolja so za varstvo okolja ključne. Obseg teh storitev, izvajalce ter zavezanca določajo posebni predpisi, praviloma pa so namenjene zagotavljanju varstva okolja na področjih, kjer zaradi zahtevnosti opravil ali pa zaradi zahtev po enakem dostopu do javnih dobrin, ni možno pričakovati, da bi upravljali z okoljem ali naravnimi dobrinami uporabniki sami. Storitve javnih služb varstva okolja so praviloma obvezne, izvajajo pa se na državni in občinski ravni.

Državne javne službe varstva okolja so ustanovljene za posebna ravnanja z odpadki, predvsem nevarnimi in na področjih ravnanja, ki niso specifično povezana z območjem posamezne občine, ampak s celotnim gospodarskim prostorom Republike Slovenije. Izvajalci državnih služb varstva okolja so koncesionarji, torej podjetja, ki so morala izkazati svojo usposobljenost pri samem izboru za koncesionarja. Praviloma so to specializirana podjetja, ki se zavedajo svojega poslanstva, tako da svoje storitve izvajajo v skladu z načeli varstva okolja. Izvajalci državnih javnih služb so tudi pod stalnim nadzorom, tako s strani uprave kot inšpektorata, za njih pa je značilno tudi stalno sodelovanje s podjetji iz drugih držav EU, ki imajo podobna pooblastila. V teku je projekt stalne elektronske povezave med ministrstvom in izvajalci državnih javnih služb z namenom, da je pregled nad izvajanjem njihovih storitev državni upravi dostopnejši, kar bo gotovo pripomoglo k uvajanju ukrepov večje učinkovitosti, tako ekonomske kot okoljske.

Do leta 2007 mora Republika Slovenija uvesti učinkovit sistem nadzora nad obratovanjem malih in srednjih kurilnih naprav, predvsem tistih na fosilna goriva. V skladu z Zakonom o varstvu okolja bodo izvajalci tega projekta bivši izvajalci občinske javne službe varstva okolja na področju merjenja emisij, čiščenja in pregledovanja kurilnih naprav. S prevzemom te občinske javne službe se bo na nivoju države vzpostavila glede števila zaposlenih delavcev največja državna javna služba varstva okolja, ki bo v končnem obsegu zaposlovala okoli 500 delavcev. Organizacija te službe in vzpostavitev učinkovitih postopkov nadzora njenega delovanja ter zagotovitev njene ekonomičnosti in usposobljenosti njenih izvajalcev je na področju državnih javnih služb varstva okolja za obdobje 2004 – 2008 največji in tudi najzahtevnejši projekt.

Na področju ravnanja z odpadki bodo podeljene koncesije še za nekatera specialna ravnanja z odpadki. Tako se bodo izvajalcem javne službe ravnanja z odpadnimi gumami pridružili izvajalci javnih služb ravnanja z izrabljenimi motornimi vozili, odpadno električno in elektronsko opremo in predvidoma tudi z nevarnimi odpadki, zlasti tistimi, ki nastajajo večinoma v gospodinjstvih, zberejo pa jih izvajalci občinske javne službe ravnanja s komunalnimi odpadki.

Stanje na področju občinskih javnih služb varstva okolja, ki se nanašajo na oskrbo s pitno vodo, ravnanje s komunalnimi odpadki in odvajanje ter čiščenje komunalne odpadne vode, pa je zaskrbljujoče. Vprašljiva je predvsem razdrobljenost teh javnih služb, ki pokrivajo premajhna območja, da bi lahko bile te službe ekonomsko učinkovite in strokovno usposobljene za vedno zahtevnejše naloge na vseh področjih, kjer izvajajo svoje storitve. Primerjalno z drugimi podobnimi ureditvami javnih služb na tem področju v EU, bi morale učinkovito podjetje izvajanja občinske javne službe varstva okolja imeti v oskrbi najmanj 100.000 prebivalcev.

Z večjim nadzorom nad določanjem lastne cene storitev javne službe in tistega dela cen storitev javne službe, ki je namenjen investicijam ali investicijskemu vzdrževanju, bo ministristvo vzpostavilo pogoje, katerih posledica bo združevanje teh služb v okviru skupnih interesov več občin. Za združevanje posameznih opravil pri izvajanju občinskih javnih služb varstva okolja bodo dani pogoji najprej pri pripravi in izvajanju skupnih investicij v infrastrukturo javnih služb ter nekaterih specialističnih opravil, kot je na primer monitoring čiščenja odpadne komunalne vode ali analiz komunalnih odpadkov pred njihovim odstranjevanjem.

Najnovejši predpisi vezani na okoljske dejavnosti zagotavljajo namenski vir države za sofinanciranje izgradnje komunalne infrastrukture obveznih občinskih javnih služb varstva okolja. V postopku sprejemanja državnega proračuna, v skladu z zakonom o javnih financah, se bo vsako leto pripravil in sprejel tudi državni načrt razvojnih programov vezanih na izgradnjo komunalne infrastrukture. S tem bo država zagotovila sredstva za izvajanje prioritarnih nalog, ki izhajajo iz že sprejetih dokumentov, kot sta Operativni program odvajanja in čiščenja komunalnih odpadnih voda in Operativni program odstranjevanja odpadkov s ciljem zmanjšanja količin odlóženih biorazgradljivih odpadkov za obdobje do leta 2008 ter programov vezanih na oskrbo s pitno vodo, ki so še v pripravi. Razpis za pripravo predlogov investicijskih projektov, ki se bodo sofinancirali iz okoljskih dajatev bo prvič objavljen v letu 2005 za obdobje 2006–2008. Do sofinanciranja iz zbranih sredstev okoljskih dajatev bodo upravičeni le projekti, ki bodo uvrščeni v načrt razvojnih programov države in bodo istočasno vključeni tudi v načrte razvojnih programov občin. MOP bo izdalo tudi posebno navodilo za občine za pripravo investicijskih projektov, ki se bodo sofinancirali iz okoljskih dajatev.

Navodilo bo županom in nosilcem izvajanja nalog pred oddajo predlogov investicijskih projektov, omogočilo:

- preveritev usklajenosti pripravljene dokumentacije z zakonodajo,
- preveritev pravilnosti nekaterih postopkov pred začetkom izvajanja projekta,
- preveritev ekonomske upravičenosti posameznega projekta in tako posredno racionalizacijo porabe javnih sredstev,
- povečanje preglednosti ob sočasni uporabi enostavnih orodij za spremljanje projektov v posamezni občini in
- izboljšanje notranje organizacije dela in uvajanje enotnih postopkov za spremljanje procesov dela.

Za poenostavitev spremljanja dokumentacije in stanja nad vsemi projekti bo MOP skupaj s Centrom vlade za informatiko razvilo informacijski sistem, ki bo tudi občinam omogočal enovito ureditev dokumentacije vezane na posamezen investicijski projekt. V ta namen je bila oblikovana nova verzija spletne Projektna pisarne. Občine bodo po pridobitvi gesla in uporabniškega imena lahko v ustrezne mape referenčnega modela projekta same dodajale digitalne zapise dokumentov kot so npr. poročila, zapisniki in situacije. Tako želimo poenostaviti in poenotiti delo vsem, ki se ukvarjajo z množico dokumentov, ki jih nalaga veljavna zakonodaja in spremljajo vsako investicijo.

Za obdobje 2004–2008 bodo za izvajanje občinskih javnih služb varstva okolja izdelani vsi operativni programi, katerih namen je prvenstveno zagotoviti take pogoje za izvajanje teh javnih služb, da bodo na koncu tega obdobja izpolnjene zahteve glede odlaganja komunalnih odpadkov, glede odvajanja odpadne komunalne vode na območjih, ki so občutljiva zaradi evtrofikacije, in glede režimov varstva podzemne vode na vodovarstvenih območjih, zlasti v zvezi z onesnaženjem z nitrati in pesticidi.

S postopno integracijo sedanjih izvajalcev občinskih javnih služb v večje organizacijske enote bodo tudi dani pogoji za uvajanje sistema EMAS ali ISO 14001 v ta delovna okolja.

V zvezi s strokovnim usposabljanjem izvajalcev občinskih javnih služb varstva okolja si bo ministristvo prizadevalo, da bo pri tem združevanje izvajalcev javnih služb v okviru Gospodarske Zbornice Slovenije imelo pomembno vlogo.

5.3 OKOLJSKE NEVLADNE ORGANIZACIJE

Nevladne organizacije (NVO) so del civilne družbe (organizirana in registrirana oblika javnosti), ki je pomembnejši akter sodelovanja na področju okolja, saj gre za interesno povezane posameznike, ki se zavedajo svoje družbene odgovornosti. Skupen interes, ki povezuje ljudi različnih poklicev, strokovnih znanj in izkušenj, omogoča širši pogled na interesno področje, pa tudi širši spekter idej, zaradi česar lahko ponujajo inovativne in alternativne pristope in rešitve problemov, njihova participacija pa povečuje legitimnost v postopkih priprave strateških dokumentov.

Na področju okolja je najpomembnejše delovanje okoljskih nevladnih organizacij, to je tistih, ki se zaradi svojega namena ustanovitve ali svojega delovanja prepoznajo kot okoljske nevladne organizacije. Namen delovanja nevladnih organizacij na področju okolja in narave je uveljavljanje načel varstva okolja in narave ter trajnostnega razvoja na vseh ravneh političnega odločanja in delovanja. Najpomembnejše področje delovanja okoljskih in naravovarstvenih nevladnih organizacij je nedvomno vplivanje na oblikovanje politike in zakonodaje v Sloveniji, kakor tudi na ravni Evropske skupnosti, in pa ozaveščanje javnosti na področju okolja in trajnostnega razvoja.

Trenutno je evidentiranih okoli 140 NVO, ki delujejo na področju okolja oziroma, ki se prepoznajo kot okoljske, pri čemer je aktivnih okoli 110, od tega jih je približno 30 aktivnih tudi na ravni sistemskega urejanja okoljskega sektorja. Podrobnejša analiza o stanju NVO je bila nazadnje narejena leta 2001 v okviru REC Regionalnega centra za okolje za srednjo in vzhodno Evropo (zbornik Modri ljudje za modro nebo 2). Analiza je pokazala, da je izmed treh četrtin evidentiranih društev, 10 zasebnih zavodov in 2 ustanovi (fundaciji). Polovica okoljskih NVO ima sedež v Ljubljani, ostala polovica v drugih mestih in na podeželju. Več kot 60 % okoljskih NVO deluje na lokalni ravni, nekatere tudi na državni in mednarodni. Samo tretjina NVO deluje izključno na okoljskem in naravovarstvenem področju, ostale pa delovanje kombinirajo z drugimi – večinoma s kulturnimi, potrošniškimi, športnimi dejavnostmi in dejavnostmi na področjih turizma ter kmetijstva. Osnova delovanja NVO je prostovoljno delo, samo 12 % NVO si lahko privoščijo stalno ali začasno zaposleno osebje za vodenje projektov. 20 % NVO ocenjuje svoje finančno stanje (v letu 2000) kot ugodno za izvajanje projektov, 50 % NVO pa označuje svoje finančne razmere kot slabe, zelo slabe ali nestabilne. Med problemi in ovirami za uspešno delovanje je prav nezadostno financiranje na prvem mestu. Najpomembnejša finančna vira sta članarina in razpisi za projekte na državni ravni. Pridobivanje sredstev iz mednarodnih virov je šibko, prav tako tudi ustvarjanje prihodka s storitvami, prodajo izdelkov in svetovanjem.

Možnosti nadaljnega razvoja nevladnih organizacij

Ob obstoječih pogojih gredo predvidevanja glede nadaljnega razvoja NVO na eni strani v povečanje aktivnosti v močnejših NVO, povečala se bo tudi specializiranost, na drugi strani pa v nadaljnje upadanje številčnosti NVO, predvsem izven Ljubljane. Deloma bo upad nadomestilo mreženje NVO, ki je v porastu. Tak trend je le delno sprejemljiv, saj je na področju okolja izredno pomembna razpršenost aktivno delujočih okoljskih organizacij in njihova geografsko ustrezna razporeditev. Pričakovati je, da se bodo pogoji za delovanje nevladnih organizacij na podlagi strateških dokumentov, kot so Strategija Vlade Republike Slovenije za sodelovanje z nevladnimi organizacijami in Strategija sistemskega razvoja NVO v Sloveniji za obdobje 2003-2008, ki so jo pripravile nevladne organizacije, postopoma izboljšali. Predviden je tudi podpis sporazuma o sodelovanju med vlado in nevladnimi organizacijami, kar bi pomenilo dodaten izraz podpore in priznavanja vloge nevladnega sektorja s strani države.

Prenos javnih pooblastil na okoljske nevladne organizacije

Nevladne organizacije lahko delno ali pa v celoti prevzamejo izvajanje nekaterih javnih funkcij in pooblastil. Kljub sistemski neurejenosti prenosa javnih pooblastil že obstajajo pravne podlage in možnosti za tak prenos (možnosti so določene v posameznem zakonu, koncesije, delno tudi javni razpisi in javna naročila). Predvsem bo morala država v zakonodaji proaktivno vzpostavljati možnosti za izvajanje posameznih javnih funkcij tudi s strani okoljskih NVO, kar pomeni zagotavljanje ustrezne vključenosti okoljskih NVO v pripravo predpisov, ki se nanašajo na varstvo okolja in ohranjanje narave, ki bodo v tem procesu lahko same ugotovile in izrazile možnosti prenosa javnih funkcij. Te bi bile lahko naslednje:

- promocija varstva okolja z različnimi aktivnostmi, ki dvigujejo raven ozaveščenosti pomena zdravega okolja in trajnostno naravnega ravnanja z njim;
- ozaveščanje in izobraževanje javnosti, predstavnikov nevladnih organizacij, javnih uslužbencev na vseh ravneh, predstavnikov gospodarstva z namenom spreminjanja vedenjskih vzorcev v procesu sodelovanja organov oblasti in javnosti ter krepitev skupne odgovornosti za trajnostno naravnano ravnanje z okoljem;
- izobraževanje o pomenu in vlogi okoljskih nevladnih organizacij, možnostih dostopa do okoljskih informacij in sodelovanja v procesih odločanja in pripravljanja dokumentov na področju okolja;
- izobraževanje za projektno sodelovanje občin in NVO;
- strokovna funkcija – pomoč na specialnih področjih (priprava raznih strokovnih podlag, mnenj in podobno, izvajanje raziskav na specifičnih področjih), uvajanje inovacij in alternativnih rešitev problemov;
- funkcija nadzora: okoljske nevladne organizacije so lahko zaradi specifičnih kvalitet, ki jih v okviru državne uprave ni možno zagotoviti, zelo učinkovit nadzornik (predvsem tam, kjer zaradi premalo kapacitet država ne more zagotoviti celovitega nadzora);
- monitoring na posameznih področjih, ki ga je dolžna izvajati država ali občina;
- sodelovanje pri oblikovanju in upravljanju zavarovanih območij;
- vzpostavitev in vodenje registra vseh okoljskih nevladnih organizacij v Republiki Sloveniji;
- izvajanje funkcije »izvoznik« znanja in izkušenj na področju okolja v JV Evropo;
- zagotavljanje informacij iz specifičnih področij (baze podatkov, zlasti na področjih, ki niso vsebovana v Letnem programu statističnih raziskovanj Statističnega urada Republike Slovenije);
- razvoj spletnih strani NVO, kot referenčnih baz podatkov;
- lokalne NVO lahko postanejo e-informacijska točka (tudi vzpostavljane specializiranih knjižnic, kot referenčnih baz podatkov);
- vključevanje NVO v prenos informacij o novih tehnologijah in izdelkih (potrošniki velikokrat zaupajo v informacijo, dano s strani NVO strokovnjakov);
- sodelovanje NVO pri promociji turizma in razvoja turističnih krajev;
- vse možne oblike vključevanja nevladnih organizacij v pripravo dokumentov in odločitev ter v sestavo organov, pristojnih za okolje; vključevanje v strukture, ki pomenijo povezavo med subjekti varstva okolja in gospodarskimi subjekti.

Cilji in ukrepi

Zakon o varstvu okolja podarja vlogo širše javnosti oziroma NVO. Poseben položaj daje tistim nevladnim organizacijam, ki delujejo v javnem interesu na področju varstva okolja. V postopkih izdaje okoljevarstvenega soglasja in okoljevarstvenega dovoljenja za naprave, ki lahko povzročajo onesnaževanje okolja večjega obsega, bodo imele položaj stranskega udeleženca in s tem možnost uveljavljanja pravnih sredstev. Prav zaradi tega je v zakonu predviden poseben postopek za ugotavljanje tega javnega interesa, ki se zaključi z odločbo ministra, nevladne organizacije pa bodo morale za pridobitev tega statusa izpolnjevati predpisane pogoje. Zakon omogoča pridobiti takšen status tudi drugim ustanovam in zavodom, ne le društvom po določbah zakona o društvih. NVO daje, poleg že omenjenih pravic, tudi nekatere druge možnosti sodelovanja v sprejemanju odločitev na področju varstva okolja in oblikovanju okoljskih politik. Najpomembnejše poslanstvo okoljskih in naravovarstvenih nevladnih organizacij je torej vplivanje na oblikovanje politike in zakonodaje v Republiki Sloveniji, na ravni Evropske skupnosti in ozaveščanje javnosti na področju okolja in trajnostnega razvoja. Povečanje in vsebinsko poglobljanje sodelovanja države z NVO na področju okolja je nujen dolgoročen proces, pri čemer bo morala država posebno pozornost nameniti:

- zagotavljanju pogojev NVO za izvajanje participativne funkcije;
 - razširitvi partnerstva iz države na občine, ostala ministrstva (predvsem ministrstvo pristojna za šolstvo, zdravstvo, gospodarstvo, promet, informacijsko družbo), univerze in druge subjekte participacije (tudi sodelovanje med NVO in gospodarskim sektorjem npr. pri uvajanju okolju prijaznih tehnologij);
 - obojestranskemu razumevanju procesa sodelovanja pri pripravi in sprejemanju pomembnih dokumentov (programov, usmeritev, zakonov), ki mora upoštevati določila Aarhuške konvencije predvsem glede zagotavljanja vseh potrebnih informacij, pomembnih za pripravo dokumenta, primerno dolga časovna obdobja za posamezne faze v postopku za pripravo in sprejem dokumentov, dovolj zgodnje in pravično vključitev javnosti v proces ter upoštevanje mnenj in pripomb NVO z jasnimi obrazložitvami v primeru nesprejema;
 - spreminjanju splošne klime in vzorcev obnašanja glede vloge NVO ob polnem spoštovanju načel različnosti in komplementarnosti, zavzemanje za demokratične, na medsebojnem zaupanju temelječe procese sodelovanja.
- Na podlagi izhodišč in z upoštevanjem načel so za krepitev delovanja okoljskih NVO predvideni naslednji ukrepi:
- zagotovitev dodatnih sredstev v okviru proračunske postavke, namenjene sofinanciranju dejavnosti okoljskih NVO ((več)letno programsko financiranje, letno projektno financiranje, financiranje koalicijskih in mrežnih projektov in programov),
 - vzpostavitev oziroma zagotavljanje sodelovanja na medresorskem nivoju,
 - izvajanje rednih srečanj med ministrstvom, pristojnim za okolje in prostor in med ministrstvom, pristojnim za energijo, in NVO (polletna, letna srečanja oziroma po izkazani potrebi),
 - vzdrževanje proaktivnega informiranja o dejavnostih ministrstva (spletne strani, bilten Okolje&Prostor).

5.4 GOSPODARSTVO

Gospodarstvo izraža in uveljavlja svoje interese na področju okolja preko Gospodarske zbornice Slovenije (Službe za varstvo okolja – SVO) in Obrtne zbornice Slovenije. Kot zastopnik gospodarstva in ob upoštevanju celovitega pristopa k varstvu okolja sodelujeta pri oblikovanju politike in zakonodaje na področju okolja, hkrati pa s pozitivnim odnosom do okolja prispevata k hitrejši uveljavitvi okoljskih zahtev v praksi.

Gospodarska zbornica Slovenije (GZS) zastopa interese gospodarstva, svetuje, informira, ter nudi poslovne storitve, s čimer veča konkurenčno sposobnost članov in s tem prispeva k razvoju skupnosti. Članstvo v GZS združuje pravne in fizične osebe po Zakonu o gospodarskih družbah, javna podjetja in zadrage ter podružnice tujih gospodarskih subjektov, ki opravljajo pridobitno dejavnost v Republiki Sloveniji, banke in druge finančne organizacije ter zavarovalnice, ki imajo sedež v Republiki Sloveniji. V register članov je bilo konec leta 2003 vpisanih 62.477 članov. Njihovo število se je v letu 2003 povečalo za 926. GZS vsako leto izvede preko 120.000 svetovanj, organizira preko 40 poslovnih konferenc, organizira skupinske udeležbe na več kot 40 sejnih, izvede preko 300 seminarjev s 6.000 udeleženci in 4.700 izobraževalnimi urami, izda okoli 100.000 javnih listin, razdeli preko 100.000 pisnih informacij, izda več kot 200 informativnih in strokovnih publikacij, vzdržuje obsežne spletne strani na internetu z 2 mio. obiski.

GZS že več let uvaja najnovejše standarde kakovosti v svoje poslovanje, saj se zaveda, da mora služiti, kot pozitivno ogledalo svojim članicam. Na podlagi strateških usmeritev GZS in ob upoštevanju pomembne prelomnice v slovenskem gospodarstvu, kot je vstop v EU, daje zbornica velik poudarek na izvajanju aktivnosti za lažji prehod na izpolnjevanje zahtev, ki jih prinaša članstvo v EU. Posebna skrb je posvečena potrebam srednjih in malih podjetij, tehnološko-poslovni revitalizaciji podjetij, utrjevanju socialnega partnerstva in večanju pomena izobraževanja. GZS uresničevanje in uspešnost ciljev vrednoti s kakovostnimi in količinskimi merili in svoje delovanje sproti prilagaja novim zahtevam glede na rezultate opravljenih vrednotenj.

Najvišji organ GZS je skupščina GZS. Skupščina voli upravni odbor GZS na čelu s predsednikom, ki vodi delo zbornice. V številnih odborih in delovnih telesih sistema GZS sodeluje preko 1500 predstavnikov gospodarstva. Organizacijska struktura GZS je zelo razvejana, da bi zadostila potrebam in interesom svojih članic. Strokovne službe nudijo oporo pri oblikovanju stališč gospodarstva, opravljajo različne svetovalne in druge poslovne storitve za potrebe članstva in izvajajo pomembna javna pooblastila. Svoje interese pa lahko članice uveljavljajo neposredno tudi v območnih zbornicah, organiziranih po regionalnem načelu, in hkrati v združenjih dejavnosti ter v Združenju podjetnikov Slovenije.

V prvi polovici leta 2002 je bila vzpostavljena Služba za varstvo okolja (SVO) kot posebna organizacijska enota GZS. Služba nadaljuje s strokovnim delom na področju okolja, ki se je sicer na zbornici začelo že v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, intenziviralo pa v času vključevanja v EU. Pri svojem delovanju služba izhaja iz skupnih ciljev GZS, kjer ima svoje mesto tudi potreba po uveljavljanju trajnejšega razvoja. Skrb za okolje se mora povezovati s socialno pravičnostjo, ob pravici vseh ljudi do gospodarskega razvoja in z njim povezane blaginje. Ločitev prekomernega onesnaževanja in porabe naravnih virov od ekonomskega in socialnega razvoja je smernica za uveljavitev trajnostnega razvoja. Ker je poudarek na strokovnem delu, delovanje službe ni omejeno na posamezno panogo ali regijo. Pomoč, informacije, svetovanja so namenjena vsem članom ne glede na velikost podjetja ali registracijo dejavnosti. V okviru svojih prizadevanj namenja posebno pozornost in pomoč podjetjem pri urejanju vprašanj industrijskega onesnaževanja, tveganj in ravnanja z odpadki. Prav na področju ravnanja z odpadki se je pojavil nov pristop, ki je celovitejši in se je pojavil najprej pri odpadni embalaži, nato pri izrabljenih motornih

vozilih, ravno v tem času pa se uvaja tudi pri odpadni električni in elektronski opremi. Ta pristop terja pomislek o ravnanju z izrabljenim izdelkom že pri njegovem načrtovanju in vstopu na trg. Težišče reševanja problemov usmerja od končnega uporabnika nazaj k proizvajalcu, ter terja usklajeno delovanje različnih gospodarskih subjektov.

Ob tem pa se GZS zaveda tudi pomena prostovoljnih pristopov, ki se v največji meri kažejo v uvajanju sistemov ravnanja z okoljem v podjetjih, najsi je to preko programov odgovornega ravnanja, sistema v skladu z zahtevami ISO 14001, EMAS, čiste proizvodnje ali ekoprofita, če se omejimo na tiste, ki se najpogosteje pojavljajo v našem prostoru. GZS si bo prizadevala tudi k večji uveljavitvi ekološkega označevanja proizvodov ob možnosti, ki jih ponuja evropski sistem eco-label, z značilnim logotipom marjetice in izzivi skupnega evropskega trga, saj se zaveda, da se v evropskem prostoru vse bolj uveljavlja celostna proizvodna politika. Vse večji pomen pridobivajo tudi ekonomski inštrumenti, kot so okoljske dajatve in trgovanje z emisijami.

O aktualnih dogajanjih GZS obvešča podjetja, ob tem da poudarja rešitve ter prednosti in ne ovire. Okolje je zahtevno področje, ki nudi tudi prednosti na področju zmanjšanja stroškov in boljšega obvladovanja proizvodnje in poslovanja. Pozitivno in odkrito komuniciranje o okolju je naporno, vendar lahko predstavlja vezni člen dobrih odnosov med podjetji, njihovimi sosedi in širšo skupnostjo.

Glavno poslanstvo GZS je spoznavanje praktičnih problemov podjetij in nudenje pomoči pri iskanju ustreznih rešitev. V ta namen organizira delavnice, spodbuja medsebojno sodelovanje podjetij in medsebojno izmenjavo dobrih praks. GZS želi biti razpoznavna po čim večji strokovnosti, odprtosti in pozitivni naravnosti pri iskanju rešitev za probleme, ki se pojavljajo pri njenih članih. Ker je okolje globalno, GZS ne more delovati brez sodelovanja in podpore v širši družbi oziroma povezave z vsemi zainteresiranimi stranmi, najsi je to doma, kjer vodi dialog med gospodarstvom in državo ali v tujini, kjer ima možnost uveljavljanja domačih interesov, kot članica Eurochambers in preko delovanja v panožnih evropskih združenjih, kot je to na primer CEFIC.

Predpisi določajo, da morajo upravljavci obstoječih naprav, ki lahko povzročajo onesnaževanje večjega obsega (t.i. IPPC naprave) svoje naprave prijaviti in nato vložiti vloge, upravni organi pa morajo v šestih mesecih o vlogi odločiti. Pot do popolne vloge oziroma upravni postopek za izdajo dovoljenj bo razmeroma zahteven in vključuje tudi sodelovanje javnosti. Glede na zelo kratek čas, v katerem bo potrebno pregledati in obdelati veliko število vlog, ki bodo vsebovale številne podatke in priloge na vnaprej predpisanih obrazcih, bo potrebno upravni postopek izdajanja okoljevarstvenih dovoljenj organizirati na osnovi dogovora z gospodarskimi združenji. Ministrstvo si bo prizadevalo za sporazum z GZS in Kmetijsko zbornico, v katerem bodo določeni roki za oddajo vlog za posamezne vrste naprav in s katerim bo omogočen skladen in gladek potek izdajanja okoljevarstvenih dovoljenj.

Prostovoljni sporazumi med oblastnimi organi in industrijo pridobivajo v EU na pomenu in dokazujejo aktiven odnos gospodarstva do okoljske politike. Z njimi je možno doseči večjo zavezanost industrije pri izvrševanju dogovorjenih ciljev kot z naloženimi obveznostmi v obliki zakonskih predpisov. Večinoma se z njimi dogovorijo strožja merila od predpisanih. Pri nas je takšna oblika sodelovanja šele na začetku, saj je osnovni pogoj zanjo visoka skladnost podjetij z obstoječo zakonodajo in transparentnost okoljskih ciljev politike. Gospodarstvo upravičeno pričakuje večjo učinkovitost upravnih organov, manj birokracije in nižje stroške nadzora nad izvajanjem predpisov, zato si bo ministrstvo prizadevalo za večjo vlogo prostovoljnih sporazumov z gospodarstvom.

Obrtna zbornica Slovenije (OZS) že desetletja uspešno povezuje najmanjše gospodarske subjekte, ki zaradi svoje majhnosti potrebujejo na eni strani zastopnika ter svetovalca na drugi strani, zato je zanje pomoč zbornice nepogrešljiva. Nastala je na željo in zahtevo obrtnikov in danes deluje kot osrednja institucija znanja, izobraževalnih in svetovalnih storitev za obrtnike in male podjetnike. Združuje vse fizične in pravne osebe, ki opravljajo pridobitno dejavnost v RS kot obrtno dejavnost, obrti podobno dejavnost ali domačo oziroma umetnostno obrt, za obrtne zadrage in oblike njihovega združevanja. V OZS je združenih preko 47.000 članov, ki se glede na svojo prevladujočo dejavnost povezujejo v 29 strokovnih sekcij, en začasni odbor in odbor obrtnih zadrug. V Republiki Sloveniji je 62 območnih obrtnih zbornic, ki se združujejo v obrtno zbornični sistem.

OZS izraža in uveljavlja svoje kratkoročne in dolgoročne poslovne in strokovne interese v Republiki Sloveniji in EU preko strokovnih sekcij, ki delujejo v okviru zborničnega sistema. Sekcije in odbor svoje aktivnosti usmerjajo na zakonodajo, pogoje in kakovost poslovanja, izobraževanje in dopolnilno izobraževanje članov, promocijo panoge, mednarodno sodelovanje, spodbujanje sodelovanja sorodnih dejavnosti ter na pripravo strokovne literature in obveščanje članov.

Najvišji organ OZS je skupščina in šteje od 82 do 94 poslanskih mest. Skupščino sestavljajo poslanci iz območnih obrtnih zbornic, sekcij, odbor obrtnih zadrug ter združenje delodajalcev obrtnih dejavnosti Slovenije (ZDODS).

OZS opravlja za svoje članstvo štiri izjemno pomembne naloge:

- zastopanje interesov obrti in malega gospodarstva v odnosu do države (ko gre za zakonodajo, pogoje gospodarjenja, razvoj, socialno partnerstvo),
- informiranje članstva o zakonodaji, možnostih razvoja in priložnostih,
- opravljanje različnih storitev (izobraževanje, svetovanje, odpiranje trgov, promocija),
- izvajanje javnih pooblastil (poklicno izobraževanje, izdajanje dovoljenj in licenc).

Po vključitvi v EU je Republika Slovenija postala še posebej zanimiva za države jugovzhodne Evrope zaradi možnosti skupnega nastopanja na tujih trgih in tudi lažjega vključevanja v nove integracijske procese. Dobro sodelovanje je vzpostavljeno z večino partnerskih zbornic in organizacij na tem področju, npr. v članstvu OZS v Evropskem združenju obrti ter malih in srednjih podjetij (UEAPME), ki je krovnno združenje nacionalnih združenj in zastopa več kot 10 milijonov evropskih podjetij ter se zavzema, da bi evropski parlament, evropska komisija in ostale pomembne EU institucije posvečale večjo pozornost temu pomembnemu segmentu evropskega gospodarstva. V okviru UEAPME se posamezna pomembna področja podrobneje obravnavajo v okviru odborov, pri čemer velja omeniti, da je OZS še posebej aktivna v odborih za strukturne sklade, socialne zadeve, poklicno izobraževanje in prehrano. OZS sodeluje s Slovenskim gospodarskim in raziskovalnim združenjem v Bruslju, ki pomaga pri uveljavljanju njenih stališč glede posameznih predlogov ali odločitev Evropske komisije in drugih EU institucij. Z vstopom Republike Slovenije v EU se je sistem poslovanja z nekaterimi tradicionalnimi trgovinskimi partnerji spremenil in je predvsem malim podjetjem prinesel veliko sprememb, ki jih OZS spremlja in skuša pomagati.

OZS se s svetovalno dejavnostjo ukvarja že od začetka svojega delovanja in hkrati je to tudi ena od temeljnih nalog. V juniju 2004 je bila vzpostavljena Svetovalna mreža Obrtne zbornice Slovenije, ki nudi poleg splošnih tudi specializirane informacije z različnih področij, poleg tega izvaja tudi svetovanje s področja varstva okolja. OZS preko svoje svetovalne službe vzpodbuja svoje člane k učinkovitemu izvajanju zakonodaje na področju varstva okolja, hkrati pa tudi k razvoju okoljske odgovornosti in uveljavljanju skrbi za okolje ob gospodarski rasti. Področje svetovanja je razširjeno tudi na tehnično zakonodajo, standarde, njihovo uporabo in povezavo med njimi, ki z vstopom v EU še bolj pridobiva na pomenu. Predvsem gre za velike spremembe

pri zakonodaji t.i. novega pristopa oziroma implementacije direktiv, ki zahtevajo CE označevanje tehnično zahtevnejših vrst proizvodov, svetuje pa tudi na področju prostega pretoka blaga, splošne varnosti proizvodov, označevanja proizvodov, tržnih zahtev in odgovornosti proizvajalcev, uvoznikov in posrednikov. OZS svetuje v zvezi s primernimi standardi za uporabo na posameznih področjih delovanja – v smislu tako obvezne kot neobvezne uporabe.

6. MEDNARODNE AKTIVNOSTI

Republika Slovenija je majhna država in kot takšna izjemno dovzetna za nezaželene vplive z druge strani njenih meja. Če želimo ohraniti svoje okolje čisto in zdravo, ni dovolj, da le sledimo zgledom EU in ostalih držav. Tako znotraj EU kot tudi v svetu mora Republika Slovenija zavzemati proaktivno vlogo na področju varstva okolja in ohranjanja narave. Le tako bo uspešno zaščitila svoje okolje.

Potreba po medsebojnem sodelovanju držav pri varovanju okolja izhaja iz same narave okoljskih vprašanj, pri majhnih in obenem tako raznolikih državah kot je Republika Slovenija, pa še posebej prihaja do izraza. Veliko tovrstnega sodelovanja poteka na osnovi sklenjenih mednarodnih pogodb, mnogo pa tudi *ad hoc* – na podlagi vzajemno izkazanega interesa za sodelovanje.

Med najbolj konkretna vprašanja mednarodnega sodelovanja pri varovanju okolja sodijo tista, ki zadevajo obmejna območja in sosednje države. Večinoma se rešujejo na načine in po poteh, ki so ustaljene že dalj časa. Nobenega razloga ni videti za dvome, da bo tako tudi v prihodnje, zaradi krepitve stabilnosti območja in povezanosti v EU s tremi od štirih sosednjih držav je realno pričakovati še bolj neposredno in še bolj vsebinsko sodelovanje.

Republika Slovenija leži tik nad zahodnim Balkanom, ki je bilo v deklaraciji ministrske konference »Okolje za Evropo« Kijev 2003 poleg vzhodne Evrope opredeljeno kot eno od dveh prednostnih območij za odločno ukrepanje in čimprejšnje korenite spremembe za izboljšanje stanja okolja³⁶. V skladu z načelom skupne vendar porazdeljene odgovornosti do vprašanj varstva okolja v mednarodni skupnosti je Republika Slovenija zaradi svoje zemljepisne bližine in pridobljenih izkušenj pri izvedbi lastne tranzicije še posebno odgovorna za zagotavljanje podpore prizadevanjem za krepitev okoljske komponente trajnostnega razvoja na območju zahodnega Balkana. Pri tem nikakor ne gre zgolj za finančno pomoč. Prenos izkušenj iz obdobja tranzicije, pripravljenost za hiter nasvet v posameznih konkretnih primerih in pomoč pri vključevanju kake države ali regije z zahodnega Balkana v projekt, do katerega bi sicer imela težji dostop, so ukrepi, ki včasih na naši strani zahtevajo predvsem pripravljenost in delovni čas. Brez dvoma je v takšnih primerih razmerje med stroški na eni strani in koristnostjo ukrepa na drugi močno v prid slednjega.

Sodelovanje pri reševanju regionalnih in svetovnih problemov varstva okolja ni le del splošne zunanje politike, temveč glede na naravo okoljske problematike tudi neobhoden del vsake in s tem tudi slovenske nacionalne politike varstva okolja. V okviru dogovorjenih prioritet in načinov lahko vsaka država odloči, kje in s kakšnimi sredstvi bo za izboljševanje stanja na posameznih področjih dosegla kar največji učinek.

Z zaključkom svoje tranzicije je Republika Slovenija prenehala prejemati mednarodno razvojno pomoč, na voljo ostajajo le še lastni potenciali in razvojni instrumenti EU. Vsakršna mednarodna izmenjava izkušenj in storitev bo v prihodnje še bolj kot doslej morala sloneti na lastnih močeh in še več kot to: na podlagi številnih mednarodnih dokumentov je Republika Slovenija kot razvita država dolžna drugim državam zagotavljati razvojno pomoč. Za čim boljši učinek tovrstnih aktivnosti bi bilo optimalno, da bi bil na nacionalni ravni vzpostavljen konsenz glede prioriteten vsebinskih in zemljepisnih področij delovanja. Pri tem bi seveda veljalo upoštevati celoten sklop političnih in gospodarskih interesov Republike Slovenije.

S tem ko je Republika Slovenija prenehala biti posojiljemalka in postala donatorka pri pomembnih mednarodnih finančnih institucijah, se je spremenil tudi njen položaj v odnosu do sprejemanja odločitev. Republika Slovenija si bo aktivno prizadevala, da bodo projekti, ki so finančno podprti s strani mednarodnih finančnih institucij (kot so Svetovna banka, Evropska investicijska banka, Evropska banka za obnovo in razvoj in Mednarodni denarni sklad), ustrezali strogim pogojem varstva okolja in narave, trajnostnega razvoja in sodelovanja javnosti v postopkih odločanja, ter da bo v ta proces vključeno tudi slovensko gospodarstvo. Republika Slovenija se bo zavzemala za večji delež podpore za projekte obnovljivih virov energije.

Fizična majhnost in finančne omejitve nobene suverene države ne odvezujejo politične odgovornosti za dogajanje na področju okolja v mednarodni skupnosti. Spremljati in ustrezno vključevati se je treba tudi v nekatere področja, za katera bi se nepozornemu opazovalcu utegnilo zdeti, da ob kopici konkretnih problemov ne sodijo v okvir neposrednih skrbi za varstvo okolja. Včasih pride do razmer, ko je na kocko postavljena naravna dediščina ali vrednote, ki ne glede na svoje nahajališče pripadajo celemu svetu. V takšnih primerih si prav nobena država ne bi smela dovoliti izmikanja pri odločanju, še posebno v primeru načelnih opredeljevanj o posameznih problemih v OZN ali v okviru konvencij, ki urejajo vprašanja okolja svetovnega pomena.

Članstvo v EU lahko Republiki Sloveniji brez dvoma v marsičem olajša sodelovanje pri reševanju mednarodnih vprašanj varstva okolja, saj so možnosti pridobivanja informacij, izmenjava strokovnih mnenj, stališč in medsebojno zastopanje bistveno olajšane. Seveda pa to nikakor ni pravilo, na katerega bi se veljalo zanašati vedno in povsod. Potrebe in interesi posameznih držav se bodo ponekod še vedno razhajali, zato dolžnost in odgovornost za dogajanje na tem področju prej ko slej ostajata tam kot doslej.

6.1 SODELOVANJE IN VKLJUČEVANJE V MEDNARODNE OKOLJSKE SPORAZUME

Glede na to, da so bile zaradi potrebe po varstvu okolja v svetu že sprejete številne konvencije, ki dajejo temu varstvu pravni okvir tako na globalni kot na regionalni ravni, lahko današnji čas opredelimo bolj kot obdobje, ko je treba že sprejete mednarodne obveznosti temeljito izvajati. Republika Slovenija je pogodbenica večine t.i. globalnih konvencij s področja okolja v okviru Združenih narodov, ki so nastale kot posledica potrebe po mednarodnem sodelovanju pri reševanju globalnih vprašanj varstva okolja in kasneje tudi uveljavitve ideje trajnostnega razvoja.

I. V naslednjih treh letih se bo Republika Slovenija na globalni ravni aktivneje vključevala v implementacijo konvencij in protokolov s področja biotske raznovrstnosti, mednarodne trgovine z ogroženimi rastlinskimi in živalskimi vrstami, ohran-

³⁶ dokument ECE/CEP/94/Rev.1, točka 22

janja in trajnostne rabe mokrišč, varstva zraka in podnebja, prehoda nevarnih odpadkov preko meja ter varstva oziroma degradacije tal.

Na področju ohranjanja biodiverzitete bo Republika Slovenija zlasti aktivna pri izvajanju:

- Konvencije o biološki raznovrstnosti,
- Kartagenskega protokola o biološki varnosti.

Konvencija o biološki raznovrstnosti – je za Republika Slovenijo začela veljati 9.7.1996. V letu 2004 je bilo v Kuala Lumpurju, Malezija 7. zasedanje konference pogodbenic, kjer je bilo kot ključna prioriteta nadaljnjega razvoja in izvajanja te konvencije dogovorjeno, da je treba do leta 2010 znatno zmanjšati izgubo biološke raznovrstnosti na globalni ravni. Pri tem je pomembno izvajati *in-situ* varstvo in zagotavljati trajnostno rabo komponent biološke raznovrstnosti. Ta cilj bodo države dosegle med drugim tudi z ustanavljanjem zavarovanih območij povezanih v regionalne in globalne mreže teh območij.

Republika Slovenija ima, poleg drugih, naslednja mokrišča, ki so biotsko izjemno raznovrstna: poplavna ravnica Mure, Drava od Maribora do Središča ob Dravi, Krakovski gozd, Dobrava in Jovsi, Ljubljansko barje, kraško porečje Ljubljani s Cerknjskim in Planinskim poljem, Rakovim Škocjanom ter dolini Pivke in Nanošči, Bohinjsko jezero z zaledjem, Čezsoški prodi in Vrbulje.

Izmed teh območij bo Republika Slovenija do leta 2008 predlagala vsaj 4 nove t.i. ramsarske lokalitete. To pomeni uvrstitev območij na seznam mednarodno pomembnih mokrišč v okviru Ramsarske konvencije, zaradi česar se ekološko stanje uvrščenih območij ne sme poslabšati. Do leta 2008 bodo v Republiki Sloveniji tudi pripravljeni načrti upravljanja in monitoring za območja v Natura 2000. Ta območja izpolnjujejo pogoje za različna zavarovanja in predstavljajo več kot 35% slovenskega ozemlja. Republika Slovenija se bo za doseg cilja zmanjšanja izgub biološke raznovrstnosti usklajevala tudi na nivoju EU.

Kartagenski protokol o biološki varnosti – je za Republika Slovenijo začel veljati 11. septembra 2003, v letu 2004 pa je bilo v Kuala Lumpurju prvo zasedanje pogodbenic. Pogodbenice so si postavile za cilj do naslednjega zasedanja pripraviti predlog mednarodnih pravil in postopkov na področju odgovornosti in nadomestil za škodo, ki nastane zaradi čezmejnega gibanja živih spremenjenih organizmov. Republika Slovenija bo na tem področju sodelovala pri pripravi strokovnih podlag za mednarodna pravila in postopke na področju odgovornosti in nadomestila za škodo.

Konvencija o mednarodni trgovini z ogroženimi rastlinskimi in živalskimi vrstami – je za Republika Slovenijo začela veljati 23.4.2000, od 2. do 14. oktobra 2004 pa bo v Bangkoku že 13. konferenca pogodbenic te konvencije. Na dnevni red tega zasedanja bo na pobudo Republike Slovenije, po usklajevanju v EU, uvrščen predlog za spremembo dodatka II h konvenciji in sicer prepedov trgovine z morskim datljem (*Lithophaga lithophaga*). Republika Slovenija bo pripravila ustrezno gradivo za priručnik določanja (identification sheet) in informacijo o tej vrsti. Glede na dejstvo, da je Republika Slovenija ena od pomembnejših držav uvoznic nekaterih rastlinskih vrst in vstopna država za trg EU, bo v naslednjem obdobju povečala svoje aktivnosti v Odboru za rastline (Plants Committee).

Konvencija ZN o spremembi podnebja – je za Republika Slovenijo začela veljati 29. 2. 1996. V okviru te konvencije je za našo državo najpomembnejše izvajanje Kjotskega protokola. Republika Slovenija ga je ratificirala 10.7.2002, veljaven pa je postal 16. februarja 2005. Republika Slovenija bo na tem področju delovala v skladu s strategijo EU. Skupaj z drugimi državami članicami si bo Republika Slovenija prizadevala za svetovno vodstvo EU na področju podnebnih sprememb, še posebej v pogovorih o reševanju izziva spreminjanja podnebja po letu 2012. Republika Slovenija bo v mednarodnih pogajanjih aktivno podpirala zmanjševanje emisij toplogrednih plinov v skladu z najnovejšimi spoznanji IPCC. Pri izvajanju Kjotskega protokola bo v naslednjem obdobju dala prioriteta sprejemanju in izvajanju politik varčne in učinkovite rabe energije, rabi obnovljivih virov energije, trajnostni mobilnosti, zmanjševanju količine odpadkov, recikliranju in ponovni rabi odpadkov ter trajnostnemu kmetovanju. Prioriteta bo tudi ozaveščanje, izobraževanje in informiranje o spreminjanju podnebja. Določen poudarek bo dan tudi uveljavljanju mehanizmov Kjotskega protokola.

Pri izvajanju Kjotskega protokola bo v Republiki Sloveniji v naslednjem obdobju dana določena prioriteta uveljavljanju njegovih mehanizmov in sicer:

- mehanizma skupnega izvajanja – pogodbenice sodelujejo pri zmanjševanju skupnih antropogenih emisij toplogrednih plinov tako, da si med seboj delijo enote zmanjšanja emisij toplogrednih plinov kot rezultat skupnih projektov in

- mehanizma čistega razvoja – pogodbenice iz aneksa I (industrializirane države) pomagajo pogodbenicam, ki niso v aneksu I konvencije, da pridejo preko tovrstnih projektov do novih, okolju prijaznih tehnologij; pogodbenice iz aneksa I, udeleženke v teh projektih, pa lahko tako potrjeno zmanjšanje emisij toplogrednih plinov uveljavljajo kot del izpolnitve obveznosti za količinsko zmanjševanje emisij po protokolu.

Do leta 2005 bo v Republiki Sloveniji tudi vzpostavljen sistem trgovanja z emisijami kot tretjim mehanizmom izvajanja Kjotskega protokola. Nacionalni organ za potrjevanje projektov v okviru mehanizmov skupnega izvajanja in čistega razvoja bo v Republiki Sloveniji MOP.

Republika Slovenija je h **Konvenciji Združenih narodov o boju proti dezertifikaciji v tistih državah, ki doživljajo hudo sušo in/ali dezertifikacijo** pristopila junija 2001, veljati pa je začela 28.9.2001. Konvencija se nanaša na degradacijo tal v najširšem pomenu besede, s ciljem izboljšanja življenjskih razmer, in zavezuje vlade podpisnic k spodbujanju dolgoročnih strategij, ki bodo usmerjene k povečevanju pridelovalne sposobnosti zemljišč, sanaciji degradiranih zemljišč, ter ohranjanju in trajnostnemu gospodarjenju s talnimi in vodnimi viri, še zlasti na lokalni ravni.

Obveznost Republike Slovenije v letu 2005 je priprava programa varovanja tal oziroma boja proti degradaciji tal, ki bi omogočil pripravo strokovnih podlag za celovito gospodarjenje s tlemi, vključno s predlogom institucionalne organiziranosti oziroma porazdelitve nalog. RS mora za poznavanje in določitev dejavnikov, ki povzročajo degradacijo tal oziroma sušo vzpostaviti državni monitoring kakovosti tal³⁷ ter razviti sistem napovedovanja in opozarjanja pred ekstremnimi hidrološkimi pojavi³⁸.

³⁷ glej tudi poglavje 4.2.3 Tla

³⁸ glej tudi poglavje 4.3.1 Nacionalni program upravljanja z vodami

Republika Slovenija je pogodbenica **Baselske konvencije o nadzoru prehoda nevarnih odpadkov preko meja in njihovega odstranjevanja** od 7. oktobra 1993. Letos pa bo v Ženevi od 25. do 29. oktobra 7. zasedanje pogodbenic te konvencije kjer bodo pogodbenice razpravljale tudi o programu izvajanja te konvencije do leta 2010. Posebna pozornost bo posvečena obstojnim organskim onesnaževalom (POP) in ravnanju z njimi. Republika Slovenija se bo zavzemala za strateško povezovanje te konvencije s Stockholmsko konvencijo o obstojnih organskih onesnaževalih (1. konferenca pogodbenic te konvencije bo maja 2005) in Rotterdamsko konvencijo o postopku soglasja po predhodnem obveščanju za določene nevarne kemikalije in pesticide v mednarodni trgovini (1. konferenca te konvencije bo septembra 2004), ki se vsaka na svojem področju ukvarjajo z obstojnimi organskimi onesnaževali. Tako povezovanje bi pomenilo celovit pristop k reševanju problematike obstojnih organskih onesnaževal, hkrati pa bi pocenilo delo in izboljšalo pretok informacij med strokovnjaki s tega področja.

II. Na regionalni ravni je zaradi pomena, ki ga ima voda, pomembno sodelovanje držav pri varstvu voda. Republika Slovenija aktivno sodeluje pri izvajanju **Barcelonske konvencije o varstvu morskega okolja in obalnih območij Sredozemlja ter njenih protokolov**, ki za Republiko Slovenijo veljajo od leta 1994. V zadnjem času si je Republika Slovenija pridobila pomembno vlogo pri izvajanju Mediteranskega akcijskega programa (MAP), kar se odraža zlasti s pripravo Načrta ravnanja v primeru onesnaženja zaradi nesreč v severnem Jadranu in Sporazuma med Slovenijo, Italijo in Hrvaško o izvajanju tega načrta. Ta sporazum namerava Republika Slovenija podpisati v letu 2005 oziroma takoj, ko bodo za to izpolnjeni pogoji. Do leta 2005 bo tudi izdelan program upravljanja s slovensko obalo (CAMP). Cilj tega programa je zmanjšanje pritiskov in vplivov na morsko okolje.

Sekretariat Barcelonske konvencije je tudi vključen v pripravo Strategije varstva morja, ki jo pripravlja Evropska komisija z namenom integracije evropske okoljske politike v različne sektorske politike. Na ta način želi EU doseči primerljive standarde v vseh morjih na območju Evrope. Strategija daje poudarek trajnostnemu upravljanju z morjem in preprečevanju onesnaževanja morskega okolja z nevarnimi snovmi. Novembra 2005 bo v Republici Sloveniji 14. zasedanje konference pogodbenic konvencije, kjer bodo, poleg Strategije varstva morja, predstavljeni tudi prvi rezultati vplivov balastnih voda na severni Jadran in predlog načrta upravljanja z balastnimi vodami za ta del Jadrana.

Konvencija o sodelovanju pri varstvu in trajnostni uporabi reke Donave je za Republiko Slovenijo začela veljati 22. 10. 1998. Za izvajanje te konvencije je ustanovljena Mednarodna komisija za varstvo reke Donave. Decembra 2004 bo komisija organizirala ministrsko zasedanje na Dunaju, na katerem bo, med drugim, predstavljen tudi mednarodni načrt upravljanja povodja reke Donave. V pripravo tega zasedanja se je aktivno vključila tudi Evropska komisija.

Republika Slovenija aktivno sodeluje pri izvajanju Donavske konvencije, pri čemer se naslanja na načela in vsebine Direktive 2000/60/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 23. oktobra 2000, ki določa okvir za delovanje Skupnosti na področju vodne politike. Dejavnost je pri koordinaciji aktivnosti usklajevanja nacionalnih načrtov upravljanja z vodami na celotnem povodju Donave in s tem pri pripravi skupnega mednarodnega načrta upravljanja z vodami.

Republika Slovenija je imela tudi vodilno vlogo pri nastajanju **Okvirnega sporazuma o Savskem bazenu**, kjer gre za sodelovanje med državami bivše Jugoslavije (Slovenije, Hrvaške, Bosne in Hercegovine ter Srbije in Črne gore) v porečju Save in ga je v letu 2004 tudi ratificirala. Države podpisnice Okvirnega sporazuma o Savskem bazenu so izbrale Republiko Slovenijo za depozitarja. Republika Slovenija aktivno sodeluje tudi pri vzpostavitvi Stalne komisije za reko Savo ustanovljene s sporazumom, ki bo v naslednjih letih pripravila program razvoja po načelih trajnosti za savsko porečje s poudarkom na rabi Save kot plovne poti.

Z namenom čezmejnega reševanja skupnih problemov v alpskem prostoru so alpske države (Avstrija, Francija, Italija, Lihtenštajn, Monako, Nemčija, Slovenija, Švica) in EU ratificirale **Konvencijo o varstvu Alp – Alpsko konvencijo**. Republika Slovenija je konvencijo podpisala 29. marca 1993, ratificirala pa 22. marca 1995. Konvencija je za Republiko Slovenijo začela veljati 22. avgusta 1995. Besedilo konvencije je razmeroma splošno, posamezni izvedbeni protokoli pa podrobneje urejajo področja energije, gorskega gozda, hribovskega kmetijstva, urejanja prostora in trajnostnega razvoja, turizma, varstva narave in urejanja krajine, varstva tal ter prometa. Državni zbor Republike Slovenije je 28. novembra 2003 z zakonom ratificiral vseh osem izvedbenih protokolov Alpske konvencije in Protokol o reševanju sporov. Protokoli so za Republiko Slovenijo začeli veljati 28. aprila 2004.

Okoljski ministri pogodbenic Alpske konvencije so na svojem VIII. zasedanju v Garmisch-Partenkirchen (Nemčija), 16. novembra 2004 naredili velik korak k učinkovitejšemu izvajanju Alpske konvencije in njenih protokolov, ko so sprejeli Večletni program dela Alpske konference v katerem so začrtani skupni cilji in aktivnosti pogodbenic in teles Alpske konvencije za obdobje, ki presega dvoletno predsedovanje Alpski konferenci s strani posamezne pogodbenice. S sprejetjem Večletnega programa dela Alpske konference so pogodbenice sprejele skupno začrtane cilje in aktivnosti ter za naslednjih šest let v ospredje postavile šest prioritet – pripravo Poročila o stanju Alp (opazovanje in interpretacija razvojnih gibanj), pripravo in izvedbo skupnih projektov v okviru štirih ključnih vsebin (mobilnost, dostopnost, tranzitni promet; družba, kultura, identiteta; turizem, prosti čas, šport; narava, kmetijstvo in gozdarstvo, kulturna krajina), preverjanje izvajanja in po potrebi dopolnitev pogodbe, izboljšanje odnosov z javnostmi, spodbujanje izmenjave izkušenj in sodelovanja ter sodelovanje z drugimi gorskimi območji in konvencijami.

III. Na bilateralni ravni Republika Slovenija sodeluje na področju varstva okolja zlasti pri varstvu voda. Za varstvo, nadzor in monitoring za posamezne mejne reke z Italijo, Avstrijo, Madžarsko in Hrvaško ima Republika Slovenija sklenjene dvostranske sporazume, za varstvo morja pa je sklenjen tristranski sporazum med Slovenijo, Italijo in Hrvaško. Sodelovanje med sosednjimi državami se izvaja z vsakoletnimi zasedanji teh komisij, ki so ustanovljene s posameznimi sporazumi. Rezultati dela teh komisij so pri izvajanju evropskih predpisov s področja varstva voda za Republiko Slovenijo kot članico EU zelo koristni in uporabni. Dosedanje delo komisij z morebitnimi manjšimi dopolnili lahko razumemo kot primer dobre prakse za izvajanje Direktive 2000/60/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 23. oktobra 2000, ki določa okvir za delovanje Skupnosti na področju vodne politike. Republika Slovenija bo v naslednjih letih še posebej okrepila tovrstno sodelovanje s sosednjimi državami.

Republika Slovenija je tudi podpisala ali sprejela nekatere mednarodne sporazume, ki pa jih še ni ratificirala in sicer:

- Protokol o strateški presoji vplivov na okolje h Konvenciji o presoji čezmejnih vplivov na okolje,
- Protokol o registrih izpustov in prenosov onesnaževal,
- Protokol o odgovornosti in povračilu za škodo, ki je posledica prehoda nevarnih odpadkov preko meja in njihovega odstranjevanja,
- Protokol o vodi in zdravju h Konvenciji o varstvu čezmejnih vodnih tokov in mednarodnih jezer.

Pri odločanju o ratifikaciji teh mednarodnih sporazumov bo Republika Slovenija sledila programu EU na tem področju.

Republika Slovenija je sodelovala v postopku priprave Protokola o civilni odgovornosti in povračilu za škodo zaradi čezmejnih učinkov industrijskih nesreč na čezmejnih vodotokih h Konvenciji iz leta 1992 o varstvu čezmejnih vodnih tokov in mednarodnih jezer in h Konvenciji iz leta 1992 o čezmejnih učinkih industrijskih nesreč, ki je bil na voljo za podpis v Kijevu leta 2003, vendar se takrat ni odločila za njegov podpis. Do leta 2008 pa bo Republika Slovenija tudi pripravila pobudo za pristop k temu protokolu.

7. KOMUNICIRANJE IN IZOBRAŽEVANJE

Pomembni premiki, ki so se v Sloveniji zgodili v zadnjem obdobju tudi na področju politike oziroma delovanja državnih institucij, nas intenzivno pomikajo proti državam z dolgoletno tradicijo demokracije. Na ravni makrodružbenih dogajanj lahko govorimo o splošnem mednarodnem trendu gibanja k participatorni demokraciji in o naraščanju možnosti za sodelovanje civilne ter strokovne javnosti v procesih političnega odločanja. Na mikro ravni pa s tem hkrati narašča tudi možnost vključevanja organizirane laične javnosti za preverjanje njihovih strokovnih odločitev. Formalne in neformalne oblike aktivne participacije postopoma nadomeščajo pasivno informiranje javnosti in se umeščajo kot pomemben segment celovite strategije odnosov z javnostmi. Sodelovanje javnosti je lahko učinkovito zgolj tedaj, kadar je del neke širše strategije in je vpeto v procese odločanja.

7.1 OBVEŠČANJE IN DOSTOP DO INFORMACIJ

Celovito in pravočasno obveščanje javnosti o aktivnostih na področju varstva okolja je enostranski proces, v katerem prejemnik praviloma ostane pasiven in pošiljatelj nima povratnih informacij o dosegu sporočila. Ob ustreznem zagotavljanju možnosti dostopa do okoljskih informacij pa predstavlja osnovni pogoj za nadgradnjo – prestop k dvosmernemu aktivnemu procesu: *komunikaciji*³⁹.

Pravne možnosti dostopa do okoljskih informacij temeljijo na:

- Zakonu o varstvu okolja⁴⁰, predvsem v prvem in drugem odstavku 13. člena, ki deklarirata, da so okoljski podatki javni, dostop do njih pa ima vsakdo v skladu z zakonom;

- Zakonu o dostopu do informacij javnega značaja (ZDIJZ)⁴¹, s katerim je bil na področju dostopa do informacij javnega značaja narejen velik korak. ZDIJZ je konkretiziral pravico posameznika do pridobitve informacije javnega značaja in je zagotovil zakonsko varstvo;

- Konvenciji o dostopu do informacij, udeležbi javnosti pri odločanju in dostopu do pravnega varstva v okoljskih zadevah – Aarhuski konvenciji⁴²; konvencija pogodbenicam nalaga pri načrtih, programih in politikah v zvezi z okoljem, da javnosti zagotovijo potrebne informacije, sprejmejo ustrezne praktične oziroma druge ukrepe, da zagotovijo pregledno in pravično udeležbo javnosti pri pripravi načrtov in programov v zvezi z okoljem;

- tudi evropska Direktiva o dostopu do okoljskih informacij⁴³ deklarira, da povečan dostop javnosti do informacij o okolju in razširjanje teh informacij prispevata k boljši zavesti o okoljskih zadevah, svobodni izmenjavi mnenj, bolj učinkoviti udeležbi javnosti pri postopku odločanja o okoljskih zadevah in navsezadnje k boljšemu okolju (v pravni red držav članic bo prenesena v letu 2005).

V pravnem smislu je torej narejen velik korak naprej k formaliziranju vsebinskih procesov obveščanja in dostopanja do okoljskih informacij, ki se v Sloveniji že odvijajo, hkrati pa predstavljajo dober pravni temelj za nadaljnje procese in aktivnosti krepitve participativne demokracije. Država sama spoznava, da se odločitve sprejemajo večinoma v stanju participativnega deficita, kar slabi njihovo moč. Izkušnje kažejo, da se odločitve, dosežene na temelju družbenega konsenza, uresničujejo hitreje in bolj učinkovito. Civilna družba je tako pomemben in perspektivno nujen udeleženec družbenega konsenza, kar je še posebej izpostavila Strategija Vlade Republike Slovenije za sodelovanje z nevladnimi organizacijami (2003), ki je tej obliki organizirane in registrirane javnosti pripoznala pomemben vpliv »na celovit in trajnostno naravnan družben razvoj, porast družbene blaginje, kakovosti življenja ter socialne varnosti«.

V odnosu med nevladnimi organizacijami in državo je tako na eni strani pomembno, da so nevladnim organizacijam dostopne informacije, s katerimi razpolaga država, na drugi strani pa tudi, da nevladne organizacije državo informirajo o svojih zaznavah, podatkih in ugotovitvah. Država mora biti zainteresirana za te podatke, zato so potrebne takšne spremembe vzorcev obnašanja in komuniciranja na obeh straneh, ki bodo vodile k partnerskemu sprejemanju in razumevanju različnosti, kar je pogoj za medsebojno zaupanje in konstruktivni dialog. Strah uradnikov pred aktivnostmi nevladnih organizacij bo morala nadomestiti informiranost in ozaveščenost o njihovi vlogi, pogosto čustveno aktivistični pristop nevladnih organizacij pa večja profesionalnost v izrabljanju možnih pravnih sredstev.

MOP svojo dejavnost na področju obveščanja in dostopa javnosti do informacij izvaja z naslednjimi aktivnostmi:

- sodelovanje z mediji (sporočila za javnost, novinarske konference, odgovori na prispevke v medijih, odgovori na vprašanja novinarjev, odgovori za evrofon),

- spletne strani,

- izdajanje biltena Okolje&prostor,

- izdajanje tematskih publikacij (ozaveščevalne zbirke, plakati, brošure, priročniki),

- dogodki in ozaveščevalne akcije (Evropski teden mobilnosti),

- komunikacijske podpore projektov, programov, ukrepov (npr. Mednarodni okoljski dnevi, Partnerstvo za vodne vire, Natura 2000, ravnanje z izrabljenimi motornimi vozili).

³⁹ Že v 39. členu Ustave Republike Slovenije je pravica svobode izražanja (del komunikacije) zapisana skupaj s pravico do pridobitve informacij javnega značaja.

⁴⁰ Uradni list RS, 41/04

⁴¹ Uradni list RS, 24/03

⁴² Uradni list RS, 62/04

⁴³ 2003/4/EC

7.2 SODELOVANJE JAVNOSTI PRI ODLOČANJU

Za uspešno izvajanje trajnostnega razvoja je sodelovanje javnosti – ob predpostavki, da so vzpostavljeni mehanizmi, infrastruktura in zakonodaja, ki to omogočajo na vladni in civilni strani – ključno. Uravnoteženost ekonomskih, socialnih in okoljskih ciljev v strategijah trajnostnega razvoja ne more biti opredeljena samo s pomočjo politike in znanosti. Odločitve o razvojnih strateških usmeritvah namreč zahtevajo družbeni konsenz, to pa zahteva sodelovanje prebivalcev. Zaradi tega je vključevanje različnih interesnih skupin ključnega pomena za oblikovanje odločitev od priprave do izvedbe. Prav zgodnje vključevanje in sodelovanje javnosti pri pripravi razvojnih strateških dokumentov zagotavlja, da ti dokumenti zadovoljujejo potrebe širšega števila ljudi, ustvarjajo pripadnost, zmanjšujejo interesne konflikte in večajo pobudo za udeležanje načrtov. Rezultat sodelovanja javnosti je dokument, ki je uresničljiv.

NVO so del organizirane oblike javnosti. Čeprav ne morejo nadomestiti sodelovanja javnosti v celoti, so pomembni akterji, ki lahko prispevajo znaten delež k pripravi, izvajanju in vrednotenju strateških dokumentov, zakonov in podzakonskih predpisov.

Sodelovanje NVO poleg tega tudi zagotavlja:

- v proces priprave dokumentov so vključena znanja in izkušnje, ki jih imajo NVO na posameznih okoljskih področjih,
- v proces so vključene tudi skupine, ki sicer nimajo formalnih možnosti za sodelovanje in so zaradi različnih razlogov marginalizirane,
- s sodelovanjem se krepi medsebojno zaupanje med sektorji, ne samo pri načrtovanju, temveč tudi pri udeležanju sprejetih odločitev,
- strateški dokumenti odsevajo vzajemne koristi različnih deležnikov (načelo zmagam – zmagaš),
- sodelujoče NVO se identificirajo z dokumentom, poveča se pripadnost ter s tem možnosti za uspešno implementacijo,
- prioritetni izzivi so umeščeni v ustrezne politične razprave,
- oblikuje se jasna delitev odgovornosti med partnerji za izvajanje ukrepov strateškega dokumenta,
- vzpostavita se solidarnost in kohezija, ki povečata učinkovitost in zmanjšata riziko interesnih konfliktov kot zaviralcev razvoja.

CILJI:

- odpreti politični prostor za vse akterje civilne družbe,
- dvigovanje kulture odprtosti in prostega dostopa do informacij,
- zagotavljanje aktivne participacije različnih javnosti v zakonodajnih procesih ministrstva,
- povezovanje različnih okoljskih akterjev,
- proaktivna vloga okoljskih akterjev do množičnih medijev,
- nadgradnja celovitega informacijskega sistema varstva okolja.

Cilji bodo doseženi z naslednjimi ukrepi:

- medsektorsko povezovanje za izvajanje skupnih projektov,
- uvajanje rednih delovnih srečanj MOP-NVO in po potrebi tudi za druge interesne skupine,
- vključevanje NVO v pripravo strateških dokumentov in predpisov,
- prenos javnih funkcij na NVO (npr. okoljski informacijski center, ki bo posredoval različne »zelene« informacije in nasvete vsem javnostim),
- prenova spletnih strani ministrstva v skladu s Strategijo delovanja in razvoja državne uprave RS na svetovnem spletu,
- usposabljanje in ozaveščanje javnih uslužbencev na vseh nivojih glede pravice dostopa do okoljskih podatkov,
- izdelava navodil o pridobivanju okoljskih informacij.

7.3 OZAVEŠČANJE

Eden od ukrepov doseganja ciljev trajnostnega razvoja je okoljsko ozaveščanje oziroma krepitev zavesti o skupni odgovornosti za stanje v okolju in vzpodbujanje pripravljenosti za spreminjanje sistema vrednot in življenjskega sloga vseh prebivalcev Republike Slovenije.

V skladu s ključnimi okoljskimi prednostnimi nalogami EU in Nacionalnega programa varstva okolja bomo s pomočjo različnih komunikacijskih kanalov, orodij in aktivnosti skušali krepiti okoljsko in etično zavest ter razvoj vrednot in spremembe navad prednostno pri naslednjih področjih: podnebne spremembe, narava in biotska raznovrstnost, okolje in zdravje ter kakovost življenja, ravnanje z odpadki ter potrošništvo. Pri tem bomo aktivneje sodelovali predvsem z vsemi pomembnimi akterji varstva okolja ter znanstvenimi in raziskovalnimi institucijami, podjetji, in, z namenom doseganja večjega učinka, spodbujali povezovanje obstoječih ter razvoj novih programov na področju ozaveščanja. Konkretni cilji ozaveščanja in ukrepi so predstavljeni v drugih poglavjih nacionalnega programa. Posebno pozornost bi morali nameniti še naslednjim ciljem:

- zmanjšanje porabe vode v gospodinjstvih in onesnaževanja vodnih virov,
- zmanjšanje porabe energije v gospodinjstvih in uporaba obnovljivih virov energije,
- zmanjšanje količin gospodinskih odpadkov na izvoru, doslednejše ločevanje odpadkov v gospodinjstvih,
- povečanje uporabe alternativnih oblik mobilnosti in odgovornejša raba avtomobila
- uveljavljanje principov trajnostne potrošnje in proizvodnje,
- zmanjšanje porabe energije – uvajanje OVE,
- ustrezni rabi prostora na od voda ogroženih območjih.

Ukrepi, ki bodo omogočali doseganje ciljev so naslednji:

- izvajanje kontinuiranih ozaveščevalnih tematskih kampanj v podporo normativnim in finančnim ukrepom,
- spodbujanje novih in integracija obstoječih programov ozaveščanja,
- spodbujanje partnerstev z deležniki,
- sodelovanje in spodbujanje občin pri promociji trajnostne mobilnosti in ozaveščanje o vplivih avtomobilskega prometa ter prednostih alternativnih načinov prevoza,

- uvajanje zelenih javnih naročil,
- ozaveščanje širše javnosti o trajnostni potrošnji,
- spodbujanje promocije trajnostne proizvodnje,
- ozaveščanje o trajnostnem razvoju,
- promocija in ozaveščanje o okolju prijaznem kmetovanju.

7.4 VZGOJA IN IZOBRAŽEVANJE

Okoljska vzgoja in izobraževanje mora temeljiti na konceptu vseživljenjskega učenja, ki je vodilo v razvoju izobraževalnih sistemov v Evropi in po svetu.

Vseživljenjsko učenje na področju okolja bomo uveljavljali tako, da bomo predvsem:

- zagotavljali splošen in nenehen dostop do učenja za pridobitev ali obnavljanje znanj in spretnosti, potrebnih za trajnostni razvoj;
- dvignili raven vlaganj v človeške vire in razvijali nove modele (so)financiranja s posebnim poudarkom na javno-zasebnih partnerstvih in integriranih regionalnih strategijah;
- razvijali odprt, prilagodljiv in prehodni sistem izobraževanja in usposabljanja, ki bo vsakemu posamezniku oziroma skupini v vseh okoljih ponudil različne možnosti za izobraževanje in učenje ter priznavanje formalno, neformalno in informalno (naključno, priložnostno) pridobljenega znanja;
- razvijali učinkovite metode učenja in poučevanja in uporabo informacijsko-komunikacijskih tehnologij in storitev informacijske družbe ter zagotavljali kakovostno izobraževanje in usposabljanje strokovnih delavcev;
- razvijali pristope in modele za ugotavljanje in razvoj kakovosti okoljske vzgoje in izobraževanja na različnih ravneh izobraževalnega sistema,
- zagotavljali enostaven dostop do kakovostnega informiranja in svetovanja o učnih možnostih za vsa okolja.

Z okoljsko vzgojo in učenjem bomo zagotavljali pogoje in razmere za trajnejše zmanjšanje negativnih vplivov na naravo oziroma okolje v širšem pomenu. K temu bo pripomogla tudi pripravljenost vseh segmentov družbe, da spremeni obstoječi sistem vrednot in življenjski slog.

Za uspešno izvajanje procesov okoljske vzgoje in izobraževanja je nujno aktivno vključevanje in sodelovanje nosilcev pedagoškega dela, resornih ministrstev in pristojnih institucij, občin, nevladnih organizacij ipd. Prenos nekaterih izobraževalno-ozaveščevalnih javnih funkcij na nevladne organizacije kot dopolnilo formalnim procesom izobraževanja je lahko učinkovit ukrep pri krepitevi aktivne vloge posameznika pri varstvu okolja in narave, spreminjanju družbenih navad in uveljavljanju trajnostnega razvoja.

V skladu s ključnimi okoljskimi prednostnimi nalogami EU (podnebne spremembe, narava in biotska raznovrstnost, okolje in zdravje ter kakovost življenja, naravni viri in odpadki) ter vizijo (Razvoj Slovenije po načelih trajnostnega razvoja) so cilji okoljske vzgoje in izobraževanja v formalnem, neformalnem in informalnem učenju za vse starostne skupine v Republiki Sloveniji do leta 2008:

- izboljšati splošno poznavanje okolja in zakonitosti trajnostnega razvoja;
- uveljaviti koncept trajnostnega razvoja kot integralni del razvoja Slovenije;
- zagotoviti sistemsko in infrastrukturno podporo obstoječim okoljskim programom, njihovo povezavo in razvoj novih;
- vključiti okoljske programe in aktivnosti v obstoječe mreže in razvijati nove.

Ukrepi za doseganje navedenih ciljev so naslednji:

- vzpostavitev in okrepitev medsektorskega povezovanja (MOP- MŠŠ);
- priprava dodatnih okoljskih vsebin in njihova integracija v naravoslovne in družboslovne predmete v vse stopnje izobraževalnega sistema;
- pripraviti ponudbo interdisciplinarnih seminarjev in delavnic za pedagoške delavce;
- opredelitev vsebin za prenos javnih funkcij s področja vzgoje in izobraževanja v formalnih in neformalnih oblikah;
- revidirati obstoječe in razvijati nove vsebine programa Eko šol kot enega od načinov izvajanja vsebin 6. okoljskega akcijskega programa ter v program vključevati tudi druge usposobljene akterje varstva okolja (NVO);
- odpiranje vzgojno-izobraževalnih procesov navzven predvsem na izvedbeni ravni;
- priprava in vzpostavitev posebne spletne strani oziroma stičišča z zbirom aktivnosti s področja vzgoje in izobraževanja;
- izdaja izobraževalnih publikacij (npr. o trajnostnem razvoju, trajnostni potrošnji, uvajanju zelenih javnih naročil).

8. FINANCIRANJE

Vsled vse bolj restriktivne monetarne in fiskalne politike dobiva ekonomska politika varstva okolja oziroma uveljavitev ekonomskih instrumentov za izvajanje okoljevarstvene politike prioritetni pomen. Skladno z določili novega Zakona o varstvu okolja⁴⁴ povzročitelj obremenitve krije vse stroške predpisanih ukrepov za zmanjševanje onesnaževanja ter tveganja za okolje, rabo okolja ter odpravo posledic obremenjevanja okolja.

Da bi lahko "pokrili" razkorak med potrebnimi in zagotovljenimi finančnimi sredstvi nabora ukrepov za izvrševanje politike varstva okolja, ki jo po programski strani vključuje NPVO, bo omenjeni razkorak potrebno "pokriti" s progresivno vzpostavitvijo sistema "onesnaževalec plača", ki ni le vrsta fiskalnih virov, temveč pomeni predvsem povečanje učinkovitosti ravnanja fizičnih in pravnih oseb v okolju ter trajnostne rabe naravnih dobrin. Ekonomski instrumenti zagotavljajo vključitev okoljskih stroškov v poslovne stroške posameznih ekonomskih subjektov, hkrati pa so lahko ustrezna motivacija za zmanjševanje onesnaženja oziroma integracija ekonomske in okoljevarstvene politike. Do sedaj so v Republiki Sloveniji uvedene sledeče okoljske dajatve: taksa za obremenjevanje voda, vodna povračila, taksa za obremenjevanje zraka z emisijami CO₂, taksa za obremenjevanje okolja zaradi odlaganja odpadkov, taksa za obremenjevanje okolja zaradi nastajanja izrabljenih motornih vozil in taksa za obremenjevanje okolja zaradi uporabe mazalnih olj in tekočin. Njihovi sedanji in predvideni finančni učinki so prikazani v tabeli 2.

⁴⁴ Uradni list RS, 41/04

Tabela 2: Finančni učinki okoljskih dajatev v obdobju do 2008 (v mio SIT)

Okoljska dajatev	2004	2005*	2006*	2007*	2008*
Vodna povračila	3.389	4.000	4.000	4.000	4.000
Povračilo za vodne pravice – HE	900	900	1.000	1.000	1.000
Taksa za obremenjevanje voda	16.700*	11.700	11.700	10.000	10.000
Taksa CO ₂ ⁴⁵	14.100	9.800	10.000	10.000	10.000
Taksa zaradi odlaganja odpadkov	3.300*	3.500	4.000	6.000	6.000
Taksa zaradi uporabe mazalnih olj	1.168	1.000	1.000	1.000	1.000
Taksa na izrabljena motorna vozila IMV	1.828	1.800	1.800	1.800	1.800
Taksa na elektronsko in električno opremo	-	300	600	800	1.100
SKUPAJ	41.385	33.000	34.100	34.600	34.900

Vir: Ministrstvo za finance, Generalni carinski urad, Proračun RS- MOP in ARSO

* ocena

Pomembnost uvedenih okoljskih dajatev v Republiki Sloveniji je toliko večja, saj te v večinskem deležu pomenijo namenska sredstva za financiranje ukrepov NPVO, kar narekuje finančno zahtevna implementacija zakonodaje varstva okolja. Taksa za obremenjevanje voda, kot namenski vir financiranja izvajanja NPVO, se je izkazala za zelo učinkovito, saj so vsi zavezanci za plačilo takse za komunalno odpadno vodo v vseh preteklih letih uveljavljali oprostitev plačila takse v celoti. Na tem področju so bila tako vsa zbrana sredstva tudi v celoti namensko porabljena za izvedbo sanacijskih in drugih del za zmanjšanje obremenjevanja okolja. V posameznem letu se je tako financirano približno 300 investicijskih projektov na področju odvajanja in čiščenja odpadnih voda. S podobnimi izkušnjami se lahko pohvalimo na področju ravnanja z odpadki, kjer je z uvedbo takse zaradi obremenjevanja okolja zaradi odlaganja odpadkov zagotovljen ustrezen finančni vir za doseg zastavljenih ciljev in izvajanje predpisov, ki so vezani na odlaganje odpadkov. Poleg navedene vloge takse kot ene od oblik državnih pomoči in vira sredstev za financiranje zmanjševanja obremenjevanja okolja, so takse pomemben mehanizem za doseganje zastavljenih in predpisanih ciljev, predvsem pa zmanjševanje količin odpadkov na izvoru, odlaganje čim manjših količin in čim bolj inertnih odpadkov, zmanjševanje količin deleža biološko razgradljivih odpadkov, pospeševanje ločenega zbiranja posameznih frakcij komunalnih odpadkov in postopno večanje obsega obdelave in izrabe odpadkov. Sredstva zbrana iz naslova takse za obremenjevanje okolja zaradi uporabe mazalnih olj so namensko porabljena za sanacijo starih bremen, predvsem gudronskih jam. Javno služba razgradnje izrabljenih motornih vozil je v celoti financirana z zbranimi sredstvi iz naslova takse za obremenjevanje okolja zaradi nastajanja izrabljenih motornih vozil.

Da bi zagotovili uresničevanje ciljev trajnostnega gospodarskega razvoja, mora varstvo okolja postati ekonomska kategorija, ki bo povečala učinkovitost programsko zastavljenih prioritetenih ciljev politike varstva okolja že v kratkoročnem obdobju.

V skladu s prednostnimi ukrepi za spodbuditev razvoja varstva okolja je torej potrebno povečati učinkovitost javno finančnih sredstev in vzpostaviti pravne in ekonomske mehanizme za uveljavitev koncepta trajnostnega gospodarskega razvoja, ki bo posredno sledil nacionalnim prioritetam politike varstva okolja v skladu s cilji in za to predvidenimi ukrepi Nacionalnega programa varstva okolja.

V naslednjem kratkoročnem obdobju želi Ministrstvo za okolje in prostor v prvi vrsti preveriti učinkovitost obstoječih okoljskih dajatev (taksa za obremenjevanje zraka z emisijami CO₂, taksa za obremenjevanje voda, vodna povračila) in vzpodbujanje trajnostnega sistema ravnanja z odpadki in zmanjševanja količin odpadkov na izvoru, ki naj povrnejo stroške škode obremenjevanja okolja, povzročene v preteklem času in postanejo tako imperativ trajnostnega gospodarskega razvoja. V nadaljevanju se bo politika usmerila v vzpostavitev pravnih in ekonomskih mehanizmov za uveljavitev ekonomske cene rabe vode ter trajnostnega upravljanja z naravnim dobrom. Skrb za varstvo okolja narekuje spremembe v strukturi in usmeritvi posameznih že uvedenih okoljskih dajatev ter razširitev palete ekonomskih instrumentov varstva okolja skladno z opredelitvijo v predpisih, ki urejajo varstvo okolja: trgovanje s pravicami do emisije, finančna jamstva za namene varstva okolja, skupne naložbe v projekte varstva okolja, uvedba znaka za okolje in sistema okoljskega vodenja organizacij. Skladno z usmeritvami 6. akcijskega okoljskega programa Skupnosti je ključna prioriteta NPVO dolgoročno ukinitve za varstvo okolja negativnih subvencij; zato je visoko na listi prioritet politike varstva okolja v naslednjem kratkoročnem obdobju do leta 2008 tudi ohranitev namenske porabe sredstev zbranih iz naslova okoljskih dajatev in razširitev palete okoljskih dajatev z uvedbo takse za obremenjevanje okolja zaradi nastajanja odpadne elektronske opreme in izdelkov bele tehnike ter takse za obremenjevanje okolja zaradi nastajanja odpadnih baterij.

8.1 PODNEBNE SPREMEMBE

Zmanjšanje emisij toplogrednih plinov

Zmanjšanje emisij toplogrednih plinov je tesno povezano s smerjo gospodarskega razvoja, ki določa način oskrbe z energijo ter njeno porabo v industriji in storitvenem sektorju ter na drugi strani z načinom zadovoljevanja življenjskih potreb. Stroški in viri financiranja ukrepov za doseganje zmanjšanja emisij toplogrednih plinov so podrobneje opredeljeni v Operativnem programu⁴⁶.

V Republiki Sloveniji je že uveljavljenih nekaj instrumentov, ki so ciljno usmerjeni v doseganje ciljev politike na področju sprememb podnebja, npr. taksa za obremenjevanje zraka z emisijo ogljikovega dioksida ter taksa za obremenjevanje okolja zaradi odlaganja odpadkov, ki cilja na zmanjšanje količine odloženih biorazgradljivih odpadkov. Že uvedeni so tudi drugi instrumenti: finančne spodbude oziroma subvencije promocije obnovljivih virov energije, ugodne odkupne cene za električno energijo

⁴⁵ znesek ne vključuje CO₂ dajatve za pogonska goriva, vključene v trošarinsko dajatev

⁴⁶ Operativni program zmanjševanja emisij toplogrednih plinov (julij, 2003)

od kvalificiranih proizvajalcev ter oprostitve plačila trošarinske dajatve za energente, katerim se v trošarinskem skladišču doda biogorivo kot pogonsko gorivo skladno s predpisi, ki urejajo plačilo trošarin.

Zakon o varstvu okolja uvaja projektno naravnane mehanizme, katerih namen je doseganje zmanjšanja emisij toplogrednih plinov na stroškovno najugodnejši način in tako v začetku leta 2005 uvaja vzpostavitev trgovanja s pravicami emitirati toplogredne pline ter daje pravno podlago za stimuliranje skupnih naložb v projekte zmanjšanja obremenjevanja okolja (neposredne naložbe sredstev proračuna Republiki Sloveniji in občin v skupno naložbo, oprostitve ali zmanjšanje plačila okoljskih dajatev za skupno naložbo, odkup enot zmanjšanja emisij skladno z ratificirano in objavljeno mednarodno pogodbo).

Predviden povečan obseg proračunskih prilivov iz naslova zmanjšanja oprostitve plačila takse za omejevanje zraka z emisijo ogljikovega dioksida v prihodnjih letih do leta 2008, ko je predvideno, da vsi porabniki goriv za uporabo goriv plačajo v ceni za nabavo goriva v celoti tudi znesek omenjene takse bo omogočil povečanje obsega nepovratnih sredstev namenjenih za financiranje izvedbe ukrepov zamenjave uporabe fosilnih goriv z obnovljivimi viri energije oziroma subvencioniranja izrabe obnovljivih virov energije (kot so biomasa, sončna energija, geotermalna energija) pri obstoječih napravah za ogrevanje, ukrepov rekonstrukcije obstoječih naprav za oskrbo naselij s toploto ter izvedbo ukrepov zmanjšanja toplotnih izgub objektov, ki so v lasti Republike Slovenije in občin ter občanov.

Iz sredstev proračuna Republike Slovenije se bo v naslednjih letih financirala dejavnost službe za pripravo evidenc emisij toplogrednih plinov organizirane v okviru Agencije Republike Slovenije za okolje.

Snovi, ki povzročajo tanjšanje ozonskega plašča

Stroške izvajanja operativnega programa ravnanja s haloni in klorofluorogljikovodiki (CFC), ki se bodo pojavljali v povezavi z zajemanjem, zbiranjem, odstranjevanjem ter uničevanjem halonov, njihovim nadomeščanjem z nadomestnimi sredstvi oziroma nakupom nove opreme ter izvajanjem programov dodatnega usposabljanja in izpopolnjevanja za pridobitev ustreznih znanj za varno ravnanje z ozonom škodljivimi snovmi bodo morali kriti lastniki halonov in opreme iz lastnih sredstev.

8.2 NARAVA IN BIOTSKA RAZNOVRSTNOST

Ohranjanje biotske raznovrstnosti in naravnih vrednot

Programska politika ohranjanja narave je ena od prioritet NPVO, njeno izvajanje pa izključno v domeni Republike Slovenije, zato bo velik delež sredstev proračuna Republike Slovenije v prihodnjem obdobju do leta 2008 namenjen ohranjanju biotske raznovrstnosti in naravnih vrednot, saj bodo proračunska sredstva v celoti financirala ukrepe za ohranitev visoke stopnje biotske raznovrstnosti.

Glede na cilje evropske direktive o pticah⁴⁷ in direktive o habitatih⁴⁸ bodo prioriteto financirani ukrepi za pripravo in izvedbo programov upravljanja posebnih varstvenih območij, vključevanje NATURA 2000 usmeritev v druge načrte, kot so gozdnogospodarski, lovsko-gojitveni in ribiško-gojitveni načrti, načrti upravljanja povodij ter ustanovitve in upravljanje upravljavcev posebnih varstvenih območij oziroma nadgradnja obstoječih javnih zavodov in koncesionarjev za NATURO 2000, ter izobraževanje ekip, komunikacija in ozaveščanje ter promocija za obiskovalce posebnih varstvenih območij. Z namenom izboljšati učinkovitost varstvenih ukrepov ter sprotne ugotavljanja stanja v naravi je treba zagotoviti monitoring biotske raznovrstnosti in naravnih vrednot ter ukrepov izvajanja politike ohranjanja narave prednostno na območjih Natura 2000 ter habitatov rastlinskih in živalskih vrst, katerih varstvo je v interesu EU. S tem je povezana tudi nujna vzpostavitev oziroma izpopolnitev informacijskega sistema na področju ohranjanja narave. Sredstva proračuna Republike Slovenije bodo nadalje namenjena izvedbi renaturacijskih projektov v smislu sanacij ter izboljšav habitatov, odkupu čim večjega dela zemljišč, pomembnih za ohranjanje biotske raznovrstnosti in kompenzacije zaradi izgube razvojnih pravic ter izplačilo odškodnin za škodo, ki jo povzročajo živali zavarovanih vrst. Dodatni kmetijski okoljski ukrepi na območjih Nature 2000, usklajeni s kmetijsko politiko in upravljavskimi načrti na teh območjih, bodo financirani s pomočjo sredstev evropskih skladov (Program razvoja podeželja, EKUJS program – Evropski kmetijski, usmerjevalni in jamstveni sklad). Dodatno financiranje investicijskih in renaturacijskih ukrepov bomo spodbujali s programi strukturnih skladov, programe za promocijo uravnoteženega razvoja pa s sredstvi kohezijskega sklada (vključno z programi LEADER, INTERREG) in LIFE III – Narava.

Za izvedbo programov upravljanja območij NATURA 2000 je treba zagotoviti nadgradnjo obstoječe strukture upravljalcev zavarovanih območij (javnih zavodov in koncesionarjev). Z izpopolnitvijo celotne kadrovske in organizacijske strukture na področju ohranjanja narave, vključevanjem nevladnih organizacij v varstvena prizadevanja ter z izboljšanjem usklajenosti znanstveno – raziskovalnih programov s potrebami varstva narave je treba zagotoviti tudi izvajanje drugih nalog na področju ohranjanja biotske raznovrstnosti in varstva naravnih vrednot.

V skladu s sklepom Konference pogodbenic Okvirne konvencije ZN o spremembi podnebja lahko države pogodbenice Kjotskega protokola del svojih obveznosti zmanjšanja emisij toplogrednih plinov dosežejo s povečanjem ponora CO₂, ki je posledica neposrednih človekovih dejavnosti v gozdarstvu in ravnanju z zemljišči po letu 1990. To dovoljenje znaša za Slovenijo 0,36 Mt CO₂ v gozdarstvu, dodatno pa tudi iz naslova zaraščanja zemljišč. Upoštevajoč izpolnjevanje pogojev, ki jih določa prej omenjena Konvencija, da morajo biti ponori posledica neposrednih človekovih dejavnosti, se ocenjuje, da bo v Sloveniji mogoče izkoristiti polovico dovoljenega ponora, torej 840 Kt CO₂. Iz navedenega torej izhaja, da so gozdovi oziroma ohranjanje narave pomemben element doseganja tudi ciljev na področju klimatskih sprememb oziroma zmanjšanja emisij toplogrednih plinov, ki je eno od prioritetenih področij NPVO. Da bi ohranili in še povečali te potencialne, ki jih prinaša ohranjenost narava in znotraj nje gozdovi, so prej navedeni ukrepi ohranjanja biotske raznovrstnosti in naravnih vrednot ključna prioriteta varstva okolja. Za izvajanje omenjenih ukrepov se predvideva finančna sredstva, zbrana iz naslova takse na obremenjevanje zraka z emisijo CO₂, namensko porabiti tudi za izvajanje programov politike ohranjanja narave.

Gozdovi

Prilagoditev (posodobitev) in izvajanje monitoringa poškodovanosti gozdov bo omogočilo financiranje s sredstvi proračuna RS in s pomočjo sredstev evropskih skladov.

⁴⁷ 79/409/EEC

⁴⁸ 92/43/EEC

Tla

Predviden pregled stanja onesnaženosti tal ter vzpostavitev državnega monitoringa tal bo v celoti financirano s sredstvi proračuna Republike Slovenije.

Gensko spremenjeni organizmi

Vzpostavitev monitoringa ravnanja z gensko spremenjenimi organizmi, pripravo nacionalne liste varnih gensko spremenjenih organizmov ter priprava pravil ravnanja in določitev meril vrednotenja eksternih stroškov za soobstoj bo v celoti financirano s sredstvi proračuna Republike Slovenije.

8.3 KAKOVOST ŽIVLJENJA

Vode

Na podlagi določil Zakona o vodah⁴⁹ se uvaja ekonomsko vrednotenje rabe vodnega ali morskega dobra. V skladu s tem je uvedeno plačilo za vodno pravico, ki jo je na podlagi vodnega dovoljenja ali koncesije v skladu z določbami novega Zakona o vodah potrebno pridobiti za vsako rabo vodnega ali morskega dobra, ki presega meje splošne rabe voda. Skladno z obveznostmi direktive Evropskega parlamenta in Sveta EU 2000/60/EC o skupni politiki do voda, ki določa okvir za delovanje Skupnosti na področju vodne politike ter Skupno strategijo o implementaciji Vodne direktive in jo Zakon o vodah povzema, morajo vsi uporabniki vode (gospodinjstva, industrijski sektor, kmetijstvo) plačevati ekonomsko ceno rabe vode skladno svoji rabi vode (količinski in kakovostni obremenitvi), torej ceno, ki bo poleg stroškov poslovanja oziroma obratovanja, kapitala ter (investicijskega) vzdrževanja, vključevala tudi okoljske stroške ter stroške izkoriščanja vode kot naravnega vira. Zakon o vodah v slovenski pravni red skupaj s predvidenimi podzakonskimi akti vnaša vzpostavitev pravnih in ekonomskih mehanizmov za uveljavitev ekonomske cene vode ter proračunskega sklada za vode.

Pomemben vir financiranja ukrepov varstva voda na področju čiščenja in odvajanja komunalnih odpadnih voda je v preteklih letih predstavljala taksa za odpadno vodo, katere sredstva je zavezanec za plačilo lahko usmeril v izvajanje sanacijskih ali drugih del za zmanjšanje obremenjevanja voda do zneska sredstev, ki jih vloži v to izvedbo. Na podlagi zadovoljivih rezultatov in z namenom povečanja učinkovitosti javnofinančnih sredstev bo MOP s spremembo pravne podlage, ki ureja takso za obremenjevanje voda, upravičene stroške za oprostitev oziroma zmanjšanje plačila takse uskladi s prioritetami Operativnega programa odvajanja in čiščenja odpadnih komunalnih in padavinskih voda, ki ga bo v kratkem sprejela Vlada Republike Slovenije. Poleg omenjenega mehanizma takse za odpadne vode je izgradnja infrastrukture za izvajanje javnih služb oskrbe s pitno vodo ter odvajanja in čiščenja odpadnih voda financirana s sredstvi iz proračuna občin in sredstev proračuna RS za sofinanciranje, z evropskimi sredstvi kohezijskega sklada ter s sredstvi regionalnih državnih pomoči in regionalnih spodbud občinam in iz naslova pokrivanja investicijskih stroškov v delu cene za uporabo infrastrukture kot delu cene občinskih javnih služb varstva okolja. Omenjeni viri sredstev financiranja ukrepov varstva voda se s tendenco povečevanja pričakujejo tudi v naslednjem srednjeročnem obdobju.

Pomemben element ekonomske politike varstva voda je tudi predvidena reorganizacija in racionalizacija javnih služb oskrbe prebivalstva s pitno vodo, izvajanja javne službe odvajanja in čiščenja odpadne komunalne in padavinske vode ter ustrezna politika cen občinskih javnih služb varstva okolja.

Poleg investicijskih sredstev za financiranje izgradnje infrastrukture za izvajanje javne službe je z vzpostavitvijo proračunskega sklada za vode omogočena realizacija vlaganj v izgradnjo vodne infrastrukture, ki je neizogibna za urejanje voda in za zagotavljanje primerne varstva pred škodljivim delovanjem voda.

Sredstva proračuna Republike Slovenije se bodo v naslednjem obdobju usmerjala v financiranje izvedbe ukrepov predvidenih s Programi ukrepov na podlagi Načrtov upravljanja voda s ciljem doseganja dobrega stanja voda.

Zrak

Nabor ukrepov vključuje pripravo operativnega programa za ohranjanje in izboljšanje kakovosti zunanega zraka in posodobitev reprezentativne mreže merilnih mest za ugotavljanje kakovosti zunanega zraka kar bo v celoti bremenilo odlive proračuna Republike Slovenije.

Zmanjšanje emisij SO₂, NO_x, CO iz obstoječih velikih kurilnih naprav bo dosežen z ustreznimi ukrepi upravljavcev naprav vključujoč pokritje stroškov prilagoditve.

Kemikalije

Medtem ko bo vzpostavitev sistema ravnanja s kemikalijami (registracija, evalvacija, avtorizacija kemikalij) kakor tudi vzpostavitev sistema za nadzor ter organizacija strokovno svetovalne službe za pomoč proizvajalcem, uvoznikom in uporabnikom kemikalij v celoti financirana iz proračunskih postavk Urada za kemikalije v okviru Ministrstva za zdravje, bodo stroški ukrepov za prilagoditev in ustrezno zmanjšanje izpustov gospodarskih družb, ki omenjene snovi proizvajajo oziroma dajejo v prost promet ali uporabljajo v celoti bremenili omenjene povzročitelje obremenjevanja skladno s uveljavitvijo načela plačila za obremenjevanje.

Hrup

Izdelava strateških kart hrupa za določene aglomeracije kot ključni ukrepi, predvideni na področju bodo v naslednjem srednjeročnem obdobju financirana s sredstvi proračunskih postavk proračuna MOP.

Elektromagnetna sevanja

Na področju elektromagnetnega sevanja bodo sredstva proračuna RS v naslednjem srednjeročnem obdobju namenjena financiranju posnetka stanja obremenjenosti okolja z visokofrekvenčnimi viri EMS, visokonapetostnimi viri nizkofrekvenčnih virov EMS ter vzpostavitev in vzdrževanje enotnega informacijskega sistema ter za tipsko certificiranje virov sevanja.

⁴⁹ Uradni list RS, 57/02

Okolje v urbanih območjih

Sredstva proračuna Republike Slovenije bodo namenjena pripravi strateških smernic za okolje v urbanih območjih, za trajnostno gradnjo in trajnostno mobilnost. Sistem upravljanja z okoljem ter načrt za trajnostno mobilnost za mesti Ljubljana in Maribor bodo financirana iz sredstev proračuna omenjenih mestnih občin.

8.4 ODPADKI IN INDUSTRIJSKO ONESNAŽEVANJE

Odpadki

Rekonstrukcija in širitev obstoječih odlagališč, izgradnja nove infrastrukture za obdelavo, predelavo in odstranjevanje odpadkov prioriteto kot regijskih centrov za ravnanje z odpadki in državnih naprav za termično obdelavo odpadkov so ukrepi na področju ravnanja z odpadki, ki bodo delno financirani s sredstvi proračuna Republike Slovenije, sredstvi občinskih proračunov in sredstvi evropskega kohezijskega sklada.

Da bi pospešili izvedbo omenjenih ukrepov ter z namenom povečanja učinkovitosti javnofinancijskih sredstev bo MOP sredstva zbrana iz naslova takse za odlaganje odpadkov usmerilo v izvajanje prioritarnih ukrepov opredeljenih v Operativnem programu ravnanja s komunalnimi odpadki tako, da bodo upravičeni stroški za oprostitev takse za odlaganje odpadkov opredeljeni kot investicijski stroški infrastrukture skladno s prioriteta Operativnega programa na področju izvajanja javne službe zbiranja, predelave in odstranjevanja komunalnih odpadkov v skladu s predpisi, ki urejajo oskrbovalne in organizacijske standarde javne službe. V prihodnjih letih se pričakuje tudi reorganizacija javnih služb zbiranja, predelave in odstranjevanja komunalnih odpadkov ter ustrezno politiko cen javne službe.

Zmanjšanje količin odpadkov na izvoru oziroma trajnostnega načina ravnanja z odpadki je vzpodbudila in pospešila uvedba ekonomskih instrumentov na področju. Tako se bo že uvedeni taksi za obremenjevanje okolja zaradi uporabe mazalnih olj in taksi za obremenjevanje okolja zaradi nastajanja izrabljenih motornih vozil pridružila še taksa na obremenjevanje okolja zaradi nastajanja odpadne elektronske opreme in izdelkov bele tehnike ter taksa za obremenjevanje okolja zaradi nastajanja odpadnih baterij.

Proračun Republike Slovenije v svojih proračunskih postavkah za naslednja leta poleg investicijskih transferov financiranja izgradnje infrastrukture javne službe zbiranja in odlaganja komunalnih odpadkov in dokončne sanacije odlagališč gudrona v Pesnici in odlagališča Globovnik vključuje tudi financiranje vzpostavitve enotnega informacijskega sistema zbiranja in zajema izrabljenih motornih vozil, odpadne električne in elektronske opreme ter izrabljenih avtomobilskih gum na ozemlju Republike Slovenije.

Industrijsko onesnaževanje

Ukrepi zmanjšanja industrijskega onesnaževanja, ki vključujejo predvsem upoštevanje najboljših razpoložljivih tehnik v proizvodnih procesih in pridobitev okoljevarstvenih dovoljenj za obratovanje naprav, ki lahko povzročajo onesnaževanje večjega obsega predstavljajo izključno strošek upravljavcev omenjenih naprav.

Za izvedbo finančno najzahtevnejših programov ukrepov NPVO bi bila do leta 2008 predvidoma potrebna sredstva, prikazana v tabeli 3.

Tabela 3: Financiranje ključnih programov ukrepov v obdobju do 2008 (v mio SIT)

Program	Finančni vir	2005*	2006*	2007*	2008*
– Urejanje voda – zmanjšanje posledic hidroloških suš – zmanjšanje škodljivega delovanja voda hidrološki monitoring	Vodna povračila in plačila za vodno pravico	2.710	3.645	3.900	4.200
Vodooskrba	Vodna povračila	340	355	300	300
	Proračun RS	–	600	1.400	1.500
	EU	–	1.400	3.600	4.000
Varstvo voda pred onesnaženjem z nitrati iz kmetijske proizvodnje	Proračun RS***	4.000	4.000	4.000	4.000
Odvajanje in čiščenje odpadnih voda	Taksa za obr. voda	10.500	9.500	7.500	7.500
	Proračun*	2.000	2.000	2.000	2.000
	Ostali viri**	3.800	4.800	5.800	5.800
Odstranjevanje odpadkov (brez naprav za termično obdelavo)	Taksa zaradi odlaganja odpadkov	3.500	4.000	6.000	6.000
	Proračun*	800	800	800	800
	EU	4.000	4.000	4.000	4.000
Ravnanje z odpadnimi olji (sanacija starih bremen)	Taksa za odpadna olja	340	700	800	900
Ravnanje z izrabljenimi motornimi vozili	Taksa za izrabljena motorna vozila	550	900	1.200	1.400
Ravnanje z odpadno električno in elektronsko opremo	Taksa za električno in elektronsko opremo	200	500	700	1.000

Program	Finančni vir	2005*	2006*	2007*	2008*
Ohranjanje biotske raznovrstnosti in naravnih vrednot (vključno z Natura 2000 območji)	CO ₂ taksa	370	670	870	1.100
	proračun RS	1.240	1.240	1.240	1.240
	Ukrepi kmetijsko gozdarske politike (dodatni ukrepi na Natura območjih) ***	500	3.000	6.000	8.170
Spodbujanje obnovljivih virov energije	CO ₂ taksa	1.000	2.000	3.000	4.000
	Proračun RS	850	850	850	850
Spremljanje stanja okolja –monitoring	Proračun RS	620	620	620	620
SKUPAJ		37.320	45.580	54.580	59.380

* vključuje sredstva Proračuna RS, občinskih proračunov, evropskih skladov

** vključuje posojila za infrastrukturo in sredstva tekočega financiranja investicij

*** finančna shema Programa razvoja podeželja in evropskega kmetijskega, usmerjevalnega in jamstvenega sklada (MKGP)

9. SPREMLJANJE IZVAJANJA

Poročilo o stanju okolja 2002 (PSO 2002) in vrednotenje na podlagi izbranih kazalcev sta podala osnovo za pripravo in usmeritve NPVO ter definiranje konkretnih ukrepov za naslednje obdobje. Tudi v bodoče je spremljanje izvajanja NPVO predvideno s pripravo poročila o izvajanju NPVO, ki je skladno z zakonom o varstvu okolja sestavi del poročila o okolju. V ta namen je pripravljena tabela (Priloga 2) opredelila spremljanje izvajanja v obliki doseganja zastavljenih ciljev ali izvajanja opredeljenih ukrepov do določenih rokov. V njej so po posameznih področjih prevzeti cilji in ukrepi, ter ukrepi v podporo izvajanja programa, ki se nanašajo predvsem na promocijo in izobraževanje na področju varstva okolja.

Tabela opredeljuje tudi začetni nabor kazalcev, s katerimi bomo spremljali stanje okolja, pritiske na okolje, trende in spremembe v okolju in s tem tudi izvajanje zastavljenih ciljev v NPVO. Skladno z razvojem novih kazalcev v okviru Evropske skupnosti, se bo njihov nabor usklajeval in dopolnjeval tudi na nacionalni ravni. Navedeni kazalci so tako, kot je to bilo že pri PSO 2002, mednarodno primerljivi v okviru EU, saj bodo uporabljeni metodološki listi Evropske agencije za okolje, ki rabijo za pripravo poročil o okolju držav članic EU. Gre torej tudi za sočasno izvajanje redne državne obveznosti Republike Slovenije glede poročanja Evropski komisiji in Evropski agenciji za okolje ter v okviru predpisanih t.i. strukturnih kazalcev tudi za spremljanje in poročanje glede doseganja ciljev Lizbonske strategije na področju okolja.

Minister pristojen za okolje ustanovi posebno skupino za spremljanje izvajanja, ki jo sestavljajo tudi predstavniki civilne družbe. Enkrat letno skupina pripravi poročilo in z njim seznani ministra. Na podlagi ugotovitev poročila skupine se sprejmejo potrebni ukrepi za prilagajanje morebitnim novim razmeram.